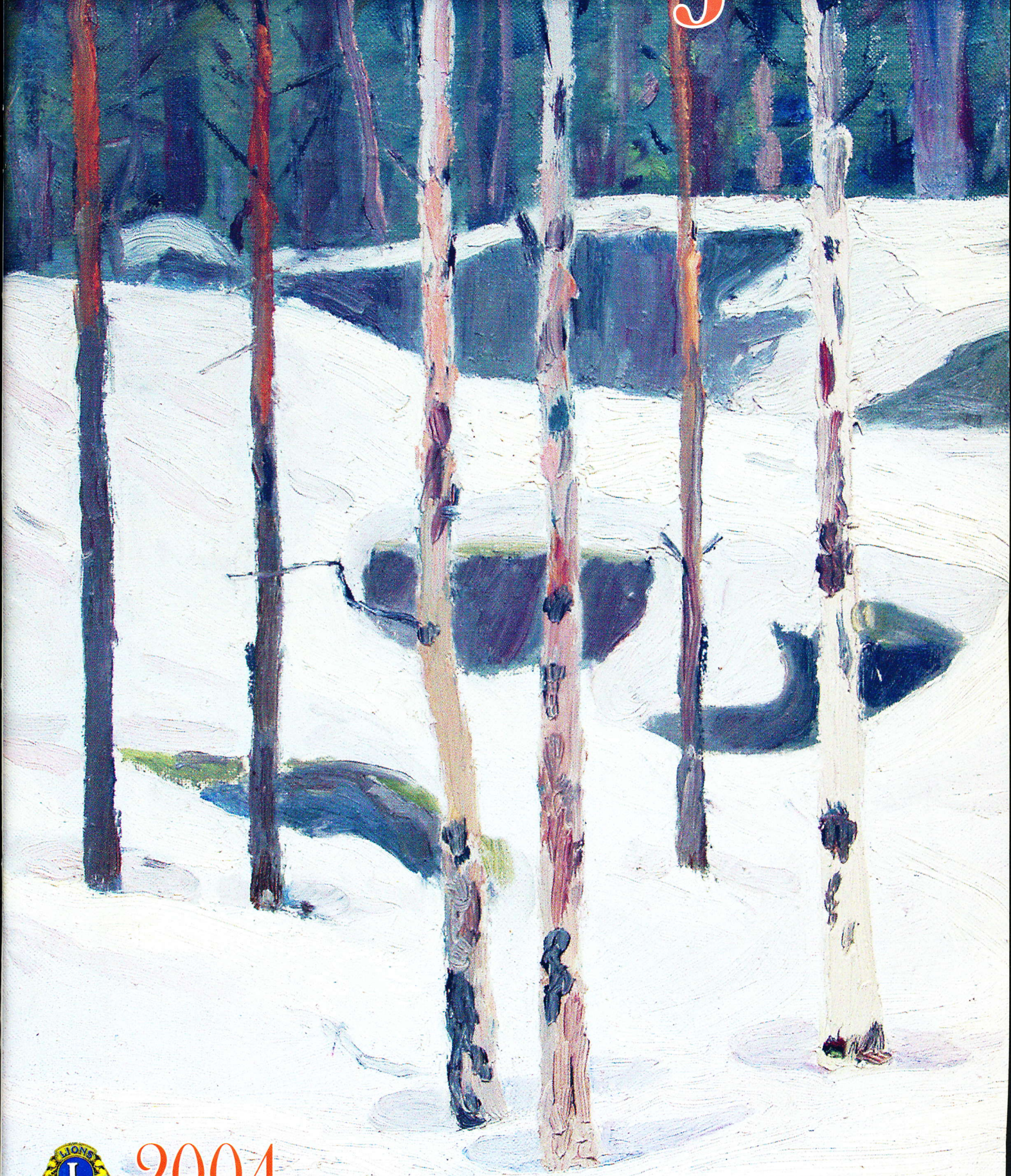

Sastamalan Joulu

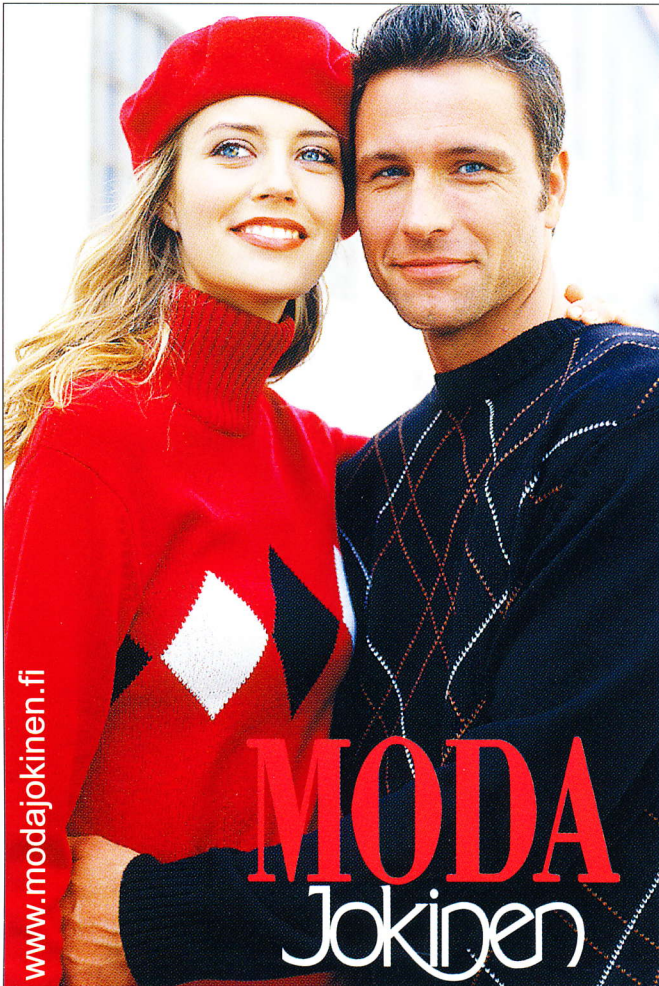
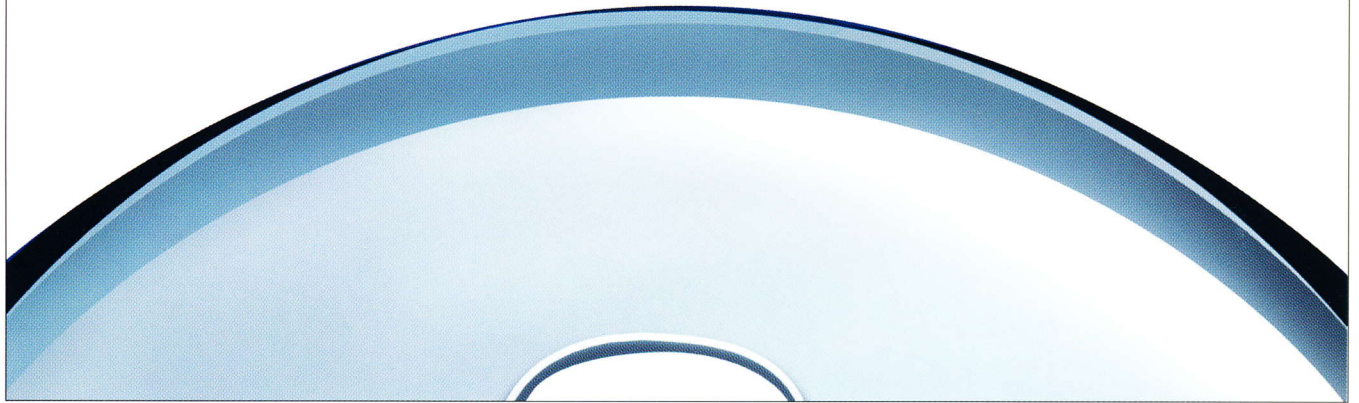

2004

V. Eskola. 53.

VEXVE

VESINIEMINEN

www.modajokinen.fi

MODA
Jokinen

Hyvää Joulua ja

Onnea Uudelle Vuodelle!

Huittinen • Eura • Pori • Säkö
Ulvila • Vammala • Äetsä
www.sphuittinen.fi

Huittisten
Säästöpankki

Sastamalan Joulu 2004 n:o 17

Kustantaja:

Lions Club Vammala r.y.

Toimituskunta:

Pentti Hannula (pj)
Erkki Vainio
Jussi Lehtinen
Marja Rauhala
Juhani Haapanen

Ilmoitushankinta:

Pertti Tihveräinen (pj)
Tapani Matintalo
Eero Hietamo
Pauli Mäkelä
Matti Järvelä
Heikki Rantala
Mauri Vanha-Kämpä

Myyntitoimikunta:

Asko Laiho (pj)
Marko Ahola
Kalevi Harmaala
Miikka Lumme
Reima Ojala
Tapio Riutta
Raimo Santala
Jukka Tuominen
Alpo Uurto
Ladyt

Kansikuva:

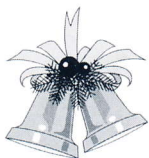
Veikko Eskola

Ladonta ja taitto:

IDEA-mainos

Paino:

Painohäme Oy 2004

Sastamalan Joulu kiittää
kirjoittajia ja ilmoittajia
arvokkaasta tuesta!
Hyvää Joulua!

Sisällys

Suomi – turvallinen, vapaa Isänmaamme!, <i>Juhani Haapanen</i>	4
Kirjapäivä on joka päivä, <i>Osmo Ojansivu</i>	6
Asuiko Väinämöinen Karkussa?, <i>Unto Salo</i>	7
Kauan sitten, <i>Hely Lenni-Taattola</i>	9
Toutain, Kokemäenjoen pelastettu kalaharvinaisuus, <i>Martti Helin</i>	10
Antero Varelius – Sastamalan historian isä, <i>Juhani Piilonen</i>	12
Suomalaisten vanhoista kansanomaisista parannuskeinoista, <i>Aimo Hakanen</i>	14
Aatto-ilta, <i>Aaro Mäkipää</i>	15
Tuomaankirkko, <i>Aaro Mäkipää</i>	15
Syksy keittiössä, <i>Aaro Mäkipää</i>	15
Tyrvään kirkonarkistosta ja sen vanhimmista asiakirjoista, <i>Timo Kökkö</i>	16
Fulkkila, <i>Marja Savola</i>	20
Karkun kauniit rakennukset – osa 2, <i>Timo Savola</i>	23
Maatalouskoneyhtymä käynnistettiin Kaukolassa jo 1906, <i>Armi Hobko</i>	24
Kirja – Vammalan seudun historiaa ja nykyisyyttä, <i>Leena Aaltonen</i>	26
Voi hyvin Sylvää!, <i>Harri Abtikoski</i>	28
Kuvia Tyrvään Suomalaisesta Yhteiskoulusta 80 vuoden takaa, <i>Timo Roos</i> ...	30
Oodi Kokemäenjoelle, <i>Ritva Haavisto</i>	31
Turvallisesti Sastamalakodissa, <i>Rauno Laitinen</i>	32
Karkun autoja 1920- ja 1930-luvuilla, <i>Touko Salo</i>	33
Nälkälänmäki – Vammalan Pispalako?, <i>Raimo Ojala</i>	34
Elämysmatkalla Sisiliassa, <i>Annakaisa Tammiabo</i>	36
”Betlehemin tähden alla”, <i>Maria Mustalabti</i>	37
Painetun sanan ja kuvan varhaishistoriasta, <i>Heikki Laakso</i>	38
Joulujänis sota-aikana, <i>Tauno Lehtimäki</i>	39
Unohdettu sota runnotussa Lapissa, <i>Allan Liubala</i>	40
Leirielämää kuuden vuosikymmenen takaa..., <i>Raimo Hanski</i>	43
Lumen maassa, <i>Taisto Syrjänen</i>	43
Karjalaisesta Karkkulaiseksi, <i>Onni Valtonen</i>	44
Aron pieni kauppa, <i>Inkeri Henriksson</i>	45
”Polvesta polveen täällä, soi ylistyksesä. Sieluihin vuotaa rauhas ja siunauksesi...”, <i>Antti Mustalabti</i>	46
Mökkitie, <i>Paula Hoikka</i>	48
Kiehtova sukututkimus – Mellinien tarina, <i>Aimo Matikainen</i>	51
Muuan tsaarinvallan aikainen talo pappilan portin pielesä, <i>Jari Nurmi</i>	54
Arvo Ylpöille, <i>Aili Uotila</i>	56
Elintarvikeohjesääntö keväältä 1918, <i>Eero Hanhijärvi</i>	57
Suodenniemeläinen runoilija ja saarnamies Frans Lehto (1875-1957), <i>Urpo Vuorenoja</i>	58
Kotirintaman muistomerkki Tyrvään kirkkomaalle, <i>Jussi Lehtinen</i>	61
Joulupukki-lehti, <i>Esko Pietilä</i>	62
Matkustamisesta, <i>Eelis Repo</i>	63
Kesänaapurimme Danielssonit, <i>Taija Haapaniemi</i>	65
Vanhusten marjamatka, <i>Ulla Ylinen</i>	66
Hyvää Joulua, <i>Aili Uotila</i>	66

Suomi – turvallinen, vapaa Isänmaamme!

Lionien tunnus ME PALVELEMME, motivoi meidät luomaan auttavaa palvelutoimintaa kotiseudullamme nuorten ja vanhusten hyväksi. Kulumassa oleva vuosi on meille juhlahetkien aikaa. Tammikuussa juhliittiin Sastamalakodin kannatusyhdistyksen 40-vuotisjuhlaa, syyskuun 4. päivänä tuli kuluneeksi 60 vuotta jatkosodan päättymisestä ja marraskuun 19. päivänä 45 vuotta klubimme perustamisesta.

Yhteiskuntamme ei voi hyvin, julmat terroriteot kylvävät pelkoa ja rauhattomuutta jo meidänkin maassamme. Mielenterveysongelmat lisääntyvät vähenevän hoitokapasiteetin seurauksena. Lapset kasvavat usein itsekseen ilman moraalista esikuvaa, ja jäävät vaille turvallista aikuisen vanhemman tukea ja esimerkkiä, johon peilata omia ajatuksiaan ja tavoitteitaan. Yhteiskuntaa johdetaan monella tavalla omien päämäärien saavuttamiseksi. Aina tavoitteena ei ole isänmaamme turvallisuus ja hyvinvointi. Kun lapsia ja nuorisoa kasvatetaan, kun koko yhteiskuntaa johdetaan, kun kestäviä, hyviä arvoja tahdotaan vahvistaa tai kun kansakunnan yhtenäisyyttä halutaan lujittaa eivät yksin periaatteet, ohjeet ja määräykset riitä. Tarvitaan suunnannäyttäjiä, hyviä esimerkkejä, moraalisia esikuvia. Tämänkin ajan keskellä isänmaamme tarvitsee ihmisiä, jotka omalla esimerkillään toteuttavat suoraselkäisen velvollisuuden, oikeudenmukaisuuden ja toisesta huolehtimisen arvoja.

Kasvattajien, sekä kotien että koulun ja muiden sidosryhmien, tehtävänä on antaa lapsille ja nuorille eniten tukea ja valmiuksia selvitä kasvavien muutosten ja haasteiden keskellä. Liian monelle nuorelle esim. väkivalta ja huumeet tulevat osaksi arkielämää. Monet koulut pyrkivät vastaamaan tähän tilanteeseen mm. siten, että oppilaat saavat elämänhallintataitoja lisäävää, tervettä kasvua tukevaa ja riskikäyttäytymistä ennaltaehkäisevää Quest -kasvatusta. Suomessa on syksyyn 2003 mennessä koulutettu ohjelman käyttöön noin 10 000 opettajaa, vanhempaa, nuorisotyöntekijää, koulukuraattoria ja muuta kasvattajaa.

Ohjelman käynnistysvaiheessa tavoitteena on luoda opetusryhmä mahdollisimman turvalliseksi. Tämän on todettu lisäävän opiskelumotivaatiota, mutta se on myös väylä lapsen itsetunnon ja vuorovaikutustaitojen paranemiseen. Turvallisessa oppimisilmapiirissä on todettu koulukiusaamisen vähenevän. Seuraava iso kokonaisuus on terveen itsetunnon kehittyminen, johon liittyvät mm. päätöksentekotaidot sekä kyky sanoa tar-

vittaessa EI. Tunne-elämän taitoja käydään läpi monipuolisesti, sillä niiden on todettu olevan ratkaisevammat elämässä pärjäämisen kannalta kuin esimerkiksi älykkyydosamäärän. Ohjelmaan sisältyy laaja osuus vuorovaikutustaidoista sekä ristiriitojen ratkaisemisesta. Myös omaa terveyttä opetellaan arvostamaan ja saada tietoa terveydelle haitallisista aineista ja tavoista.

Samalla, kun lapsia ja nuoria valmistetaan kohtaamaan juuri tämän hetken haasteita, he omaksuvat ohjelman avulla myös työelämässä vaadittavia taitoja – tiimityötä, päätöksentekotaitoja, viestintätaitoja, empatiaa, jämäkkyyttä sekä tunneälyä.

Quest -ohjelmien rahoittajana toimii kansainvälinen Lions-järjestö. Klubimme on vuosittain kustantanut kahden opettajan koulutuksen ja niin tulemme tekemään tänäkin vuonna.

Teemme nuorisotyötä myös jakamalla heille stipendejä, sekä lähetämme nuoria ulkomaille ja otamme vieraiksemme nuoria ulkomailta tulevanakin kesänä.

Vanhustyön osalta palveluaktiiviteettimme kohdistuu Sastamalakodin asukkaisiin ja veteraaneihin.

Klubimme viidennen toimintavuoden alkaessa syyskuussa 1963 Tauno Lehtinen toi klubikokoukseen ajatuksen yksityisen palvelukodin perustamiseksi Vammalaan. Asiaan tartuttiin innolla ja ryhdyttiin sanoista tekoihin ja niinpä jo 30. 12. 1963 pidettiin Sastamalakodin kannatusyhdistyksen perustava kokous Sastamalan baarissa. Tästä alkaen olemme olleet ahkerasti mukana kodin eri vaiheissa. Ensimmäiset asukkaat muuttivat kotiin 31. 4. 1969 ja nyt on kodissa nykykaikeja asuntoja kaikkiaan 107, joista tyytyväiset asiakkaat saavat nauttia. Heidän kanssaan vietämme yhteisen joulujuhlan ja keväällä siivoustalkoiden yhteydessä yhteiset lettukestit.

Talvisota alkoi 30. 11. 1939, silloin Suomen kansa astui torjumaan suureksi epäoikeudenmukaisuudeksi koettua hyökkäystä vastaan. Vastassa oli pohjoismaisen sodankäynnin historian ylivoimaisin vastus. Suomen armeijan varustus oli huono ja puutteet olivat huutavia. Kenttäarmeijan kokonaisvahvuus oli vajaa 300000 miestä, ja näistä 275000:lle riitti henkilökohtainen varustus. Kokonaan puuttuivat panssari- ja ilman- torjunta-aseet. Suomi oli sodassa yksin ja vihollinen oli asettanut tavoitteekseen vallata Suomi neljässä viikossa, tehdä Suomesta Neuvostoliiton Karjalais-Suomalainen osavaltio. Suomen poliittinen johto oli kahden

vuosikymmenen ajan suhtautunut armeijan materiaaliin tarpeisiin ja täydennyksiin yliolkaisesti ja torjui vielä sodan kynnykselläkin puolustusvalmiuden kohottamistarpeen vaatimukset.

Sisukas Suomen kansa oli asettanut yhteiseksi tahdoksi pitää maamme itsenäisenä ja vapaana. Kansamme oli jännitetty kestävytemme rajalle, taisteltiin pelkäämättä kuolemaa, ja vihollinen torjuttiin. Tehtiin 12. 3. 1940 rauhansopimus, joka antoi viholliselle aikaa ryhmitellä joukkojaan uudelleen, vahvistaa aseistusta, miehitystä ja luoda uusi entistä ylivoimaisempi hyökkäys alkuperäisen tavoitteen saavuttamiseksi.

9. 6. 2004 Neuvostoliitto aloitti rajun hyökkäyksen, millä he mursivat puolustuksemme, oli alkanut jatkosota. Rajuja taistelua käytiin 6. 9. 1944 asti, jolloin taistelut loppuivat ja rauhansopimus allekirjoitettiin 19. 9. 1944. Sota maksoi Suomelle 90000 kaatuneen sotilaan hengen ja 94000 vammautui pysyvästi. Elossa on vielä noin 100000 sotaveteraania, joista yli 30000 on rintamanaisia. Veteraanit toivat rintamalta tullessaan meille tuleville sukupolville kaikkein kalleimman lahjan, isänmaamme itsenäisyyden. Siitä meidän tulee heidän vähenevää joukkoaan kunnioittavasti kiittää.

Sota ulotti raskaat vaikutuksensa myös yksittäisten kotirintaman ihmisten elämään. Miehet, isät ja veljet olivat rintamalla. Ruokaa, vaatteita, polttoainetta, kalustoa hevosia jne. oli saatava rintamalla taisteleville joukolle. Puute näkyi kaikkialla. Puutteesta huolimatta pelot tuli viljellä, lapset, vanhukset ja sairaat tuli hoitaa. Rintamalta tuotiin paluukuljetuksina kaatuneita ja haavoittuneita sotilaita, jotka piti haudata tai saada hoitoon. Illat leivottiin, kudottiin, ommeltiin vaatteita ja sidetarpeita, valmistettiin ammuksia ja aseita rintamalle vietäväksi. Työpäivät venyivät pitkiksi. Ei ollut viikkolepoa, lomista puhumattakaan. Kotirintaman työt jatkuivat rauhansopimuksen jälkeen useita vuosia ja päättyivät vasta 1952. Joulukuussa 1944 allekirjoitettiin sotakorvauksia koskeva rauhansopimus, ja sen mukaan suomalaiset joutuivat

toimittamaan neuvostoliitolle 600-700 miljoonan dollarin arvosta tavaraa, jotka eivät saaneet olla puutavaraa. Sitkeällä työllä kansakuntamme sai tämän maksetuksi, jota neuvostoliiton johto ei uskonut korvausta määrätessään. He olettivat, että Suomi ei tästä selviydy, ja että he pääsevät tämän kautta sodan alkuperäiseen tavoitteeseensa; saada ilmoittaa ulkovalloille, että ottavat Suomen haltuunsa sille asetettujen maksamattomien sotakorvausten vuoksi. Näin ei kuitenkaan käynyt, vaan tässäkin Suomi koko kansakunnan voimin näytti, että itsenäisyyttä meiltä ei viedä, se on meidän omaisuuttamme.

Sota oli meille suomalaisille paitsi suurten menetysten ja kärsimysten aikaa, myös runsaasti omanarvontuntoa ja tulevaisuudenuskkoa antanut kokemus. Se oli kokemus, joka antoi meille sellaista henkistä pääomaa, jolla olemme siitä lähtien selvinneet monista tiukoista paikoista ja vaikeuksista.

Kotirintaman ponnistusten muistoksi klubimme toimesta pystytettiin Tyrvään kirkkomaalle muistomerkki. Muistomerkkin paljastuspäivänä tuli kuluneeksi 60 vuotta siitä kun aselepo itärajalta lopullisesti alkoi. Toivomme tämän muistuttavan meitä siitä uhrautuvasta työstä, jota rintaman takanakin tehtiin.

Veteraanit tulevat olemaan toimintamme huomion kohteena tulevissa aktiviteeteissämme, meille annetaan vielä

mahdollisuus kiittää heitä siitä uskomattomasta sankariteosta, josta saamme itsenäisenä kansakuntana vapaana nauttia.

Arvoisat lehden ostajat, kiitän teitä, että olette tukenneet toimintaamme, toivotan teille antoisia lukuhetkiä.

Kiitän lehden ilmoittajia, kirjoittajia ja toimikuntia, yhteistyössä olette aikaansaaneet arvokkaan seitsemännentoista Sastamalan Joululehden.

Toivotan rauhallista Joulua ja onnellista uutta vuotta koko Suomen itsenäiselle kansalle.

Levollisin Jouluterveisin

Juhani Haapanen
Lions Club Vammalan presidentti

Kirjapäivä on joka päivä

Seurakuntien toiminta- ja taloussuunnitelmiin kuuluu oleellisena osana toiminta-ajatuksen esittäminen. Tämähän on jo entuudestaan tuttua yritysmaailmasta ja julkishallinnosta. Toiminta-ajatus luo pohjan ja näyttää suunnan sille työlle, jota tehdään. Vammalan seurakunnalle on kuluneen syksyn aikana etsitty uusi toiminta-ajatus. Olemme kiteyttäneet sen näin: "Kirjojen kirjan päivä on Vammalassa joka päivä".

Vammala on tunnettu tuhansia osallistujia keräävistä kesäisistä kirjapäivistään, Vanhan kirjallisuuden päivistä. Kaupunkiamme voidaan hyvällä syyllä sanoa kirjan kaupungiksi. Tälle luo syvän historian taustan myös se, että seurakunnan hallussa on kirjapainotaidon ensi vuosilta päivittäisten hetkikalvelusten kirja eli dominikaanien Breviarium. Sen latinankielisen tekstin mukaisesti Pyhän Olavin kirkossa toimitettiin päivittäiset viisi hetkikalvelusta. Jonkinlaisen aavistuksen näistä taidamme saada jouluisessa Tuomaankirkossamme. Breviariumin seurakunta hankki kirkkoonsa vuonna 1487.

Samalta ajalta on peräisin myös toinen seurakunnan hallussa oleva arvokas teos Gothanin Psalterium. Kun tulen kirkkoherranvirastossa työhuoneeseeni, ensimmäisenä minua tervehtii Kristiina-kuningattaren Raamattu eli ensimmäinen suomen kielelle käännetty ja Tukholmassa vuonna 1642 painettu Koko Pyhä Raamattu. Kirja pysäyttää ja muistuttaa, mille asialle olen ja olemme seurakunnassa kutsutut. Näissä kirjoissa ovat nykyisten kirjapäivien juuret. Se meidän on hyvä muistaa ja muistettuhan se onkin, kun päivien ohjelmaa on laadittu. Raamattu, kristillinen kirjallisuus ja hengellinen perintömme ovat olleet kirjapäivillä hyvin esillä. Iloitsemme siitä.

Raamattu, Kirjojen kirja, ei ole vain eilisen kirja. Se on vanha, mutta ei vanhentunut kirja. Sieltä löydämme sanoman, joka koskettaa kaikkien aikakausien kaikkia ihmisiä. Aivan niinkuin Jumalan Poika Jeesus Kristus syntyi ensimmäisenä jouluna ihmiseksi ja eli täyden ihmisen elämän, niin me nyt Raamatusta löydämme inhimillisiin sanoihin ja oman aikansa käsityksiin, näihin kapaloihin kääritynä, Jumalan sanan. Tämä sana voidaan lukea Raamatusta tai se voidaan puheen ja laulun keinoilla lausua ääneen. Joka tapauksessa seurakunnan tehtävä on välittää Jumalan sanan viesti alku-

peräisenä, sellaisena kuin Jeesus itse sen nyt meille sanoisi. Emmehän me ymmärrä kaikkea, mitä Raamatussa kirjoitetaan, mutta olen varma, että jokainen etsijä löytää sieltä kaipaamansa ja tarvitsemansa, Jumalan, joka armahtaa, välittää ja antaa turvan. Kirjojen kirja on tarkoitettu jokaisen ihmisen jokapäiväiseksi käyttökirjaksi. Kirjojen kirjan päivä on todellakin joka päivä.

Joulunviettoomme kuuluu sen yhtenä ylimpänä hetkenä jouluateria. Sen aikana joku lukee tutun jouluevankeliumin Luukkaan evankeliumin toisesta luvusta ja sitten yhdessä veisataan jouluvirsi. Tämä on pääasia. Raamattu avataan, sana luetaan, se uskotaan ja sen turviin jäädään. Tällaista on aina ollut yksinkertainen ja konstailematon kristillisyyden ja on yhä. Siinä annetaan ja vastaanotetaan lahjaksi.

Olkoon jokaisessa kodissa Kirjojen kirjan päivä joka päivä, olkoon se taas joulun tultua. Silloin on hyvä.

Lämmin tervehdys ja hyvän joulun toivotus jokaiselle.

Osmo Ojansivu
kirkkoherra

Asuiko Väinämöinen Karkussa?

Sastamalan esihistoriasta ja sen näköaloista

A rvoisat lukijat! Mitä Te vastaisitte, jos Teiltä kysyttäisiin, asuiko Väinämöinen Karkussa? Kysymyksen esitti karkkulainen kotiseuduntutkija Wäinö Selander 1965 ja vastasi kysymykseen myöntävästi, kuinkas muuten. Vastaavia kysymyksiä olivat esittäneet ja esittivät monet muutkin kotiseuturomantikot ja päättelivät eritoten paikannimistä, että Kalevalan sankarit olivat eläneet juuri heidän pitäjissään. Jo antiikin Kreikassa seitsemän kaupunkia kiisteli siitä, missä niistä oli elänyt Homeros, Iliaan ja Odysseian tarunomainen kirjoittaja.

Maailmassa, Suomessakin on tietysti paljon kipeämpiä kysymyksiä, mutta Wäinö Selanderin kysymyksellä on silti kulttuurinen arvonsa vielä tänäänkin, sillä se kumpusi syvästä kansallisesta tarpeesta. Kun näet Suomi oli kohotettu Ruotsin maakunnasta kansakunnan arvoon ja asemaan 1809 ja liitetty suuriruhtinaskuntana Venäjän tsaarin kruununjalokiviin, syntyi puute: Suomella ei näyttänyt olevan riittävän arvokasta menneisyyttä. Nuori radikaali Sakari Topelius julisti 1843, että Suomelta puuttui historia vuotta 1809 edeltävältä ajalta. Väite oli sinänsä järjetön, sillä eihän mikään kansa eikä kulttuuri ole mahdollinen ilman menneisyyttään. Mutta historialla Topelius tarkoittikin valtiollista historiaa, omia hallitsijoita ja heidän sankaritekojaan, ja puutetta jotenkin korvaamaan hän sepitti Suomen kansalle *Välskärin kertomukset*. Mutta hänen julistuksestaan nousi kohu: ettei muka historiaa, ja Topelius joutui perääntymään.

Sitä vaati jo 1835 ilmestynyt Kalevala, Elias Lönnrotin elämäntyön ensimmäinen saavutus. Sehän todisti Suomen kansan muinaisesta sivistyksestä, ja vielä syvemmin todisti Kalevalan uudistettu laitos 1849. Sen kansanrunot näyttivät kumpuavan historiantakaista menneisyyttä, Väinämöisen, Ilmarisen ja muiden muinaissankareiden vaiheita ja urotöitä. Ja niin suuri oli kansallisen historian puute, ettei huomiota kiinnitetty ollenkaan siihen, mitä Lönnrot Kalevalansa esipuheessa kirjoitti. Hän näet totesi, että samoista aineksista hän olisi voinut koota ainakin seitsemän erilaista Kalevalaa. Miten siis Kalevala olisi voinut olla Suomen kansan reaalista historiaa? Ja miten Väinämöinen

olisi todella voinut olla sankarimaiseen saavuttanut kuolevainen?

Sillä kansanrunoissa Väinämöinen esiintyy monessa tehtävässä. Maailman synnyssä hän oli jumala, joka sanoi syntysanat ja muokkasi alkumerestä niemet ja lahdet, karit ja saaret. Hän oli luonnonheeros, joka sai Sampsan kylvämään metsät, ruohot ja marjanvarret. Hän oli kulttuurisankari, joka kaatoi ja raatoi ensimmäisen kasken ja kylvi ensimmäisen viljan. Hän oli laulaja ja soittaja vailla vertaa, Orfeuksen kaltainen ihmisten ja luonnon lumoaja. Hän oli ensimmäisen kanteleen laatija. Hän tunsi synnyt ja salat, hän hankki kuolleiden Vipusen vatsasta väkevät varat. Sanan mahdollia hän kykeni yliluonnollisiin tekoihin. Hän oli sankari, joka Odysseuksen tavoin kävi manalassa. Hän oli meripäällikkö, samporetken johtaja. Hän oli vanha ja viisas, hän oli vakaa ja horjumaton, hän vastasi latinan sanaa *constans* ja siitä johdettuja nimiä. Matias Aleksanteri Castren kirjoitti kaksi vuosisataa sitten: "Kaikki mitä suurta ja jaloa kansa saattoi ajatella, se omistettiin Väinämöiselle." Siten hänestä tuli myyttikasautuma, jota on vaikea luonnehtia, kuten Martti Haavio Väinämöis-teoksessaan 1950 totesi. Rautakauden Suomessa ei näet ollut sellaisia runoilijoita tai ajattelijaita, jotka olisivat Homeroksen tavoin kehitelleet näistä piirteistä selvän persoonallisuuden.

Usko Kalevalan historiallisuuteen oli oppineidenkin keskuudessa niin syvä, että kesti runsaan vuosisadan, ennen kuin siitä alettiin vapautua. Uno Harva, Suomen mytologian suuri selvittäjä, katsoi vielä 1947, että Väinämöinen ja Ilmarinen läksivät Pohjolaan ryöstääkseen tarunomaisen sammon kulttikuvan ja saivatkin sen saaliikseen. Hän siis piti retkeä historiallisena, vaikka Pohjolla oli hänen mielestään indoeurooppalaisen manalan piirteitä. Niin tekivät useat muutkin tutkijat. Toista mieltä oli vasta Ivar Kempainen, sillä 1960 hän perusteli, että Pohjola oli muinaissuomalaisten manala. Häntä ei kuitenkaan uskottu. Ei uskottu, vaikka norjalainen Nils Lid oli jo 1949 osoittanut, että kalevalainen sammonryöstö rinnastui eräisiin islantilaisiin tarinoihin, joissa kuvattiin tarunomaisia retkiä mm. Noitapohjaan tai Merenpohjaan. Nämä ret-

ket olivat selvästi myyttisiä, ja myyttinen täytyi Sammon ryöstönkin olla. Mielestäni ei olekaan mitään epäilyä siitä, että Pohjola oli muinaissuomalaisten manala ja että sammon ryöstö oli siis myyttinen retki vainajain valtakuntaan. Mutta tästä seuraa lopulta myös se, ettei Kalevala ole muiltakaan säkeiltään varsinaista historiaa, vaan kulttuurihistoriaa. Silti sen myytit ovat vähintäänkin yhtä arvokkaita kuin ne olisivat historiallisena eepoksena, sillä ne säilyttävät rautakauden suomalaisten ajattelua, uskomuksia ja maailmankuvaa.

Kysymys "Asuiko Väinämöinen Karkussa" raukeaa siis omaan mahdottomuuteensa. Paremmiin voidaan kysyä, uskottiinko Karkussa, muualla Sastamalassa ja Ylä-Satakunnassa Väinämöiseen? Kaiketikin uskottiin. Vanhat kiikkalaiset nimittivät Seulasten tähtikuviota *Väinämöisen virsun jäljeksi* ja Orionin tähtikuvio oli täälläkin *Väinämöisen viikate*. Nimitys on hyvin olennainen, sillä tähtiviikatteesta me pääsemme arkeologiaan ja sen tarjoamiin ajoitustuloksiin. Löydöt näet osoittavat, että rautateräiset viikatteet ilmaantuivat Suomeen ajanlaskun vaihteen tienoilla ja että ne tulivat etelästä, Itä-Baltian suunnasta. Pronssikaudella (1500-500 eKr.) viikatteita ei osattu vielä valmistaa, ei Suomessa eikä muuallakaan, ne ovat varhaisen rautakauden uutuus. Tämä antaa aiheen kysyä: onko itse Väinämöisenkin rautakauden luomus kuten hänen attribuutinsa viikate? Onko hän saapunut suomalaisten uskomusmaailmaan viikatteen mukana ja vasta rautakaudella?

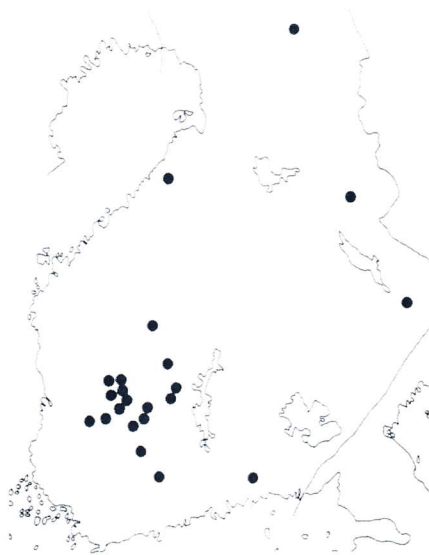
Johdumme tässä kielihistoriaan. *Viikate*-sanalle ei ole esitetty varmaa etymologiaa, mutta professori Eino Niemisen mukaan sana olisi balttilaista perua, ja viikatteen eteläinen tulosuunta sopii selitykseen sinänsä hyvin. Etelään viittaa professori Jorma Koivulehdon mukaan myös sana *väinä*, josta nimi *Väinämö-Väinämöinen* on johdettu, sillä se näyttää olevan hyvin vanha slaavilais-balttilainen laina ja kulkeutuneen suomen kieleen kaiketi liiviläisten välittämänä. Tunneimme sen vanhalta Liivinmaalta, Riianlahteen laskevan *Väinäjoen* nimestä ja myös Virosta, nimestä *Väinämeri* myös appellatiivina; virossa *väinä* merkitsee

salmea. Sanan alkumerkitykseksi on päätelty `hitaasti virtaava`, ja sellainenhan Väinäjoki ainakin alajuoksullaan on. Tällaisten loivarantaisten jokien ja järvien rannat, väinien rannat kasvoivat karjanrehuksi kelpaavia kaislikkoja, ja kun viikatteita oli opittu käyttämään, rantoja alettiin niittää. Nimitykset *väinä* ja *viikate* tuntuisivat siis sopivan samaan lainautumistilanteeseen ja ajoittuvan viikatteen mukaan ajanlaskun vaihteeseen. Kun *Väinämöinen* oli viikatteen haltija ja myös veden jumaluus, hänkin saattaisi kuulua tähän yhteyteen ja palautua varhaiseen rautakautteen, ajanlaskun vaihteeseen. Miten tällaiset ajatukset sopivat siihen, mitä Väinämöisestä muutoin tiedetään tai uskotaan tiedettävän?

Professori Jalmari Jaakkola, itsenäisyyden alkukymmenien merkittävin varhaishistorian tutkija, kiinnitti monumentaalissa *Suomen varhaishistoriassaan* 1935 huomiota siihen merkilliseen seikkaan, että *väinä-väinö*-alkuiset paikannimet keskittyvät hämmästyttävällä tavalla Ylä-Satakuntaan, nykyiselle Pirkanmaalle. Sampo-rotekää ajatellen hän tulkitsee niiden todistavan laajasta lapinkäyntisuvusta. Professori Jouko Vahtola laati 1987 kartan vanhojen *väinä-väinö*-alkuisten paikannimien levinnästä. Niitä tunnetaan Kokemäenjoen rautakautiselta asutusalueelta vanhasta Sastamalasta, nimittäin Kiikasta ja Karkusta, sekä idempää Nokialta ja Kangasalta, mutta erityisen runsaasti vanhasta Kyröstä, Hämeenkyröstä. Ylä-Satakunnan ulkopuolella *väinä*-nimet ovat yksittäisiä ja satunnaisia jo Hämeen maakunnankin puolella; Satakuntahan ulottui alun perin Vesilahteen, Lempäälään ja Kangasalle asti.

Näissä *väinä*-nimissä kiinnittää huomiota se, ettei niiden alkuosaa tunneta suomen kielestä appellatiivina, yleisenä nimisanana, vaan se esiintyy vain paikannimissä ja nimen *Väinämö-Väinämöinen* alkuosana. Se on epäilemättä siis harvinainen eteläinen laina, pai-

kannimissäkin. Eteläisen alkuperänsä vuoksi *väinä*-nimiä odottaisi tunnetun Varsinais-Suomesta, jonka rannikolla asutus säilyi kaukaisesta kivikaudesta historialliseen aikaan. Sieltä ne kuitenkin puuttuvat, kaiketi siksi, että lounaisrannikko oli ajanlaskun vaihteen jälkeen yhteydessä pääasiassa Ruotsiin. Ylä-Satakunnan~Pirkanmaan *väinä*-nimet näyttäisivät siis hypänneen yli lounaisrannikon. Merentakaisen eteläisen alkuperänsä tähden niiden on kuitenkin täytyntä löytää ensimmäinen sillanpänsä rannikolta, sillä ei tunnu

Jouko Vahtolan kartta *Väinä*-, *Väinö*- ja *Väinämö*-alkuisten paikannimien levinnästä Suomessa. Nimet keskittyvät Ylä-Satakuntaan ja sen reuna-alueille Hämeessä, muualta tunnetaan vain bajaasiintymiä.

todennäköiseltä, että ne olisivat kotiutuneet Ylä-Satakuntaan Liivimaalta suoraan. Niiden mahdollinen sillanpää löytyykin rannikolta, nimittäin Kokemäenjoen suusta. Sieltä tunnetaan rikas vanhemman roomalaisajan kalmisto, Nakkilan Penttala, josta on löydetty runsaasti Etelä-Viirosta tai Pohjois-Latviasta tuotuja kaula- ja ranne- renkaita, enemmän kuin mistään muusta kalmistosta. Ne todistavat intensiivisistä kosketuksista juuri sille

alueelle, jonka kautta *väinä* ja ehkä viikatekin levisivät Viroon ja Suomeen. Tuntuu siis hyvin mahdolliselta – pidän sitä todennäköisenäkin – että *väinä*-omaksuttiin liiviläisiltä ensin Kokemäenjoen suuhun. Sieltä asutus kuitenkin ajanlaskun vaihteen jälkeen hävisi, niin ettei *väinä*-nimiä ole voinut siellä säilyä. Mutta on hyvin mahdollista, että kun seudun asukkaat alkoivat vuoden 300 tienoilla perustaa uudistaloja sisämaahan Kokemäenjoen vesien varteen, he veivät sinne myös termin *väinä*. Tällä tavalla voidaan ymmärtää, miten liiviläisten balttilais-slaavilaisilta omaksuma *väinä* on pesiytynyt Sastamalaan ja muualle Ylä-Satakuntaan.

Tällainen levintä on kulttuurihistorian kannalta hyvin merkittävä, sillä se antaa aiheen kysyä provosoivasti: onko Väinämöisen henkinen kotiseutu Ylä-Satakunnassa? Moni kuuliya kohottaa varmaankin kulmiaan: tuollaisen kysymyksen voi esittää vain joku kotiseuturo- mantikko. Mutta sellaisena en itseäni pi-

dä, sillä koetan koko ajan analysoida ja tulkita, mitä kielihistorian ja arkeologian sekä folkloren nojalla voidaan päätellä *väinästä*, *Väinämöisestä* ja tämän viikate-attribuutista. Ja lisäksi vetoan vanhimpaan lähteeseen, jossa Väinämöinen mainitaan, nimittäin Mikael Agricolan runoon muinaissuomalaisen jumalista vuodelta 1551. Hän kirjoittaa: "Näitä kumarsit hämäläiset, sekä miehet että naiset: Äinämöinen virret takoi." Agricola mainitsee siis Väinämöisen nimen omaan hämäläisten jumalana, muinaisrunojen eli virsien laulajana. Agricolan tieto on usein jätetty huomiotta, vaikka sillä täytyy vanhuutensa vuoksi olla aivan keskeinen lähdearvo. Se sopii lisäksi aivan erinomaisesti Ylä-Satakunnan *väinä*-nimien alueeseen. Sillä kun ne rannikon suomalaiset, jotka alkoivat vuoden 300 tienoilla siirtyä rannikolta Kokemäenjoen rantaan, mm. vanhaan Sastamalaan, he muuttuivat luultavasti parissa sukupolvessa hämäläisiksi, muuttuivat siitä yksinkertaisesta syystä, että asuivat alueella, jota oli jo parin vuosituhannen ajan nimitetty *Hämeeksi*. Ja kun eräät heistä toivat Ylä-Satakuntaan *väinän* ja kaiketi myös *Väinämöisen*, tästä tuli Satakunnan hämäläisten jumala, sankari, tietäjä ja laulaja! On ilmeistä, että Väinämöisen myyttinen hahmo kehiteltiin Sastamalassa ja sen naapuripiirissä, todennäköisesti merovinkiajalla, 600- ja 700-luvulla, Länsi-Suomen rautakauden suurella nousukaudella. Voimme ajatella, että juuri silloin yhteiskunta ja kulttuuri tarvitsi symbolia ja sankaria kuten ne 1800-luvulla tarvitsivat kansallista historiaa. Kun Castren oivaltavasti kirjoitti, että "Kaikki mitä suurta ja jaloa kansa saattoi ajatella, se omistettiin Väinämöiselle", ei kyseessä liene satunnainen piirre, vaan kulttuurinen tarve. Väinämöisestä kehiteltiin symboli, joka kelpasi koko Suomelle, kun sellaisen tarve tuli. Siten Väinämöisestä tuli kansallisyhymyksemme Henrikin rautakautinen edeltäjä. Tällainen tulkinta tuntuu monesta varmaankin uskomattomalta, eikä sitä voi allekirjoitetuilla asiakirjoilla todistaa. Se perustuu kuitenkin käytettävissä olleisiin lähteisiin ja niiden loogiseen tulkintaan.

Esittelypuheenvuoro Vammalan Vanhan kirjallisuuden päivillä 2. 7. 2004, kohteena juuri ilmestynyt Sastamalan historia 1. Nide 1,1, Esibistoria, 607 s. Nide 1,2, Esibistorian liiteosa, 288 s. Hämeenlinna. – Kun en voinut selostaa teosta kokonaisuudessaan, valitsin suppeaksi kohteeksi Väinämöisen, pienen osan laajasta rautakauden maailmankuvaa ja uskomuksia käsittelevästä luvusta "Maan päällä, taivon alla". ■

*Kiikoisten
Raudun
kansakoulu
1940-luvulla.*

Hely Lenni-Taattola

Kauan sitten

Tunnen itseni lettipäiseksi tytöksi Maria Wiikin maalauksessa "Yksin". Olen taas noussut istumaan äitini kirjoituspöydälle, jotta voisin edes katsella, mukaan kun en pääse.

Yritän varoa kuponkeja, joita on pöydän laidalla matalassa pahvilaatikossa. Yksikään kuponki ei saa hukkuu, sillä ne ovat mahdollottoman tärkeitä: niillä on ostettu kahvia, voita ja sokeria, ja äiti liimaa ne illalla kartonkiin, jossa on sata ruutua. Kaksi ruutua hän jättää aina tyhjäksi, mittatappion vuoksi.

Välitunti alkaa kohta, olen jo pitkän aikaa ajatellut, että se alkaa kohta. Pian juoksee lapsia ulos molemmista ovista, alakoulun ovesta ja vähän isommasta yläkoulun ovesta, jolle näen paremmin. Vain kylätie, kiviset aidan pylväät ja kaksi vanhaa koivua on kotini ja koulun välissä. Katselen tarkkaan, mitä välitunneilla koulun pihalla tapahtuu.

Pikkutyttöjen toive toteutui elokuussa 1945. Siinä ensimmäisessä luokkakuvassa hän istuu edessä keskellä – esiliinasta huokuu vielä silityksen tuoksu.

Tytöt jatkavat kivikuukkaa siitä, mihin kellon soivissa jäivät, Hongiston Esterin vuorosta. Puupala ei osu ruutuun joka potkaisulla. Eeva ja Anneli pitävät hyppynarun päästä kiinni, kun Raili näyttää taitojaan. Kallistan päätäni vasemmalle ja oikealle hyppynarun tahtiin. Pääsisinpä minäkin kouluun ja hyppäämään narua! Pojat jonottavat kieppitangolle ja pyöriivät siinä ympäri niin, että tanko vinkuu. Miksi Maija ja Elsin menevät tangolle, vaikka siellä on vain poikia?

Kello soi. Kaikki järjestäytyvät jonoihin, ja opettaja tarkistaa, että rivit ovat suoria. Ovet imaisevat oppilaat taas tunniksi, ja minä jään yksin.

Kuusijuhlissa ja kevätpäätöksessä olen istunut pulpetissa, nuuhkinut koulun hajua, joka on irronnut lattiasta, kun sitä on pesty, ja katsellut luokahuoneen tavaroita, joita ei ole missään muualla, ei edes myytävänä äitini kaupassa. Lasikaapissa on maapallo ja pieni musta teline, jonka keskellä on reikä ja yläpuolella reiän kokoinen musta rautapallo, täytetty haukka ja käärmeen nahka. Seinillä on isoja tauluja. Yhdessä taulussa on punatulkku ja tilhi, toisessa lappalaiskylä, kolmannessa voikukka. – Joskus minäkin vielä saan katsella sitä käärmeennahkaa läheltä ja aion kyllä sitä vähän koskettaa kädelläni, kun opettaja ei huomaa.

Koulun päätyttyä Anja tulee kauppaan hiivaa ostamaan. Menen katsomaan, saisinko hänestä selvää, mitä koulussa tehtiin. Hän on niin touhuissaan, että vahingossa viitata tohottaa äidilleni, kun haluaa ostaa sitä hiivaansa.

Kuka sen sanoo, koska pääsee kouluun? Jospa minua tarvittaisiin tonttuleikissä, niin kuin Raijakin oli ollut, kun oppilaita oli pariton määrä... ■

Toutain, Kokemäenjoen pelastettu kalaharvinaisuus

Toutain on särkikalojen heimon laji ja samalla Suomen suurin särkikala. Se kasvaa lähes metrin mittaiseksi ja saattaa parhaimmillaan painaa yli kahdeksan kiloa. Toutain on Euroopassa selvästi itäinen laji. Se viihtyy syvissä kirkasvetisissä järvisissä ja näiden välisissä ja niihin laskevista virroissa. Toutain on valittu Pirkanmaan maakuntakalaksi.

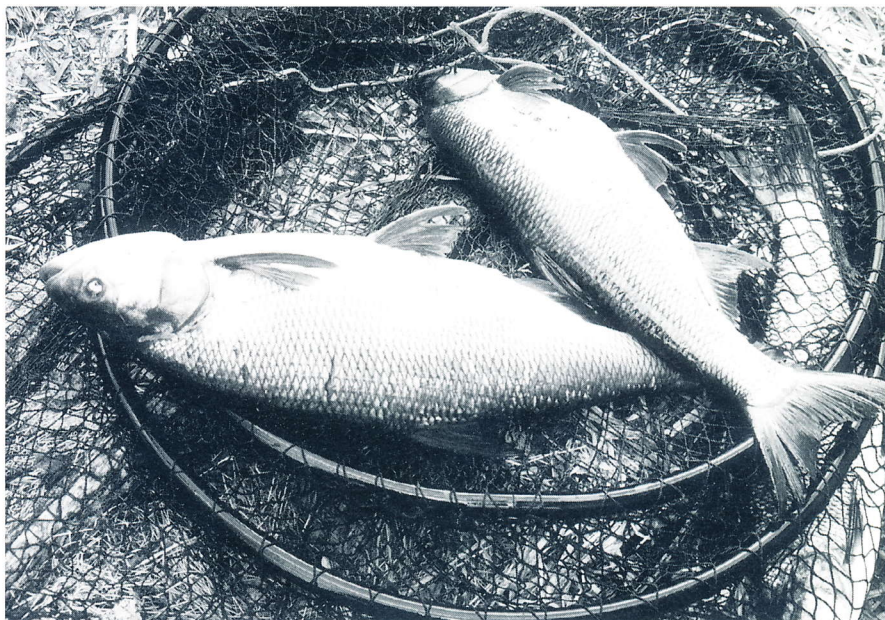
Kokemäenjoen alkuperäinen laji, toutain kutee keväällä äitienpäivän aikoihin virtapaikkojen sora- ja hiekka-pohjille. Melon voimalaitos muutti toutaimen elinmahdollisuuksia Kokemäenjoen yläjuoksulla. Kala saattoi ennen Melon voimalaitosta nousta ja kutea Melon ja vanhan voimalaitoksen väliselle virtaavan ja matalan veden alueille. Esteet nousulle tätä ylempänä olivat silloin voimalaitoksen turpiinitunneli ja entinen rullapato. Samoin Siuronkoski oli ja on nousun este.

Simo Suominen on lähinnä Jussi Pennaseen, Riista- ja kalatalouslaitoksen tutkijaan tukeutuen kuvannut 1950-luvulla toutaimen runsautta Nokian ja Vammalan välisellä vesialueella seuraavasti:

Runsaimmillaan toutainsaaliit olivat vuonna 1955. Etenkin Kiuralan ja Kutalan vuolteet olivat antoisia. Kalastaja Risto Alasen kerrotaan saaneen Kiuralan vuolteesta kesän aikana 350 toutainta. (Jussi Pennanen: Kokemäenjoen vesistön toutaimen hoito- ja suojelu-ohjelma 1987).

Toivo Lagom teki laajan tutkimuksen Rauta- ja Liekoveden kalastosta 50-luvun lopulla. Koekalastuksen ja saalistiedustelujen yhteenvetona hän mainitsee vuoden aikana Rautavedestä saadun toutainta 1982 kiloa. Se oli 5,9 prosenttia kokonaissaaliista ja hehtaarituo- toksi tuli 0,660 kiloa. Vastaavasti Liekovesi antoi 437 kiloa toutainta, joka oli 8,4 prosenttia koko kalansaaliista ja 0,970 kilogrammaa hehtaarilta. Huomattavaa oli, että paras toutainkausi oli silloin jo ohi.

Kutualueiden väheneminen ei suinkaan ollut ainut toutaimen lisääntymisestä, vaan yleisemmin elinmahdollisuuksia rajoittavat tekijät. Simo Suominen kuvaa asian yhdessä lauseessa selkeästi: *"Tullessa 1970-luvulle Kokemäenjoki oli suuri likaviemäri, jossa tout-*

Kaksi Rautavedestä saatua toutainta, isompi noin kolme kiloa. Kuva Sirkka-Liisa Helin.

taimen kutu ei enää onnistunut.

Vasta kuoriutuneet kalanpoikaset syövät pikkueläimiä. Ne muuttuvat kuitenkin hyvin nopeasti petokalan kaltaisiksi, joille kelpaavat lähes kaikki veden eläimet: sammakot, toiset kalat, vesilinnun poikaset, vesiliskot jne. Täysikäisellä toutaimella ei ole hampaita, vaan näiden asemesta voimakas nielu hampaineen toimii ravinnon muuttuessa karkeammaksi tehokkaana ravinnon murskaajana. Vanhan tieteellisen *Aspius rapax* -lajinimen *rapax* merkitsee latinaksi lähinnä ahmattia, ryöstäjää. Naaras laskee mätinsä kivien ja samalien pinnalle matalahkoon veteen. Keskikokoisen naaraan on laskettu kutevan n 200 000 mätijyvää. Kasvuvauhdista kertoo se, että kalanpoikanen kasvaa ensimmäisenä vuonna n kolmen tuuman eli 7,5 cm pituiseksi. Kalan tieteellinen nimi on muuttunut ja on nykyisen nimistöluettelun mukaan *Aspius aspius*.

Omat kokemukseni toutaimen runsaudesta ja sen kalastuksesta ovat 1940-luvulta. Seuranta-alue oli Nokianvirta Kullaanvuoren ja Lukkilan salmen välisellä alueella.

Edesmennyt isäni Kalle Emil Helin (1885-1967) oli intohimoinen kalastaja..

Kevät, erityisesti äitienpäivän tienoos oli toutaimen kudulle nousun aikaa. Käytännössä se merkitsi minulle, pojanklopille myöhäisiä iltoja ja alkuöitä kalassa. En liioittele kun sanon että toutain oli ja on minulle kala. Vasta myöhemmin kun opiskeltuani luonnontieteitä olen tajunnut, että toutaimen kalastukseen ja toutaimen itseensä liittyy minun näkökulmastani hurja avaus kalastuksen historiaan. Kalastustapa, jota isäni ja pari muuta haavistolaista käyttivät Nokian virrasta kalastessaan on historiallisesti erityisen perinteinen ja arvostettava. Kalastustapa, ilmeisen luvaton, tuskin merkitsi toutainkannan laskemista sukupuuttoon kuolemaa merkitsevälle rajalle.

Eräiden arvioiden mukaan 1970- ja 1980-lukujen vaihteeseen tultaessa kuvaamallaani Hartolankosken yläpuoleisella vesialueella eli enää enintään 200 toutainyksilöä. Kala luettiin Suomessa erittäin uhanalaiseksi. Sen suojeluun herättiin 1980-luvulla. Muutaman sukupolven emokalan, jotka illolainen Juhani Jokela tavoitti, ja kutalalaisen Ka-

levi Vekon saalistaman koiraskalan, kollin, kuten Veko tätä yksilöä kutsuu, varassa lähti istutuskalakanta käyntiin. Myöskään ei ole syytä unohtaa kertomuksen keskeistä ja hedelmöityksen tuloksen tuonutta oivallusta: kun emokalasta lypsetty mäti hedelmöitettiin "kollin" maidilla saatiin onnistunut tulos vasta kun Juhani Jokela ymmärsi pistää astiassa olevat hedelmöitetty mätimunat käynnissä olevan pyörivän äänilevysoittimen levylautaselle. Pyöritys ehkäisi poikasten kuoriutumisen estävän homehtumisen ja se vastasi kirjoissa kuvattua toutaimen kutupaikkaa: "Kutupaikat ovat nopeavirtaisissa vuoteissa tai koskissa 1-2 metrin syvyydessä." Kun hedelmöitystä uhannut homehtuminen oli näin pystytty torjumaan saattoivat poikaset kuoriutua ja kehittyä kasvatusaltaassa.

Toutain on palannut entiselle vesialueelleen. Toutaimen saalistus Nokianvirrassa 1940-luvulla tapahtui ajoverkolla. Tapa on ollut alueella perinteinen. Kustaa Vilkuna merkittävässä, ensisijaisesti Kemijoen lohen kalastusta ja sen pitkää historiaa kuvaavassa monografiassa (Vilkuna, Lohi, Otava, Keuruu 1974) kirjoittaa:

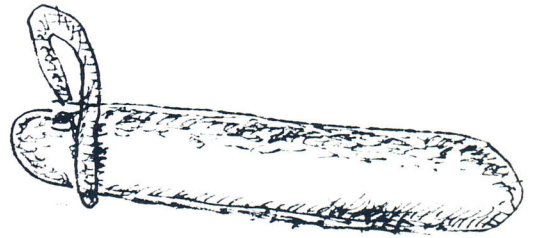
Itse pyyntitapaa (ajoverkon laskua potkulle) lohenekalastajat eivät suinkaan ole oppineet vasta Kemi- ja Tornionjoen lappalaisilta, vaan se on ollut tunnettua jo näiden suomalaisten esiesien vanhemmilla asuinsijoilla sekä Satakunnassa että Karjalassa. (Vilkuna, Lohi 266).

Kokemäenjoella käytettyä ajoverkolla virtaavassa vedessä kalastamista kuvaamaan on käytetty eri termejä: kulkus, kulkutus, kuluus. Vanhin asiakirja, jossa tavataan kantasana kolkka (suomesta kolkning-muodossa ruotsiin lainautuneena) on vuodelta 1347. Siinä laamanni Björn rajoittaa kuninkaan tuomion mukaisesti Kokemäenjoessa veneväylällä tapahtuvaa pyyntiä ja kieltää kevätpyynnin kolkalla, verkolla ja nuotalla. Tämän mukaan jo varhain käytetty kalastustapa kävi yhdellä veneellä, sillä verkon tai jadan toinen pää ui vapaana, toiseen päähän kiinnitettiin **kolkka**, tavallisesti sileäpintaiseksi veistetty **puupölkky**. Tästä pölkystä on ilmeisesti ajan myötä kehittynyt harilauta.

Toutainten ajoverkkokalastuksessa isäni käytti puupölkkyä ja laskettaessa verkko virtaan siihen yritettiin saada toisena lohikalastajien käyttämänä saaliin tulon varmennuskeinona **potku**. Potku tarkoitti verkon laskussa tehtävää verkon liinan suunnassa etenevää ja verkkoa välttävää kalaa verkon silmään.

Entä kalastus käytännössä?. Isä oli veneen perässä, minä sousin. Etenim-

Koivusta veistetty pölkky, nokialainen barrilaudan vastine. Piirros Martti Helin.

me yleensä heikoimman virran puolta ryöppyävän virran alle. Tarvittaessa, tavallisesti, vaihdoin viime vaiheessa virran pohjoispuolelle. Siitä lähdettiin liikkeelle, verkko oli kasteltuna ja löysällä laskoksella veneen pohjalla; isä heitti kolkan, puupölkyn ylävirran puolelle rannan lähetyville. Alkoi minun osani: soudin niin voimakkaasti kuin jaksoin virran poikki yläviistoon. Isä lappoi verkon veteen. Virran keskivaiheilla lopetin soudun hetkeksi. Tässä vaiheessa isä yritti saada verkon mutkalle. Tämän jälkeen jatkoin soutua niin pitkään että alavirtaan liikkuva vene saattoi kulkea vapaasti. Tässä tilanteessa pölkky oli tavallaan toinen vene, toinen virtaa alas liikkuva veneemme.

Jos kala tarttui verkkoon isä veti verkon veneeseen. Joskus tässä vaiheessa verkkoon tarttui toinen ja kolmaskin kala. Verkko oli saatava vedestä ylös nopeasti ennen edessä olevia sorariutuja.

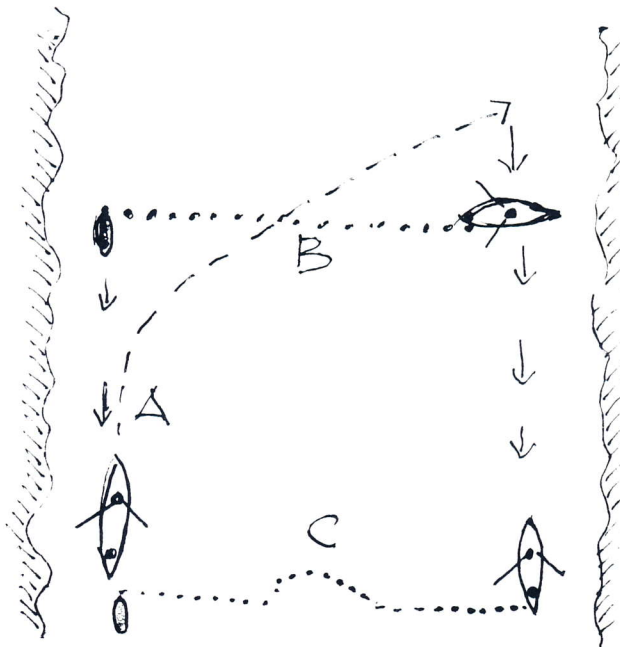
Kun olen vuosien myötä omalta osaltani pyrkinyt ylläpitämään keskustelua toutaimesta ja erityisesti 1970-1980-lukujen vaihteesta toimia toutaimen pelastamiseksi, on tavallisin vastapuolen kysymys ollut: miksi. Minkälainen ta-

louskala toutain on? Vastaus on osittain vaikea; toutain on pienikokoisena aivan liian ruotoinen. Maussa ei ole mitään vikaa. Päinvastoin. Toisaalta yli nelikiloinen kala ei ole häiritsevästi ruotoinen ja silloin sen liha on hyvänmakuinen, ehkä hieman makeahko, suolattuna herkullinen ja lievästi punertava, savustettuna maukas.

Kalan istutusten onnistumisen myötä toutainta on tullut markkinoille. Olen ostanut toutaimen mm Tampereen kauppahallista ja eräästä vammalalaisesta marketista. Poikkeuksetta ne ovat olleet pienikokoisia ja ruotoisia, huonoa mainosta toutaimen tulevaisuutta ajatellen. Kalastajien tulisi laskea kaikki alle kolmekiloiset takaisin veteen kasvamaan.

Vuoden 2002 keväällä ostin Kotalasta noin kolmekiloisen toutaimen, josta valmistin neljä erilaista ruokalajia. Paras oli jauhetusta kalasta valmistettu toutaintartaari ja lähes samaa luokkaa tuoresuolattu toutain ja mätitahna.

Urheilukalastajille toutain on aarre; rohkea, vastaanhangoitteleva ja taisteleva. Se tarttuu mielellään perhoon. Jotkut väittävät että toutain on vastustajana lohen luokkaa. ■

Havainnekuva ajoverkon laskusta Nokianvirrassa 1940-luvulla. Vene kuvassa vasemalla A soudetaan vastavirtaan ja yli uoman oikealle. Uoman keskivaiheilla B verkko ja sen toiseen päähän kiinnitetty puupölkky heitetään veteen. Verkko lasketaan loppuun veneestä, joka liikkuu virran mukana. Potku C yritetään saada aikaan bidastamalla verkon laskua. Mitä ylempänä sen parempi saaliin kannalta. Piirros Martti Helin.

Sastamalan historian isänä voidaan vahvoin perustein pitää Antero Vareliusta (1821-1904). Tämä Varilan kylän Sepän talon poika oli päässyt, vaikka oli umpisuomalaisen talollisen poika, opintielle, käynyt ensin triviaalikoulun Porissa ja sitten kinnaasin Turussa. Hän kirjoittautui Helsingin yliopistoon vuonna 1843, suoritti siellä filosofian kandidaattitutkinnon ja vihittiin filosofian maisteriksi vuonna 1847.

Filosofian kandidaattitutkinto oli tuohon aikaan ja vielä kauan myöhemmin eräänlainen yleissivistävä perustutkinto. Se antoi kyllä jo sellaisenaan pätevyyden moniin virkoihin ja toimiin esimerkiksi koululaitoksen piirissä. Mutta sen suorittivat tavallisesti alkajaisiksi nekin, jotka sitten siirtyivät teologiseen, lainopilliseen taikka lääketieteelliseen tiedekuntaan ja valmistuivat papeiksi, lakimiehiksi ja lääkäreiksi. Maisterinarvon saavuttaminen vaati ahkeralta opiskelijalta yleensä kaksi tai kolme vuotta, niin myös Antero Vareliukselta.

Filosofisessa tiedekunnassa vallitsi akateeminen vapaus. Opiskelijat voivat valita tarjolla olleista yhdestätoista oppiaineesta haluamansa. Vareliuksen yhdistelmään kuuluivat lopuksi matemaatiikka, fysiikka, kasvi- ja eläinoppi, yleinen historia, Venäjän kieli ja kirjallisuus, Rooman kirjallisuus, Kreikan kirjallisuus sekä itämainen kirjallisuus. Kolme viimeksimainittua oppiainetta tarkoittivat käytännössä latinan, kreikan ja heprean kieliä sekä kaikkea mitä näillä kielillä oli kirjoitettu. Tarjona olisi ollut vielä filosofiaa, kemiaa ja tähtitiedettä, mutta ne eivät Varilan poikaa riittävästi kiinnostaneet.

Varelius omaksui yliopistovuosina kansallisaatteen, joka juuri tuohon aikaan levisi J.V. Snellmanin ja muiden herättäjien välityksellä opiskelevan nuorison keskuuteen. Suomalaiskansallinen ajattelu oli sitten hänen kaikkien toimiensa pontimena aina elämän loppuun saakka. Missä vain isänmaan ja äidinkielen pyhän asian edistäminen, kansallisen sivistyksen kohottaminen, oli mahdollista, siellä oli tavallisesti Vareliuskin.

Historia oli yhtenä monista sisältyneet Vareliuksen aineyhdistelmään. Suomen historialla ei vielä ollut yliopistossa omaa oppituolia, joten hän oli opiskellut sitä yleisen historian professorin Gabriel Reinin johdolla. Reinillä oli kuitenkin tapana luennoida ahkerasti myös Suomen historiasta, ja voimme olettaa, että Varelius nämä luennot kuunneltuaan ja jokusen tenttikirjan luettuaan tiesi Suomen historiasta melkein kaiken sen vähän, mitä siitä tuohon aikaan osattiin sanoa. Isänmaallista toimintaa, jota kohtaan Varelius tun-

Juhani Piilonen

Antero Varelius -

si vahvaa kiinnostusta, olisi voinut harrastaa myös historian alalla, kuten muutamien muiden esimerkit osoittavat. Yrjö Sakari Yrjö-Koskinen, Zachris Topelius ja heidän seuraajansa kirjoittivat Suomen kansalle historian, jota siltä vielä suuressa määrin puuttui. Mutta Varelius ei koskaan ajatellut ryhtyä historioitsijaksi. Hänen silmissään oli jo varhain kangastellut pappisura, ja tällä alalla hän sitten suoritti pitkän päivätyön palvellessa viisi vuosikymmentä pappina eri seurakunnissa. Enemmän kuin historia häntä kiinnosti tutkimuskohteena suomen kieli. Tiedetään, että hän keväällä 1848 suunnitteli hetken väitöskirjan laatimista siltä alalta. Hä-

”Missä vain isänmaan
ja äidinkielen pyhän
asian edistäminen,
kansallisen sivistyksen
kohottaminen,
oli mahdollista,
siellä oli tavallisesti
Vareliuskin.”

nen pääansionsa ovatkin ilmeisesti muualla kuin historiassa, nimittäin kansatieteessä sekä suomen kielen kehittäjänä ja suomenkielisen kirjallisuuden edistäjänä. Historian alueelle Varelius teki verraten lyhyen retken, sen mittaisen kuitenkin, että häntä voidaan perustellusti kutsua Sastamalan historian isäksi.

Kiinnostus suomen kieltä ja suomalaista kulttuuria kohtaan oli saanut Vareliuksen Helsingissä liittymään Suomalaisen Kirjallisuuden Seuraan. Seuran esimiehenä toimi professori Gabriel Rein, Vareliuksen historianopettaja yliopistossa. Tieteet eivät vielä olleet sillä tavoin eriytyneet kuin myöhemmin, ja professorit, viran saatuaan, puuhastelivat usein niiden asioiden parissa, jotka sattuivat heitä eniten kiinnostamaan.

Niin historian professori kuin olikin, Gabriel Rein tunsikin vahvaa kiinnostusta maantiedettä, tilastotiedettä ja tilastomaantiedettä kohtaan. Nämä harrastukset johtivat lopuksi siihen, että hän ennen kuolemaansa ennätti toimia hetken vastaperustetun Suomen tilastotoimiston ensimmäisenä johtajana. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura ei sekään tyytynyt edistämään pelkästään suomenkielistä kirjallisuutta, vaan sen piirissä kehiteltiin ja toteutettiin monenlaisia tieteellisiä suunnitelmia. Seuran säännöissä sanottiin, että sen tuli toimia muun ohella maantieteellisen ja tilastollisen tietämyksen kartuttamiseksi.

Näin seuran säännöt ja esimiehen pyrkimykset olivat tarkalleen yhden-suuntaisia. Gabriel Reinillä oli seuran esimiehenä tilaisuus edistää mieleisiään hankkeita. Seuran piirissä syntyikin 1840-luvun lopulla suunnitelma, joka tähtäsi yhdenmukaisen, vertailukelpoisen tiedon tuottamiseen Suomen kaikista tai ainakin mahdollisimman monista pitäjistä. Kun sellaista virastoa tai virkakuntaa ei vielä ollut, jolta tällaisia tietoja olisi voitu vaatia, ainoaksi keinoksi jäi vetoaminen yksityishenkilöihin ja näiden vapaaehtoiseen uhrautuvuuteen. Rein laati yksityiskohtaisen jäsentelyn pitäjänkertomusta varten, sellaista pitäjänkertomusta, joka sisältäisi vastauksen hänen tärkeinä pitämiinsä kysymyksiin. Valistuneita yksityishenkilöitä pyydettiin laatimaan pitäjittäin mallin mukaisesti jäseneltyjä kertomuksia. Kirjoittajille jätettiin oikeus valita käyttämänsä kieli sekä poiketa tarpeen mukaan Reinin laatimasta jäsentelystä. Suunnitelma julkistettiin sanomalehdistön välityksellä vuoden 1848 alussa.

Samaan aikaan Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran piirissä oli vireillä toinenkin tutkimushanke, jonka puuhastelun johtajana toimi venäjänkielen lehtori Matthias Akiander. Hänellä oli tähtäimessä koko maan kattava murrekartta, ja asiassa oli tarkoitus edetä samalla tavoin kuin maantieteellisen ja tilastollisen tietoaikteen keruussa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura asetti toimikunnan, joka laati Akianderin johdolla yksityiskohtaisen kyselykaavakkeen. Kieleen ja kielentutkimukseen perehtyneiden henkilöiden toivottiin sitten kokoavan tiedot kultakin murrealueelta.

Sastamalan historian isä

Varelius oli Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran aktiivinen jäsen ja tunsi ilman muuta molemmat edellä kuvaillut tutkimushankkeet. Lahjakkaana kielimiehenä hänet kytkettiin heti alusta lähtien Akianderin murreprojektiin. Joka omasta aloitteestaan taikka pyydetynä hän otti laatiakseen kyseisen murteenkuvauksen kotiseudultaan. Tässä tarkoituksessa hän hakeutui pariksi vuodeksi kirkkoherran apulaiseksi Tyrvääseen. Näinä vuosina ja papillisten tehtävien ohessa syntyi Kertomus Tyrvään pitäjästä 1853, teos, jonka ilmestymisestä tulee kohdakkoin kuluneeksi 150 vuotta. Se julkaistiin Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran vuosikirjassa, joka oli nimeltään Suomi, vuoden 1854 niteessä. Mutta syystä tai toisesta painatus viivästyi, niin että niteen alkulehdille on merkitty painovuodeksi 1855.

Vareliuksen Tyrvää käsitti paitsi emäseurakuntaa myös Kiikan ja Kiikoisten kappelit sekä sittemmin Punkalaitumeen yhdistetyn Liitsolan kylän. Pitäjänkertomuksen alkuosassa kuvailtiin Gabriel Reinin jäsentelyä melko tarkoin noudattaen alueen sijaintia, pinnanmuodostusta, vesistöjä, maaperää, ilmastoa, kasvi- ja eläinkuntaa, väestöä, elinkeinoja sekä hallinnollista jaotusta sellaisina kuin ne tuohon aikaan olivat. Reinin jäsenyyksestä poiketen Varelius käsitteli lisäksi verotusta sekä seutua rasittavia vitsauksia. Tämä oli ilmeisesti tutkielman ensiksi muotoutunut ydinosa, johon Varelius sitten liitti laajahkon historiallisen katsauksen. Rein oli oikeastaan edellyttänyt vain hallinnon, väestön ja säätötilan käsittelemistä kehityksen näkökulmasta, mutta Varelius tarjosi lisäksi kirkonarkistosta ja muualta löytämänsä tiedot entisaikojen asumuksista, tiestöstä, hyötykasveista, kotieläimistä, kaupankäynnistä, rahayksiköistä, hintatasosta, tavoista, ravinnosta, vaatetuksesta, ristimänimistä ja sivistystasosta. Historiallisen osan paisuminen lienee johtunut yllättävästä ja onnekkaasta asiakirjalöydöstä. Kun Varelius yhdessä vaasalaisen koulumiehen Oskar I. Ranckenin kanssa toimitti tutkimusta Tyrvään vanhassa kirkossa, heidän käsiinsä osui kerrassaan harvinaisen lähde: katkelma Kallialan seurakunnan keskiaikaisista tileistä.

Vareliuksen historiankuvauksen yksityiskohtainen arviointi ei voi tässä tulla kysymykseen. Mutta lyhyesti voidaan

todeta, että hän onnistui niukoista lähteistään puristamaan paljon edelleenkin paikkansapitävää tietoa. Pappina hänellä oli tietenkin ollut pääsy Tyrvään ja Kiikan kirkonarkistoihin. Henkikirjuri Victor Wilhelm Savonius oli mielihyvin luovuttanut hänelle tietoja henkikirjurin ja nimismies Peter Wilhelm Gallén nimismiehen arkistosta. Hänen ystävänsä maisteri S.G. Elmgren oli toimittanut Helsingistä käsin tietoja vanhoista maanmittauskartoista. Pukin talosta Tyrväänkylästä oli löytynyt jäljennös Kaarle Knuutinpoika Bonden tuomiosta vuodelta 1466, Rautajoen kartanosta Jöns Vestgöthen tuomio vuodelta 1544 sekä jäljennöksiä van-

”Varelius ei pappina oikein voinut muuta kuin uskoa Jumalan johdatukseen myös historiassa, mikä tieteessä alkoi vähitellen olla väistyvä selityspenuste.”

hoista maakirjoista. Lisäksi Varelius oli hyödyntänyt toistaiseksi perin niukan tutkimuskirjallisuuden, paremman puutteessa myös sanomalehtiartikkelit.

Virheitä on tietysti nykyhetken näkökulmasta helppo osoittaa, mutta kuka pa niiltä voisi välttyä. Varelius arveli esimerkiksi, että vanha Sastamala oli käsitellyt myös Hämeenkyrön, Ikaalisen ja Kankaanpään, mikä voi tuskin pitää paikkaansa. Myös lähdeaineistossa oli nykyajan näkökulmasta pahoja aukkoja. Siitä näet puuttuivat kokonaan seinaatin ja lääninhallituksen arkistot, ali-oikeuden tuomiokirjat sekä Ruotsiin jääneet keskusvirastojen arkistot.

Vareliuksen historiannäkemys ilmenee ehkä parhaiten seuraavasta tekstinkohdasta, joka samalla saa käydä tyyli- näytteestä.

Nyt, katseltuamme mimmainen Tyrvää on ja miten täällä eletään, jobtuu mieleemme ettei näin ole ollut laita aina, vaan Jumalan säätämistä myöden ovat täällä, niinkuin muuallakin, olot ja menot muuttuneet muuttumistansa ja käyneet askel askeleelta edespäin pää-maaliala kohden, josta emme tiedä muuta kuin että se on hyvä. Ihmis-henki on tehnyt työtänsä ja ihmisvoimat taistelleet luonnon-voimain kanssa raskaasti mutta voitollisesti. - Kaukain entisyys lepää jo töistänsä baudan pimeydessä; mutta sieltä kuuluu kuis-kutus, pubuva mielellemme, että esi-isätkin ovat nähneet hyviä ja kovia päiviä, ovat ahkeroinneet ja leikinneet, kärsineet tuskaa ja nauttineet iloa, näin valmistaen jälkeisillensä tilaa, niinkuin jälkeisemmätkin suku-kunnat taas ovat nykyisille perintöä lisänneet. Tämä kuisutus miellyttää meitä katselemaan menneitä menoja niin kauvas, kun näjemme ja tunkeumaan syvälle muinois-ajan synkeyteen siihen asti, kun viimeisetkin viittaajat meistä luopuvat, viimeisetkin virvalot (sadut, arvelus j.m.) sammuvat. Ja vaikkei näiden löyhvyä valo osota enää tapauksia niin paikallansa, kun kirjalliset todistukset osottavat, ei ole se kuitenkaan hyljättävä vakavamman valon puuttuessa (s. 139).

Varelius ei pappina oikein voinut muuta kuin uskoa Jumalan johdatukseen myös historiassa, mikä tieteessä alkoi vähitellen olla väistyvä selityspenuste. Samasta syystä hänen historiannäkemyksensä oli valoisan optimistinen. Kaikista takaiskuista ja vastoin-käymisistä huolimatta historian loppu-tulos, sen pää-maali, oli oleva hyvä. Porthanin ja Reinin vaikutus näkyi siinä, että Varelius käsitti selvästi kirjallisten lähteiden etevämmyyden muistitietoon ja tarinoihin verrattuna. Mutta kirjallisten lähteiden loppuessa hän oli valmis antamaan jotakin todistusvoimaa myös saduille, arveluille ja muulle semmoiselle.

Vareliuksen pitäjänkertomus puolusti kunniakkaasti paikkaansa muiden, suunnilleen saman kaavan mukaisesti laadittujen kertomusten joukossa, joita ilmestyi kymmeniä eri puolilta maata. Se lunasti epäilemättä siihen Helsingissä kiinnitetty toiveet. Vahvasta kiinnostuksesta ja ilmeisistä taipumuksista huolimatta tekijä ei loppujen lopuksi suunnistautunut tieteen ohdakkeiselle polulle, vaan jatkoi papillisella uralla palvelleen ensin kappalaisena eri pitäjissä ja päätyen lopuksi Loimaan kirkkoherraksi.

Antero Varelius aloitti ansiokkaalla tavalla vanhan Sastamalan historian tutkimisen ja kirjoittamisen ja on siinä mielessä Sastamalan historian isä. ■

Suomalaisten vanhoista kansanomaisista parannuskeinoista

Keski-Euroopasta pari vuosisataa sitten Suomeen kulkeutunut ja täällä osin muuntuneena laajalti levinnyt sananparsi toteaa: *Jos ei terva, sauna ja viina auta, niin tauti on kuolemaks!* Hokeneman kielellisesti kiintoisin sana on *tauti*, joka suomen kielessä on ikivanha, alkuaan 'tappavaa kulkutautia ja kuolemaa' merkinnyt germaaninen lainasana. Muinaisnorjassa sana esiintyi muodossa *dau_i*, nykynorjan ja nykyruotsin vastine on *död* 'kuolema'. Onneksi kaikki taudit eivät ole *kuolemantauteja*. Suomessa ja lähisukukielissä lainasana tauti onkin kehittynyt merkitykseltään astetta lievemmäksi. Sanat *kuolema* ja *surma* taas ovat ikivanhoja omaperäisiä suomalais-ugrilaisia sanoja.

Kansanrunouteen ja vanhoihin uskomuksiin nojautuen Elias Lönnrot ja useat muut tutkijat jakoivat taudit *jumalan- eli kuolemantauteihin*, joille ei voitu mitään, ja *panenta- eli tekotauteihin*, jotka olivat jonkun pahan ihmisen tai henkiolennon lähettämiä ja joita voitiin parantaa. Myöhempien tutkijoiden mukaan tällainen kahtiajako ei saa riittävästi tukea perinnemuistiinpanoista, joiden perusteella näyttää pikemminkin siltä, että useimmiten suomalaiset ovat hahmottaneet taudin aiheuttajiksi ylikuonnolliseen maailmaan kuuluvat voimat, maan-, metsän- ja vedenhaltijat sekä vainajat ja myös pahat ihmiset, ja että kaikkia tauteja voitiin yrittää parantaa. Tämä näkemys heijas-

tuu selvästi myös monista vanhoista kansanomaisista taudinimityksistä. Yleensä kansanomaiset nimitykset ovat perustuneet taudin oireisiin (esim. *rokkotauti elirupuli, kinakuume, poltetauti*), taudin kohteena olevaan ruumiinosaan (esim. *kurkkuwibo, mahanpuru, keuhkotauti*), ja taudin oletettuun alkuperään (esim. *maanwiba, vedennenä, noidannuoli, pirun purema*). Viimeksi mainitussa ryhmässä eli taudin alkuperään liittyvissä nimityksissä tulevat selvimmin esiin vanhoihin kansanuskomuksiin kuuluvat mytologiset käsitykset. Taudin alkuperän selvittämistä pidettiin erityisen tärkeänä: oli tunnettava taudin synty, jotta tauti voitiin parantaa.

Taudin vaivaamia, haavoittuneita, loukkaantuneita tai muulla tavoin sairaita ihmisiä on kautta aikojen mahdollisuuksien mukaan pyritty auttamaan ja parantamaan. Vuosisatojen ja -tuhan-sienkin taakse ulottuva kansanperinne kertoo tietäjistä, loitsijoista, osajista, verensulkijoista, jäsenkorjaajista ja muista parantajista, joilta apua on etsitty ja jotka sanan ja hengen voimin, loitsu-in, manauksin, rukouksin ja taioin sekä myös kosketuksen ja rohtojen avulla ovat sairaita ihmisiä hoitaneet. Ammattimaisiin tietäjiin ja taitajiin turvauduttiin kuitenkin vasta suuressa häädässä silloin, kun taudin voittamiseen tai muunlaisen vaivan parantamiseen eivät enää riittäneet kotihoito ja naapu-

riapu, jotka epäilemättä olivat keskeisellä sijalla kansanomaisessa sairauksien hoitamisessa. Aikojen kuluessa monin tavoin muuntuneena mutta kuitenkin elävänä toimintana kansanomaisen parantamisen perinne on jatkunut meidän päiviimme saakka.

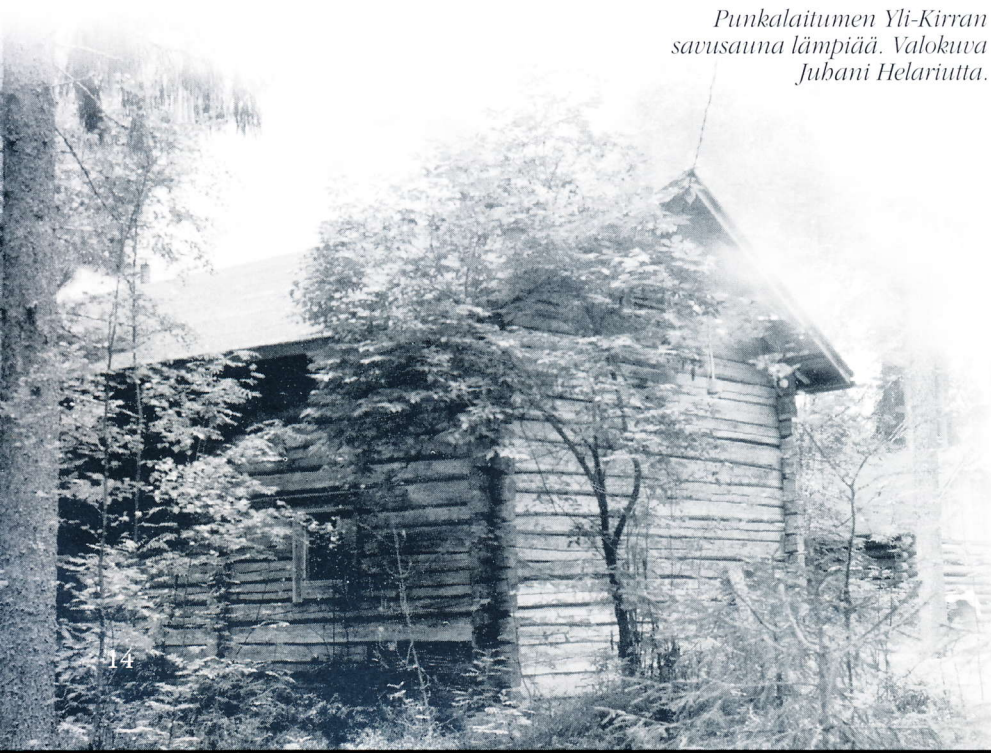
Kertomus Tyrvään pitäjästä 1853 -kirjansa terveyden tilaa käsittelevässä luvussa tyrvääläissyntyinen pappi ja kielentutkija Antero Varelius kirjoittaa seuraavaan tapaan:

Terveyden välikappaleina eli lääkkeinä pidetään *vibtominen, kuppaaminen, suonon-iskeminen ja hierominen*. Muutamat laittavat kaupungista "kryydejä": pirunpaskaa, uudenkaupunginmuorin-sydämenkryydiä, järnestementtia, matakaskaria ja tillintroppia; toiset ottavat omakasvuisia: tormentillan juuria j. m., joita kaikkia enimmästi viinassa nautitaan. Harvoin huolitaan sen oppineemmista lääkäreistä, kun omassa pitäjässä löytyy, vaikkei ole ainoatakaan julkisen tutkinnon läpi käynnystä. - Paikoin vihdotaan jokaikisenä arki-ehtoon, paikoin harvemmin, mutta kumminkin kaikkina lauvantaina ja juhla-aattoina niinmyös Laskiaisena ja rihipäivinä.

Vareliuksen tekstistä käy selkeästi ilmi se muutoinkin hyvin tunnettu asia, että sauna on kautta vuosisatojen ollut suomalaisten todellinen terveyskeskus. Saunassa on synnytetty, huolehdittu hygieniasta, verrytetty jäsenet, parannettu taudit, elvytetty elinvoima, lyhyesti sanottuna hoidettu ruumista ja sielua. Asiaan kuuluvien lämmön, vihdan ja veden lisäksi sairauksia hoidettaessa on käytetty erilaisia hunajasta, pihkasta, tervasta, luonnonrasvoista ja -öljyistä sekä kasveista tehtyjä voiteita ja hauteita, ja tarvittaessa on apuun haettu asiansa osaava hieroja, kuppari, suonenskijä, lapsenpäästäjä, jäsenkorjaaja tai muu kansanparannuksen ammattilainen. Tervaa ja viinaa on käytetty sekä sellaisenaan sisäisesti ja ulkoisesti että myös monien voiteiden ja rohtojen perusaineena.

Parantavat yrtit ovat kaikkialla maailmassa olleet kansanomaisen sairauksien hoidon tärkeimpiä rohtoja. Myös lukuisat nykyaikaisen lääketeollisuuden kehittäneet lääkkeet pohjautuvat kansanparantajien vuosisatojen ajan tunteisiin ja käyttämiin lääkekasveihin,

Punkalaitumen Yli-Kirran savusauna lämpiyttä. Valokuva Jubani Helariutta.

Väinö Rautio: Kuppari. Postikorttina julkaissut Art Paimensaari, Savitaipale.

ja tällä alueella tehdään jatkuvasti hyvin intensiivistä tutkimustyötä. Vaikka Suomen kasvisto on niukka verrattuna lämpimämpiin seutuuihin, on täälläkin kansanlääkinnässä hyödynnetty kymmeniä ja kymmeniä luonnonvaraisia kasveja, minkä lisäksi tulevat aluksi luostarien ja myöhemmin apteekkarien viljelmillään kasvattamat lääkekasvit. Tunnettuja luonnonvaraisia lääkekasvejamme ovat esim. koiruoho, kärsämöt, marunat, sauniot, sianpuola, piharatamo, pietaryrtti, voikukka, rohtoemäkki, kalmojuuri, väinönputki, kultiapiisku, ukonnauris, kumina, kielo, nokkonen, jäkälät, suopursu, kataja jne. Monien kasvien vanhat kansanomaiset nimet viittaavat suoraan kasvin käyttöön tietyn vaivan lääkkeenä, esim. *ajosheinä*, *alvejuuri*, *hammasruoho*, *pistosheinä*, *riisibeinä*, *ruttojuuri*, *vat-saruoho* ja *yskäheinä*. Käytetyimpiä kasvinosia ovat olleet kukat, nuoret lehdet ja versot, juuret, puun kuori, siemenet, marjat ja hedelmät.

Kansanparantajien taidot ja lääkitysohjeet ovat yleensä perustuneet kymmenien sukupolvien perinnöksi jättämään kokemukseen. Toisaalta itse koko elämänsä autettaviensa keskuudessa eläneet parantajat ovat pystyneet sopeuttamaan toimintansa ja ohjeensa juuri siihen todelliseen sosiaaliseen ympäristöön, jossa autettavat ovat eläneet. Näin he ovat usein pystyneet korvaamaan taudin hoitamiseen tarvittavien tietojensa ja keinojensa puutteellisuuden hoitamalla ensisijaisesti taudin kohteena olevaa ihmistä ja auttamalla näin luontoa parantamaan taudin. Kannattaa muistaa, että myös lääketieteen

isäksi kutsuttu kreikkalainen lääkäri Hippokrates (n. 460 - 377 eKr.), jonka mukaan terveys merkitsi ihmisen sisäistä sekä ihmisen ja hänen ympäristönsä välistä tasapainoa, katsoi, että luonto varsinaisesti parantaa sairaudet. Lääkärinkin tehtävänä on tukea luontoa, ei korvata sitä.

Voidaksemme edes jotenkin arvioida nykyisin helposti väheksytyjen kansanomaisten parannuskeinojen merkitystä meidän tulisi pystyä asettautumaan siihen arkipäivän todellisuuteen, jossa esivanhempamme menneinä vuosisatoina ovat eläneet, mikä nykypäivän ihmiselle on käytännössä kovin vaikeaa, ellei mahdotonta. Arviointimme sijoittuu kuitenkin oikeaan asteikkoon, kun lähtökohdaksi otamme sen tosiasian, että varsinainen kansanlääkintä ei ole koskaan ennen meidän aikaamme ollut vaihtoehtoista vaan ainoastaan saatavissa olevaa lääkintää. Käytännössä tavallisella kansalla ei ollut mitään vaihtoehtoja ennen 1800-luvun loppupuolta, ja vielä silloinkin, siis laajalti tunnetun ja arvostetun tyrvääläisen kansanparantajan Amanda Jokisen eli Tyrvään Mantan toiminnan alkuaikoina, mahdollisuudet turvautua koulutetun lääkärin apuun olivat hyvin vähäiset. Mitään kunnallislääkärinjärjestelmää ei ollut, koko maassa oli puolisansataa piirilääkäreitä ja suurimmissa kaupungeissa yhteensä toistakymmentä vaatimatonta sairaalaa. Niinpä ainoa konkreettinen apu sairauden tai tapaturman kohdatessa olikin turvautuminen ennestään tunnetuihin, moneen kertaan kokeiltuihin ja hyväiksi todettuihin tai uskottuihin parannuskeinoihin ja parantajiin. ■

Aaro Mäkipää

Aatto-ilta

On isä kuusen
taas tuonut tupaan,
käy lapset kilvalla
sitä koristamaan.

Saa latva tähden
ja kultanauhat
saa sen oksat hienosti
kimaltamaan.

Ja kynttilät
nuo kuusen kruunaa,
nyt käydään pukkia
odottamaan.

Tuo kuusi tupaan
valon niin kalvaan,
mutt' lämpimämmiin
silloin Jouluvirsi kajahtaa.

Aaro Mäkipää

Tuomaankirkko

Tuomaan päivän aamuna
väki kynttilöineen, lyhtyineen
kulkee pitkässä saatuessa
taas Vanhankirkon niemeen.

Valaistuna kirkko oottaa,
penkkirivit täyttyy tiuhaan,
harras joulumieli tarttuu
siellä jokaisella rintaan.

Pappi puhuu Jeesuksesta,
joulu yönä syntyneestä,
enkeli ensin kertoivat
asian kedon paimenille.

Veisattuaan loppuvirren
kansa lähtee kotitielle,
mietteissänsä ajatellen
Joulua – sen sanomaa.

Aaro Mäkipää

Syksy keittiössä

Emännät häirii keittiössä
nyt, kun syksy tullut on.
Syksyn sato pannaan talteen,
mehut moneen pullohon,
hillot, soseet laitetaan,
myöskin kurkut etikkaan.
Sienisato suolataan,
osa voidaan kuivattaa.
Puolukoita survotaan
monen monta purnukkaa.
Luumut, marjat, tomaatit
kaikki talteen laitetaan,
sipuli- ja tilliniput
ripustetaan kuivamaan.
Punaposki omenat
silkkipaperiin kiedotaan,
sieltä Jouluaattona ne voidaan
kuusen oksaan ripustaa.

Tyrvään kirkonarkistosta ja s

Kuluvan vuoden 2004 alusta lukien Karkun seurakunta ja Tyrvään seurakunta yhdistyivät. Vuosisataiset seurakuntien nimet, Sastamalaa seurannut Karkku, taikka Ala-Sastamalaa ja Kallialaa seurannut Tyrvää poistuivat seurakuntien luettelosta ja tilalle tuli uusi Vammalan seurakunta. Muutos koski eniten hallintoa. Kirkollisessa elämässä seurakuntalaiset havaitsivat paljon muutosta. Elämä ja toiminta jäi jatkumaan sellaisena kuin se Sastamalan kirkkopitäjässä 1300-luvulla alkaneena tai siitä itsenäistyneen Ala-Sastamalan, Kallialan tai Tyrvään nimisessä kirkkopitäjässä satakunta vuotta myöhemmin jatkuneena tällä vuosituhannella oli. Juuret olivat samat ja perinne edelleen vaikuttava. Muutos näkyi lähinnä hallinnossa, mutta ennen kaikkea nimihistoriassa. Vuosisataiset Karkku ja Tyrvää poistuivat seurakuntien luettelosta ja niiden tilalle ilmestyi uusi Vammalan seurakunta.

Kirkkohistoriassa nimet tulevat säilymään aina. On myös olemassa aivan käsin kosketeltava paikka, josta Karkun ja Tyrvään nimet eivät koskaan poistu. Se on näiden seurakuntien kirkonarkisto. Arkistossa näiden seurakuntien asiakirjakokoelmat tulevat säilymään muuttumattomina kokonaisuuksina ja säilyttämään Karkun ja Tyrvään seurakunnan historiaa minkään muutoksen uhkaamatta. Niiden arkistosarjat ovat päättyneet. Vammalan seurakunta aloittanee historiansa alusta uudet arkistosarjat. Pääasiassa 1600-luvulta alkaneet Karkun ja Tyrvään arkistot kulkevat rinta rinnan vuosisatojensa läpi ja päättyvät vuoteen 2003. Vuoden 2004 alusta tietojen tallettamista jatkaa uusi Vammalan seurakunnan arkisto. Mitä enemmän vanhoissa arkistoissamme viipyy, sitä enemmän toivoo, että myös tänä sähköisen tiedon tallennuksen aikana tietojen säilyminen voitaisiin järjestää yhtä turvallisesti kuin puuaurojen vuosisadoilla..

Missä arkistoa on säilytetty

Tyrvään seurakunnan vanhin ja koko valtakunnan historian kannalta arvokain arkistokokonaisuus on Kallialan kirkon tilit 1469-1524. Ne ovat Tyrvään seurakunnan historiaa tallettavaa arkistoinen, mutta ne eivät ole koskaan sisältyneet Tyrvään kirkonarkiston luetteloon. Sen jälkeen kun silloinen Tyrvään papistonapulainen Antero Warelius oli löytänyt ne Tyrvään kirkon pohjoisen seinän halkeamasta vuonna 1851, ne lähtivät elämään omaa el-

Tyrvään seurakunnan ensimmäisen rippikirjan kaunis esilehti.

Kirkonkirjan pitämisestä oli määrännyt piispa Johannes Gezelius vanhempi, joka kuoli 1690, mutta lomakkeen lienee painattanut hänen poikansa Johannes Gezelius nuorempi, joka oli Turun piispana isänsä jälkeen vuosina 1690-1718.

Kuvan yläpuolella kaareissa ovat sanat: Kaikki, joita Jumalan Henki kuljettaa ovat Jumalan lapsia. Room. 8:14

Kuvan vieressä ovat sanat: Minä tahdon ottaa pelastuksen maljan ja julistaa Herran nimeä. Ps. 116:13 sekä Jos sinun lakisi ei olisi ollut minun lobdutuseni, olisin menehtynyt kurjuuteeni. Ps. 119:92

Nimiön alla ovat sanat:

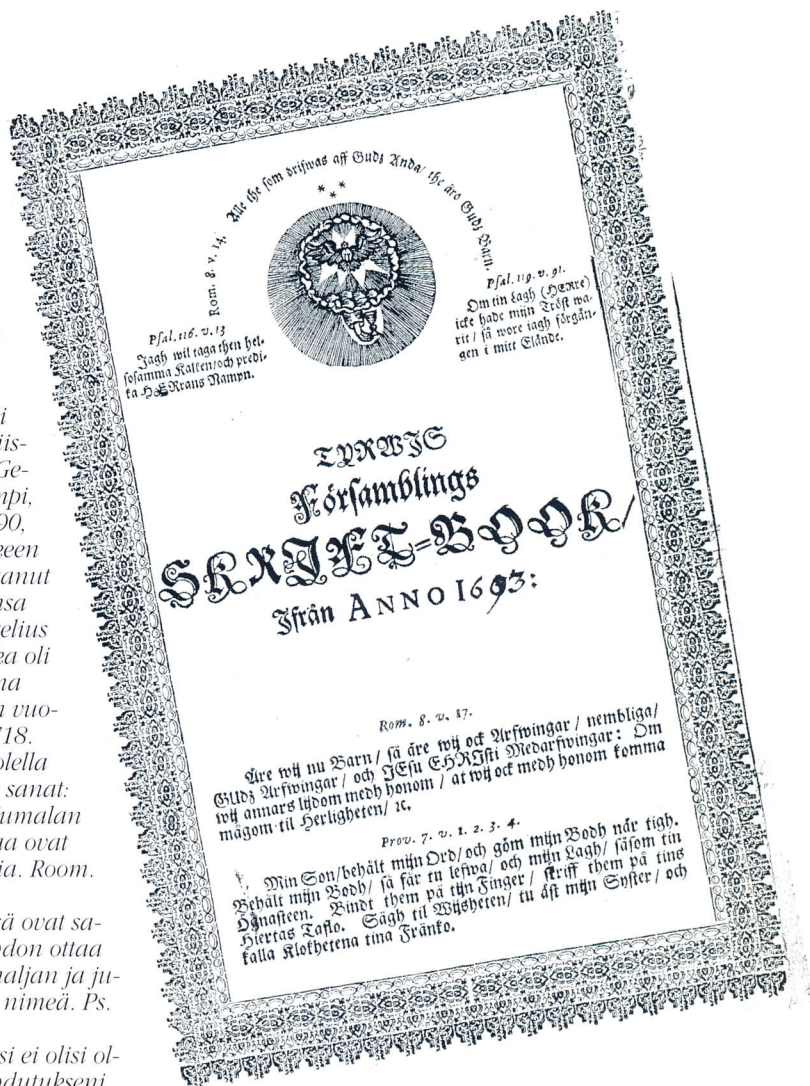
Jos me olemme lapsia, olemme myös perillisiä, nimittäin Jumalan perillisiä ja Jeesuksen Kristuksen kansaperillisiä, jos kerran kärsimme hänen kanssaan, että me myös hänen kanssaan tulisimme autuuteen. Room. 8:17 sekä

Poikani, pidä minun sanani ja pidä käskyni tykönäsi. Pidä minun sanani, niin saat elää ja minun laistani niin kuin silmäterästäsi. Sido ne sormiisi, kirjoita ne sydämesi tauluun. Sano viisaudelle: sinä olet sisareni ja kutsu viisaus ystäväksesi. Sananl. 7:1-4

määnsä, eikä niitä koskaan kirjattu Tyrvään seurakunnan asiakirjaluetteloihin. Jo varhain ne kulkeutuivat nykyisen Kansallisarkistomme säilytykseen. Paras esitys niiden sisällöstä on tohtori Juhani Piilosen artikkeli "Kallialan kirkon tilit" kirjassa Tyrvään Pyhä Olavi (Vammala, 2003). Jos tohtori Markus Hiekkasen mukaan on ajateltava, että nykyistä Tyrvään Pyhän Olavin kirkkoa on edeltänyt jo yksi tai kaksi puusta rakennettua kirkkoa, on vain onniteltava

sitä pappia tai kirkonmiestä, joka aikaan tuli panneeksi tuon arvokkaan paperikäärön turvalliseen kätköpaikkaansa uuden kivikirkon seinässä.

Tyrvään kivikirkon rakentamisen jälkeen koko pitäjän kaikkein arvokkaimman omaisuuden säilytyspaikka oli kirkon sakaristo. Se oli paloturvallinen tila. Siinä oli kivistä holvattu katto. Pakuissa seinässä oli vain yksi pieni kalteriraidoin vahvistettu ikkuna-aukko. Käynti sakaristoon oli ainoastaan kirk-

Kirkonkirjan sivu Nänötölän kylän Knuutin talon kohdalta vuonna 1693
Ylimmällä rivillä on 37-vuotias naimaton isäntä Michel Johansson, joka on käskyt ilman selityksiä osannut vaatimattomammin, mutta uskontunnustuksen ja Isä meidän rukouksen hyvin. Alempana näkyy, että hän on avoitunut Maria Tuomaantytären kanssa Kiikanojalta.
Toisella rivillä on isännän äiti, leskiemäntä Malin Henrikintytär, joka on osannut katekismuksensa hyvin.
Kolmannella rivillä on isännän sisar, 33-vuotias Beata, joka kuolee 1696, sekä edelleen Liisa, erinomainen lukija, joka näyttää lähteneen Turkuun, Christin ja vuonna 1697 kuollut Johan. 1697 elettiin vuosisadan pabinta nälkävuotta, jolloin pitäjän väestöstä sanotaan kolmanneksen kuolleen. Merkinnöissä yllättää, että Malin-emäntä olisi saanut kuopuksensa niiden mukaan. 50-vuotiaana.

kosalista päin Johannes Wegeliuksen aikana rautalevyillä päällystetyn ja vielä toisella lukolla suljetun oven kautta. Viimeksi kirkon palossa 1997 saimme nähdä, kuinka paloturvallinen sakaristo oli. Raudoitettu ovi ei koskaan palanut puhki ja kaikki sakaristossa olleet esineet, niiden mukana vanha kirjoitus-pulpetti ja häpeäpenkki säilyivät vahingoittumattomina. Arkiston säilyttämisen kannalta ainoana ongelmana oli se, että sakaristo oli syksyisin ja talvisin kostea, mikä vanhoissa asiakirjoissamme kyllä näkyy. Tässä sakaristossa Tyrvään kirkonarkisto on ollut noin 350 vuoden ajan, kirkon valmistumisesta, 1500-luvun toiselta vuosikymmeneltä alkaen aina uuden kirkon valmistumiseen saakka, vuoteen 1855. Kulloinkin käytössä ollut historiakirja (kastetut, vihityt, kuolleet) ja rippikirja lienevät kuitenkin olleet pappilassa helpommin saatavilla. Määrältään ei arkisto ollut aluksi kovinkaan juhlallinen. 1600-luvun päättyessä siihen kuului yhteensä kolme kirjaa, historiakirja eli kastettu-

jen, vihittyjen ja kuolleitten luettelo, rippikirja eli myöhempi kirkonkirja ja kolmantena silloinen "Emäkirkon kirja", joka sisälsi kirkontilejä ja monenlaisia kirkkoa, pappilaa, seurakuntaa ja pitäjää koskevia asiakirjoja.
On juhlallista ajatella, kuinka monta valtakunnallisesta historiasta tuttua tapahtumaa on ehtinyt olla myös Tyrvään kirkonarkistoon kertyneiden merkintöjen taustalla. On eletty Kustaa Vaasan ja uskonpuhdistuksen, Kustaa Vaasan poikien ja Juhana III:n vastauskonpuhdistuksen ajat, nuijasodat, Kustaa II Adolfin ja 30-vuotisen sodan ajat, suuren Pohjan sodan, isonvihan, Johannes Wegeliuksen ja pietistisen herätyskristillisyyden viriämisen ajat, Kustaa III:n valistuksen aika, Suomen sota ja alkanut Venäjän vallan aika. Kaikki tämä sisältyy kirjoittamattomanakin myös Tyrvään kirkon sakariston säilyttämiin kirjoihin. 1500-luvulta meillä tosin on vain joitakin tuomiokirjojen jäljennöksiä, mutta pienikin tiedon sirpale saa joskus lisää sisältöä siitä, että sen saa

liittää ajan laajemman historian taustoihin.

Tyrvään kirkon valmistuttua 1855 arkisto siirrettiin uuden kirkon arkistohuoneeseen, joksi suunnittelussa oli ajateltu kuorin eteläpuolista huonetta. Myöhemmin se on toiminut kokoushuoneena ja toimituskappelina. Myös tämä tila oli lämmittämätön ja kostea vielä senkin jälkeen, kun kirkkosalin puolelle oli rakennettu lämmityskaminit.

Luultavaa on, että kirkkoherra Johannes Bäckerin aikana tai pian hänen jälkeensä kirkonarkisto siirrettiin 1900-luvun alussa Tyrvään uuteen Vammaskosken rannalle rakennettuun pappilaan. Kapinatalvena 1918 uuteen pappilaan sijoittui Satakunnan rintaman punaisten joukkojen esikunta, ja pappilan kohtaloksi tuli tuhoutua tulipalossa 17. 4. 1918. Sitä ennen silloinen kirkkoherra Karl Abiel Heikel oli kuitenkin saanut neuvotelluksi esikunnan kanssa siitä, että seurakunnan kirkonarkisto saatiin pelastaa. Hänen toimestaan se evakuoitiin Sammaljoelle Sianojan kullalla olleeseen mökkiin, jota ei enää ole olemassa. Tämän kirjoittajalle maanviljelijä Tuomo Sianoja on aikanaan kertonut, että hän muisti tämän asian ja tiesi myös mökin sijaintipaikan. Tyrvään kirkonarkistosta tämän evakomatkan vuoksi ei ole jäänyt puuttumaan yhtään nidettä tai kansioita. Kun tuhoutuneessa pappilassa ei tiettävästi ollut paloturvallista arkistohuonetta, se rakennettiin vasta seuraavaan pappilaan, merkitsivät rovasti Heikelin toimet tässä asiassa korvaamattoman arvokasta kulttuuritekhoa, Tyrvään vuosisataisen kirkonarkiston ja sen ohella kaikkien kirkonkirjojen pelastumista täydelliseltä tuhoutumiselta. Kun vapaussodan jälkeen pappila oli palanut, mutta kirkko säilynyt, kirkkoherranvirasto perustettiin Tyrvään kirkon arkistohuoneeseen, ja siihen sijoitettiin uudestaan myös Sammaljoelta takaisin tuotu arkisto.

Uusi pappila valmistui entisen paikalle vuonna 1923. Tähän pappilaan oli rakennettu tulenkestävä, raskaalla kassakaapin ovela varustettu arkistoholvi. Tila oli lämmitetty ja kuiva. Ajan oloon se kuitenkin kävi liian ahtaaksi. Siinä oli suuria kirkonkirjoja varten työskentelytasot, niin että kirjoja ei välttämättä olisi tarvinnut koskaan tuoda pois arkistoholvista. Vuonna 1973 väestörekisteritiedot siirrettiin perhelehdille, jotka Tyrvään seurakunnassa tarvitsivat yli 20 kansiota. Nämä eivät enää arkistoon mahtuneet, ja niitä varten Vammalan

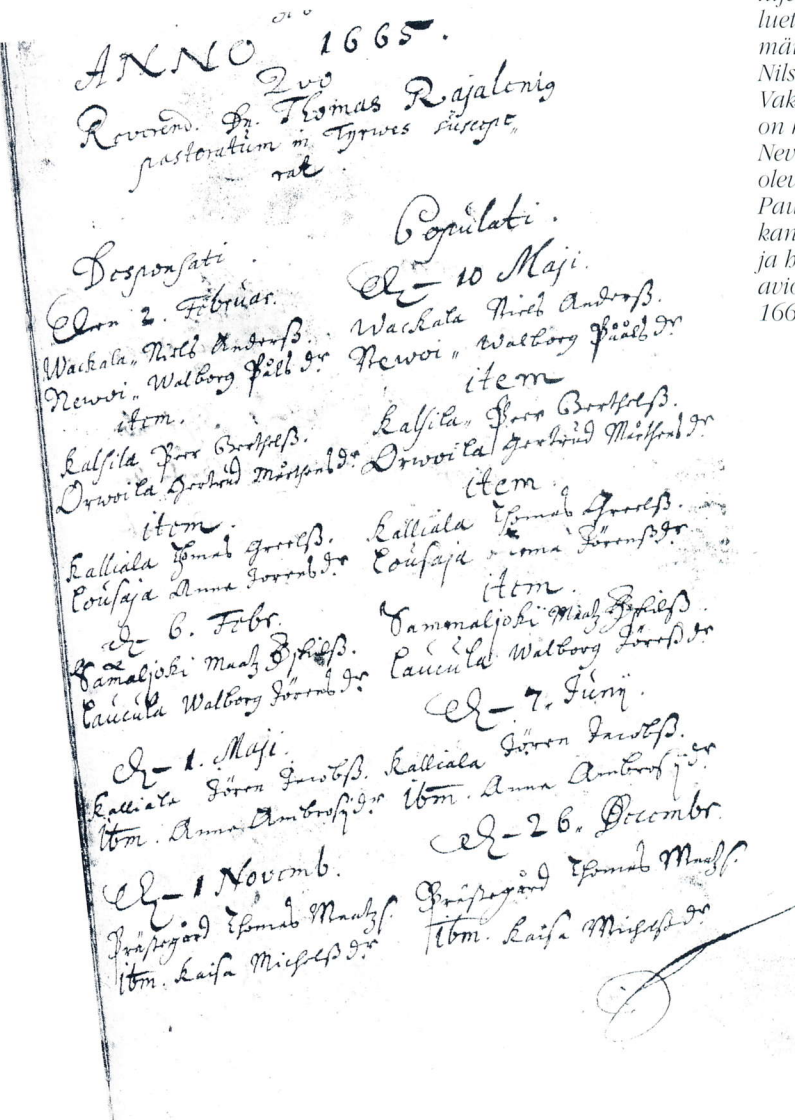
Puusepäät eli Aaro Tuominen rakensi vi-rastohuoneeseen palvelutiskin, jossa perhelehtikansiot olivat aina esillä. Ai-neiston yhä kasvaessa osa arkistosta pi-ti sen lisäksi vielä sijoittaa pappilan ala-kerran tarpeettomaksi tulleesta poltto-ainevarastosta tehtyyn arkistotilaan, jo-ka oli kyllä paloturvallinen, mutta jos-sain määrin kosteudelle altis. Turvatto-muutta lisäsi se, että tilan kautta kulki vesijohto- ja viemäriinjoja. Vuodesta 1973 vuoteen 1989 oleellinen osa Tyr-vään kirkonarkistoa oli tämän vuoksi huonommin turvattu, kuin mitä se oli ollut sitä edelliset 50 vuotta.

Viimeisimmäksi arkiston sijoituspai-kaksi tuli seurakunnan uusi virastotalo Vammalan Aittalahdenkadulla. Tähän rakennukseen suunniteltiin ja raken-nettiin alun perin riittävät ja valtionar-kiston normit täyttävät arkistotilat.

Suuri osa seurakuntien vanhaa arkis-tomateriaalia on talletettu maan maa-kunta-arkistoihin. Tyrvään ja Karkun kirkonarkistot ovat kuitenkin edelleen omalla paikkakunnalla. Koko väestöre-kisteriaineisto on kuitenkin mikrofil-mattu, ja filmikopiot ovat myös maa-kunta-arkistossa sukututkimuksen käy-tettävissä.

Arkiston sisältö

Sukututkimuksen kannalta tärkeimmät kirjat ovat kirkonkirjat eli rippikirjat. Turun hiippakunnassa niiden pitämi-sestä määräsi piispa Johannes Gezelius kirjeellään 29.9.1665. Samana vuonna Tyrvään kirkkoon oli rakennettu koko lattia-alan kattavat penkkikorttelit ja laadittu pitäjän asukkaita varten pen-kkijärjestys. Seurakuntalaiset pantiin jär-jestykseensä sekä kirjoissa että kirkos-sansa. Kirkonkirjojen pitäminen aloitet-tiin ensin erityisesti seurakuntalaisten lukutaidon valvomiseksi. Tyrvään kir-konkirjat alkavat kirkkoherra Olaus Haartmanin aikana 1693, jolloin piis-pan käskykirjeestä oli ehtinyt kuluu jo lähes 30 vuotta. Siihen mennessä kirjaa varten oli painatettu kaunis esilehti ja lomake kirjan sivuiksi. Seurakuntalaiset oli sijoitettu kirkonkirjaan kylttäin ja taloittain. Haltijaväki on sivun yläriveil-lä, muu talossa asuva väki ja "alustalai-set" alempana tai seuraavilla sivuilla. Vanhimpaan kirjaan Haartman on syn-tymävuoden sijasta kirjoittanut henki-lön ikävuoden kirjan kirjoittamisvuon-na 1693. Kuinka ensisijainen kirkonkir-jan käyttöön ottamisessa on ollut ope-tuksen valvonnan tarve, näkyy kirjaan sivuille painetuista sarakkeista. Sivun yläreunassa ovat Vähän katekismuksen pääkappaleita eli vastaavat sarakkeet: Dekalogi eli 10 käskyä, uskontunnus-tus, Isä meidän rukous, kaste, rippi j.n.e sekä jokaisen näiden kohdalla li-

säksi sarakkeet itse kappaleen ja sen selityksen osaamista varten. Täysi risti merkitsi täyttä osaamista, vajaa risti, "harakanvarvas", vähäisempää. Ajan oloon kirkonkirjoissa tulevat tärkeäm-miksi väestörekisteritiedot, syntymä- ja kuolionaika- sekä vihkimisaikamerkin-töineen. Muuta kristillistä harrastusta seurataan merkinnöin ehtoolisella käy-misestä.

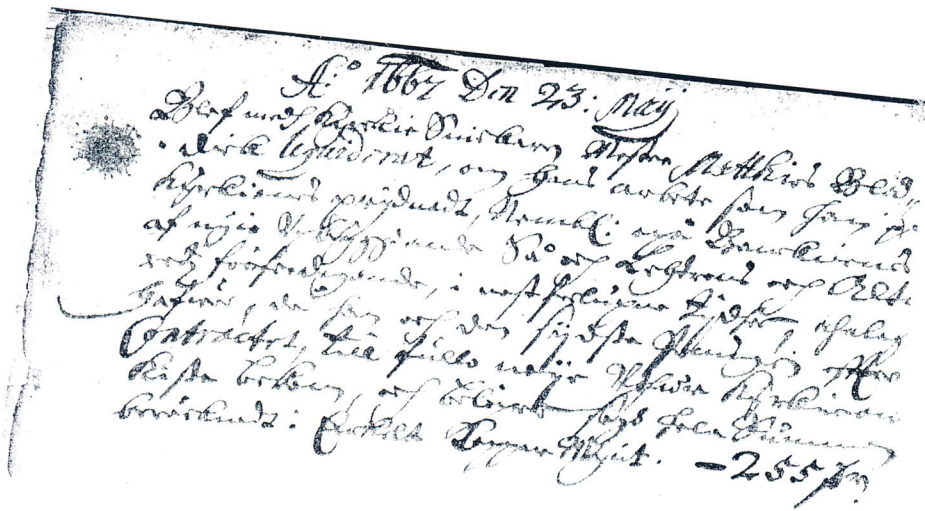
Ennen kirkonkirjoja olivat tulleet käyttöön jo niin sanotut historiakirjat eli kastettujen, vihittyjen ja kuolleitten luettelot. Tyrvään seurakunnan histo-riakirjat alkavat jo kirkkoherra Thomas Rajaleniuksen tullessa Tyrvään kirkko-herraksi vuonna 1665. Kaikki mainitut luettelot ovat yhdessä ja samassa kirja-sa. Kuulutettujen ja vihittyjen luettelos-sa ovat vasemmalla palstalla kihlautu-neet eli kuulutetut ja saman sivun oi-kealla puolella vihityt. Kunkin paris-kunnan kohdalla on asianomainen päi-väys, tieto mistä kylästä kumpikin on sekä vain kihlakumppanien nimet il-man syntymäaikoja. Jos vihittäviä ei ole

Tyrvään kuulutet-tujen ja vihittyjen luettelon ensim-mäinen sivu 1665. Nils Antinpoika Vakkalan kylästä on kihlautunut Nevalta kotoisin olevan Valborg Paulintyttären kanssa 2. 2. 1665 ja heidät on vihitty avioliittoon 10. 5. 1665.

ollut paljon, saattaa sattua, että saman pariskunnan sekä kuulutus- että vihki-mismerkinnät ovat kirjan sivulla rin-nakkain.

Kirkonarkisto säilyttää vanhinta pitä-jänhistoriaa myös siten, että siihen kuu-luvat pitäjänkokousten/kirkonkokous-ten pöytäkirjat kuten myös kirkkoneu-voston eli kirkkoraadin pöytäkirjat, jot-ka nekin sisältävät monenlaista aikahis-toriallista tietoa. Pitäjänkokousten pöy-täkirjat alkavat Tyrvään kirkonarkistos-sa kirkkoherra Johan Hornborgin ajalta vuosikymmen pikkuvihan jälkeen vuonna 1751. Saman pöytäkirjakirjan alkuun Hornborg on kirjoittanut koko-amansa arvokkaan Tyrvään kirkkoher-rojen luettelon vuodesta 1520. Arvokas ja mielenkiintoinen on myös Hornbor-gin huolellisesti laatima ja myöhemmin moneen kertaan täydennetty inventaa-rioluettelo. Tämän kirjan pöytäkirjasar-ja kattaa vuodet 1751-1858.

Seurakuntien toiminta on aina ollut valvottua. Tarkastuspöytäkirjat, joita on laadittu piispantarkastusten ja rovastin-

Kirkkoherra Thomas Rajaleniuksen selvitys puuseppä Matthias Blå-dickin kanssa tehdystä kirkon sisätilan rakentamista koskevasta lopputilistä. Vapaasti suomennettuna:

Vuonna 1667 toukokuun 27 päivänä tehtiin lopputili nikkarimestari Matthias Blå-dickin kanssa hänen työstään, jonka hän oli tehnyt kirkon kaunistamiseksi rakentamalla uudet penkit sekä valmistanut lehterin ja alltarin viimeksi kuluneina aikoina, ja sopimuksen mukaan hänelle tulevat loppurahat on hänelle täysin tyytyväisinä kirkon kistusta maksettu ja tulee koko summa laskettuna olemaan yksittäistä kuparirahaa 255 taalaria.

tarkastusten johdosta, sisältävät paljon paikallishistoriaa. Historian tuntee väkävästi koskettavan pelkästään siinä, että Tyrvään kirkonarkiston vanhoista papereista saa lukea kirkkohistoriasta tunnettujen Turun piispojen, esimerkiksi Isaac Rothoviuksen, Johan Geze-liuksen, Johan Brovalliuksen, Carl Friedrich Mennanderin tai Jacob Haartmanin omakätisiä allekirjoituksia. Tarkastuspöytäkirjat allekirjoituksineen on voitu kirjoittaa Turussa, mutta piispan allekirjoitus päiväyksineen tilikirjan tai inventaarioluettelon hyväksymismerkinnässä on varmasti paikan päällä Tyrväässä, ehkä juuri siinä samassa sakaristossa kirjoitettu. Piispantarkastusten kohdalla Tyrvään seurakunnassa on pitkä tauko. Koko Venäjän vallan aikana ei piispa näytä käyneen Tyrvään seurakunnassa ennen kuin vuonna 1905, jolloin arkkipiispa Gustaf Johanson toimitti Johannes Bäckin seuraajan, kirkkoherra Karl Abiel Heikelin virkaanasettamisen. Edellinen tarkastus oli pidetty peräti 125 vuotta aikaisemmin Tyrvään vanhan kirkon viimeisen peruskorjauksen valmistuttua vuonna 1780.

Vanhimmat asiakirjamme

Nykyisin kirkonarkistoon kuuluu erillisenä osana laaja seurakunnan taloutta koskeva arkisto. Vaikka kirkon tilikirjat ovat seurakuntien arkiston jopa vanhinta ainesta, kuten meillä keskiaikaiset Kallialan kirkontilit, edellä lueteltujen ensisijaisten asiakirjojen jälkeen ne

luettiin kirkonarkiston "sekalaisein" asiakirjoihin. Tämä asema ei kuitenkaan vähennä niiden historiallista arvoa. Sekalaisein asiakirjoihin kuuluva kirjaksi sidottu asiakirjakokoelma saattaa sisältää kirkontilejä, pesäluetteloita, pappilaa koskevia asiakirjoja, oikeusistuimien päätöksiä, yksityisiä kuulutuksia, kuitteja taikka irrallisia muistiinpanoja. Tyrvään seurakunnassa ensimmäinen tällainen kirja sisältää myös ensimmäisen, sen aikaisen tietämyksen mukaan laaditun pappien luettelon alkaen vuodesta 1520. Tällaiset monenlaisia dokumentteja sisältävät niiteet ja yksistään niissä olevat tilikirjan aukeamat säilyttävät mielenkiintoisia tietoja rakentamisesta, sepän töistä, hinnoista, tavaran kuljetuksesta ja kaikenlaisesta jokapäiväistä elämää koskevasta. Kirkontilien pitämisestä oli piispa Isak Rothovius antanut määräyksen vuonna 1628. Tyrvään kirkontilien ensimmäinen kirjoihin pantu tilivienti on seuraavalta vuodelta 1629. Ruotsin kuningana siihen aikaan oli Kustaa II Adolf, ja elettiin 30-vuotisen sodan aikaa.

Tämän kirkonarkistomme vanhimman kirjan kanteen on kirjoitettu ruotsiksi: "Tyrvään emäkirkon kirja sisältävä inventaariuetteloita sekä joukon vanhoja asiakirjoja. Papiston luettelo alkaen 1520". On mahdotonta sanoa, milloin tämä teksti on kirjoitettu, mutta jo otsikko ilmaisee, että se on peräisin myöhemmältä ajalta, jolloin 1600-luvun ja sivujen täytyessä ajankohtaiset asiakirjat ovat jo "vanhoja asiakirjoja". Kir-

jan ja samalla Tyrvään kirkonarkiston historian aloittaja on kirkkoherra Josephus Caspari, joka 1600-luvun alussa oli toiminut ensin lähes 20 vuotta Tyrvään kappalaisena ja tullut sitten kirkkoherraksi vuonna 1626. Hän palveli seurakuntaa yli 50 vuotta ja kuoli 84-vuotiaana vuonna 1656. Seurakunnan ainoana pappina hän oli ollut 25 vuotta. Näyttää siltä, että hän on aloittanut kirkontilit vuonna 1646, mutta merkinnyt muistiinpanoistaan taannehtivasti tilitapahtumia jo vuodesta 1629. Hänen tilivientinsä ovat tallantaneet Tyrvään kirkon rakentamista koskevia tietoja 1600-luvulta enemmän kuin mikään muu asiakirja. Niistä näkyy saarnatuolin valmistuminen 1646 taikka penkkien rakentamisen loppuun saattaminen 1665, jolloin pitäjäläisiä varten voitiin laatia penkkijärjestys. Tässä kirjassa tilimerkinnyt jatkuvat Johannes Wegeliuksen ja suuren Pohjan sodan aikaan asti vuoteen 1709.

Seuraavan kirjan esilehdelle silloinen kirkkoherra Johannes Wegelius on kirjoittanut ruotsinkielellä otsikon: "Kirkonkirja Tyrvään seurakunnan vuotuisista tuloista ja menoista alkaen vuodesta 1710. Kirkon ja pappilan inventaarioita samalla kun katselmusten ja penkkijaon asiakirjat näkyvät vanhassa kirkonkirjassa. Vuonna 1711, 17. tammikuuta". Tämän kirjan tileistäkin katsovat vastaan isonvihon vaikeat ajat. Tiedetään, että myös Wegeliusten oli paettava maasta, ja tilit ovat jääneet kokonaan pitämättä vuosilta 1713-1722. Kappalainen Andreas Wirzenius on kuitenkin ollut hoitamassa seurakuntaa. Kirkontilit jatkuvat tässä kirjassa kustavilaiseen aikaan vuoteen 1793, ja arkistomme kolmas tilikirja tuo seurakunnan Suomen sodan kautta Venäjän vallan aikaan ja uuden kirkon rakentamisen vuosisadalalle.

Kaikki asiakirjat on kirjoitettu ruotsinkielellä, joka tämän päivän lukijalle on jo "vanhaa ruotsia". Suomen kieli tulee seurakunnan papereissa käyttöön vasta kirkkoherra August Fredrik Mittlerin virkakaudella 1870-luvulla. Kun lisäksi 1600- ja 1700-luvun kirjaimistot lyhenteineen ovat kaukana nykyisestä kirjaimistosta, ei vanhojen tekstien lukeminen ole ollenkaan yksinkertaista. Jos käytetty paperi lisäksi on ollut haurasta ja huokoista ja kirjoittamiseen käytetty sulkakynäkin tylsäksi kulunut, se on tehnyt lukemisen sitäkin vaikeammaksi. Mutta milloin rivit, sanat ja virkkeet avautuvat, moni niistä on niin kuin avoin ikkuna Tyrvään pitäjän 300 ja 400 vuotta sitten eletyn tervan tuoksuisen elämän keskelle. Vielä pitkään kirkonarkistomme tulee olemaan harastuneelle tutkijalle löytämisen ilon ehtymätön lähde. ■

Fulkkila maantien puolelta.

Marja Savola

Fulkkila

tai Fulkila, kuten sen Uskelassa sijaitsevan tilan nimi kuuluu (alun perin Fälkulla), jonka mukaan Karkun huvilatila on saanut nimensä.

Fulkkilan rakennutti 1894–1895 Tyrvään tuomiokunnan tuomari, hovioikeudenneuvos Carl Fredrik Munck af Fulkila (13. 3. 1819–16. 6. 1900) piirilääkäri Otto Stenbäckin piirustusten mukaan. Stenbäck suunnitteli myös mm. Tyrvälle pappilan. Munck asui perheineen Tuomistolla. Hänen toinen vaimonsa oli Malmössä syntynyt Augusta Eleonora Lovisa af Björkstén (18. 10. 1834–16. 1. 1911). Heillä oli yksi poika, Carl Gustaf (synt. 30. 9. 1859 Turku), josta myös tuli tuomari joka piti asianajotoimistoa Lauttakylässä, koska vuoden 1905 Tyrvään Sanomista löysin seuraavanlaisia ilmoituksia: ”Varatuomari Gustaf Munckin Asianajotoimisto Lauttakylässä. Ajaa asioita kaikissa maamme oikeuksissa. Toimittaa perinnönjakoja ym. Omistaja tavataan Tyrvään käräjäpaikalla ensi käräjien toisena istuntopäivänä. Gustaf Munck.” En tiedä kuinka kauan hän siellä toimi.

Munckeilla oli myös kasvatittytär, Hilma Augusta Elina Björkstén (synt. 2. 6. 1875 Tukholma). Munckin suvusta

on kerrottu mm. televisiosarjassa ”Historiaa niin että heikottaa” tällainen tarina: Entinen kamaripoika, myöhemmin hovitalimestari Adolf Fredrik Munck af Fulkila oli Kustaa III:n ystävä ja hänet kutsuttiin neuvonantajaksi kun Kustaa III ja vaimonsa Sofia Magdalena eivät 11 vuoden avioliiton jälkeen vielä olleet saaneet kruununperijää. Kun poika, myöhemmin Kustaa IV Adolf, syntyi palkittiin Adolf Fredrik rahalla, kreivin arvolla ja kuninkaallisten ritarikuntien ylisereemoniamestarin tittelillä ja hänestä tuli myös hallituksen jäsen ja Upplannin maaherra. Perheriitoja asiasta syntyi, kun Kustaan äiti levitteli pahoja huhuja.

Hovineiti Ebba Henrietta Munck af Fulkila avioitui Kustaa V:n veljen, Gotlannin herttuan, prinssi Oskar Bernadotten kanssa. Prinssi joutui luopumaan oikeudesta kruunuun ja käytti sen jälkeen prinssi Bernadotte-nimeä.

Karkun Fulkkilan maa-alue kuului Mäkipään tilalle eikä sitä Munckin aikana erotettu päätalasta, vaan v. 1894 tehtiin vuokrasopimus 50 vuodeksi 100 markan vuosivuokrasta n. 0,5 hehtaarin alasta ns. Ämmänmäestä. Tuomari Vilho Soivio, josta tulee myöhemmin pu-

hetta, kirjoittaa muistelmissaan, joita myöhempi omistaja Lauri Norgren oli häneltä pyytänyt, mm. seuraavaa: ”Nuoret tuomarit halusivat etevän kihlakunnantuomari Munckin johdettavaksi ja ns. tuomariseurue oli varsin monilukuinen ja antoi vissiä eloisuutta paikkakunnalle sekä etenkin niille ilta-kutsuille, joihin seudulla siihen aikaan asuneet varsin lukuisat säätyläisperheet kokoontuivat, etenkin juuri Fulkkilan hauskassa talossa viettämään”. Soiviolla itsellään oli myös ollut mahdollisuus sekä ylioppilaana että myöhemmin auskultanttina vuosina 1895–1898 nauttia talossa ”sitä henkistä ja aineellista vieraanvaraisuutta, jota hovioikeudenneuvos Munck ja hänen alati pirtteä puolisonsa ympäristöllensä jakoivat”.

Munckin pariskunta on haudattuna Sastamalan kirkon hautausmaalla. Gustaf Munck muutti v. 1892 Turkuun, mutta kuten aikaisemmin on kerrottu oli hänellä asianajotoimisto Lauttakylässä.

Koska löysin seurakunnan kirjoista ajalle ominaisen muuttokirjan, lainaan tähän Gustaf Munckin muuttokirjaa. ”Tämän omistaja, varatuomari Karl Gustaf Munck, syntynyt 30. 9. 1859 Tu-

rusa ja muuttaa Turkuun, äidinkielen-
sä on ruotsi, lukee sisältä hyvin, lukee
sisältä raamatunhistoriaa, lukee ulkoa
Lutherin Katk., Katk. selityksiä, Pää-
kappaleita, käsittää kristinoppia, on ri-
pille laskettu ajallansa, käynyt p.Eh-
toollisella oikeutettuna, osaa kirjoittaa.
Maineensa puolesta hyvämaineinen,
on naimaton ja vapaa, rokoaineelle
vastaanottamaton, sotapalvelukseen
kelpaava, arpa No 25. Ruumiin vikaa
hänellä ei ole. Todistaa Karkussa 10
pnä Syyskuuta 1892

Atn. Emil Wellenius, kirkkoherra.”

Munckin jälkeen Tyrvään tuomio-
kunnan tuomariksi tuli v. 1901 senaator-
tori Walentin Gummerus (synt. 1852
Ylikannus). Hän asui vuokralla Fulkki-
lassa vaimonsa Alma Adelen o.s. Lönn-
roth (synt. 1855 Pyhäjärvi) ja kasvatti-
tyttärensä Alma Maria Gummeruksen
kanssa. Jo vuonna 1902 perhe muutti
Helsinkiin, koska Gummerus siirtyi jäl-
leen senaattiin. Hänen jälkeensä Ful-
kkilaan muutti Keisarillisen senaatin esi-
telijäsihteerin, kihlakunnan tuomari Kris-
tian Mikael Pagvalin (synt. 1850 Rau-
ma) ja vaimonsa Bertha Viktoria o.s.
Österblad (synt. 1857 Turku). He tuli-
vat Karkkuun Helsingistä v. 1903.

Katri Bergholm, joka vietti perhei-
neen 1905–1906 vuoden ajan Koivikos-
sa Fulkkilan naapurissa, kirjoittaa kir-
jassaan ”Palon toivoa, paljon toteutu-
mista”:

”Lähimmät ystävät saimme naapu-
reistamme, tuomari Pagvalinista ja hä-
nen rouvastaan Berthasta. Harvoin ta-
paa niin erilaisia puolisoita kuin nämä.
Tuomari itse oli vakaa, ryhdikäs, ystä-
vällinen ja kohtelias vanhan ajan herra.
Hän oli oikea tuomarin esikuva. Aina
kun ajattelen oikeamielistä tuomaria,
tulee mieleeni kuva Michael Pagvalinista.
Sama käsitys hänestä näkyy olleen
yleinen, sillä kun hän v. 1915 jätti tuo-
miokuntansa, kirjoitti *Lauttakylä-lehti*
hänestä: ”Hyvä ja älykäs tuomari on
parempi kuin hyvä laki, sillä hän voipi
asetella kaikki kohtuuden mukaan.”
Bertta taas oli vilkas, eloisa, liikkuva,
hyvin musikaalinen, kulki kuin leik-
kien tietään vanhan miehensä rinnalla.

Suureksi osaksi heidän ansiostaan
meidän oleskelumme Karkussa muo-
dostui niin hauskaksi. Melkein joka
päivä olimme Fulkkilassa”. Bertta-rou-
va kutsui heitä pienellä kirjeellä esim:
”Tahtooko herrasväki tehdä ajoretken
kauniissa ilmassa ja kuutamossa? Me
ajattelimme lähteä ajelemaan, annanko
valjastaa molemmat konit?”

”Herrat ajelivat Pollella, rouvat Putel-
la. Ajelun jälkeen menimme Pagvali-
neille illalliselle ja sitten pelasimme lo-
rum-peliä ja Bertha soitti Rubinsteinin
Barcarolen Pagvalineilla oli pieni kas-
vattitytär Greta, myöhemmin insinööri

Eitel Timgrenin rouva.”

Pagvalinien aika Fulkkilassa jäi ly-
hyeksi sillä v. 1906 valmistui heidän ra-
kennuttamansa Mainiemi, sama raken-
nus, joka v. 1959 paloi ja oli silloin
Evangelisen opiston omistuksessa.

Samana vuonna rouva Munck myi
Fulkkilan Rauman seminaarin entiselle
johtajalle, kanslianeuvos Oskar Hynni-
selle (synt. 1845 Ristiina) ja hänen vai-
molleen Klara Magdalenalle o.s. Nord-
ström (synt. 1857 Savonlinna). Hänen
aikanaan Soivion mukaan puutarha pe-
ruskorjattiin ja laajennettiin ja sinne is-
tutettiin jalostettuja omenapuita ja mar-
japensaita.

Hynniset eivät kuitenkaan pitäneet
taloa kauan, vaan myivät sen 1910 ja
muuttivat v. 1912 Helsinkiin. Talon osti
Kuutin rusthollari Oskari Katara (synt.
1854 Tyrvää) ja hänen vaimonsa Aino
Edith Eugenia o.s. Elenij (synt. 1873
Hollola). Heillä oli 4 lasta Oskari Kata-
ran ensimmäisestä avioliitosta Olga Au-
gustan kanssa: Linja Augusta (myöh.
sairaanhoit.), Väinö Pietari (fil.lis.),
Lauri (fil.maist.) ja Johannes, joka kuoli
Amerikassa 1918. Toisesta avioliitosta
poika Erik Oskar syntyi Karkussa. Os-
kari Kataran kuoltua v. 1916 Fulkkila
siirtyi hänen lapsilleen, jotka sopivat
keskenään, että talon saa maisteri Lauri
Katara. Vasta hän sai ostaa ”Fulkkilan
huvila-alueen maineen ja metsineen
nykyisiä piiraitoja myöten sekä pals-
tanomistajalle kalastusoikeuden Riippi-
länjärven rannalla kuuluvilla rantave-
sillä ja kaivon ja kaivonalueen”. Myyjä-
nä olivat Mäkipään (nyk. Evank.opis-
ton) tilan omistajat Kalle ja Hilda Mäki-
pää. Kauppa tehtiin syyskuussa 1917 ja
samalla v. 1894 tehty vuokrasopimus
lakkasi olemasta voimassa.

Heti kun kauppa oli tehty, myi Lauri
Katara vaimonsa Vivi Kataran kanssa
”tämän palstoitusoikeuden ja alueella
olevat huvilarakennukset” varatuomari
Frans Vilho Soiviolle (synt. 1874 Kiik-
ka) ja rouva Edith Vilhelmiina Soiviolle
o.s. Malmberg (synt. 1874 Pori). Heillä
oli kaksi poikaa, Sulkko Uolevi ja Atso
Ismari. Soivio piti ainakin ennen Kark-
kuun muuttoa asianajotoimistoa Tam-
perereella Commercen talossa yhdessä
hovioikeudenneuvos B.N. Proopen
kanssa. Soivio laajensi Fulkkilan maa-
alaa ostamalla ensin v. 1919 Mäkipään
silloiselta omistajalta Kosti Hirvelältä
Fulkkilaan rajoittuvan 1,5 hehtaarin
alueen tien ja järven välistä. Karkun
kunta osti tammikuussa 1920 Mäkipään
pakkohuutokaupassa ja myi Soiviolle
14,95 hehtaaria, lähinnä Riippilän ran-
ta-alueita järven vastakkaiselta puolelta
ja antoi ilmaiseksi 50 aarin suoaueen.
Kauppa vahvistui vasta kun kunnan
kauppa Mäkipäästä kaikkien valitusten
jälkeen sai lainvoiman eli v. 1921.

Soivio osti vielä v. 1932 Järventaustan
omistajalta Enok Hannulta ”oikeuden
lohkaista erilleen Järventaustan yksi-
näiseen perintötaloon kuuluvan Riippi-
länjärven vesijätöstä sen alueen,
suuruudeltaan 2,3 ha, mikä järven las-
kemistoimitusten kautta on syntynyt
Soivion omistaman Fulkkilan rajojen si-
säpuolelle lukuunottamatta Enok Han-
nun veljelleen Kalle Hannulle aikai-
semmin myymää Fulkkilan maiden
kohdalla olevaa vesijätöstä”. Lisäksi Soi-
vio ja Fulkkilan tila saivat kalastus-
ja ravustusoikeuden Riippilänjärven
erinäisin rajoituksin.

”Myydyn vesialueen ja vesijätön rajat
määrätään siten, että A Tanskasen ja
Fulkkilan välisestä rajapyykistä rannas-
sa vedetään suora viiva K Hannun ja
Fulkkilan väliseen pyykkiin ja Koivi-
kon ja Fulkkilan välisestä rajapyykistä
suora viiva Hourunojan suuhun.” Tästä
vesijätöstä muodostettiin Fulkkilanran-
ta-niminen tila.

Soivion perhe muutti vuoden 1924
lopussa Helsinkiin, mutta taloa he
omistivat vuoteen 1937.

Vuokralla asui tänä aikana ainakin
hovioikeudenneuvos Edvard Hällfors
(synt. 1872 Uusikaupunki) vaimonsa
Anna Sigrid Marian o.s. Gallen (synt.
1884 Viipuri) ja lasten Harrietin ja Kay
Ernst Edvardin kanssa. He muuttivat
Viipurista 1927 ja Karkusta Suonimel-
le v. 1931.

Soivion aikana, v. 1931 Fulkkilasta
erotettiin yhteisesti Alekski Tanskasen
Kotikumpu-nimisen tilan kanssa Vuore-
nmaa-niminen mäkitupa-alue, jossa
asui vuokralla Vihtori Mäkinen, jolla
silloin voimassa olleen lainsäädännön
mukaan oli oikeus lunastaa alue omak-
seen.

Soivion jälkeen Fulkkilan omistajaksi
tuli Nordgrenien perhe Keikyästä, joh-
taja Lauri Nordgren (synt. 1882 Jepua,
kuoli 1953 Karkku) ja rouva Anna Emi-
lia o.s. von Essen (synt. 1879 Jepua).

Mydessään tilan Soivot jättivät oi-
keuden erotta itselleen yhden metrin
levyisen tieman, joka ”kulkee tilan ra-
jalla ensin Vuoreenmaan ja sitten Koti-
kummun rajaa Riippilänjärven rannas-
sa löytyvään pyykkiin sekä sanotusta
pyykistä Fulkkilan kotirantaa kohti
maa-alueen nykyistä vesirajaa myöden,
ollen alue pituudeltaan n. 30 m ja le-
veydeltään vesirajasta maallepäin n. 10
m ja alueen rajat on merkitty paaluilla
ja on meillä oikeus pitää venelaituria,
uimahuonetta sekä saunaa ja käyttää si-
tä pyykinpesupaikkana”. Lisäksi he ha-
lusivat pitää joitakin tiloja hallussaan
ulkorakennuksessa ja päärakennuksen
ullakolla sekä tilan sadon varastohuo-
neissa 1. 6. 1938 asti.

Nordgrenien perheeseen kuuluivat
Lauri ja Anna Nordgrenin lisäksi tytär

Anne Marie (synt. 14. 6. 1909 Tampere) perheineen ja poika Lars-Johan (synt. 22. 6. 1911 Tampere). Anne-Marie oli naimisissa serkkunsa, lääkäri Helmer Rangvid Fransinpoika Sippelin (synt. 25. 11. 1907 Hämeenlinna) kanssa, joka toimi Karkun kunnanlääkärinä. Heillä oli 3 lasta: Kerstin Marianne (synt. 16. 5. 1940 Helsinki), Anna Margaretha Therese (synt. 22. 9. 1944 Helsinki) ja Lars Erik Stig Waldemar (synt. 29. 12. 1945 Helsinki). Sippelin perhe muutti Ymyiin kesällä 1947. Lars-Johan oli muuttanut jo keväällä 1939 Helsinkiin. Tämän naapurin muistan hyvin. He olivat hyvin huomaavaisia, iloon ja suruun osaa ottavia ihmisiä, joiden luona olimme melko usein kutsuttuina vieraina. Varsinkin Sippelien asuessa talossa me lapset leikimme lähinnä heidän vanhemman tyttärensä Mariannen kanssa, joka naapuriin tullessaan huuteli jo ulkona: "Kom här!". Ruotsia kun puhuivat kotikielenä. Kun sitten oppikoulun ensimmäisellä luokalla opin, että sehän pitäisi olla "kom hit" muistan ajatelleeni, että eihän ne ruotsia osaa-kaan, kun puhekielestä ja murteista ei itselläni ollut pienintäkään tietoa.

Kun tohtori Sippeliltä kysyttiin, miksihän on avioitunut serkkunsa kanssa, hän vastasi: "Kuinka minä olisin voinut naida yksi vieras tyttö?" Muistan myös, kun hän rokotti meitä lapsia, hän sanoi, että ei ainakaan tyttöjä rokoteta käsivarteen, ettei tule rumia jälkiä. Niinpä hän pisti kolme jälkeä jättäneen Calmette-rokotuksen reiteen, jos se nyt Calmette on, mutta niin muistan.

Fulkkilan huvilaa korjattiin Lars Nordgrenin kirjoittaman tekstin mukaan perusteellisesti v. 1938 ja maalattiin seuraavana vuonna. Järvestä vedettiin vesijohto, ulkorakennukset katettiin uudelleen ym. Pihalta kaadettiin taloa varjostaneet valtavat kuuset ja tehtiin nurmikko. Heidän aikanaan talossa

oli muutama lehmä, hevonen ja muutamia sikoja varsinkin sodan aikana, jolloin talossa oli sukulaisia eri puolilta maata sotaa paossa. Viljeltiin tietenkin heinää ja myöhemmin harjoitettiin vuoroviljelystä. Kaikkeaa hoiti vuodesta 1940 Timo Savikko (synt. 13. 5. 1913 Punkalaidun). Hänen edeltäjänsä oli ollut Martti Valdemar Fransinpoika Lähde (synt. 14. 3. 1905 Huittinen) ja vaimonsa Eva Mirjam Fransintytär o.s. Vennonen (synt. 4. 3. 1909 Huittinen). Heillä oli yksi tytär Lilja Anneli. Perhe muutti Keikyään v. 1939. Sisäkkökin talossa oli, Eine Johanna Fabianintytär Laine (synt. 26. 12. 1899 Karkku) joka muutti Tyrvälle 1957, kun rouva Nordgrenkin asui leskenä sekä Karkun keskustassa että Vammalassa lukuunottamatta kesä, jotka hän ja lapset perheineen viettivät Fulkkilassa. Vakituiseemmin talossa asui sukulainen, konttoristi Sigrid Olivia Fredrikintytär Nordgren (synt. 30. 8. 1885 Jepua) joka tuli Tampereelta v. 1956. Hän kuoli v. 1959.

Timo Savikko muutti nimensä Tuomenlarvaksi 1947 ja avioitui seuraavana vuonna Signe Matilda Iivarintytär Sirenin kanssa (synt. 7. 10. 1916 Tottijärvi). Heidän kaksospoikansa Folke ja Lykke syntyivät Karkussa 6. 2. 1949.

Nordgrenien aikana v. 1946 valtio yritti saada lunastaa lain suomalla oikeudella 18 ha Fulkkilan maista evakoiduille karjalaisille. Karkun kunnan käytti tilaisuutta hyväkseen ja vaati tonttia kanttorille. Maanlunastuslautakunta päätti kuitenkin neljän kokouksen jälkeen olla pakkolunastamatta maita. Lauri Nordgren oli juuri silloin jäänyt eläkkeelle. Kanoja pidettiin ja heinää viljeltiin vielä 1950-luvulla, mutta sitten myytiin maanvilj. Martti Tomperille Riippilänjärven toisella puolella olevat maat. Yhden rantapalstan he myivät myös Aino Väinölälle.

Lauri Nordgrenista oli Tyrvään Sano-

missa 8. 10. 1952 seuraava teksti hänen täyttäessään 70 vuotta: "Johtaja Lauri Nordgren 70-vuotias. Hän on syntynyt Jepualla, suoritti Dresdenin kauppa-korkeakoulun tutkinnon ja lähti sitten 2 vuodeksi USA:n opintomatalle. Senjälkeen Tampereen Osakepankin kamreerina vuoteen 1912. Sitten Blomqvist & Co:n isännöitsijänä ja siirtyi vuonna 1917 Johan Barker Oy:lle Turkuun. Oltuaan tämän jälkeen lyhyen ajan Etelä-Suomen pankin Vaasan konttorin johtajana hän tuli v. 1922 Ab Rosenlew & Co:n palvelukseen Äetsän tehtaata Oy:n toimitusjohtajaksi, missä toimessa hän oli vuoteen 1937. Samalla hän oli Porin Voima Oy:n paikallinen isännöitsijä. Johtaja Nordgren on ollut useitten yritysten hallinnossa ja luottamustehtävissä. Vuonna 1916 hän oli ns. Sokerikomitean jäsen ja 1919 Turun Kauppamarin edustajana tullikomiteassa. Vuodesta 1937 lähtien hän omistaa Fulkkilan tilan Karkussa, jota on hoitanut liiketoimiensa ohella."

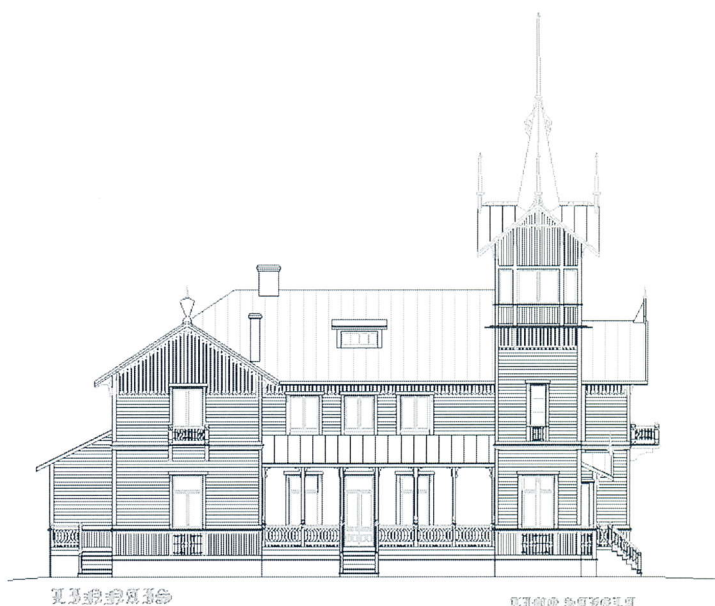
Nordgrenit, Anna Nordgren, L J Nordgren ja vaimonsa Solveig Elisabeth o.s. Honkonen (synt. 14. 3. 1919 Helsinki) sekä Anne-Marie ja Helmer Sippel myivät yhdessä Fulkkilan 3. 6. 1961 Kiikasta kotoisin olevalle Jorma Mikael Hujulle ja hänen vaimolleen Rauni Emilia Hujulle 5 miljoonan markan hinnasta. Hauskana yksityiskohtana voi mainita, että kaupassa seurasivat vesipumppu, kylpyamme ja tiskipöydät, mutta ei muuta irtainta. Toinen erikoisuus Fulkkilan kauppakirjoissa on vuodesta 1932 lähtien, että ostajan tulee noudattaa Linnaisten huvilapalstan kalastusoikeutta ja missään sitä oikeutta ei mainita, vaikka muuten luetellaan joitakin rajoituksia kalastus- ja ravustusoikeuteen.

Hujut harjoittivat Fulkkilassa monenlaista liiketoimintaa. Ensin heillä oli puuverstas, sitten kalkkunoita ja viiriäisiä aina vuoteen 1990 asti. Vuonna 1980 Huju perusti Lämpötaltio-nimisen firman, jonka tuotteita, ilmastointi- ja lämpölaitteita verstaasiin ja karjasuojiin Kärppätuote valmisti 10 vuoden ajan, ja sen konkurssin jälkeen Huju hoiti asian itse. Huju myi Fulkkilan alueesta rantatontit Niemisille ja Niemelöille läheltä Hoikan rajaa sekä Ilkka Waseniukselle Koivikon ja Fulkkilan välistä. Lisäksi hän myi vuonna 1973 Keuhkovamma-liitto ry:lle Hoikan opiston alueeseen rajoittuvan 5 hehtaarin metsäalueen. Silloin oli ulkorakennus palanut.

Hujut pitivät Fulkkilaa 40 vuotta. 1. 10. 2001 sen ostivat vapaa-ajan asunoksi asianajotoimiston toimitusjohtaja Lennart Simonsen ja vaimonsa Heidi Helsingistä. He ovat parhaillaan korjauttamassa päärakennusta ja rakennuttamassa saunaa rantaan. ■

Fulkkila Riippilänjärven puoleiselta sivultaan.

Timo Savola

Karkun kauniit rakennukset – osa 2

Osa 1, kts. Sastamalan Joulu 1998 (Fulkila, Sorja, Rumeli)

Linnais

Linnais -niminen huvila sijaitsi Riippilän järveen työntyvällä ”Kinttulan nokka” -nimisellä niemellä, jonka Järventaan kartanon isäntä Hjalmar Hjelt oli jättänyt itselleen myydessään Järventaan kartanon vuonna 1895. Hjalmar Hjelt (s.1851, k.1925) oli koulutukseltaan filosofian tohtori ja kasvitieteen professori, jossa ominaisuudessa hän tuli kuuluisaksi kun hän loi Suomen luonnonvaraisten kasvien perustan kirjoittaessaan 7-osaisen kirjasarjan *Conspectus florae fennicae*, jossa on kaikkien Suomen luonnonvaraisten kasvien ominaisuudet ja sijainnit selitetty.

Linnaisin-huvilan hän rakennutti itselleen ja se valmistui vuonna 1902. Suunnittelijana toimi rakennusmestari Sigurd Johansson ja tyyliltään huvila edusti uusrenessanssia. Vuosisadan alussa Linnaisissa vietettiin aikansa mukaista huvilaelämää ympärivuoden. Huvilalla järjestettiin juhlia, teatteri- ja musiikkiesityksiä sekä harrastettiin urheilua, mm tennistä. Palvelusväkeä tarvittiin sekä sisä- että ulkotöihin, ruuanlaittoon, tarjoiluun, hevoskyydityksiin jne.

Linnaisten puutarha on kuuluisa lajirikkaasta olemuksestaan, joka on Hjalmar Hjeltin peruja. Puutarhassa oli mm. pihtakuusia, tuijia, lehtikuusia, kanadan mäntyjä, tammia jne. Tänäpäin puutarhasta ei oikeastaan ole juuri mitään nähtävissä koska se on päässyt kasvamaan umpeen ja metsittymään.

Linnais oli vakituinen asunto Hjalmar Hjeltille ja Ester Hjeltille (Hjalmarin tytär). Ester oli Åbo Akademin dosentti (väitteli 1930) ja psykotekniikan uran uurtaja Suomessa. Muutoin Linnais on toiminut vapaa-ajan asuntona ja on edelleen alkuperäisillä omistajilla. Hjalmar Hjelt oli Linnaisissa mm. sisällissodan aikana jolloin rintama meni Riippilänjärven ylitse punaisten ollessa Karkun kirkossa ja valkoisten ollessa Tomperin tienoilla.

Elokuun 24. päivän ilta vuonna 2001 oli surullinen Linnaisin huvilalle sekä sen omistajille, Hjalmar Hjeltin jälkeläisille. Huvilaa oli entisöity, torni oli maalattu ja sen koristeita oli uusittu. Valmistumispäivän iltana tuli otti vallan vieläkin selvittämättömästä syystä ja Linnais paloi korjauskelvottomaksi. Itse vierailin siellä perheineni vielä samalla viikolla, kun ikävä tapaturma sattui.

Linnais oli tyylikäs ja kepeän olinen huvila kauniine koristeineen ja tornineen. Nyt se on sitä enää vain muistoissa ja valokuvissa sekä Cara Hjeltin maalauksissa. Palon vuoksi ei menetetty pelkästään erittäin arvokasta Karkun huvilakulttuurin edustajaa vaan lisäksi menetettiin Hjalmar Hjeltin muistiinpanoja, satoja ellei jopa tuhansia hänen kirjeitään sekä satamäärin erilaisia kirjoja ja joitakin arvokkaita huonekaluja ja muuta sisustusta.

Tutkin Karkun rakennuksia ja toivon saavani lisää informaatiota ja valokuvia Karkusta, karkkulaisista ja Karkun maisemista.

Timo Savola
Riippiläntie 299, 38100 Karkku
Puh. 050 511 1938

- karkun murrekirja
- karkun ratsutilat
- karkun muisteloita Meurman
- Hjeltien kuva arkistot ■

Onkatappurin aikaisia kuvia Hobkon riiteltä:

Kuva 1. v.1911. Henkilöistä varmuudella tunnustettu K.F. Hobko, takarivistä, hattupäinen, valkoinen päitä ja liivit. Koneista näkyy vain käyttöremmit. Varmaankin koneen käyttäjät Walfrid Kiviniemi ja Oskari Lagom ovat kuvassa.

Armi Hohko

Maatalouskoneyhtymä käynnistettiin Kaukolassa jo 1906

Satakunnan maanviljelysseuran harjoittama neuvonta- ja valistustoiminta innoitti 1800-luvun lopulla tyrvääläisiä perustamaan isäntäyhdistyksen. Muutaman puuhakkaan vuoden jälkeen toiminnan hehku hiljalleen sammui. Alun toistakymmentä vuotta uinahduksissa ollut järjestö elvytettiin uuteen eloon ja annettiin nimeksi Tyrvään Maalaisseura. Uuden ajan aineina tekivät osuustoiminta-aate ja Pellervolaisuus voimakkaasti tuloaan, ja valistuneet maamiehet seurasivat tarkkaavaisina aikansa kehitystä.

Pitkän edistysaskeleen ottivat Kaukolan ja Vinkkilän isännät toukokuussa 1906 perustaessaan puimaosuuskunnan. Osuuskunnan perustavassa kokouksessa 5 mk sisäänkirjoitusmaksun suorittivat Fabian Impola, Walfrid Kiviniemi, Antti Yliknaapi, Fredrik Alaknaapi, Wihtori Juvela, Karoliina Hohko ja K.T.Vänniä. Osuuskuntamaksua Impola, Alaknaapi ja Vänniä suorittivat kukin 100 markkaa pinta-alan mukaan. Kiviniemi, Yliknaapi, Juvela ja Hohko osaltaan 60 markkaa. Osuuskunta tilasi Mallisäännöt Pellervo-seuralta ja valitsivat hallitukseen Fredrik Alaknaapin, Walfrid Kiviniemen ja K.T.Vänniän.

Riihikuivaa rahaa jouduttiin kuitenkin heti lainaamaan Fredrik Alaknaapilta, jotta saatiin maksuun K.F. Jacobsonilta voimanlähteeksi tilattu 2.200 markan hintainen Lokomobiili rahtikuluneen. Samoin korvattiin Tampereella asioita hoidelleen Vänniän junabiletti.

Osuuskunnan oli pakko vielä saman vuoden elokuussa lainata Fredrik Alaknaapilta 3000 markkaa. Näin voitiin lunastaa Wiktor Forseliuksen liikkeen toimittama puimakone. Kauppahinta oli tasan 3.165,80 markkaa. Kun vielä oli investoitu Oy Agrosin iso käyttöihin ja lokomobiilin peite, koneöljy, hahenrasva ja pakninkia, voitiin jo suunnitella elojen tappurointia.

Uusi aika oli alkanut, se käänsi lehden kylän historiassa.

Komeat oli vehkeet, uutuuttaan kiiltävä englantilainen päältä syötettävä puimakone (Ruston, Proctor & Kump.) viljanlajittelijalla, sekä porilainen makaava höyrykone. Ne herättivät seudulla ansaittua huomiota. Konekanta oli helposti siirrettävissä ja varustettu kuljetuspyörillä. Höyrykone oli sovitettu kattilan selkään. Puinnin aikana sen mustaan kitaan syötettiin valtava määrä koivupilkkeitä, jotta melkoinen vesisäi-

liö saatiin kuumaksi. Sitten kun masiinasta alkoi nousta höyryä, oli luvassa kaivattua käyttövoimaa. Tunnollinen masinisti tarkasti mittarien paineet ja namikat, pumput ja vivut. Kun kaikki oli kunnossa, ulvahti onkatappuri käyntiin. Samalla hetkellä se päästi siuksistaan kimakan äänen, niin että heikoimmat lähitienoilla pelästyivät. Tappurin suu puri ahnaasti ja ärjähdel- len kuivaa eloa. Sen polkimet, seulat ja viskuri lajittelivat pahnat, ruumenet, rikkaruohon siemenet, mullan ja pienet kivet erilleen. Kaunista, keltaista ja painavaa oli säkkeihin putoava vilja.

Konekantaan siirtyminen oli jo iso harppaus. Nyt voitiin luopua hitaasta ja isotöisestä riihentäytöstä, lämmityksestä, tappamisesta ja jyvien puhdistamisesta. Huokeampaa oli puida ulko-kuivaa viljaa, josta pelkät jyvät kuivat- tiin sopivilla alustoilla. Tosin jotkut olivat vieläkin sitä mieltä, ettei onkatappurilla puidusta viljasta saanut kunnan leipää. Eivät pysy vartaissakaan.

Alkuvuosina koneen käyttäjänä oli arvostettu Katilan isäntä Walfrid Kiviniemi. Hän oli komea, leveähartiainen, silmälasipäinen mies. Tappurin syöttäjä oli ammattinsa taitava Oskari Lagom.

Syöttäjä huolehti aamulla koneen rasvauksen, seulojen vaihdon, puhdistuksen sekä muut yleistarkastukset. Näille pomomiehille laitettiin ruokapöytä aina toiseen huoneeseen. Saattoipa olla jopa paremmat sapuskat. Koneenkäyttäjä oli jämäpti mies. Hän piti aina huolen etteivät ruoka- ja kahvitaumat venyneet liian pitkiksi. Laski ja merkkasi kovakantiseen vihkoon käyttötunnit ylös. Vaikka uudenlaiseen konekantaan oli siirrytty, tarvittiin silti tappuriväkeä ja hevosia, isommissa taloissa pariinkymmenen henkeen, jotta saatiin valmista.

Työtä riitti monelle yllin kyllin. Siirrettiin sitomia ja puitavaa riitoista koneen pöydälle ja käyttäjälle. Ruista oli ranteissa sillä, joka jyväsäkeistä huolehti. Sai olla silmä tarkkana säkin täytyessä. Suunarut kiinni ja jyväpussi eteenpäin kuin tyhjää vaan. Rehunsiirto ladossa oli hikistä ähellystä. Olkiriittä nousi hetkessä katonrajaan, jossa pärekatonaulat pistelivät hikistä päänahkaa. Helpolla ei päässyt ruumenkopisakaan. Pahnoja sotkettiin tiukkaan ja tavaraa sullottiin varastoon aina enemmän kuin mahtui.

Komeat masiinat keräsivät uteliasta väkeä.

Ensimmäisenä syksynä elojen tappurointi Ala-Knaapin ja Vänniän tiloilla vei rohkeesti 30 tuntia, Hohkon ja Kivi-

niemen viljoista selvittiin puolta nopeammin. Nyt riitti aikaa ja puintihalu osuuskunnan ulkopuolisille, eikä lisätulot olleet pahitteeksi. Käytiin O. Sarkosella, H.Knuutilalla, K.Sipilällä ja M. Sepällä. Palkkapussiin Kiviniemelle ja Lagomille maksettiin 1,50 mk päivältä. Osuuskunnan menopuolta rasitti palovakuutusmaksu, lainapääoman lyhenys ja korot Ala-Knaapin isännälle.

Maamiehet olivat mielissään kun ajankäyttö syystöissä lyheni huomattavasti. Näihin päiviin asti oli sirpillä leikatun ja pystöillä kuivatun viljan puinti vienyt miltei koko syyspuolen. Nyt ehti kyntö- ja ojitushommiin ennen pakasten tuloa.

Melkoinen työ oli suurten ja raskaiden koneiden siirto talosta toiseen. Siihen valittiin aina parhaat hevoset ja taitavat ajurit. Hevoset aristelivat väkisin-kin outoja vehkeitä, mutta tottuivat vähitellen. Puintimatkaan jouduttiin varamaan runsaasti aikaa ja kärsivällisyyttä. Kylätiet olivat kapeita, syysateiden kuraamia ja syvälle urautuneita. Kuljetuksen lisäharmia tuli, kun pyörät upposivat kuravelliin usein kappoja myöden.

Elopelloilta riitti kypsää puitavaa.

Toisena syksynä, sitten kun omat oli puitu, lähdettiin kiertueelle. Kustaa

Saukon jälkeen Kahimalan Jarkkolle. Vuoronsa saivat myös Isak Jakkinen, Kalle Kolari, Kalle Sipilä ja Oskari Sarkonen. Rantasella meni puinnit tunnissa. Sitten ryskytettiin Heikki Kampin, Kalle Sarkosen, Frans Lehtosen, Kaisu Warerin, Manda Sepän, Kalle Rossin ja Antti Impolan viljat.

Kipeästi tarvittavia leikkotuloja karttui kaikeksi onneksi, lähes pariin tuhanteen. Koneet joutuivat käytössä koville ja hihnapyörät uusittiin. Kun käyttäjille oli maksettu palkat ja muut kulut, jäi vähän säästöön. K.T. Vänniä taitavana talousmiehenä hoiteli kirjanpidon vuoteen 1918 asti, Lauri Pohjala vuoden, ja hänen jälkeensä K.F.Hohko otti tilikirjat huolekseen.

Koneosaukunta toimi hyvin, puimakone lauloi ja puintia riitti. Velkaa lyhennettiin vähin erin. Välillä koneet reistailivat, milloin oli mitään vikaa. Suurin vastus ja iso vahinko sattui syksyllä 1922. Puimakone kaatui lyhyellä kuljetusmatkalla Vänniältä Juvelaan. Tappuri jouduttiin korjaamaan Harjavallan tehtailla. Se oli kallis lysti. Maksoi reippaasti yli viisituhatta markkaa ja vielä rahat päälle.

Kehitys kulki pitkää askelta eteenpäin. Vuonna 1920 puulaaki osti 15 hv kiertovirtamoottorin lisälaitteineen. Tyrvään Sähkölaitos toimitti sen paikalleen 13.400 mk:n hintaan. Samalla perustettiin erillinen moottoriyhdytymä. Lokomobiilin aika oli kulkenut ohi, se myytiin Herman Orvolalle ja Niilo Lepäselle 6000 markalla. Kauppasumma tasattiin jäsenille osuuksien mukaan.

Teollistumisen myötä uusia helppokäyttöisempiä puimakoneita alettiin ostaa lähes joka taloon, niinpä isännät päättivät purkaa osuuskunnat ja myydä koneet pois. Aamulehdessä ilmoitettiin Vänniällä 27. 5. 1927 pidettävästä huutokaupasta. Tarjolla oli hyvässä käyttökunnossa oleva, peruskorjattu englantilainen Ruston Procktor 2 1/2 jalan puimakone. Siemens Shukert moottori ja 16 m balatahihnaa. Ostohaluista ja uteliasta väkeä saapui monesta pitäjästä. Kone ei päätenyt kauas, sen huusi Akseli Ritälä naapurista, 6.500 mk:n kauppahinnasta.

Vähitellen jäivät talojen riihet kylmille, samoin taukosi onkatappurin tasainen jyminä. Pikku hiljaa siirtyivät muistoihin myös syksyiset lämpiämässä olevien riilien ominaisuus.

Näiden aikojen muisto on vieläkin mieltä lämmittävä. Vaikka riihityö oli fyysisesti raskasta, oli leipä sitäkin maukkaampaa, oman pellon viljasta. Sitä ei haaskattu, se siunattiin.

Hyvin säilynyt tilikirja ja osuuskunnan asiapaperit nostivat hetkeksi kaihoisia mielikuvia liki 100 vuotta taaksepäin. Se oli elettyä aikaa. ■

Kuva 2. v.1916. Puintipäivä on onnellisesti ohi ja on asetettu potrettiin. Työvaatetus sen ajan mukainen. Henkiöistä takarivissä on tunnistettavissa Vilbo Hobko, lät-sälakki päässä ja oikeanpuoleiseen oveen nojaava battupäinen on K.F. Hobko.

Kirja – Vammalan seudun historiaa ja nykyisyyttä

Kirja on keskeinen osa sekä Vammalan seudun menneisyyttä että nykyisyyttä. Alueen kulttuuri-identiteetti kytkeytyy vahvasti kieleen ja kirjallisuuteen. Kirjallinen historia on yli 500 vuotta, yhtä vanha kuin suomalaisen kirjan historia. Suomen vanhin tunnettu kirjaostos, dominikaanien hetkirukouskirja Breviaario vuodelta 1485, on edelleen Vammalan seurakunnan hallussa.

Kirjalla voi olla olennainen rooli myös tulevaisuuden elinkeino-, koulu- ja kulttuurielämässä. Merkittävien kirjallisuuden yritysten rinnalle on noussut dynaamisia kirjatapahtumia, -yhdistyksiä ja -yksiköitä. Uusimpia näistä on Suomen Kirjainstituutti.

Suomen Kirjainstituutti

Valtakunnallinen Suomen Kirjainstituutti on aloittanut toimintansa Suomen Kirjainstituutin säätiön hallinnoimana vuoden 2004 alussa. Kirjainstituutti tekee työtä suomalaisen kirjan ja kirjallisuuden hyväksi järjestäen näyttelyitä, tapahtumia ja uutta luovaa toimintaa sekä toteuttaen koulutusta ja tutkimusta.

Säätiön perustajajäsenet ovat Vammalan lisäksi Huittisten, Oriveden, Tampereen kaupungit ja Hämeenkyrön, Kiikoisten, Lavian, Mouhijärven, Suodenniemen, Urjalan ja Äetsän kunnat sekä Vammalan evankelisluterilainen seurakunta, Suomen Kulttuurirahasto, Tieteellisten seurain valtuuskunta, Tampereen yliopiston tukisäätiö, Suomen Kustannusyhdistys ry., Kirjakauppaliitto ry., Grafia ry., Suomen Kirjailijaliitto ry., Suomen Näytelmäkirjailijaliitto ry., Kustannus Oy Aamulehti, Tyrvään Kirjakauppa Oy ja Tyrvään Sanomat Oy.

Suomen Kirjainstituutti korostaa toiminnassaan kirjallisuuskentän laajalajaisuutta, minkä vuodelta 2004 toiminta osoittaa. Ohjelmassa on mm. vanhojen kirjojen arviointilaisuuksia, näyttelyitä, kirjapäivät lapsille ja nuorille sekä tiedettä että murreta.

Kirjoja! Kirjoja!

Kirjoja! Kirjoja! -arviointilaisuuksissa yleisö saa kuulla tietoa ja näkemyksiä kirjan erilaisista merkityksistä ja arvosta.

Kirjailija Karo Hämäläinen juontaa Lasten ja nuorten kirjapäivien ohjelmatellassa. Alkamassa juuri avajaispuhe, jatkotarina aiheena järvi, mörkö, huopikkaat ja leipä. Pylvään vieressä taustalla juhlapuheen pitäjät Vammalan valtuuston neljän suurimman puolueen johtohenkilöihin kuuluvat Pentti Lahtinen, Jari Andersson, Regina Salkovic ja Antti Jokinen.

Lasten ja nuorten kirjapäivillä oli lukuisten tehtävien lisäksi seitsemän erilaista työpajaa. Kuvassa työskentelee kuullun tarinan pohjalta oliota meribeinistä. Kuvataidetyöpajan ohjaajana Sirpa Karjalainen.

määrittelevistä tekijöistä. Asiantuntijat professori Jukka Sarjala ja kamarineuvos Kari Rahiala arvioivat ihmisten omia vanhoja kirjoja käsitellen myös kirjailijoiden elämää ja ilmestymishetken ajankuvaa, kirjan säilyttämistä, hoitamista ja kunnostamista. Erittäin positiivisen vastaanoton saaneita Kirjoja! Kirjoja! arviointilaisuuksia on järjestetty tähän mennessä noin 20.

Kolme kirjanäyttelyä

Kirjainstituutin kirjaan liittyvät näyttelyt tarkastelevat kirjaa eri näkökulmista: kirjan kansien kultaus, runoilija Kaarlo Sarkian tuotanto ja satukirjojen kuvitus.

Kirjan kansien kultauksesta kertovan näyttelyn Kultainen leikkaus keskeisenä aineistona on kaksi Kirjainstituutin saamaa merkittävää lahjoitusta; Mul-

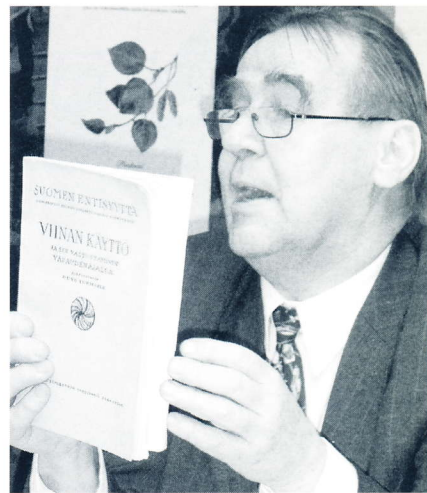
tiprint Oy:n kultauspainolaattoja 1800- ja 1900-luvulta: messinkisiä, erikokoisia kirjaskinamia, koriste-, kulma-, linja-, vaakuna- ja monogrammilaattoja sekä yritysten logotyyppisiä ja tervehdyksiä sekä konesitojamestari Christian Buchholzin lahjoittama kirjansidontaan liittyvä kirjallisuus. Ensimmäinen Kultainen leikkaus -näyttely oli Vammalan kaupunginkirjastossa. Näyttelyä on tarkoitettu täydentämään kiertonäyttelyä.

Kirjainstituutin verkkosivuilla www.vammala.fi/kirjainstituutti on kahta paikallista kirjahenkilöä Tuomas Ragvaldinpoikaa ja Kaarlo Sarkiaa esittelevät verkkonäyttelyt. Kaarlo Sarkiaa käsittelevä näyttely on herättänyt ihastusta ja se on menestynyt erinomaisesti alan arvovaltaisissa kilpailuissa. Vuoden 2004 Media & Message -kilpailussa se todettiin vuoden luovimmaksi verkkoratkaisuksi, sai sekä koko kilpailun pääpalkinnon Grand Prix että oman sarjansa voiton. Aikaisemmin verkkonäyttely oli jo osoittautunut kunniamaininnan arvoiseksi Grand One 2004 -kilpailussa. Verkkonäyttely, osoitteessa, on Suomen Kirjainstituutin ja Everscreenin tuotantoa.

Tonttuja, jättiläisiä, alushameita -näyttely Pekka Vuoren kuvituksista on esillä joulukuussa Akseli Gallén-Kallelan lapsuudenkoti Jaatsilla. Näyttely toteutetaan yhteistyössä 100 vuotta täyttävän Vammalan lukion kanssa. Kiikkas-vaunun 1935 syntynyt Vuori on tuot-

Professori Jukka Sarjala kädessään Karjalan lasten Aapinen. Kirjoja! Kirjoja! Äetsässä.

Kirjoja! Kirjoja! tilaisuudessa Huittisissa kamarineuvos Kari Rabitalan arvioitava kirja Viinan käyttö ja sen vastustaminen vapauden ajalla.

telias graafikko ja kuvittaja, joka tuntee kansanvälisestäkin kansanperinteeseen pohjautuvien ja jouluaiheisten kuvitusten mestarina.

Pieniä ja suuria kertomuksia

Lasten ja nuorten kirjapäivät on järjestetty Vammalassa kaksi kertaa. Tapah-tuman keskeisin tehtävä on innostaa lapsia ja nuoria kirjallisuuden pariin. Keinoina ovat kirjallisuuskasvatuksen uudet muodot ja metodit: vuorovaikut-

teisuus kirjallisuuden kokemisessa sekä kirjallisuus samaistumisen kohteena ja elämysten lähteenä. Toimintapisteiden ja ohjelman suunnittelu pohjautuu sanataidepedagogisiin menetelmiin.

Vuoden 2004 Lasten ja nuorten kirja-päivillä oli tarjolla lähes 100 erilaista tapahtumaa kuudessa eri pisteessä. Näiden lisäksi tarjontaa oli myös kouluilla. Laadukkaan ohjelman takasivat tasokkaat osaajat ympäri Suomen. Elokuun viimeisen viikonlopun kaikkiin tilaisuuksiin oli vapaa pääsy.

Paikallista ja valtakunnallista

"Kiappase tyrvääks! - luannikkaita lohkasuja kropalle ja sialulle" on Hopun urheilupuiston kuntopolku, jonka varrella on tyrvään murteella kirjoitettuja tokaisuja. Nämä liittyvät mm. aikaan, kiireeseen, viitsimiseen ja liikkumiseen.

Yhteistyössä Tieteellisten seurain valtuuskunnan kanssa järjestetään Kirja ja tiede -seminaarit kolmen valtakunnallisen kirjatapahtuman yhteydessä. Turun kirja- ja tiedemessuilla seminaarin teemana on Tiede, tieto ja kirja, Helsingin Kirjamessuilla Kirja tieteen ja sen popularisoinnin välineenä ja Tampereen Henki ja elämä -festivaalin aiheena on Tieteen tekijä kirjailijana. Nimekkäät alustajat ovat tunnettuja sekä tieteen että kirjallisuuden kentiltä. Seminaarien puheenjohtajana toimii professori emeritus Aulis Aarnio, joka on Suomen Kirjainstituutin säätiön puheenjohtaja.

Suomen Kirjainstituutin keskeinen tehtävä on kirjakulttuurin edistäminen. Työtä tehdään kirjakulttuurin tuntemuksen lisäämiseksi, kirjan aseman vahvistamiseksi ja kirjan merkityksen ymmärtämiseksi niin paikallisesti kuin valtakunnallisestikin. ■

TONTTUJA JÄTTILÄISIÄ ALUSHAMEITA

Vuori on syntynyt 1935 ja on Suomessa tunnetuin kirjallisuuden kuvittaja. Hän on ollut mukana 100 vuotta täyttävän Vammalan lukion 100-vuotisjuhlanäyttelyssä ja on ollut mukana 100 vuotta täyttävän Vammalan lukion 100-vuotisjuhlanäyttelyssä.

Pekka Vuoren kuvituksia

JAATSI
Gallén-Kallelan katu 1
Vammala

4. - 23. 12. 2004
Avoimena joka päivä
klo 12 - 18

Vapaa pääsy

Järjestää
Vammalan lukio
100-vuotisjuhlanäyttely
www.vammala.fi/kohteita/lukio

Suomen Kirjainstituutti
www.vammala.fi/kirjainstituutti

Yhteistyössä
Vammalan Kirjasto Oy

Pekka Vuoren oma-kuva vuodelta 1993. Pekka Vuori on Tyrvään yhteiskoulun entinen oppilas. Vuoren kuvituksista näyttely joulukuussa Jaatsilla.

Harri Ahtikoski

VOI HYVIN

Lokakuun 28. päivä oli Sylvään merkkipäivä, koulu täytti 31 vuotta. Toinenkin sylväläinen merkkipäivä oli nyt syksyllä. Koulun vahtimestari, eläkeläinen Nakke, täytti 60 vuotta. Onnea molemmille.

Nakke edustaa työyhteisössä ihmisyyttä, joka osasi ja teki. Tekeminen yleensäkin Sylväällä ei jäänyt puolitiehen. Tekeminen heti eikä viidestoista päivä auttoi suurta, jopa yli 850 ihmisen päivittäistä työskentelyä.

Valaiskoon tätä asiaa aluksi kaksi esimerkkiä. Koulun terveydenhoitaja Taina kertoi, että kun hän kerran talvisaikaan tuli koululle omalle työpaikalleen, niin hän "meinasi" liukastua oven pielessä. Sanoi Nakkelle siinä ohimennen, että tähän kuuluisi oikeastaan matto, joku voi vielä kaatua. Kolmen tunnin kuluttua oven pielessä oli matto.

Se toinen tapaus oli allekirjoittaneen luokasta. Luokkamme tarvitsi kaapin, mutta standardimallit eivät olisi mahtuneet, eikä lukioltakaan enää löytynyt sopivia vanhoja kaappeja. Seuraavana aamuna luokassamme oli uusi kaappi. Olivat Nakke ja toinen vahtimestarimme Pentti sen teknisissä töissä tehneet vanhasta kaapista. Maalikin oli jo kuivunut, joten asia oli pois päiväjärjestyksestä.

Kiitos näin jälkikäteen molemmille molemmilta autetuilta.

Mielekkäässä työympäristössä se mielekkyys on paljolti kiinni arkipäivän rutiinien joustavasta sujumisesta. Ja siitä, että toteutuksessa ovat kaikki muka-

na. Sylväällä oli näin. Koko henkilöstö veti tarvittaessa yhtä köyttä yhteen suuntaan, joskus tiukastikin. Tottakait sitä otettiin joskus yhteenkin, mutta johan olisi ollut liian steriili paketti, ellei niin olisi käynyt. Pitkässä juoksussa särmät hiottiin usein jokapäiväisellä tilannehumorilla. Ja kun sävel oli yhteinen, niin sujuihan se valssikin.

Koulu tarvitsi auditorioon videotykin, vaan rahat puuttuivat. Ongelma oli koulun yhteinen, joten asia hoidettiin yhdessä. Teimme "Sylvääinen" -lehden, järjestimme vanhemmille ja vammalalaisille hulppean hauskan ja jopa korkeatasoisen liikuntaillan Sylvään salissa ja näin valtavalla työllä asia hoitui. Todella merkittävä rahasumma haalittiin yhdessä ja innolla kokoon. Oppilaat olivat tärkeänä osana kaikissa projektin vaiheissa. Sylvää voi todeta: "ME teimme sen!"

Tieto videotykin saamisen onnistumisesta aiheutti sen, että ensimmäiset vuokraajat, tietenkin ilman vuokramaksua, varasivat jo käyttövuoroja. Myönnän, että oli minäkin tiukkana oman perään. Emme lainanneet, vaan pulteilla vahtimestarit pulttasivat tykin auditorion kattoon, niin että siellä oli ja pysyi

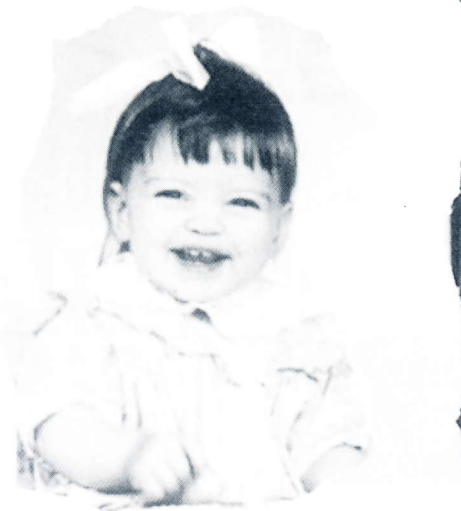
Asian hoituminen oli tavallaan mutkaton ja vaivaton yhteissynnytyks. Olipahan laman vaikeampi lätkiä korville, kun yhteishenki pelasi ja porukkahiileen puhalsivat kaikki yhdessä.

Koulun oppilaille oli järjestetty runonkirjoituskilpailu. Protestoin hie-

man, että mikseivät opettajat saa osallistua. No, otin 7 A- luokalta umpimähkään pojan nimen ja kirjoitin kolme runoa kisaan. Voittajat julistettiin eikä minun kirjoittamiani edes noteerattu. Ei puoleen vuoteen asian tiimoilta mitään, vaan sitten kerran minut kutsuttiin palaveriin. Rehtorimme Marjatan ja äidinkielen opettajien Irman, Kaijan ja Liisan pyyntö oli, että jospa tulisin esittämään

asioista syntyä elämää
sykkii sitä

SYLVÄÄ!

kisaan lähettämän runoni koulun järjestämään lausuntailtaan. Ja menin ja esitin Sylvää - runoni.

Ja tässä ohessa se on kaikessa nostalgudessaan ja naiviudessaan. Lukekaa ja muistelkaa.

Luulen, että hyvät muistot eivät rasita cortexia. Voi hyvin Sylvää!

Runon loppuun voisi sanoa, että kauneus todella on katsojan silmässä.

Runo on kirjoitettu noin puolessa tunnissa luokkani matikan kokeiden aikana eikä sitä ole retusoitu. Ellei ideaa toteuta heti, idea kuivuu ja haihtuu pois.

Muistot elävät.

Lasten kuvat pakisteluni yläosassa ovat osa niistä 37 valokuvasta, joita koulun henkilökunta ja opettajat jättivät järjestämäämme leikkimieliseen tunnistamiskilpailuun. Tunnistatko?

Sylvää

Peilaat värein punaisin
piirryt pintaan Rautaveen
tolpin vankoin, savisin
Sylvää nuortes eteen.

On ulkonäkös, kuosis vankka
tieto, taito, onnikin
kun nuorten joukko sankka
täyttää luokkas päivisin.

Ylväänä ja pystypäin
täytät tehtäväsi
on elämässä niin tai näin
myötäs sydän, käsi.

Muistot tulee myöhemmin
ja rakkaus oman koulun
yhtäkaikki, kuitenkin
juhlat kevään, joulun

ne kuiskii onnen ajoista
ja arki unhoittuu
ei mulle toista koulua
Sylvää vain - ei mikään muu.

Luokkani kanssa teimme teknillisissä töissä lintumiesten suosittamat pönttökoot (1-9) eri lintulajeille ja suuri rehtorille luovutettu pönttö sai katteeksi vibreän buovan.

Tyrvään yhteiskoulun ensimmäiset oppilaat II luokalla. Takana seisovat opettaja rouva Elli Saarinen ja nti Maija Airila.

Timo Roos

Kuvia Tyrvään Suomalaisesta Yhteiskoulusta 80 vuoden takaa

Suorittelin kesällä 1960 Jyväskylän yliopistossa kasvatustieteen cum laude- arvostuksen. Siihen kuuluvan tutkielman aiheeksi tohtori Matti Sainio suositteli minulle Tyrvään yhteiskoulun oppilasalueen tutkimista. Se kiinnosti, joten soitin tuoreelle rehtorille Eino Miilunpalolle Vammalaan. Miilunpalo kehotti tulemaan katsomaan, josko materiaalia työtäni varten löytyisi. Löytyihän sitä, kun yhdessä kapusimme kollaamaan koulun vintille.

Kattavaa kokoelmaa vanhoista vuosikertomuksista ei löytynyt, vanhin on lukuvuodesta 1923–24. Kuitenkin ohjelmallinen nippu mukanani lähdin kohti Jyväskylää Miilunpalon vielä muistuttaessa, että ei niitä tänne palauttaa tarvitsen.

Kahdeksankymmentä vuotta sitten oli silloisessa Tyrvään Suomalaisessa Yhteiskoulussa 234 oppilasta liki neljästäkymmenestä kunnasta. Eniten oli oppilaita Tyrväältä eli 76. Vammalasta heitä oli 41 ja vähän ehkä yllättäenkin Karkusta 32. Rautatien ja linja-autoliikenteen vaikutus tilastoissa näkyi silloin ja näkyi vielä peruskoulun tulon asti. Muilta paikkakunnilta oppilaita oli

näin:

Huittinen 2, Hämeenkyrö 4, Ikaalinen 1, Kauvatsa 1, Keikyä 9, Kiikka 19, Kiikoinen 8, Lavia 3, Mouhijärvi 13, Pirkkala 3, Punkalaidun 4, Suodenniemi 4, Suoniemi 4. Oppilaiden kotipaikkoja olivat myös Siuro, Lappeenranta, Ruovesi, Lempäälä, Viljakkala, Vesilahti, Kestilä, Lauttakylä (tämä oppilas oli Heikki Hosia), Ruovesi, Tampere ja Kokemäki.

Suunnilleen tällaisena oppilasalue säilyi sotiin asti. Seitsemänkymmentä vuotta sitten oli koulussa joku Kuopioistakin, kaukaisin Petsamosta. Nykyisen Pirkanmaan eri puolilta Tyrvään koulua käytiin, Varsinais-Suomestakin mm. Alastarolta ja Satakunnasta Lappi TL:stä.

Muutakin mielenkiintoista tietoa on vanhoissa vuosikertomuksissa tarjolla. Esim. kevään 1923 ylioppilaskirjoitukseen osallistui 7 abiturienttia, mutta vuotta myöhemmin jo 14, jotka hekin kaikki läpäisivät kirjoitukset. Tuohon aikaan yleisarvosana oli nimeltään mainesana. Noista kevään -23 ylioppilaita kahdella se oli I, nimittäin Arvo Junnilalla ja eräällä Kaarlo Sulinilla. Hänet

tuntemme nyt nimellä Kaarlo Sarkia. Oli siinä joukossa jokunen mainesanan a saanut, mutta akateemisen loppututkinnon aikanaan suorittivat hekin.

Kevään -24 kirjoittajat pärjäivät vähän huonommin, vaikka kukaan ei reuttanutkaan. Mainesanoja oli vain kahdenlaisia, a ja c. Tuttuja nimiä on siinäkin joukossa. Eräs heistä opetti minulle aikanaan Tyrvään Yhteiskoulussa maan- ja luonnontietoa nimimerkillä Koppelo (Tuovi Koskinen).

Lukuvuonna 1923–24 opetettiin I luokan oppilaille yhteisvoimistelua. Sen ohjelmaan kuuluivat mm. yksinkertaiset käyntilajit, jalka-asennot eri suuntiin, säären- ja polvennostoa sekä ojennusta, varpaille nousut ja polvien notkistukset sekä käsiliikkeet yhdistettynä jalkojen liikkeisiin.

Näillä opeilla kehityttiin suorittamaan vaikkapa poikien III luokan urheilumerkki, jollaisen tuona vuonna saivat Voitto Alakiikonen, Abbe Bäckman, Veikko Elovaara, Pekka Leikkaa, Helmer Piha, Aatos Tala, Ilmari Tammelin, Raffu Bäckman, Veikko Eskola, Tapio Horila, Tuure Junnila, Arvo Koskinen, Jouko Lehtonen, Aimo Soivio, Arvo

Toivola, Lelle Bäckman, Tauno Huju, Erkki Kalske, Edvin Lodman, Mauno Patanen, Hjalmar Söderman, Lauri Taalikka ja Aarre Tala. Vuosikymmeniä myöhemmin tuttuja ja tunnettuja miehiä siinä joukossa on useita.

Naisten pronssimerkkiin yltivät Ebba Bäckman, Elli Haukka ja Esteri Ritala. Pronssi- ja hopeamerkin välisuorituksen tekivät Saara Salo, Mirjam Kulmala ja Elli Eriksson.

Junnilan Tuuren nimi löytyy vuosikertomuksesta viisi vuotta myöhemminkin. Hän toimi tuolloin koulun urheiluseura Rajun varapuheenjohtajana. Puheenjohtaja oli Paavo Simula ja sihteeri Jouko Saikkala, kaikki VII luokalta.

Vuosikertomuksiin kirjattiin noihin aikoihin myös vanhempain ammatit eli vanhempain sääty, kuten termi kuuluu. Lukuvuonna 1923–24 Tyrvään Suomalaisessa Yhteiskoulussa oppilaat jakaantuivat vanhempainsa säädyn puolesta seuraavalla tavalla: virkamiehiä ja vapaiden ammattien harjoittajia 63, pikkuliikkeiden harjoittajia ja palvelusmiehiä 40, työväkeä 31, suurtilallisia

48, pikkutilallisia 38, torppareita ja maanviljelystyöväkeä 14. Mikähän mahtaisi säätyjakauma olla lukuvuonna 2004–05? Oppikoulu oli maksullinen, mutta mahdollista oli päästä vapaaoppilaaksikin. Kokonaan lukuvuosimaksusta vapautettiin 20 ja puoleksi 27 oppilasta. Luokalleen tuona lukuvuonna jäi 1–5 oppilasta/luokka. Kaikki oppilaat kuuluivat evankelisluterilaiseen kirkkoon. Äidinkieli oli suomi 225:llä ja ruotsi 9:llä oppilalla.

Vuosikertomukset heijastivat paitsi ajan henkeä myös ajan merkittäviä tapahtumia. Sota-ajan kertomuksista voi lukea, että lukioluokilta muutama poika oli rintamalla, suruviestejäkin sieltä tuli vielä koulussa oleville luokkatovereille.

Tuo kahdeksan vuosikymmenen takainen kertomus oli niin mielenkiintoinen, että kuten huomaatte, juutuui siihen. Kävi niinkuin käy mielenkiintoista romaania lukiessa. Joka rivi on luettava ja joka sivu herättää monenlaisia ajatuksia. Tässä tila vain ei salli niitä luki-joille välittää tämän enempää eikä vuosissa pidemmälle. ■

Ritva Haavisto

Oodi Kokemäenjoelle

Äkäinen koski kai,
kauan sitten jo kahleensa sai,
sähköä jauhaen
tuoden seudulle sen vaurauden.
Kuohut taltutettiin,
tehtaat rakennettiin,
on entisten aikojen
muistojen, taikojen,
aika niin onnellinen.

Uomassaan joki vaan
lipuu hiljaa näin matkatessaan.
Rannalla seuraten
katson leikkejä nyt aaltojen.
Merta tavoittaa tie,
joka eteenpäin vie,
on matkalla mutkia
tahdot ne tutkia
keinuen liplattaen.

Lämpää saunakin
kylän rannassa lauantaisin,
pulahtaa aaltoihin
luokse ahventen lapsosetkin.
Taas nää laulelot soi
tällä riemuita voi,
saat kaikesta kiitellä,
vielä voit liidellä
aaltojen harjanteilla.

Poikueet sorsien
varttuu suojassa poukamien,
lentohon lähtemään
kohta nousevat liitelevään.
Kevät uusi kun saa
tahdot taas rakentaa
sä pesäsi rannalle
lahdelman sannalle
poukamaan turvalliseen.

Ruskakin hehkullaan
pukee rantamat kuin purppuraan,
peilaten pintaan veen
välkkeen kauniin saa kuvastimeen.
Saareen soutajan tie
sieniretkelle vie,
saat koriisi sieniä
suuria, pieniä
hetki on täydellinen.

Taas nää laulelot soi,
tällä riemuita voi.
On entisten aikojen
muistojen, taikojen
aika niin onnellinen.

Tyrvään yhteiskoulun ensimmäinen oma talo (puinen) keväällä 1913. Opettajia koulun edessä olevalla kaivolla.

Tyrvään yhteiskoulu 1923. Näkyvässä oleva pääty ennen siihentehtyä lisärakennusta.)

Turvallisesti Sastamalakodissa

Tämän vuoden vappuna tuli kuluneeksi 35 vuotta siitä, kun ensimmäinen asukas muutti Sastamalakotiin. Hän oli rouva *Vilhelmiina Salonen*. Tuosta ajasta koti on kasvanut niin, että tänä päivänä sen piirissä asuu ja työskentelee joka päivä lähes 140 henkilöä. Tähän mennessä on asukkaina ollut jo noin 400 henkilöä. Kodin toimintaa ylläpitävän Sastamala-Kodin kannatusyhdistys ry:n palvelutyöosaralla on siis suuri vastuu runsaan asukas- ja henkilökuntamäärän viihtyvyydestä kodin piirissä samoin kuin suuren kiinteistömäärän huollosta ja yhdistyksen taloudesta.

Liikunnanohjaaja Sirkku Erkkilä ohjaa wipinää warpaisiin omaisten päivänä Sastamalasalin täyttäneelle jublaväelle.

Turva on tunteen asia

Tämän vuoden valtakunnallisen vanhustenviikon teema oli *Turvallisesti kotona*. Tämän teeman mukainen tavoite on aina ollut kodin kaiken toiminnan pääohje. Turvallisuus tai turvattomuus on kovin moniulotteinen asia. Se, että asunto ja asuinympäristö koetaan turvalliseksi ei yksin riitä. Turva on tunteen asia. Hyvään turvallisuuden tunteeseen kuuluu kiinteästi kunkin oma usko elämänhallintaansa ja se, että henkilöllä on varma tunne siitä, että jossain epävarmassa tai uhkaavassa tilanteessa on aina lähellä toisen ihmisen apu.

Tämän avun takaaminen kodin asukkaille on yhteiskunnan antaman avun ohella yksi tärkeimmistä sastamalakotitoiminnan tavoitteista, ja se on jokapäiväisen huolenpidon tärkein sisältö. Ihminen on ihmisen paras turva. Se on sitä elämänvoimaa tukeva asia, jota antaa vain omaisten tuki ja kodin henkilökunnan läheltä joka viikonpäivä antama henkinen ja fyysinen hoiva.

Asumisen viihtyvyys

Kodissa on paljon asukkaiden virkistystoimintaan liittyviä tiloja. On peilisali, kerhotila, kirjasto, atk-laitteet, puutyö- ja askartelutilat, ulkoilukatokset ym. Erilaista toimintaa voi niissä pitää yllä yksin tai pienissä tai suuremmissakin ryhmissä. Jos haluaa, näihin voi vapaasti osallistua. Ei koskaan pitäisi tuntea olevansa yksin kodissa. Kodilla on oma virkistystyöryhmä ja nais-toimikunta, jotka itse tai joiden toimesta kodissa *aina sattuu ja tapabtuu*. Myös Sastamalan Opiston eri opintopiirit antavat sisältöä asumiseen. Mm. viime vuoden aikana oli kodissa lähes 60

erilaista virkistystapahtumaa kodin asukkaille ja kodin ulkopuolella asuville. Näille kaikille, joita ei pysty tässä nimeltä mainitsemaan, parhaat kiitokset – tulkkaa toistekin – teitä odotetaan.

Olympialaiset

Vanhustyön Keskusliitto on Taimi Turtiaisen rahastosta myöntänyt yhdistykselle jo toisen kerran apurahan käytettäväksi asukkaiden virkistystyöhön. Sen turvin ovat kodin virkistystyöryhmä ja naistoimikunta sekä kodin henkilökunta järjestäneet tänä vuonna heinäkuun–marraskuun aikana Wipinää Warpaisiin ja Wirkeyttä Winttiin yhdessä toimien -projektin. Näin olympia-vuonna tietysti täytyi projektiin kuulua kodin asukkaiden omat olympialaiset. Asukkaat kilpailivat heinä–syyskuun aikana viidessä eri lajissa. Lajit olivat krocketipallon pituuslyönti, tikan heitto, herne pussin heitto, kyykän kaato ja tennispallon heitto. Runsas kolmannes kodin asukkaista osallistui olym-

pialaisiin ja kultamitalisteiksi tulivat Heikki Ranta, Elsa Järvinen, Kaarina Varttinen, Antti Heinisuo, Terttu Saarinen, Eero Tapala, Hertta Eronen ja Suune Ylönen. Palkinnot jaettiin omaisten ja ystävien juhlassa 18. 9. noin 180 juh-lavieraan läsnä ollessa.

Tänään

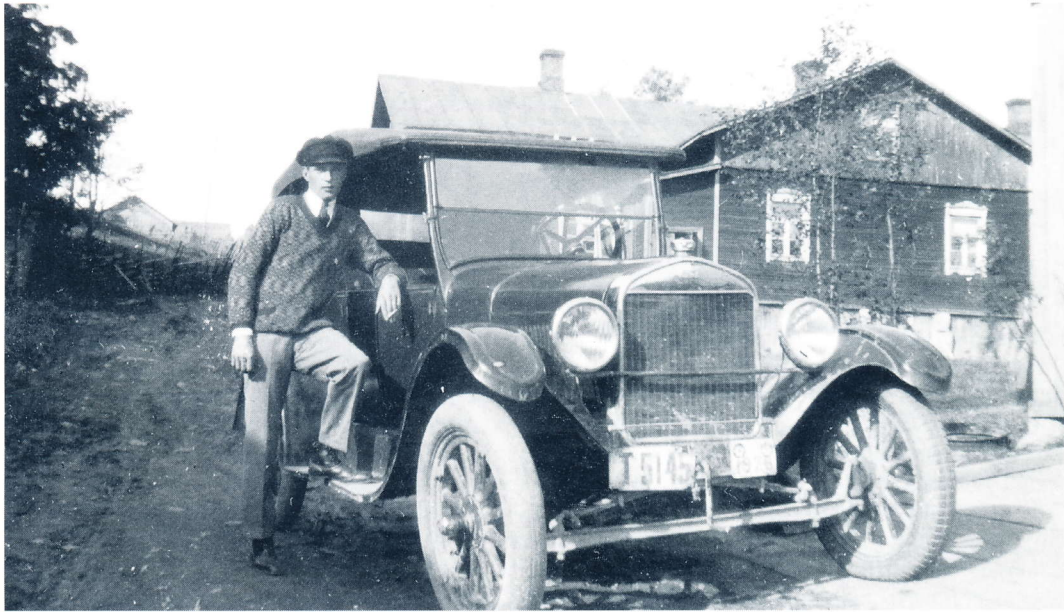
LC Vammalan palveluaktiiviteetin tulok-sena aikaan saattua Sastamalakotia us-kaltaa suositella eläkeikään ehtineiden rauhalliseksi kodiksi. Virikkeellisyys, ilon ja hyvän mielen ilmapiiri joka kodissa on vallinnut jo 35 vuotta, on asia, joka antaa hyvän aiheen harkita kodin asukkaaksi tulemistä. Kannattaa siis aika ajoin soittaa kodinjohtajalle ja kysyä, olisiko vapaita huoneistoja.

Hyvää Joulua

Sastamalakotilaiset toivottavat kaikille tukijoilleen ja ystävilleen oikein Hyvää Joulua ja Onnellista Uutta Vuotta 2005.

Hymy berkässä. Mitalistit Suune Ylönen ja Tatu Pohja Sirkku Erkkilän onni-teltavana.

Leo Salo ja T-mallin Ford (vm. 1926 tai 1927) Karkun raitilla vuonna 1928.

Touko Salo

Karkun autoja 1920- ja 1930-luvuilla

Karkun ensimmäinen auto oli Packaleniilla, Fordeja näkyi kylällä useampiakkin. Leo Salolla oli Peugeot 1920-luvun lopulla.

Siihen aikaan automatka oli tapahtuma sinänsä, matkaan valmistauduttiin huolellisesti ja automatka oli usein tapahtumarikas. Auton öljyt ja vedet piti tarkistaa usein, autoja korjattiin matkalla eikä auton käyntiin lähtökään ollut itsestään selvä. Piti osata säätää kaasua oikein, veivata kammesta ja osata muutkin käynnistämisen niksit.

Leo Salo, tämän jutun kirjoittajan isä kertoili aikanaan mielellään Karkun ajoistaan, elämästä ja ihmisistä Karkun Höyrysahan alueella ja vanhoista koneista ja autoista. Karkussa ensimmäinen auto oli Packaleniilla. Se oli Opel merkiltään. Salon Leolla oli 1920-luvun lopulla Peugeot vuosimallia 1913 tai 1914, muistelee nuoruutensa Karkussa asunut Veikko Rantakin, Veikon isä toimi siihen aikaan Rakentaja Oy:n johtajana.

Peugeot oli pitkä musta auto, varapyörä sivulla auton ulkopuolella, sivuilla messinkikoristeet ja veivillä käynnistettävä tietenkkin.

Karkun aseman tienoilla näkyi usein lavialaisen kauppias Lehtolar kuorma-auto. Asema oli tärkeä paikka tavar-

kuljetukselle. Asemalla olivat liikkeiden tavaramakasiinit, joihin tulevat tavarat varastoitiin ja vastaavasti lähteviä tavaroita säilytettiin junaa odottamassa. Tavarat yleensä kuljetettiin hevospeleillä, mutta kuorma-autoa ihmeteltiin. Lehtola haki tavaraa Karkun asemalta ja kuljetti ihmisiä silloin kun lava oli muuten tyhjä. Ihmiset istuivat lavalle asetetuilla puupenkeillä.

Oli joitakin Fordejakin. Jyrkkien mäkien osuessa matkalle, Ford käännettiin tulosuuntaan ja ajettiin takaperin mäet ylös. Tämä siksi, että Fordeissa bensatankki oli etupenkin alla. Ylämäessä tankkia korkeammalla oleva moottori ei saanut bensaa, mutta takaperin mäessä ajettaessa oli bensatankki moottoria korkeammalla ja näin polttoaine valui moottoriin.

Kuoppaisia teitä töyssyteltiin 20-40 km/h vauhdilla. Mukana olivat työkalut autoa varten sekä lapiot tien korjaamiseen tai auton irrottamiseen liejusta.

Ajokortti ei kovin välttämätön ollut; kerrankin Karkun nimismies osui Leo Salon kyytiin ja sanoi sitten hetken ajon jälkeen, että hyvin sinä Leo ajat, mutta kyllä ajokortti pitäisi hankkia. Nimismies ei tiennyt, että Leo oli Karkusta muutaman vuoden poissa ollessaan jo hankkinut ajokortin.

Leo Salo ja Laineen Uno ottivat vanhenneesta Peugeotista moottorin vene-moottoriksi. Tätä moottorin asennusta Veikko Rantakin muistelee koulupoikana katselleensa sahan vajassa. Kaikki luulivat, että vene kulkee moisella moottorilla vallon hirveästi. Venettä moottoreineen kokeiltiin höyrysahan rannassa, mutta pettymys olikin suuri, kun veneestä ei pikavenettä tullutkaan. Veneen muoto ei ollut kovin sopiva suurempiin nopeuksiin. Sen sijaan bensiiniä kyllä meni paljon. Moottoriin laitettiin sitten myöhemmin pelti kahden sylinterin päälle ja venettä ajettiin toisella kahdella sylinterillä.

Leo Salo oli sahanasettajän Oskar Salon kahdeksanlapsisen perheen nuorin poika. Leo Salolla oli kauppa Karkussa jonkin aikaa vuodesta 1924 lähtien. Kauppa oli siinä Harsun talossa, joka on purettu jo ajat sitten. Kaupassa myytiin kaikenlaisia laitteita ja taskulampun pattereita, kuten Veikko Ranta valikoimaa kuvailee. Salo ajoi vähän aikaa myös taksia, vaikkakin myymälänhoitaja ja kauppias olivat hänen myöhemmät ammattinsa.

Veikko Rantaa on haastatellut Maissi Holpainen vuonna 1993. ■

Nälkälänmäki

– Vammalan Pispalako?

Kun Tyrväeseen 1800-luvun lopulla alkoi saapua Tampere-Pori -radan rakennustyömaa, se muutti monella tavalla paikkakuntaa. Tyrvää pääsi radan valmistuttua suuren maailman yhteyteen sekä henkisesti että materiaalisesti mielessä. Asutuksen leviämiseksi rautatiella on aina oma vaikutuksensa.

Tyrvään rautatieasema antoi lukuisia työpaikkoja ja moni työntekijöistä halusi päästä työnsä lähetyville asumaan. Osa heistä hankki asuinpaikan aseman pohjoispuolelta, Vännin, aiemmin Svännin rusthollin ja Jaatsin mailta. Kun maasto oli asemalta pohjoiseen päin nousevaa rinnettä, aluetta alettiin kutsua Asemanmäeksi. Jo rautatien rakentamisen aikoihin asui nykyisen ratapihan tuntumassa pienessä mökissään Vännin renki, Mäntynen. Hänen pirttinsä jäi rakennustyömaan alle. Joku kysyi häneltä, mistä hän aikoo uuden asuinpaikan löytää. Mäntynen oli kertonut muuttavansa radan pohjoispuolelle, jossa ei silloin vielä monta asumusta ollut. Kysyjä oli tällöin todennut, että Mäntynen tulee siellä nälkä. "Olkoon sitten Nälkälä" oli Mäntynen vastannut. Vastaus oli jäänyt elämään ja vähitellen siitä tuli pilkkanimi kylälle. Mäntynen kiinteistö on edelleen suvun hallussa. Emätilan muistoksi alueella on Vänninkatu ja Vänninkuja.

Jo vuonna 1873 oli mäkeen muuttanut Urjalasta Iisakki Iisakinpoika Niemelä, leipuri. 1890-luvulla asutusta alkoi tulla lisää. Tontteja myytiin sekä Jaatsin että Vännin maista. Jaatsihan oli aikanaan Vännin augmentti, ns. verotila, joka maksoi veronsa Vännille. Vännin tilan isäntä, agronomi Selim Rydman osin myi ja osin vuokrasi maaltaan tontteja edullisesti. Osa asumuksista taisi olla torpan luonteisia, joista tehtiin taksvärkkiä taloon.

Nälkälänmäen alue

Nälkälänmäki käsitti alun perin alueen, joka idässä rajoittui käytännössä nykyiseen Varikonkatuun, koska sen itäpuolella ei ollut kuin jokunen asumus. Pohjoisessa rajana oli metsä, johon sittemmin sijoittui asevarikko. Läntinen raja kulki mäen asutuksen ja Vännin rusthollin, sittemmin Satakunnan karjanhoitokulun ja nykyisin Teknikumin tehdasalueen välissä ja etelärajan muodosti luontevasti rautatie. Vännin ranta

Liekoveden pohjoispuolella oli suosittu uima- ja pyykkiranta. Siellä olivat myös nälkälänmäkiläisten veneet. Ne olivat välttämättömät lisäsräpimen hankkimisessa ja niillä pääsi myös mukavasti Liekoveden saariin viikonvaihteissa. Ja Rautavedenkin puolelle, jos jaksoi soutaa Vammaskosken ylös. Nyt venerannan paikalla on vaneritehdas. Eikä Vammaskoskikaan ole entisensä...

Ennen kuin asukkaita ja rakennuksia alkoi tulla lisää, laadittiin alueelle ruutukaava. Sen laati kaukokatseisesti eri tietojen mukaan joko Akseli Gallen-Kallelan isä Walter Gallen tai Vännin isäntä Selim Rydman. Kaavassa jokaisen tonttirivin välissä oli tien paikka. Osa näistä säilyi enemmänkin polkuina, mutta ne jakoivat alueen selväksi ruutukaavaksi. Kaava toimi niin hyvin, että ensimmäinen virallinen asemakaava alueelle vahvistettiin vasta 1956. Ja parhaillaan ollaan laatimassa seuraavaa uutta kaavaa alueelle.

Tonteiksi myyty alue merkitsi sitä, että asukkaat olivat työväkeä, joka kävi muualla työssä, koska ainakaan varsinaista maataloutta ei voinut tonteilla harjoittaa. Vännin tila oli yksi työnantaja ja rautatieasema samoin, mutta mäestä käytiin myös kauppalassa erilaisissa töissä. Lähellä sijainnut Alasen sahasen sijaan ei liene ollut monenkaan nälkälänmäkiläisen työpaikka.

Yritystoimintaa

Asukkaissa oli paljon myös käsityöläisiä. 1920- ja 1930-luvuilla suuri osa asukkaista oli leskiä, joiden miehet olivat kuolleet eri syistä vuoden 1918 aikana kansalaissodan seurauksena. Leskistä suuri osa oli muiden palveluksessa elättäkseen usein isonkin lapsikatraansa. Jäljelle jääneet miehet ja pojista kasvanut uusi sukupolvi taas olivat suutareita, räätäleitä ja puualan osaajia, puuseppiä ja sorvaajia. Kunkin näiden ammattien edustajia oli monta. Muutama rahtia ajanut hevosemies ja muutama kuorma-autoilija (Eerilä, Hietala ja Suominen) lisäsivät ammattivalikoimaa. Yksi kivenhakkaajakin paikkakunnalta löytyi, samoin leipomo.

Alueella oli 1940-luvulla puualan yrityksiä useita, mm. Salmin verstaas (sittemmin Chippendale Oy, joka edelleen jatkaa Äetsässä), nyt tiloissa toimii Juk-

ka Järvisen veistämö. Edelleen puualaa edustivat Tyrvään Puusepät Oy, Väinö Lindholm Oy, puuseppä Olavi Kaski, Veljekset Ojala Oy (sittemmin Vammalan Puusorvaamo), Veikko ja Martti Vestergrenin sorvaamot. Veljekset Pohja Oy valmisti kenkiä ja erityisesti urheilujalkineita, Tyrvään Kääntökenkätehdas Oy teki samoin kenkiä. Räätäleinä toimivat ainakin Ville Mäkinen ja Kalle Virtanen sekä rouva Tammi, ompelijoita oli muitakin. Kauppoja on alueella ollut useitakin. Suurin oli Osuusliike Keski-Satakunnan myymälä nykyisen Käsityökadun varressa. Aivan sen rajanaapurina oli Heinäsellä kauppa, samoin siitä yhden tontin takana Arolla. Nykyisen Kosionkadun varrella oli pieni kauppa ja Varikonkadun itäpuolelle laajentuneen Nälkälänmäen alueella vielä Rautavan kauppa. Tällä hetkellä kaupan vastineena toimii vain Teboilin jakeluaseman yhteydessä toimiva Nälkälän Grilli.

"Hienommankin" alan yrittäjiä mäessä on kasvanut. Taiteen tekemisellä ovat leipänsä ansainneet ainakin Paavo Hakala ja jo ennen häntä Frans Heinänen sekä lukuisa joukko pitkälle ehtineitä harrastajataiteilijoita.

1920-luvun lopulla mäkeen muuttivat Martta ja Kaarlo Mäkinen, jotka perustivat nykyisin Finnmirror'in nimellä kulkevan peilitehtaan. Nykypäivänä kaikkia näitä omillaan toimeentulevia ihmisiä sanottaisiin selvästi yrittäjiksi, jota nimitystä tosin heihin ei koskaan ole yhdistetty. Heistä useimpien aatemaailma oli heidän omien kokemustensa ja taustojensa kautta muodostunut niin totaalisen erilaiseksi.

Kaarlo Mäkinen jäi historiaan myös kirjailijana. Hän on kirjoittanut Kariston kustantamat kirjat *Viisi askelta avioliittoon* ja *Vallankumous Tabvalassa* sekä Gummeruksen kustantamana *Vaarin kiblaviinat - leikkilinen jutuma vaarista*. Paikkakunnalla ehkä tunnetuin Mäkinen kirjallinen aikaansaannos on kuitenkin *Nälkälän kronikka*. Se on toistasataa säikeistöä käsittävä runomuo- toinen kertomus Nälkälänmäen taloista ja ihmisistä, joka on Tyrvään seudun Kotiseutuyhdistyksen kustantamana ilmestynyt samoissa kansissa Nälkälänmäessä syntyneen ja nuoruutensa viettäneen Pentti Hakalan anekdoottikokoelman *Nälkälänmäen patriootit* kanssa.

"Nälkälä on valtakunta täällä" on oma palokunta, kadut suorat, talot uhkeet, tehtaat monet suuret, muhkeet.

Asukkaita tulvimalla lisää aina työn alla. Siispä - tästä nyt mä alan jokainen saa oman palan."

Näin runoilee Mäkinen ja todella jokainen on päässyt mukaan hänen tarinaansa. Edellä mainittu räätäli Ville Mäkinen toimi pitkään kronikassa mainitun VPK:n päällikkönä. Kaarlo Mäkinen teosten lisäksi Nälkälänmäestä on viime vuosina ilmestynyt ainakin kaksi muuta muistelmakirjaa. Risto Tainion, joka vietti lapsuus- ja nuoruusvuotensa Nälkälänmäessä, kirja *Muistikuvia 1930-luvun Nälkälänmäestä pikkupojan silmin sekä polun varrelta poimitua* ja Pauli T. Matikaisen kirja *Pula-ajan pojasta nuorukaiseksi Nälkälänmäessä* ilmestyivät kumpikin 1999.

Alueella on asustanut myös erikoisia persoonallisuuksia. Eräs heistä oli Antti Aaltonen, joka tunnettiin yleisemmin nimellä Mahdoton Antti. Hänestä on lukemattomia juttuja, jotka selittävät hänen saamaansa lisänimeä. Antti oli mm. innokas kalamies. Liekovesi oli kalaisa järvi. Kerran Antti oli laskenut pitkänsiiman ja aloittanut laskun Liekovedellä selkëpollarina tunnetusta uittoväylän rajapaalusta. Hän oli sitonut siiman kiinni pollariin, mutta ei hajamielisenä muistanutkaan sitoa siiman loppupäähän ankkuria. Seuraavana aamuna hän lähti kokemaan siimaansa, mutta ei löytänyt tietenkään ankkuria. Niinpä hän lähti soutamaan selkëpollarille. Järvellä oli kohtalainen aamusu-

mu ja siinä siiman solmuja pollarista avatessaan Antti hämmästyi, kun huomasi siiman sojottavan kohti taivasta. Siima heilui sinne tänne ja siellä sumun seassa vilahteli sorsaa, särkeä, lokia ja muuta elävää. Antti kertoi, kuinka hän veteli siimaa alaspäin ja irrotteli kaloja ja lintuja koukuista. Oli siinä kaiken kokoista kalaa ja olipa joukossa kolmikiloinen haukikin, jonka selkään oli kynsistään tarttunut suurikokoinen kalasääski. "Kuusikymmentäkolme sorsaa sain siitä siimasta", sanoi Mahdoton Antti, "meinaan perkules vieköön!"

Pilkkanimi Nälkälänmäki lienee ollut käytössä jo 1920-luvulla. Alue oli myös jollakin tavoin muiden karttama alue vielä 1940-luvun lopulla, kauppalassa sitä pelättiin ja pidettiin väkivaltaisena paikkana. Kuitenkaan tiedossa ei ole mitään sellaisia tapahtumia, joita ei olisi sattunut missä tahansa muualla. Asukkaat olivat vähävaraisia, jota ominaisuutta alkoholin käyttö ei suinkaan parantanut. Sitä mäessä harrastettiin siinä kuin muuallakin.

Monitoimikeskus

Alueen monitoimitalona toimi jo 1910-luvulta lähtien Raivion työväentalo. Taloudellisestikin vaikeina aikoina kulttuurin eri muodot keräsivät laajat joukot erilaisiin harrastuksiin. Työväentalo toimi keskipisteenä urheilussa (Tyrvään Kisa perustettiin 1920), voimistelussa, näyttelemisessä, kuorotoiminnassa jne. Iltamatoiminta jatkui vilkkaana aina sotien jälkeiseen aikaan.

Kun talous alkoi vähitellen toipua ja varaa oli muuhunkin kuin välttämättö-

mimpään, alkoivat asukkaat kiinnittää huomiota asuinympäristöönsä. Tontit alueella ovat pääosin isoja, 1 000...1 600 m² ja vaikka lähes kaikilla tonteilla on sellainen lisärakennus, joka on toiminut työtilana, verstaana, on puutarhalle silti jäänyt riittävästi tilaa. Puut ja pensaat vehreyttävät kylää ja nykyisin mäestä kysellään usein mahdollisesti myynnissä olevia kiinteistöjä. Kiinteistövälittäjien mukaan hintaan sisältyy myös erityinen "Pisपालalisä".

Kesällä 2003 alueella tehtiin asema-kaavan laatimiseen liittyen rakennusinventointi. Tällöin todettiin alueen olevan verraton kokonaisuus, jota ei saa päästää rikkoutumaan. Monet rakennuksista ovat suojeltuja juuri kokonaisuuden säilymiseksi.

Kylätoimikunta

Alueella on 1980-luvulta säännöllisemmin toiminut Nälkälänmäen kylätoimikunta, asukkaiden perustama epävirallinen yhteiselin. Kylätoimikunta pyrkii parantamaan entisestään kylän olosuhteita asukkaille miellyttävämmiksi. Tässä mielessä keväällä 2003 valmistui kyläläisten aikaansaamana Nälkälänmäen kyläsuunnitelma. Eli aikanaan pilkkanimeksi muodostunut sana on nyt otettu virallisesti käyttöön ja mm. parhaillaan laaditaan nimenomaan Nälkälänmäen asemakaavaa. Nimellä on perusteltu olemassaolonsa eivätkä asukkaat pidä sitä mitenkään häpeällisenä. Alueella on mm. Nälkälänkatu. On toisaalta myös Nälkälänkadun jatkeena Miljoonakuja.

Kylätoimikunta järjesti kokeilumielessä kesällä 2003 kaksi opastettua kiertokävelyä alueella. Menestys oli lupaava ja niitä on tarkoitus jatkaa. Syksyllä 2003 kylätoimikunta käynnisti kyläsuunnitelmaan perustuen kaupungin luvalla talkoot alueella olevan Ruutikalion tienoon raivaamiseksi pensaista avoimemmaksi ja siistimmäksi puistikoksi. Alue sisältyy Kanapiianmoisioiksi nimettyyn puistoon. Siinä asui aikanaan Kanapiiksi nimitetty nainen, joka myös oli persoonallisuus. Hänestäkin on tarinaa Pentti Hakalan edellä mainitussa kirjassa.

Kun tässä vaiheessa miettii Nälkälänmäen historiaa, sen ihmisiä ennen ja nyt, tulee mieleen selkeänä mielikuva siitä, mitä alueella asuminen on ihmisiin vaikuttanut. Tällainen pieni ja tiivis, mutta yhtenäinen ja samantapaiset kohtalot kokenut yhteisö on selvästi opettanut kasvateilleen yhteistyökykyä ja sosiaalista ajattelutapaa enemmän kuin moni muu alue. Vieläkään ei oma etu tunnu olevan tärkeintä, vaan viihtyvyys ja naapurin huomioon ottaminen.

Kerrassaan mainio paikka! ■

Laine & Salmin työntekijöitä 1920. Vasemmalta Niilo Rantanen, Eino Simolin, Kalle Henriksson, Hjalmar Sora, Väinö Ojala, Vilbo Ojala, Kalle Laine, Frans Salmi ja Heikki Koivunen. Portailta vasemmalta Eva Salmi, Aune Laine, rva Laine, Saima Sora, Ida Ojala ja Kerttu Sora. Kuva on otettu nykyisen Käsitökatu 4:n kohdalla olleen soraamon piballa.

Kuvassa ovat kaikki leiriläiset. Taus-talla Concor-din temppeli Agrigentossa.

Annakaisa Tammiaho

Elämymatalla Sisiliassa

Italia ja sen vuosituhansien takainen historia, taide ja kulttuuri on aina kiehtonut minua. Euroopan maista eniten olen haaveillut pääseväni matkustamaan sinne. Haaveistani tuli totta, kun Vammalan Lions Club viime talvena ilmoitti, että minut oli valittu nuorisovaihtoon.

Matkajärjestelyt saatiin kuntoon ja lähdin Sisiliaan kesäkuun 20. päivä. Suomesta lähti minun lisäksi neljä tyttöä samalle leirille ja lensimme kaikki samalla lennolla Sisiliaan. Lento sujui nopeasti hyvässä matkaseurassa ja noin kuuden matkustustunnin jälkeen saavuimme Catanian lentokentälle. Vielä silloin en voinut aavistaakaan, mitä kaikkea tulisin kokemaan kahden viikon matkani aikana Sisiliassa.

Isäntäperheeni otti minut lentokentällä avosylin vastaan. Catanian lentokentältä lähdimme kohti isäntäperheeni kotia, joka sijaitsi noin 20 000 asukkaana kaupungissa, Piazza Armerinassa. Isäntäperheeni kolmesta lapsista nuorin oli 17-vuotias tyttö, Elisa, jonka kanssa asuin samassa huoneessa. Isäntäperheeni oli hyvin vieraanvarainen ja tunsin oloni mukavan kotoisaksi. Minua kohdeltiin kuin perheenjäsentä.

Viikon ajan tutustuimme Elisän ystäviin ja kiertelimme ympäri kaupunkia. Kävimme myös useita kertoja meressä uimassa ja nautimme auringosta: aurinko paistoi pilvettömältä taivaalta, ja mittarit näytti yli kolmeakymmentä astetta. Oli todella hienoa tutustua paikallisiin

asukkaisiin ja saada uusia ystäviä. Kaikki ihmiset olivat hyvin lämminsydämiisiä ja avoimia. Aina emme kuitenkaan onnistuneet saamaan keskustelua aikaiseksi, koska sisilialaiset nuoret puhuivat aika huonosti englantia. Pystyimme kuitenkin kommunikoimaan elekielellä ja ymmärsimme toisiamme kohtalaisesti.

Pääsin myös nopeasti jyvälle italialaisesta kulttuurista: opin tervehtimään poskisuudelmilla ja olemaan joustava; koskaan ei tarvinnut olla ajoissa missään, ja elämäntapa oli hyvin rento. Joka päivä opin uusia italialaisia sanoja, ja kaikki olivat innoissaan, kun onnistuimme sanomaan edes pari sanaa heidän paikallisella kielellään. Italian kulttuurissa ruokailulla on hyvin tärkeä osa. Yleensä syömiseen käytetään aikaa useampi tunti ja syödään monia ruokalajeja. Pääsin tutustumaan sisilialaisen keittiön herkkuihin, ja erityisesti pizzat olivat erittäin maukkaita.

Aika kului kuin siivillä, ja viikko vierähti aivan liian nopeasti. Minun oli jätettävä hyvästi isäntäperheelleni ja lähdettävä Tirinacria-leirille. Kansainväliselle nuorisoleirille osallistui noin 20 nuorta ympäri maailmaa esimerkiksi Puolasta, Meksikosta, Koreasta ja Slovakiasta. Leirillä kiertelimme ympäri Sisiliata, ja vierailimme noin 10 kaupungissa. Olimme silloin eri kaupunkien Lions Clubien vieraina ja saimme hyvin vieraanvaraisen vastaanoton.

Leirillä tutustuimme historiallisesti,

kulttuurisesti ja taiteellisesti merkittäviin nähtävyyksiin. Vierailimme mm. Agrigentossa Concor-din temppelillä, joka on rakennettu 400-luvulla, ja se on säilynyt melkein alkuperäisenä. Ihastellessani temppeliä mietin, mitä ainutker-taista ja ihmettelemisen arvoista pystyisimme itse jättämään tuleville sukupolville.

Erityisesti minuun teki vaikutuksen pieni kaupunki nimeltä Gefalu, joka oli kuin unelma pienestä maalauksellisesta kalastuskaupungista. Kaupunki oli rakennettu suoraan meren rannalle, ja siellä oli paljon hiekkarantoja ja ihaistuttavia kallioita. Maisemat olivat uskomattoman kauniita. Kuitenkin ehkä hienoin kokemus oli vierailu 3350 metriä korkealla Etnalla, Euroopan suurimmalla toimivalla tulivuorella. Etna on purkautunut vähintään 400 kertaa viimeisimpien 2500 vuoden aikana. Viimeisin purkausjakso alkoi vuonna 1995 ja se jatkuu yhä. Kävimme noin kilometrin korkeudessa Etnan laaksossa.

Viikon aikana ehdimme kierrellä monenlaisia paikkoja ja saimme hyvän kokonaiskuvan Sisiliasta. Nähtävyyksien lisäksi tutustuimme muihin leiriläisiin ja sain paljon uusia ystäviä. Oli hienoa oppia uusia asioita muiden nuorten kulttuureista ja tavoista.

Kaiken kaikkiaan Sisilian matkani oli todellinen elämys. Sain paljon elinikäisiä muistoja ja kokemuksia. Toinnottavasti voin vielä jonain päivänä palata takaisin Sisiliaan. ■

Maria Mustalahti

"Betlehemin tähden alla"

Joulun valo – mitä se on ?!

Se on kodin kynttilät,
kynttilä yksinäisen ikkunalla ja
tuhannet valot katujen yllä...

Se loistaa lukemattomin muodoin pihojen luona,
on valomerenä hautausmailla...

Se on kynttiläkirkko.

Se ympäröi meitä kaikkialla.

Mutta ennenkaikkea se on se tähti, joka johdatti ja yhä
johdattaa Seimen luokse, sillä se toi valon myös jouluihin
tänne.

Taas ajattelen, niinkuin aina erikoisesti juuri joulunaikaan,
meitä jokaista.

Meillä on niin erilaiset olosuhteet, elämänvaiheet ja
tilanteet.

Mutta kuitenkin tällainen yhteinen, kaikkia koskettava,
asia: *Joulu!*

Kaikkia ihmisiä kristikunnan piirissä samanaikaisesti
voimakkaimmin koskettava.

Ajattelen maaseudun ihmisiä, taajamien, kylien ja kau-
punktien ihmisiä...

Niitä yksinäisiäkin, joihin yhdenkään naapurin valo ei
näy...

Ja olosuhteita.

Kotona perheen parissa.

Kotona yksin.

Joulukäynnillä lapsuuden kodissa tai sukulaisten luona.

Joulunvietossa joulumatkailupaikoissa kotimaassa ja
kauempanakin.

Hoitopaikoissa, sairaaloissa, erilaisissa työpaikoissa...

Joulun Sanoma kuuluu jokaiselle!

Jokaista varten Jeesus tuli ja se mitä Hän toi kuuluu jokai-
selle,

olosuhteista riippumatta.

Saamme seisautua seimelle, Betlehemin tähden alle ja iloi-
ta siitä,

että Joulun Ilosanoma on totta tänäkin päivänä.

Muistot myös kertovat:

Joulun valot ja sota-aika...

Pimennysverhot ikkunoissa.

Eivät valot hohtaneet ulos, eikä tähtien tuike sisälle...

Nykyisen runsauden keskellä tuli mieleeni siltä ajalta jou-
luaaton aatto.

Eräs isä haki maalta jouluruokalisää ja kysyi äidiltäni,
olisiko yhtään kynttilää.

Meillä oli muutama ja äiti antoi ne, jättäen itselle vain
yhdessä kynttilän.

Meillä ei ollut kuin se yksi kynttilä omassa joulussamme,
mutta olimme Betlehemin tähden alla ja seimen luona,
ajatuksissamme rintamalla olevat veljeni.

Sieltä kaukaa, lapsuudesta asti, soi yhä tutun joululaulun
kertomana:

"Ja ilotulet tuikkaa hämääriin
nyt ikkunasta köyhimmänkin majan.
Me käymme valaistuhun temppeliin,
ja kiitos nousee taivaan korkeuksiin
nyt syntymästä mailman Vapahtajan."

Joulun valo ja rauhaa jokaiselle!

Painetun sanan ja kuvan varhaishistoriasta

”Tässä kirjassa on hienoja kuvia”, ilahdutti metsuriystäväni selailtuaan Heikki Klemetin kirjoittaman raikastekstisen Kansan sana taiteessa –teosta (1948). Kuortanelaisnyntyinen Klemetti kertoo kirjansa veistotaiteellisessa luvussa mm. Tyrvään vanhan kirkon kruunupäisestä taivaallisesta kuningattaresta: ”*Regina coeli* – on käsittämätöntä kuinka tällainen tyyppi on voinut syntyä, ainakin raa’aksi kuvittelemanamme keskiaikana. Ei kukaan sanantekijä voi saada runoksi tämän, selvästi vielä satakuntalaisen naisen, sydäntä niin kuin tämä taltan, oikeammin ehkä vain puukon käyttäjä.” Tekstiä edeltävällä sivulla on tarkasti rajattu valokuva herkkäilmeisestä katolisen ajan kirkollisesta veistoksesta. Taidehistoriallisessa kirjassa sanan ja kuvan, tekstin ja kuvituksen vuorovaikutus kirjoittajan tulkitsemana on lukijalle teoksen avautumisen ehto. Mutta mikähän on kirjan, kuvan, kuvallisuuden ja kuvituksen historia, mitä näemme tähyillessämme kirjallista aikajanaa taaksepäin?

Suomen kirjahistoriallinen seura ry. (aikaisemmin Kirjan museon ystävät ry.) järjestää vuosittain kaksi tai kolme koulutuspäivää kirjoitetusta sanasta. Kaksi viimeisintä tapaamista ovat kuvailleet ja analysoineet kirjeen kulttuurihistoriaa ja kirjan kuvituksen historiaa. Tässä rohkenen kertoa lyhyesti kirjan kuvituksen historian teemapäivästä ja mukailla yhtä sen alustuksista. Yhdistys oli varannut koulutuspäiväksi Svenska litteratursällskapet i Finland –seuran juhlasalin, jonne ilmaantui kolmisenkymmentä kuvituksen historiasta kiinnostunutta. Aiheen kulttuurihistoriallisesta merkityksestä, tulkinnasta ja kerrostuneisuudesta antoi viitteen jo alustajien oma henkilöhistoria: kirjallisuudentutkija, naistentautiopin dosentti, taidehistorian laitoksen esimies, kirjallisuusarkiston johtaja ja väitöskirjaa Afrikka –kuvasta kirjoittava assis-

tentti. Heidän omannäköisensä esitelmät – ja hehkeätkin keskustelut – olivat päivää koossa pitävä luuranko. Lihaa luiden ympärille toivat vitriinien teokset kuvineen; vanhan juhlasalin hillitty charmi oli läsnä rakenteellisena majesteettina.

Vanhinta tunnettua kirjallista jälkeä suomalaisen henkisen elämän viitikkosana on ansiokkaasti tutkinut *Sällskapet*’in erikoistutkija, maisteri Anna Perälä. Uusimmassa teoksessaan Tiedon ja taidon kuvat (2003) hän on kenties ensimmäisenä eritellyt 1600- ja 1700-lukujen painotuotteiden kuvittajia ja kuvitusta.

Maisteri Perälä oli siis päivän yksi alustajista ja hänen aiheitaan Painetun kirjan kuvituksen varhaisvaiheista koetan esitellä tässä. Luennoitsijan tematiikka on aika- ja tapaushistoriallinen ja sitä kautta alustus alkaa luontevasti kirjapainotaidon uranuurtajasta Johannes Gutenbergistä, joka 1440-luvulla kehitti metallisen irtokirjakkeen ja sovelsi kirjaketekniikan kirjoitetun sanan painamiseen ja levittämiseen. Nämä oivalukset yhdessä aloittivat uuden länsimaisen mediakäytännön. Vanhempi painomenetelmä, ainakin jo 1350-luvulla Alankomaissa tunnettu puulaattapaino, perustui puulevyyn leikattujen kuvioiden, kirjoitusten ja kuvien painamiseen paperille. Vanhimmat tunnetut puulevypainokset ovat pelikortit (jotka painettuna vähitellen syrjäyttivät siihenastiset noppapelit). Puulevy- ja varsinkin kirjakepaina olivat teollisen sarjatuotannon airueita, jotka toivat teollista kilpailua ennen niin uniikkikappaleisiin perustuneeseen hengenviljelyyn. Antiikin Roomasta ja Kreikasta alkanut länsimainen kynällä kirjoitetun kirjan kulttuuri joutui 1300-luvulla, heräävän renessanssin aikana, uuteen kilpailulanteeseen kirjan teknisen tuotannon uudistuksen myötä. Puulaatalle kaiverretut kirjoitukset ja/tai kuvat olivat alun perin yksittäisiä, mutta ainakin jo 1300-luvun lopulla laattoja oivallettiin liittää

toisiinsa laattakirjaksi. Ensimmäiset laattakirjojen tilaajat olivat luultavasti kirkon alemmaa papistoa, jolla ei ollut varaa hankkia käsinkirjoitettua kirjaa. Teollisemmin tuotettujen kirjoitusten avulla heille avautui mahdollisuus kirjan myötä opettaa lukutaidottomia lähimmäisiä. 1420-luvulle ajoitetaan toiseksi vanhimmat painetut pyhimysten kuvat. Lisääntyvä lukutaito lisäsi kirjan menekkiä ja kirjoitus- sekä kuvitusaiheita. Myös maallista tekstiä toimitettiin kaivertajien ja puunleikkaajien verstaalle; latinan kielioppia, eläintarinoita ja lakitekstiä siirrettiin puun kautta paperille. Kuvan valmistuksessa oli kolme työvaihetta: kuvataiteilija piirsi alkuperäisen kuvan tai tekstin, toinen jäljensi sen puulevyille ja lopuksi kaivertaja leikkasi jäljennöspiiirustuksen levyyn. Puulevy oli muuttunut kuva- tai tekstilevyksi ja valmiina toimitettavaksi painajalle. Sodilta säästyneet Alankomaat olivat 1400-luvulla kirjoitusten ja kuvituksen edelläkävijä.

1400-luvun loppupuolella puulle leikattuja kuvia yhdistettiin irtokirjakeisiin perustuvaan mekaaniseen painotekniikkaan. Uusi ilmiö oli myös kuvien väritys painamisen jälkeen. Kirjan ostaja saattoi valita kalliimman väritetyn tai halvemman pelkän painetun kuvituksen. Väreillä, varjostuksilla ja sävyjen rikkaalla sommittelulla taiteilija sai kuvan elävämmäksi. Esimerkiksi 1400-luvun lopun pariisilaisten kaivertajien työt väritettynä lähestyvät kuvanveisto- ja maalauks-taidetta. Rennessanssiaika hedelmöitti kirjankin kuvat taiteeksi.

Mekaanisen kirjapainon yleistyessä lisääntyi myös kirjojen lukumäärä ja jo 1500-luvun loppupuolella kuvituksen laatu heikkeni; kirjasta oli tulossa massatuote. Mutta varakkaille kirjan ostajille kehitettiin puupiirrosten rinnalle kallista ja maalauksellista kuparipiirrosteknikkaa. Yleinen tiedon määrän lisääntyminen tutkimusmatkojen, löytöretkien, tuliaseiden, rahatalouden ja

pankkilaitoksen sekä tähtitieteenkin ansiosta loi tietokirjoille kysyntää ja kiinnosti varsinkin nousevaa porvaristo- sen hakiessa paikkaansa uudelleen hahmottuvassa luokkayhteiskunnassa. 1500-luvulla alkanut eriytymiskehitys näkyy myös oppineiden tavassa kirjoittaa jo sangen rajattuja teoksia esimerkiksi kasvitieteestä, jotka lähes poikkeuksetta kuvitettiin. Renesanssin ihmisläheinen henki näkyy kirjoittajan ja kuvittajan nimen julkaisemisena; aikaisemmin he jäivät usein peräti tuntemattomiksi. Myös kirjoittajan tapa omistaa teos jollekin ja kiittää kirjoitusta avustaneita peräytyy tähän uuteen henkiseen sivistysvirtaukseen.

Irtokirjakkeisiin perustuva mekaaninen kirjapainotaito nopeutti ratkaisevasti tiedonkulkua, lisäsi tiedontasoa, vaikutusmahdollisuuksia ja yhteiskunnallista kirjoa. Esimerkiksi Lutherin uskonpuhdistuksen nopean levinneisyyden osasy on monistetun kirjallisen sanan herkkä liikkuvuus – mutta myös vastauskonpuhdistus perustui painettuun sanaan. Maallisiin eläinsatuihin saattoi kirjoittaja tai kuvittaja piilottaa yhteiskunnallista kritiikkiä tai satiiria, joka herättäisi tahollaan kaukanakin toisistaan asuvia lukijoita.

Maisteri Perälä oli rajannut esitelmänsä vanhimpaan painettuun kirjakerrostumaan, aikaan ennen 1600-lukua. Ajallisesta, aineellisesta ja henkisestäkin etäisyydestä huolimatta näemme kirjallisuuden kautta esi-isämme kuin kuvastimesta, tulkitsemme heidän elämänsä, työtään ja uskoaan. Vanhin painettu kirjallisuus on meille yksi korvaamaton ikkuna kadonneeseen todellisuuteen, sen kautta meille välittyvä kulttuurin sukupolvien ketjun arki ja juhla. Kun tunnemme menneisyyttä niin ymmärrämme nykyhetkeä ja osaamme suunnitella tulevaisuutta. ■

Tauno Lehtimäki

Joulujänis sota-aikana

Muistan poikaklooti ajoiltani, kun kotonani mentiin tekemään heinää Vierun moisioon. Se oli sellainen vähäinen pelto, nimensä kaltainen rinnemaa kotometsän laidassa. Nykyisin nämä molemmat, niin pelto kuin metsäkin, ovat peittyneet Outokummun kurajärven alle. Koko perhe me sinne mentiin töihin ja jopa eväskori otettiin mukaan kahvipannuineen. Moisio oli näköetäisyyden päässä kotoa. Siellä tiedettiin kuitenkin olevan niin pitkäksi aikaa työtä, että siinä välillä korvikekin maistuu. Sen keittämisestä siellä, kivien kolossa, oli tullut aikojen kuluessa sellainen perinne, niin kuin oltaisiin vähän retkellä samalla. Töihin siihen aikaan maapaikassa muksutkin joutu, niin pian kuin ne jotakin jaksoi tehdä. Sen siinä itekin totesin haravoidessani sellaisena 12-vuotiaana heiniä ojanpäältä keskemmälle sarkaa. Kuinka ollakaan, niin sieltä ojan pohjalta tuli näkyviin kaksi pientä jäniksen poikasta, jotka olivat siellä hiljaa piilossa. Siitäkös meillä mekkala alkoi, että emo on ne hyljännyt heinän kaadossa. Ne vietiin kotia elätiksi. Mutta millä viedään, oli ne sen verran vikkeliä menemään? Korvikkeet oli kuitenkin jo siinä vaiheessa juotu, joten eväskori tyhjennettiin tavaroista ja puput laitettiin sinne kannen alle.

Heinät saatiin "kärväille" kuivumaan ja niin vietiin jäniksen pojat kotio vanhaan puoriin. Se soveltuu muuten oikein hyvin "kanikopiksi", kun se oli tyhjä, vanhaa tolppasänkyä lukuunottamatta. Tyhjä siitäkin syystä, koska siinä oli niin huono pärekatto, että siellä ei voinut oikein mitään kuivana säilyttää. Päreitä olisi kyllä ollut, sen katon uusimiseen, mutta kun kansanhuollosta ei saanut pärekatonauloille ostolupaa. Se koituikin tämän puorin tuhoksi, joka oli siinä kolmannessa paikassaan. Muistan kuinka puorin seinät oli veistetty 5 tuuman hirreksi, vaikka ne yleensä oli 6 tuuman hirttä. Jänisten pitopaikaksi se soveltuu erinomaisesti ja siellä oli tilaa juostakin. Sinne niitä ruokittiin hyvin monipuolisesti ja käytiin usein katsomassa, mutta ne ei kesyntyneet yhtään. Ilmojen syksyllä kylmentyessä ne muuttuivat valkoisiksi. Ne eivät siis olleet rusakoita, vaan metsäjäniksiä.

Sianporsa oli meille saatu ostaa ostoluvalla keväällä ja se lihoi hyvin navetassa karsinassaan. Siitä piti saada joulun aikoihin uutta lihaa, kun edelliset olivatkin jo tiinusta huppenneet vähiin. Siitäkin syystä, koska edellistä possua oli ollut vaan puolikas, toisen puolen mentyä lihanluovutukseen. Tuottajalla oli sellaisia velvotteita.

Eräänä aamuna äitini sanoi, että sika on kipeä ja tarvitaan eläinlääkäri. Lääkäri tuli ja antoi sialle pistoksen, mutta sanoi vaivan olevan sikaruusua, josta se tuskin selviää. Seuraavana aamuna olikin navetassa hienrehiljaista, eikä yhtään tuhinaa kuulunut.

Metsästysseuran miehet, Kaajan Toivo ja Lammin Erkki sen sitten veivät tangolla kantamalla metsään ketunsyötiksi. Kun he olivat häipyneet metsän piiloon, sanoi äitini: "Se oli sitten sitä paljon, että meillä ei ole joulupöydässäkään lihaa." Tuottajalla ei ollut yleisostokortissaan lihan ostoon oikeuttavaa kuponkia.

Pitäneekö paikkansa vanha sanonta, että niin paljon on apua, kun on hätääkin. Kävi niin, että minä nuorena poikana teurastin toisen jäniksen jouluaattoa varten, isän antamien ohjeiden mukaan. Hän ei koskaan itse teurastanut minkäänlaista eläintä. Äiti tiesi, mitä jänikselle teurastuksen jälkeen tehdään ja siitä tuli ihan hyvää syötävää joulun ajaksi. Toinen jänis syötiin uutena vuotena. Niiden jälkeen ei tuottajaperheessä syötäkään lihaa, ennen kuin melkein vuoden päästä seuraavasta possusta. Jos ei oteta lukuun vähäiä järvikaloja ja jos jostakin saatiin ostaa silakoita. ■

Unohdettu sota runnotussa Lapissa

Lapin sota 1944–1945 kesti seitsemän kuukautta. Suomalaisia oli vastassa Saksan 20. vuoristoarmeija ja 220 000 miestä. Heillä oli huolellisesti laadittu vetäytymissuunnitelma. Se mitä me sanomme Lapin sodaksi, oli saksalaisille tämän suunnitelman toimeenpanoa.

Lapin sodassa suomalaisilla ei ollut rintamakarkureita eikä yhteistoimintamihiä. Ei liioin intomieli sykkinyt, Lapin sota oli velvollisuus.

Mannerheimin, presidentin ja ylipäällikön, arvovalta oli murtumaton. Armeija ja kansa luottivat häneen edelleen ja täysin. Helsingin yliopiston poliittisen historian professori Jukka Nevakivi kuvaa syksyn 1944 tilannetta: "Suomi kääntyi 180 astetta ja saranana oli Mannerheim."

Lapin sodan syy perustui 4. syyskuuta voimaan tulleeseen Suomen ja Neuvostoliiton aseleposopimukseen. Siinä määrättiin että Suomi oli tyhjennettävä 15. syyskuuta 1944 mennessä saksalaisista joukoista. Muussa tapauksessa ne oli riisuttava aseista, vangittava ja luovutettava Neuvostoliitolle.

Valvontakomissio painosti kaiken aikaa raskaasti Suomen johtoa ja vaati tuloksia Lapissa. Neuvostojoukot saivat 10. lokakuuta 1944 käskyn ylittää 15. lokakuuta Suomen rajat pohjoisessa, koska suomalaiset eivät olleet pystyneet säädettyssä ajassa internoimaan saksalaisia. Professori Otto Mannisen selvitysten mukaan käsky peruutettiin, kun suomalaiset valtasivat Rovaniemen. "Lapin sota oli Suomelle väistämätön", korostaa sotahistorioitsija eversti Sampo Ahto. Muut vaihtoehdot olisivat voineet olla meille kohtalokkaita.

Saksalaiset yrittivät asevoimin saada syyskuun puolivälissä haltuunsa suursaaren Suomenlahdella. Professori Pentti Salmelinin kirja "Kun Suomi Saksan voitti" kertoo jo nimellään, kuinka siinä kävi. Hyökkäys oli saksalaisten kannalta hölmöntölmäys. Se muutti mielialoja Suomessa.

Kemi, Tornio ja Tervola oli vallattu ennen Rovaniemeä. Kiivaita taisteluja käytiin sen jälkeen vielä Muoniossa, Tankavaarassa, Vuotsossa ja Kaunispäällä. Uskomattoman pitkät marssit ja koukkaukset olivat tavanomaisia. Sota jatkui talvisaikaankin myös ilmassa.

27. huhtikuuta 1945 presidentti-ylipäällikkö sai sähkeen kenraaliluutnantti Hj. Siilasvuolta: "Ilmoitan täyttäneeni ylipäälliköltä syyskuussa 1944 saamani tehtävän. 27. huhtikuuta kello 13.30

Kirjoittaja Allan Liuhala 19-vuotiaana koirpraalina Lapin sodan alussa syksyllä 1944.

mennessä saksalaiset sotavoimat on karkotettu Pohjois-Suomesta."

Unohdettu – unohtumaton

Jotakin ehkä tietäisin, olinhan siellä minäkin... Ja pidin päiväkirjaakin.

Näkökulmani Lapin sotaan on 19-vuotiaan rivimiehen näkökulma. Marsin tykistön tulenjohtueen radistikorporaalina Asa-radio selässä ja kivääri tai konepistooli olkapäällä Oulusta Petsamon tietä Ivaloon. Porukkani oli 15. prikaati, patterini 6/KTR 7. Syväri ja Nietjärvi oli koettu, sitten meidät oli suin päin marssitettu yöllä kaatosateessa Impilahden asemalle. Siellä ahtauduimme mulливаunuihin, juna suuntasi kulkunsa kohti pohjoista.

Meillä miehistöllä ei juuri ollut tietoa siitä, mikä olisi matkamme määrä. Olimmehan kaiken lisäksi liikkeellä jo kahta päivää ennen kuin aselepo tuli voimaan 4. syyskuuta 1944, venäläisillä 5. syyskuuta.

Lapin sodassa Suomi-äiti joutui vielä kerran ponnistamaan kaikkensa täyttääkseen sopimuksen ehdot. Vähitellen rauhanoloihin siirtyvä muu maa ei sitä enää sodaksi muistanutkaan. Uudet tuulet velloivat.

Lapin sota oli unohdettu sota täällä Pohjantähden alla. Meille mukana olleille se taas oli unohtumaton sota.

Ankea kamppailu vihollista vastaan

oli kamppailua myös luonnonvoimia vastaan. Lapin sota oli kärsimystie, todellinen "rauhanmarssi" miinakentillä. Kun vanhemmat ikäluokat marraskuun alussa kotiutettiin, loppuvaihe säilytti paljolti ikäluokalleni, 1925-syntyneille, silloin siis 19-vuotiaille. Sotakirjallisuudessa puhutaankin "lasten ristirekstä".

Maa autio ja tyhjä

Syksyllä 1944 sään haltija yrmi Suomiäidin poikia Lapissa. Päiväkirjassani sadattelin, kuinka pilvet jaksavatkin alvaria vuotaa. Oli lokaa ja loskaa, rapaa ja liejua, lunta ja arktista pakkasta.

Teltoa majapaikkana ei paljon suojaa tarjonnut.

Mutta ei tämä vielä mitään.

Maa oli autio ja tyhjä.

Lapin sodan arki oli karmea ja julma. Jokainen talo oli poltettu, jokainen silta räjäytetty, jokainen rumpu tuhottu, jokainen puhelinpylväs ja jokainen sähkötolppa lojui kumossa.

Lapin kansa oli evakkotiellä Ruotsissa, Lapin maa raunioina. Saksalaisten noudattama poltetun maan taktiikka oli perusteellista. Myöhemmin laskettiin että 18 000 rakennusta oli tuhottu.

Toisessakin asiassa saksalaiset olivat ylivertaisia: miinoittamisessa. Miina oli Lapin sodan tunnus. Miinoja oli kaikkialla: kumoon kaadetun pylvään ympärillä, talojen raunioissa, räjäytetyn silnan kätköissä, miinoja oli poluilla, teillä, teiden varsilla, niitä oli maassa ja mustuneissa puissa, uskomattoman kekseliäästi – ja tuhoisasti – piilotettuina. Ne eivät, paratkoon, olleet kiltisti järjestyksessä varastoissa, niin kuin Suomen miinat 2000-luvulla.

Miinat surmasivat meistä satoja ja taas satoja, haavoittivat tuhatta.

"Klönttistä kuin trengin rakkaus"

Joka päivä kuitenkin rynnittiin kymmenen virran maassa marssien eteenpäin ehkä pitemmällekin kuin tavoite kulloinkin olisi edellyttänyt. Olen kirjoittanut päiväkirjaani, kuinka sota Lapin "kultamaassa" oli klönttistä kuin trengin rakkaus". Radiokone hiersi olkapäitä, risainen saapaskin kalvoi, märkä mantteli painoi, jalka painui syvälle lokaan. Siinä mies kypsyi kuin sahti tiinussa. Vaurusteita ei tahtonut ollenkaan saada kiviiksi. Telta pystytettiin illan pimeydessä ja purettiin aamun pimeydessä.

Jalkaväen pojat, jääkärit, kaiken lisäksi koukkailivat pitkin metsiä, mutta tulokset eivät ylittäneet Raatteen tien tasolle talvisodassa eivätkä Ilomantsin saavutuksiin jatkosodan päätteeksi.

Surkeutta lisäsivät huollon kompuroidit, katkeilevat yhteydet – ja tiedon puute. Omastakaan tilanteesta rivimies ei tiennyt juuri mitään saati maan tai maailman asioista. Sen vain tiesi että huomenna on taas edessä pitkä päivämarssi niin kuin oli ollut tänään ja eilen ja toissa päivänä. Kun kenttäpostikin prakasi, kirje yhteydet kotiin, kotiseutuun ja tyttöystäviin onnahtelivat.

Olenkin julki julistanut että jos meillä sodassa olisi riittävä tieto ulottunut jokaiseen etulinjan taistelijaan, Suomi olisi voittanut koko toisen maailmansodan!

Tykit pohjia myöten vastarannalle

Lapin sota tulvi ihmeellisiä asioita.

Yksi oudoimpia oli Kemian kaupungintalo! Korkea miltei pilvenpiirtäjämäinen rakennus seisoi pystyssä, mutta alaosat törrötti mustana kuin tervatuopin pohja. Pahat olivat olleet aikeet, mutta räjähdys tuhosi vain pohjakerrokset.

Kemian saimme monenlaisten vaiheiden jälkeen vallatuksi lokakuun 8. päivään mennessä. Patteristoni komentaja Åke Winqvist oli aktiivinen: keksi miten tykit parhaiten saadaan jokien yli, kun sillat Kemian mahtavia rautatiesiltoja myöten oli räjäytetty. Tykit vedettiin ähisten "ali" eli pohjia myöten vastarannalle. Sitten Winqvist riensi tulenjohtueen tasalle kärkeen ja ammutti koko peestolla saksalaisia kuljetusjunia Kemissä ja myös pohjoisempaan. Minä sain olla hänen radistinaan tulikomentaja välittämässä.

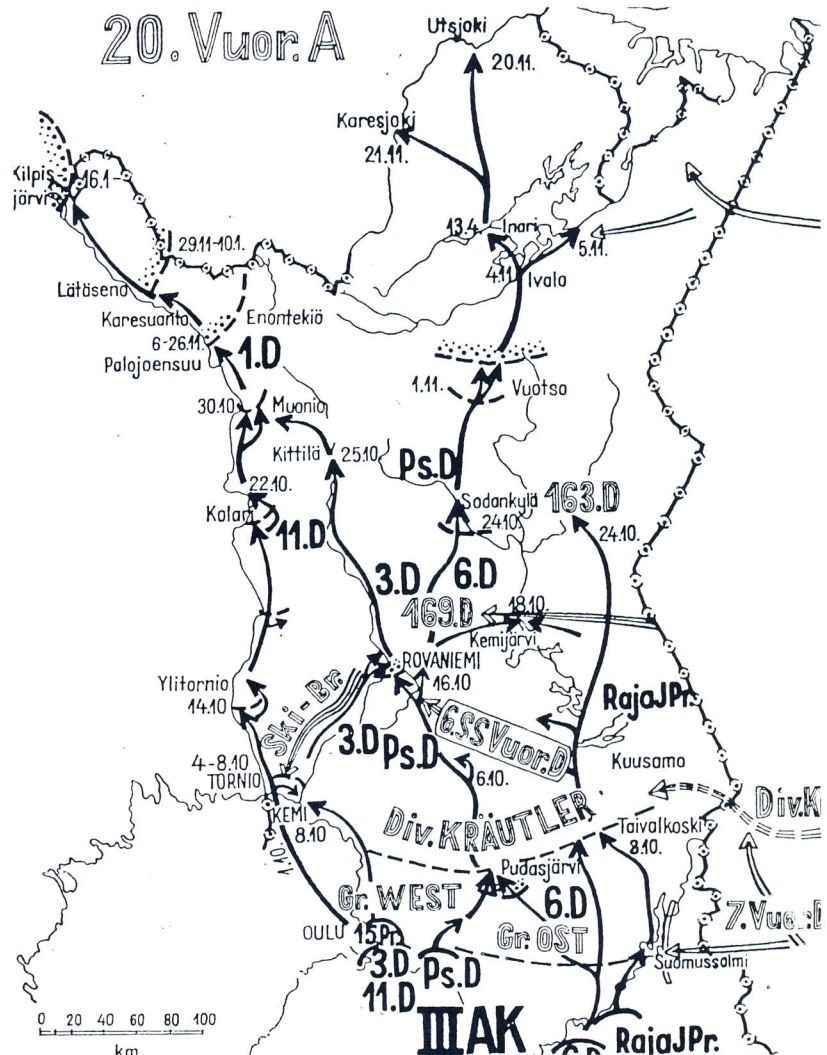
Tornion uhkarohkea valloitus

Tornion valtaus lokakuun alussa 1944 kuuluu sotahistorian saavutuksiin. 6 000 miestä purjehti uhkarohkeasti tavallisilla kauppalaivoilla ilman ilmasuojaa Oulusta Tornion Røyttään. Purjehti siis ylätuksellisesti ja menestyksekkäästi vihollisen selustaan.

Entä jos yrityksestä olisikin tullut panukakku? Siinä tapauksessa varmaa olisi ainakin yksi: nyt osoiteltaisiin sormi koulumestari-maisesta sojossa, miten jo alunperin olisi pitänyt tajuta että hanke oli typerä ja epäonnistumaan tuomittu.

Sillä yksikin Stuka-hyökkäys olisi ruttanut hankkeen!

Päämajan isoiset kuulemma väittelivätkin jutun mielekkyydestä. Lopulta päätettiin nousta maihin Kemissä. Siitä jutusta sitten hälistiin yleisesti niin että "kaikki" sen tiesivät, mikseivät myös saksalaiset.

15. prikaati marssi Oulusta valloittamaan Kemiä. Ensimmäinen kabina oli Olhavanjoella. Sen jälkeen suuntana olikin Suomen "päälaki". Tykit vedettiin jokien "ali" pohjia myöten. 15. prikaatin komentaja oli eversti Aloys Kuistio, patteriston komentaja majuri Åke Winqvist.

Siilasvuo päätti yhtäkkiä että menäänkin Tornioon kenraalimajuri Aaro Pajarin ja eversti Wolf H. Halstin johdolla. Marskikin kuulemma sai kuulla asiasta vasta kun operaatio oli onnistunut. Halsti kuitenkin vannoo että ylipäällikkö tiesi asiasta etukäteen.

Maihinnouspäivä valittiin sään mukaan. Yksikään kone ei pystynyt nousemaan ilmaan ennen Røyttään satamaa.

On sanottu että vasta Tornion jälkeen saksalaiset aloittivat Suomen "petturuuden" vuoksi järjestelmällisen ja julman tuhoamistyön Lapissa. Tiedä häntä, olihan Hyrynsalmen ja Suomussalmen kirkonkylätkin poltettu jo ennen Kemiä ja Torniota. Saksalaisten suurmoka oli Suursaaren valtausyritys 15. syyskuuta. Se nostatti meillä saksalaisvastaisuutta.

Torniossa joutui suomalaisten haltuun myös saksalaisten sotasairaala, kuitenkin vain hetkeksi. Yön pimeydessä sairaalaväki ruotilainen hakeutui kaikessa rauhassa Ruotsin puolelle ja sieltä omien luo turvaan.

Saksalaisia saatiin niin Kemissä kuin

Torniossa satoja vangiksi. Muistan aika tavalla hätkähtäneeni, kun vankien joukossa oli useita suomalaisia naisia. Vangit luovutettiin Neuvostoliittoon, ei kuitenkaan suomalaisnaisia.

Suomalaisia kaatui satoja niin Kemissä kuin Torniossa, saksalaisia Torniossa ehkä lähes 1 000. Isäni veli Arvo Liuhala, setäni siis, kuului Tornion kaatuneisiin. Isäni nuorin veli Esko Liuhala oli heinäkuun puolivälissä kaatunut Vuosalmella Kannaksella, veljeni Jorma Liuhala taas kesäkuun lopulla joukkueenjohtajana Talissa osana torjuntavoiton hintaa.

Rovaniemi palaa, Sodankylä tulella

Tornion ja Kemian jälkeen piti taas porhaltaa saksalaisten perässä Jäämeren tietä. Kaikki eivät jaksaneet. Krapulaisia oli näet paljon! Jonkin aikaa heistä oli enemmän vaivaa omille kuin haittaa sakuille. Oli löydetty saksalaisten viinakätkö. Olen joskus jälkeen päin tuumi-

Saksalaiset räjäyttivät Iijoen sillan kabtena osana, jotta läbeiset rakennukset eivät olisi vaurioituneet. Näin vielä tässä vaiheessa. Saksalaiset halusivat itse määrätä vetäytymisensä aikataulun. Eniten he pelkäsivät puna-armeijan suurhyökkäystä. Poliittisesti Lapin sota oli Suomelle välttämättömyys. – Kuva Sampo Ahdon teoksesta "Aseveljet vastakkain".

tellut, mahtoivatko saksalaiset jättää viinavaraston jälkeensä tahallaan tietäen että suomalainen ei hevini pulloa tyhjäksi jätä!

Kuini valokuvana sitten on muistoon jäänyt lokakuun 16. päivän vastainen yö. Seisoimme mäellä Rovaniemen eteläpuolella. Rovaniemi leimusi liekeissä. Näky oli karmea. Horna näytti pääseen valloilleen. Saksalaisten poltetun maan taktiikka oli perusteellista.

Seuraavana päivänä löysimme 95-prosenttia tuhotusta silloisesta kauppalasta kyteviä raunioita ja asemalta puolipalaneesta junavaunusta säilykkeitä, tulli-kuumia, osin hiiltyneitä. Sodassa on hyvätkin puolensa, tuumi joku, kun kaikki teki suitit suitit kaupansa. Jälkeen päin on tullut mieleen kersantti Urho Hietaisen sanat: "...en ole ennen nähnyt vertaisianne ahmatteja!" Eipä silti, nälkähän meillä oli aina.

Marssi jatkui, yhä laajemmat, kairat kutsuivat. Sodankylään päästiin 20. lokakuuta. Olisi ollut säkkipimeää, mutta tuleen sytytty kirkonkylä valaisi.

Saksalaisille oli tyypillistä rakentaa tiekapeikkoon puolustusasemat. Jääkärit koukkasivat. Pojat rämpivät rämeissä, porskuttelivat soilla, kantoivat usein polkupyörääkin. Sillä välin tosin moottoroidut sakut usein lähtivät kypälämäkeen, räjäyttivät hyvästiksi pari siltää ja miinoittivat tienoon. Näin kävi myös Vuotsossa. Motitusyritys epäonnistui.

Nuoret soturit Suomen lulkona!

"Vanhukset" kääntyivät loka-marraskuun vaihteessa takaisin kotiuttamista

varten. Palvelukseen jäivät ainoastaan me 1925-syntyneet sekä 1924-syntyneet aliupseerit. Upseerit olivat hiukan vanhempia.

Mitähän meitä nuoria mahtoi kaikkiaan olla Suomen lulkona Peräpohjolassa? Alle tuhat.

Meillä oli kaiken lisäksi riesana patteriston sietämättömän lukuisat hevoset, kopukat, joita myös luupäiksi sanoimme. Vanhat olivat vieneet tykit mennessään, mutta iso määrä koneja jäi. Jokaiselle meistä lankesi nyt 2–3 nälkiintynyt kavioläintä huollettavaksi. Nälkäisinä ne tempoilivat kuin lahna verkossa.

Kun ei itsellekään apetta liikoja riittänyt, mistä sitä olisi riittänyt huollettavilekaan. Ei ollut hevosilla heiniä, eivätkä ne syöneet tallista seiniäkään, kun erämaassa ei tallinimistä ylellisyyttä tunnettu. Kiikun kaakun ne sentään pysyivät hengissä.

Kymmenen miehen hevoskolonna sai määräyksen lähteä Inarin korpikylään Muteniaan. Sieltä joku arveli heinälatoja vielä löytyvän. Lunta oli paksultikin kapealla metsätiellä. Aikamme taivallettuamme se tapahtui. Ajoin letkassa neljäntenä. Miina räjähti kolmannen hevosen alla. Eläinparka pillastui ja säntäsi maha auki rinnettä alas. Kelmeäksi valahtanut ajaja lensi selälleen hankeen, mutta ei haavoittunut.

Minun hevoselleni ei ihme kyllä käynyt kuinkaan. Itselläni vain korvissa soi. Alikersantti Lahtinen olisi kai nyt rouhaissut: "Miinaa, pojat, ompe tiellä..."

Sen jälkeen jähkimme monenlaista askareta. Hevonenkin tietysti piti vapauttaa kärsimyksistä. Kaamosaikaa

ellettiin, pimeys tuli humahtaen. Parista kuusesta ehdittiin katkaista oksia istuimiksi. Räjähdyksessä rikki menneet rattaat kelpasivat polttopuiksi, hevosenliha erinomaisesti syötäväksi! Muistan lisäksi, kuinka pohjanloimuissa leiskuivat sinä yönä lujat värit ja selkeät kaaret. Tyhjin käsin ilman yhtä hevosta, yksinä rattaata ja ainoatakaan heinän korttia palailimme seuraavana päivänä "kotiin".

1 036 miestä kaatui Lapissa

Jääkärien tehtävänä näytti olevan kantaa polkupyörää lumessakin ja koukuta. Sitten tulivat sukset kuvioihin. Jääkärit tavoittivat valtakunnan rajan Karigasniemessä 16. marraskuuta ja Utsjoen 20. marraskuuta. He saivat haltuunsa myös saksalaisten jälkeensä jättämän venäläisten sotavankien sairaalan. Suomalaiset vetivät ainakin 75 venäläistä ahkioissa Raja-Joosepin tielle, jossa haavoittuneet luovutettiin neuvostojoukoille. Ne eivät tuntuneet luovutuksesta olevan kovinkaan ilahuneita.

Kilpisjärvellä Käsivarressa taas keväällä 1945 alkoi hipoa jo vappua, ennen kuin vuoristoarmeijan viimeisetkin rippeet saatiin hädätyksi maasta lopullisesti.

Suomalaiset menettivät Lapin sodassa 1 036 miestä kaatuneina ja 2 904 haavoittuneina. Luvut hieman vaihtelevat eri lähteissä. Vastapuolen kokonaistappiot olivat 4 500–5 000 miestä. Kaiken aikaa saksalaiset pitivät pahimpana kohtalonaan joutua luovutetuiksi Neuvostoliitolle.

Mitä Marski meistä sanoi

Lapin sota oli unohdettu sota, joka käytiin alakulouisissa oloissa runnotussa maassa. Tässä sodassa sotapäiväkirjoissa saatettiin erikseen mainita: "Tänään saatiin lämmintä soppaa."

Marski kirjoittaa muistelmissaan:

"On pidettävä suoranaishana ihmeenä että demobilisaatio (=sotavoimien palauttaminen rauhan kannalle) ei kerta kaikkiaan lamauttanut sodankäyntiä Lapissa." Se oli meille nuorille aika hyvä kiitos.

Kattona oli vapaa taivas, kun aikanaan lumikeleillä palailimme toisen tyrvääläispojan Jukka Lehtisaloon kanssa rauhallisesti Peräpohjolasta alaspäin. Aurinko kultasi Kaunispään lumisen hui-pun kauniimmin kuin missään taide-teoksessa.

Emme voineet tehdä valintoja. Teimme velvollisuutemme Lapin sodassa.

Lähteet: Sampo Ahto: Aseveljet vastakkain. Sampo Ahto: Muistoja Lapin sodasta. Wolf H. Halsti: Lapin sodassa. Ari Raunio ym.: Sotatoimet. Lehtiartikkeleita. Allan Liuhala: Päiväkirja. ■

Leirielämää kuuden vuosikymmenen takaa...

Selailin viime vuotista Sastamalan Joulua ja luettuani siitä Jari Nurmen kirjoituksen Houhajärven Leirimajan rakentamisesta, semminkin kun arkkipiispa Salomiehen toimittamasta majan vihkimisestä tuli elokuussa kuluneeksi 50 vuotta, ajattelin kirjoittaa kuin syntärilahjaksi leiristä, joka pidettiin 7 vuotta ennen Houhajärven leirikeskusten valmistumista.

Kesällä 1947 oli Tyrviksessä ilmoitus poikaleiristä, jonka Tyrvään seurakunta järjestäisi heinäkuun alussa, samana vuonna, Vehmaaniemessä, joka nyt on Maailman luonnon säätien suojelukohde.

Leiri oli tarkoitettu 10–14-vuotiaille pojille. Olin saman vuoden huhtikuussa täyttänyt vaaditut kymmenen vuotta, vaikka olinkin silloin niin "pienen kokoinen", että leirin ohjaajatkin luulivat minua nuoremaksi. Vanhempieni todettu jottei kait siellä mitään vallattomuuksia eikä sopimattomuuksia ehdi viikon aikana oppimaan, kun Sorrikin on ohjaajana, ilmoitauduin mukaan leirille. Niin kuin ikäiseni ja vanhemmat lukijat varmasti muistavat elettiin silloin vielä "korttiaikaa", joten mukaanotettavien leirivarusteiden listaan oli merkitty myöskin "kuivamuona" elikkä; kilo leipää, sokeria ja teetäkin hyppysellinen, myöskin voita piti ottaa mukaan, sillä silloin eivät leirien järjestäjät voineet hankkia suurelle joukolle suuhunpantavia säännöstelystä johtuen.

Muistelisin silloin puhutun että lihat

ja juurekset saatiin joiltakin tuottajilta lahjoituksina poikien soppa- ja kasti-keaineiksi. Ne leiriläiset, joilla ei ollut mahdollisuuksia tuoda kotoa kaikkia leirin yhteiskäyttöön luovutettavia elintarvikkeita, toivat ainakin sokeri- ja voikupongin pääemännälle.

Leirin ohjaajat past. Aimo Sorri ja joku teologian opiskelija, jonka nimi on unohtunut, sekä isoiset, joita oli ainakin seppä Helkevaaran poika Matti ja joku toinenkin nuorimies, jonka nimeä en myöskään "saa päähäni", yrittivät järjestää leiriohjelman ja tekemiset niin monipuolisiksi kuin se silloisissa oloissa oli mahdollista.

Asuimme armeijan teltoissa, jotka asevelvolliset Varikolta toivat ja pystyttivät. Teltoja oli muistamani mukaan viisi kappaletta. Yhdessä asuivat johtajat ja keittiöhenkilökunta, yksi telta oli varastona ja lopuissa asuimme me kolmisenkymmentä poikaa, keittiökatos oli myöskin "pressulla" katettu ison laavun tapainen rakennus.

Leiripäivät aloitettiin aamuisilla li-punnostoilla sekä lyhyellä hartauksella, jolloin past. Aimo Sorri luki jonkun Raamatun lauseen tai kertomuksen, olihan kysymyksessä seurakunnan järjestämä leiri. Aamupalan ja -uinnin jälkeen kunnostettiin teltat päiväkuuntoon. Johtajat pitivät "tarkastuksen" sekä antoivat kullekin telttakunnalle pisteet siisteydestä ym. Leiriviikon lopulla julistettiin tulokset ja parhaat saivat huomionosoitukset "siivoamisesta"! Erilai-

sia kilpailuja sekä oppituntejakin meil-le järjestettiin.

Eräänä päivänä oli ohjelmassa mm. luontokilpailu kasvien ja kivien tunnistamisessa. Joitakin urheilullisiakin lajeja oli ohjelmoitu suoritettavaksemme, samoin erilaisia poikien leikkejä. Yösuunnistus meitä pienimpiä ehkä hie-man pelottikin.

Muistan erään "lajin" mistä pidimme kovasti, sitä kutsuttiin salkopallopeliksi. Juuresta n. 10 sm:n vahvuisen ja 3 m pituisen maahan pystytetyn tangon yläpäähän oli kiinnitetty naru, jonka alapäässä n. metrin korkeudella maasta oli pallo "umpikumista". Tätä palloa yrittivät kaksi kilpailijaa lyödä puusta tehdyillä leikkilapiota muistuttavilla mailloilla kiertymään naruineen salon ympärille. Vastapeluri yritti estää toisen lyöjän onnistumista! Voittaja oli kisassa se, joka sai narun seipään ympärille kuin lipputangossa. Ruokailut, päivälepo, joka oli "pakollinen" sekä kirjoitustehtävät mukaan otettuihin vihkoihin kuuluivat myöskin kesäisen ja varmasti monen pojan vuosiksi mieleen jääneen leiriviikon ohjelmaan!

Ennen "hiljaisuutta" kokoonnuimme iltaisin nuotion ääreen, jossa kerrattiin päivän tapahtumat ja joku ohjaajista luki iltarukouksen. Leirin loppuhuipentuma oli iltanuotio, jossa omaisetkin olivat mukaan kutsuttuina. Jos joku oli silloin em. leirillä mukana, tämän lukee, toivotan Hänelle perheineen Hyvää ja rauhaisaa joulua! ■

Taisto Syrjänen

Lumen maassa

Täällä hiljaisuuden ytimessä –
lumen, vaivaismäntyjen maassa,
karun askeettisessa puistossa,
pieni tuulenvire peittää latuni,
lumikiteet tanssivat hiljaisesti.

Täällä ei tarvitse ylittää mittaansa,
ei kysellä ahdistavia kysymyksiä –
mielellä tilaa avartua, ajatella.
Hiihdän hiljaa poissaolon maassa
valo pehmeätä, rauhaa antavaa.

Muutama lumikide karhealle poskelle
sulaa vapautukseni kyyneliini.
Kuin kokisin aavistuksen "totuudesta";
sen Pilatuksenkin kysymän,
tässä, lumen maassa puhuttelevan.

Tunnen löytäväni "hengen sovintoa"
lumen – valkeuden kidemaasta,
jossa puhdas peittää likaisen,
jossa latuni yhtyy kärpänjälkiin.

Kotimme sijaitsi Karjalankannaksella Kuolemajärven pitäjän Siprolan kylässä. Pitkänomaista ja kapeahkoa pitäjäämme halkoi Mannerheim-linja noin 35 km matkan, mikä oli lähes kolmannes koko pääpuolustuslinjasta. Kylämme kohdalla ja laajemmaltikin sen muodosti Työppölänjokilinjan pehmeine niittyineen eli luonnoneste. Pahaksi onneksi Talvisodan kovat pakukset mitätöivät tämän esteen. Puolustuslinja jatkui oikealle Hatjalahdenjärvenä ja vasemmalle Summanjokena, josta se poikkesi Summan linnoitettuun kylään. Kotikylämme sijaitsi noin kilometrin verran vihollisen puolella.

Kylämme oli pienekkö käsittäen vain 29 taloa. Se sai lokakuun puolivälissä 1939 yllättäen vieraita, kun 9.III/JR 11 eli yksi reserviläiskomppania majoitui kyläämme. Komppanian komentopaikka asetti meidän vuosi sitten valmistuneeseen 4 h+k käsittävään kotiimme. Kun kylän asukasluku oli 118, aiheutti 200 miehen lisäys melkoisen ahtauden asuntoihin. Tietävästi ei kukaan tuolloin sodan uhattessa valittanut haitasta.

Komppania aloitti heti etuvartioaseman rakentamisen Siprolan ja Työppölän kylää rajaavaan Hopialan harjuun tarkoituksella katkaista Kaukjärvi-Hatjalahti välinen maantie. Harjun juuren notkelmassa virtasi Rihmo-oja, jonka sillan räjäytys täydensi puolustusasemaa. Harjun kupeessa sijaitsevista asemista voi tehokkaasti hillitä suojattomalla peltoaukealla etenevän vihollisen hyökkäyshalua.

Kun Talvisota syttyi 30. 11. 1939, siirrettiin kylämme väestä naiset, lapset ja vanhukset jo 1. 12. Viipurinlahden yli Säkkijärvelle. 3. 12. oli työkuuntoisen väen tyhjennettävä kylä karjasta ajamalla ne rautatien varteen sisämaahan kuljetusta varten. Näin tyhjennetty kylä poltettiin armeijan toimesta 5. 12. aivan viimeistä latoa myöten. Hyökkääjä tuskin iloitsi näkemästään tullessaan kylään 9. 12. 1939. Saman kohtalon kokivat sadat muutkin kylät. Eihän kutsumattomille vieraille voinut tarjota taloja asutaviksi.

Jo tutuiksi tulleet Porvoon seudun salskeat miehet muuttivat sodan sytyttyä telttamajoitukseen taisteluasemien taakse. Kukaan ei ole kirjoittanut jälkipolville mitään komppanian puolustustaistelusta. Sedän taloon majoitetuista läheiteistä eräs kirjoitti serkulleni, että yhteenotossa kaatui yksi komppanian mies ja että he joutuivat vetäytymään Työppölänjoen taakse pääpuolustusasemaan.

Pitäjämme, jonka asukasluku oli noin 5 300, oli määrätty evakuoitavaksi Kylmäkosken, Urjalan ja Koijärven kuntiin.

Jostain opastusvirheestä johtuen muutamia pitäjämme perheitä ajautui Karkkuun, joka oli Kirvun pitäjän sijoitusalue. Tähän joukkoon kuului myöskin setäni Nikolai Valtosen perhe. Veljesten vaimot sopivat keskenään – lähinaapureita kun olivat – että pysytellään yhdessä, kun nyt vieraille veräjille ollaan menossa. Myöhemmin todettiin naapurivälin venähtäneen sadan kilometrin mittaiseksi.

Meidän eli Fredrik Valtosen perhe oli ohjattu Matkun aseman lähellä sijaitsevaan Kreivilän kartanoon. Se oli upea iso kartano, johon sijoitettiin useita evakko-perheitä. Minä kotiuduin tänne vasta huhtikuussa, sillä olin jo ennen sotaa

Onni Valtonen

Karjalaisesta karkkulaiseksi

puolustuslaitoksen töissä Summan Lähteen loholla ja työ jatkui sota-ajan työkomppanian kirjoissa.

Sodan päätyttyä valtiovalta edellytti jokaisen työikäisen hankkimaan omalla työllään leipänsä. Koijärven maaseutupaikalla sai elantonsa maataloudesta. Siellä oli vain rajallisesti tarjolla metsätöitä siirtoväelle. Kohtuullisen matkan päässä Nuutajärven kartano teetti metsätöitä. Sinne lähti ahertamaan koko Kreivilän miesväki, isä, minä ja Väinö-veli muiden mukana. Alhaisista taksoista johtuen toimeentulo oli aivan nälkäräjällä. Tosin emme olleet parasta metsätyöainestakaan, sillä täyten kesäkuussa 18 vuotta ja veli oli minua neljä vuotta nuorempi.

Saadaksemme paremman toimeentulon muutimme sedän perheen suosituksesta Karkkuun joulun alla 1940. Asunnon saimme Nohkuan Viran isosta pirstista, jossa sedän perhe oli alun alkaenkin asunut. Karkun asemansuuta oli kohtalaisen tiheästi rakennettu taajama. Ihmetystä herätti se, ettei pitäjässä ollut kirkonkylää. Viime vuosisadan alkupuolella, v. 1913, oli seurakunta rakentanut kauniin harmaakivikirkon kahden kylän, Heinoon ja Palvialan, puoliväliin kapealle järvikannakselle. Tälle kaistaleelle ei kirkonkylämäistä asutusta pääsyt muodostumaan, koska sitä halkoo maantien lisäksi vielä rautatie.

Elinvoimansa Palviala ja lähiympäristö sai rautatieaseman ja Rautaveden väliin kapealle kaistaleelle sijoittuneista kahdesta sahalaitoksesta. Toisessa, Ra-

kentaja Oy:ssä, harjoitettiin lisäksi monipuolista puunjalostusteollisuutta. Rautatien läheisyys mahdollisti myöskin työssäkäynnin Nokialle ja Tampereelle saakka.

Sahauskauden alettua menimme armeijasta vapautuneen Ilmari-veljeni kanssa tarjoutumaan töihin Rakentajalle. Ilman enempiä arveluja pääsimme molemmat työhön aluksi järjestelemään tukkeja jääaltaaseen sahan kitaan syötettäväksi. Myöhemmin teimme kaikkia muitakin sahaustoimintaan liittyviä töitä. Paikkakunnan nuoret miehet näyttivät olevan puunjalostuspuolen ammattilaisia, johon meillä ei ollut kokemusta. Rakennustöitä olisimme osanneet tehdä, mutta niitä ei ollut tarjolla.

Vaikka ilmaannuimme uuden kotipaikkakuntamme työmaalle täysin tuntemattomina kasvoina, eivät työkaverit mitenkään vierastaneet meitä. Mitään uteliaisuutta meitä kohtaan ei liioin esiintynyt. Tähän lienee selityksenä se, että paikkakunta oli tottunut siirtoväen läsnä oloon runsaan vuoden aikana. Vaikka Kirvun ja Kuolema järven pitäjien väli oli noin sata kilometriä, puhuimme suurin piirtein samanlaista murretta, vaikka se joissain Kannaksen osissa vaihteli paljonkin.

Työpaikan työnjohtoon vaatimattomuus ihmetytti. Työnjohtajat olivat nousseet esimiesasemaan pääasiassa vanhoista työtekijöistä ja vaikuttivat työn tulokseen enemmän omalla esimerkillään, kuin valvomalla tiukasti alaisiaan. Myöskin vanhempien työtekijöiden asenteessa oli "meidän talon" henkeä, mikä oli ymmärrettävää, sillä työpaikan vaihtoon samassa ammatissa ei ollut mahdollisuutta.

Junilla käynnit olivat iskostuneet Karkunkin nuorisoon. Se lienee siihen aikaan ollut "maan tapa", koska jo Matkussa olimme tottuneet tähän nuoren väen kokoontumiseen. Karkussa tähän liittyi istuskelu läheisessä Koti-kahvilassa. Ihmiset olivat menneen sodan jälkeen levottomia ja irrallisia. Näissä illanvietäjäissä oli monenlaisia elämäntaiteilijoita. Sotajuttuja kuuli enemmän kuin tarpeeksi. Kuinka tosia ne olivat, siihen piti suhtautua varauksella. Tosin Karkun seudulta koottu komppania sai vaikeissa olosuhteissa – "hölmön tölmäyksessä" – tulikasteensa joulukuun 23. päivänä. Tällöin he Summajoen loholla ylittivät jokilinjan tullen Taipaleenniemen meidän kylän yhteiselle karjalaitumelle. Se oli pitkä sekametsää kasvava niemi, jonka molempia sivuja rajasivat joet. Heidän olisi pitänyt edetä vielä noin 5 km, vallatakseen meidän kotikylämme kumpareen. Puolin ja toisin on siis kyläilty. ■

Tanssi-iltamia järjestettiin kylän keskellä olevalla Työväentalolla ja vähän siivummalla sijaitsevalla Seurantalolla. Molempien tilaisuuksissa kävin aluksi yksinäni, kun ensimmäistäkään tuttua ei paikkakunnalla ollut. Melko pian tuttavuuksia alkoi tulla varsinkin Työväentalolla, jossa yleisöä oli usein tuvan täydeltä. Tanssiin osallistumisen laimeus ihmetytti, varsinkin kun tytöistä ei ollut puutetta. Karjalassa haettiin usein tyttöjen penkki tyhjäksi.

Seurantaloon tanssiaisat tekivät näin tuntumattoman silmin katsottuna sisäänlämpiävän vaikutuksen. Tuttavuuden tekoon ei siinä ilmapiirissä ollut mahdollisuutta. Myöskään sen ikäisiä tyttöjä, joita meikäläinen 18-vuotias voi hakea, oli vähänlaisesti. Huomasin aikaa myöten huvitilaisuuksien yleisön jakautuvan osittain vain "omalla talolla" kävijöihin. Väli-ajan aikana jotkut suojeluskuntalaiset kävivät iltamissa sotilaspuvussa. Seurantalolla heitä näki useitakin, Työväentalolla ei koskaan.

Toukokuussa 1941 ostimme Krouvin seisakkeen alueelta rakennetun pientilan, joten sinne muutto merkitsi 17. kuukauden evakkoajan päättymistä. Käydyn sodan seurauksena elintarvikkeet säännösteltiin, mistä johtuen oli tähdellistä olla maan antimien suhteen omavarainen. Tilan hankinta merkitsi myöskin kiinnitymistä paikkakunnan asukkaaksi.

Tasan vuoden kuluttua tuli mahdollisuus palata kotikylään Karjalassa, mutta se ei meitä sodan raikaamana houkuttanut. Elämä olisi siellä alkanut yhteisparakkimajoituksessa ja hätäsaunan rakentamisella. Venäläinen tykistö patteristo oli pesiytynyt Hopialan harjuun, joiden korsi- ym. rakenteita purkamalla kyläläiset saivat rakennustarvikkeita alkeellisiin rakennuksiinsa. Vain kaksi perhettä ehti rakentaa huoneen ja keittiön sisältävän asuinrakennuksen. Kylään palasi 26 perhettä, vain kolme jäi palamatta. Isä päätteli Jatkosodan alussa, että katsotaan nyt ensin miten sota päättyy. Ja sehän päättyi tunnetuin seurauksin.

Karjalaisesta karkkulaiseksi mukautuminen ei ollut korkean kynnyksen takana. Sen huomasin kohtamain, että kannatti jättää pois kaikkein koukeroisemat oman murteen sanat ja sanonnat. Näin tuli paremmin ymmärretyksi. Äänittäminen satakuntalaisittain on karjalaiselle mahdollinen tehtävä, eikä se ole tarpeeseen.

Ihmiset ovat kautta aikain joutuneet siirtymään paikkakunnalta toiselle työtä muiden tarpeiden takia ja myös sotaan pakoon. Kotiutuminen uudelle paikkakunnalle sujuu tavallisesti aivan huomaamatta. Näin on käynyt meille karjalaisillekin. Missä on koti, siellä on hyvä olla. ■

Aron, nykyisin Sillanpään talo Nuupalankadun varressa nykykunnossaan. Kuva: Mika Sillanpää.

Inkeri Henriksson

Aron pieni kauppa

Asemanmäessä oli kauan sitten (1920- ja 1930-luvulla) pieni kauppa, jota pitivät Olga ja Paavali Aro. Nykyisellä Nuupalankadulla sama talo on yhä olemassa samassa paikassa ja asutuna (Sillanpää). Kauppa oli heidän kotinsa yhteydessä, yksi pieni huone oli tehty kaupaksi. Siinä oli pitkämainen pöytä tiskinä ja vaaka, punnukset sekä paperit käärimistä varten. Kauppa oli aina auki. Kun meni keittiön ovesta sisälle, Olga-täti oli aina valmis palvelemaan, iloinen ja nauravainen, ei koskaan näyttänyt hapanta naamaa että taas tulit häiritsemään. Joskus kun oli tarvis mennä ihan pakosta ostamaan jotakin, oli tätilä pröytyriessu edessä. Silloin jo opeteltiin kaupan sunnuntaiaukioloa. Kaupassa oli kaikkea kuivaa tavaraa saatavana ja Liljeroosin (Liljeruusin) leipomom pullaa 2 ja 3 markan lonkat ja hyviä sokerikorppuja piikin (25 penniä) kappale ja piparkarkkeja. En ikinä unohda sitä kun joskus sain yhden markan niin eikun Arolle hakemaan

kymmenpenniläisiä, pieniä pyöreitä ja hyviä, niitä sai markalla 10 kappaletta. Se oli juhlan aikaa kun söin ne säästään. Raha oli tiukalla. Sitten Arolla toimi puhelinalpalvelu, sieltä käytiin soittamassa, ja Olga-täti haki puhelimeen ja vei monenlaista viestiä, kun joku soitti ja pyysi viemään tiedon perille. Itte Paavali oli hyväntahtoinen komia mies. Paavalin hevonen, musta hevonen (Aron musta) oli isäntänsä kaveri. Paavali toi tavaraa kauppaan ja ajeli varmasti muidenkin ajoja. Kerran satuin paikalle kun musta pääsi karkuun. Musta päätti katsella kotikatua ihan itsekseen, mutta Paavali huusi: musta tule kotio! Vähän kyllä pelkäsin kun musta oli ison kokoinen. Sitten tuli aika täyteen ja musta lopetettiin ja muistelen, ettei sitten enää tullut hevosta tilalle. Usein muistelen sitä pientä kauppa ja sitä aikaa, kun elämä oli rauhallisempaa ja mutkattoman oloista. Tällaista pientä muistelua sieltä lapsuuden ja nuoruuden kultamailta.

Aron talo piban ja entisen kaupan sisäänkäynnin puolelta. Kuva: Mika Sillanpää.

Kirkkokuoro Matti Kobon läibtöjublassa seurakuntatalossa, jossa jaettiin myös viirejä ja ansiomerkkejä. Myös kaksi tukibenkilöä sai viirin. Kuva: Antti Mustalahti.

Antti Mustalahti

Otteita Tyrvään kirkkokuoron 80-vuotishistoriikista.

(Kirkkokuoron tapahtumista muun muassa puuttuvat tässä retket ja konsertit sekä kirkkomusiikkijuhlat.)

"Polvesta polveen täällä, soi ylistyksesi. Sieluihin vuotaa rauhas ja siunauksesi..."

Vaikka 80 vuoden ikä on samalla lyhyt ja pitkä, mahtuu 80 vuoteen kuitenkin jo monen sukupolven mukanaolo ja vaikuttaminen.

Kun ajattelemme kirkkokuoromme 80 vuotta, jota nyt olemme juhlimassa, on silmiemme edessä näky: Polvesta polveen!

Olemme palauttamassa mieliimme sitä, mikä on merkittävää kuoron toiminnassa ja siinä tehtävässä, mikä kirkkokuorolla seurakunnan toiminnassa on.

Heti aluksi on muistettava kirkkokuoron olemus ja tehtävä: se ei ole esittämistä. Kuoro on osa jumalanpalvelusta!

Konsertit voivat osittain olla määrättyllä tavalla esittäviä, mutta julistus on niissäkin pääasiana.

Kuoron tehtävä jumalanpalveluksessa on se, että se saa seurakunnan mukana osallistua Jumalan ylistykseen, kiitokseen ja rukoukseen Jumalan perhevään yhteydessä – ja samalla saada osakseen se sieluihin vuotava rauha ja siunaus, jota Jumala armoissaan jakaa seurakunnalleen, kun se viikoittain koontuu Häntä palvelemaan myös ju-

malanpalveluksessa.

Tästä sanoi kirkkoherra Timo Kökkö kuoron 50-vuotisjuhlapuheessaan mm: "Kirkkokuoron osuus jumalanpalveluksessa on sen ilmaisaattamista, mitä ihmisessä tapahtuu, kun se tulee saatetuksi Jumalansa eteen. Tällä tavalla kirkkomusiikki on aina julistusta".

Kirkkokuoro on viettänyt näitä kymmenvuotisjuhlia milloin isommin, milloin pienemmin puittein.

Kirkkokuoron 60-vuotisjuhlaan liittyi tavallista juhlavammat puitteet. 60-vuotisjuhla oli juhlallinen avaus myös kirkkomusiikin juhlavuodelle ja omassa seurakunnassamme tähän ensimmäisen adventin tilaisuuteen liittyi kolmannen kappalaisen Veli-Matti Karon siunaaminen virkaansa ja Salokunnan kirkon urkujen vihkiminen.

Kirkkoherra Timo Kökkö totesi puheessaan, että Jumalan seurakunnan tehtävä on kuuluttaa Jumalan läsnäoloa.

Sitä on puhuttava kaikilla lahjoilla, jotka meille on annettu; puhumalla, kirjoittamalla, laulamalla, soittamalla ja niin edelleen.

Vuonna 1924, jolloinka seurakunnan

v.t. kanttori-urkurina toimi Eino Huuskonen, perustettiin kirkkokuoro. Siitä sanottiin, että kuoroon liittyi eri ammattipiirien ihmisiä, joita yhdisti rakkaus hengelliseen musiikkiin.

Seuraava kuoron johtaja oli Väinö Liikkanen, joka myös toimi v.t. kanttori-urkurina seurakunnassamme.

Kummankin edellämainitun kanttori-urkurin työaika oli yhteensä vain pari vuotta, koskapa jo vuonna 1926, toukokuun 1. päivänä, kanttori-urkuri Pauli Riihivaarasta tuli viran vakituinen haltija.

Kuoro alkoi kohta niin tiiviin työskentelyn, että jo puolen vuoden kuluttua 10.12.1926 antoi ensimmäisen konsertin yhteiskoulun silloisessa eteiskäytävässä.

Siitä mainittiin lehdessä, että "konsertti ensimmäisenä laatuaan herätti suurta huomiota ja sujui erittäin juhlallisen tunnelman vallitessa".

Kuoron toiminnassa sen johtaja Pauli Riihivaara pyrki voimakkaasti musiikkilisten arvojen sisäistämiseen ja tajuamiseen ja asetti myös vaatimustason selkeäksi tavoitteeksi ja näkökohdaksi.

Pauli Riihivaaran työ Tyrvään kirkko-kuoron johtajana ja musiikkielämään kokosydämisesti paneutuneena on kai-kin tavoin syvän kiittollisuuden ja kii-toksen ansaitseva.

Vuosina 1956–1962 toimi kanttori-urkuri Uuno Hilander Tyrvään seurakun-nan kanttori-urkurina ja kirkkokuoron johtajana.

Hänenkin aikanaan kuoro toimi vi-reästi ja kanttori Hilander myös omalla lauluosuudellaan elävöitti seurakunnan eri tilaisuuksia.

Hänen jälkeensä seurakuntamme kanttoriksi tuli kanttori-urkuri Teuvo Uotila.

Hänen työaikansa täällä sijoittui vuo-siin 1962–1974.

Kirkkokuoron ikärakenteen johdosta juuri näihin aikoihin moni vuosikym-meniä mukana ollut laulaja siirtyi ajan rajan taakse.

Uusien mieslaulajien mukaan saami-seksi kannettiin huolta aivan erikoises-ti ja silloin saatiinkin mukaan myös kauempana asuvia laulajia.

Myös kanttori Uotilan aikana oli kuo-ron ohjelmistossa monia hyvinkin vaa-tivia teoksia.

Muun muassa Saksalaista Messua laulettiin oman seurakunnan lisäksi ympäristön seurakunnissa, yhdessä Keikyän ja Kiikan kuorojen sekä orkes-terin kanssa.

Kanttori Uotilan sairaslomasijaisena toimi maanviljelijä Timo Topi ja tähän aikaan osui myös kuoron 50-vuotisjuh-la marraskuussa 1974.

Juhlan arvokkaasta ohjelmasta mai-nittakoon kanttoreiden Pauli Riihivaar-an, Uuno Hilanderin ja Teuvo Uotilan esitykset ja kirkkokuoron Timo Topin johdolla laulamattomat laulut.

Lehdessä sanottiin, että ”kuoro oli huolella valmistautunut ja laulut soivat kiitosta ja ylistystä, täyttäen Tyrvään kirkon sanoin ja sävelin.”

Tässä samassa tilaisuudessa kirkko-

herra Timo Kökkö lausui seuraavaa, jo-ka kattaa myös kirkkokuoron seuraa-vienkin vuosikymmenien työn tähän 80-vuotisjuhlaan asti ja siitäkin eteen-päin, kirkkokuoron osaa ja tehtävää ajatellen.

Näin hän sanoi:

”Kun ihmisen sydän on täyttynyt Ju-malan kiittämisestä, silloin eivät, Raa-matun mukaan, ole milloinkaan sanat riittäneet. On viritettävä ylistyslaulu.”

Ja edelleen:

”Niin kaukaa kuin tiedämme Jumalan alttareita rakennetun, niin kauan tie-dämme Häntä myös laululla ylistetyn.

Tästä ylistyksestä, ensimmäisestä alt-tarista alkaen, kaikkien tämänpäivän miljoonien alttareiden äärelle asti, muodostuu läpi ihmisen historian ja lä-pi kristikunnan, mitä moninaisemman sakraalimusiikin historia.

Tästä ylistyksestä, siitä että ihminen tahtoo kiittää Jumalaa, on kirkkokuo-ron taival pieni osa. Se liittyy siihen suureen, mikä on ja toteutuu, kun ih-minen kohtaa Jumalan. Siinä on myös kirkkomusiikkimme palkka”.

Hän kiitti kuorolaisia harjoitusmat-koista ja jumalanpalveluksiin osallistu-misista, uskollisuudesta ja pitkienkin matkojen takaa kulkemisesta.

Hän sanoi vielä: ”Vaikka tyytyisimme puoleen siitä, mitä harjoitus- ja osallis-tumismatkat ovat sieltä mistä kauim-maiset uskollisesti käyvät, päätyisimme matkaan, joka ylittää kierroksen maa-pallon ympäri.

Tässä on jotakin sellaista kirkon rakentamiseen liittynyttä itsestäänselvyyt-tä, jota tapaamme Uuden Testamentin kristityissä ja opetuslapsissa. Tyrvään seurakunta tietää, että kirkkokuorome ei ole mitään palkkaa saanut. Jossa-kin muualla on kuoron palkka. Kiitäm-me teitä ja Taivaallista Isää.”

Kirkkokuoro on vuodesta 1975 viime vuoteen asti saanut olla kanttori-urkuri Matti Kohon osaavien käsien ja sanojen

johtamana. Nämä lähes kolmekym-mentä vuotta kuoroa johtanut direktor musices Matti Koho oli ottanut määrä-tietoisesti tehtäväkseen niin sanotun ”veisaavan” kuorolaulun pois kitkemi-sen. Tällainen laulutapa on ollut yleinen vielä aivan viime vuosikymmeniin asti useimmissa kuoroissa, ei vain kirk-ko-kuoroissa, kautta maan.

Suomen kuorolaulun uudistajan, professori Harald Andersenin oppilaa-na Koholla oli opiskeluaikanaan mainio tilaisuus omaksua uudet tuulet kuororintamalla. Paatoksen tilalle on pyritty ottamaan musiikillisia kokonai-suuksia ja yleensäkin musiikkia ja teks-tiä selventäviä ja tulkitsevia sekä koros-tavia yksityiskohtia ja piirteitä.

Vaikka kuoron ohjelmassa ovat olleet konsertti- ja iltamusiikkitilaisuudet sekä vesperit, on kuoro nimensä mukaisesti korostanut osuuttaan jumalanpalvelus-musiikin toteuttajana, pylhien ohjelmis-tonsa kulloisenkin pyhän sanoman mukaisesti.

Kuoron puheenjohtajina ovat kulu-neiden vuosien aikana toimineet: K. O. Uurto, Eino Salo, Yrjö Elovaara vuosina 1964–1970, Antti Mustalahti vuodesta 1971 vuoteen 1989 ja sen jäl-keen ja edelleen Veikko Topi.

Kuoron varajohtajina ovat toimineet muun muassa Onni Virkkala ja vuodes-ta 1970 alkaen Paavo Mustalahti vuo-teen 1999 ja sen jälkeen ja edelleen Pekka Haunia.

Kuoron sihteereinä ovat olleet Elma Tuomi (nykyisin Jokinen) ja Raija Seu-rala, jatkaen edelleen.

Tyrvään kirkkokuorosta tuli rekiste-röity yhdistys nelisen vuosikymmentä sitten.

Kirkkokuorossa on laulajia noin 30.

Tähän vuosikymmenien taitteeseen liittyy hyvän ja taitavan johtajan, Matti Kohon, eläkkeelle siirtyminen.

Hän jätti hyvän perinnön kuorolle ja koko seurakunnalle.

Uusi vuosikymmen on alkanut kant-tori-urkuri Keijo Vätön taitavassa oh-jauksessa.

On hyvä jatkaa siunauksen alla ja siunattuna.

Tässä kirkkokuoron 80-vuotisjuhlas-sa kirkkokuorolaisten ajatusten uskon liittyvän omaa osaansa ajatellen virren säkeistön sanoihin:

”Kuin lentää lintunen, pienoinen pääskynen, käy pesään ilomiellä ja le-von löytää siellä, niin, Herra, huonees-sasi, saan maistaa autuuttasi.

Ah, siellä, Herrani, luonasi sieluni, le-vossa autuaassa saa kuulla rauhan sa-naa, saan laulaa Kuninkaalle, autuuden ruhtinaalle”. ■

Pauli Riihivaara vieraili myös eläkeaikanaan seurakunnassamme. Kuvassa musiikki-betki kirkkoherra Kolarin pappilassa. Mukana kirkkokuorolaisia. Kuva: Antti Musta-lahki.

Paula Hoikka

Mökkitie

Matkaa kesämökillemme on 9 kilometriä Vammalan keskustasta, ensin vanhaa Tampereentietä Lipun risteykseen Laukulaan, siitä Ekontietä kilometri, jonka jälkeen haarautuu Rautaveden rannan suuntainen Soukontie. Soukontietä on 3 kilometriä Posionlahteen, jossa mökkimme on sijainnut jo yli 40 vuotta. Viimeisten 19 vuoden ajan olemme kulkeneet mökille Vammalasta, sitä ennen Porista. Tuo varttitunnin pituinen matka on tahtunut rutiinimaisesti: useinkaan ei ole tullut mieleen, miten tärkeä tuo tie ja sen varrella eläneet ihmiset ovat olleet ympäristölleen ja koko Suomellekin. On hämmästyttävää, miten monia lahjakkaita ja sitkeitä ihmisiä on sattunutkin osumaan juuri tuolle pienelle alalle satakuntaista maaseutua. Noitten, ennen meitä eläneiden ihmisten ansiosta mökki-

tietämme voisi hyvällä syyllä kutsua kirjan ja kulttuurin, suomen kielen ja sivistyksen tieksi. Muinaisasutuksen tiekin se on. Noina aikoina tosin kuljettiin enimmäkseen vesiteitä pitkin. On kiistatonta, että Rautaveden rannoilla on asuttu jo kivikaudesta lähtien. Viikingitkin ovat matkoillaan rannoilla viipyneet.

Aloitan matkan Onkiniemenkadun ja Marttilankadun risteyksestä kirjakaupan kohdalta. Tyrvään kirjakauppa on jo lähes satavuotias, perustettu vuonna 1908. Tuohon aikaan Vammala oli vielä pieni kirkonkylä Vammaskosken partaalla. Kirjakauppa on kasvanut ja kehittynyt vuosien varrella. Se on tullut tunnetuksi koko Suomessa kirjojen ystävien keskuudessa. Nykyisin jokavuotisten kirjapäivien vietossa Tyrvään kirjakauppa on ti-

viisti mukana jakamassa tietoa ja valistusta.

Kirjakauppaa melkein vastapäätä Marttilankatu 23:ssa on sijainnut Manta Jokisen vastaanotto. Tyrvään Manta tunnetaan Vammalassa. Hän oli kuuluisa kansanparantaja 1800–1900 vuosien vaihteessa. Hänen maineensa kiersi yli koko Suomen ja rajojen ulkopuolellekin. Mantasta on julkaistu kirjallisuutta, mm. Antti Nummi on kirjoittanut Tyrvään Manta -kirjansa, ja taiteilija Haukkavaaran tekemä Manta-patsas on sairaalan edustalla muistuttamassa ajasta, jolloin ei ollut kemiallisia lääkevalmisteita, rokotuksia eikä penisilliiniä. Siihen aikaan kansa uskoi luonnon lääkkeiden sekä viinan, tervan ja saunan parantavaan voimaan.

Mantan naapureina, keskellä nykyistä Onkiniemenkatua, oli Annastuuna

Korkeamäen pieni mökki silloisella Tuunantiellä. Annastuuna oli merkittävä nainen. Hänen elämänsä on kiehtonut minua. Tuuna syntyi Tyrväässä vuonna 1833. Tuo pitkä, iloinen ja puhelias "itsellisakka" oli suosittu ja monitaitoinen nainen. Jälkipolvi sanoo, että Tuuna oli koko Vammalan käskyläinen. Hän pesi pyykit, siivosi, klihtasi ja kehräsi pellavat ja kutoi sukkia. Hän oli herrasväessä kotomiehenä, juoksi Manttan asioilla ja auttoi häntä sairaiden hoitamisessa. Tuuna osasi valmistaa lääkkeitäkin. Hänen koiso-lääkkeensä tehoi yskään. Vanhemmiten, kun Tuunan jalat reistailivat, hän istui pirtissään ja teki olkihattuja myytäväksi. Laajalti tunnetuksi Tuuna tuli satujen ja tarinoiden kertojana. Häntä sanottiin ehkä parhaimmaksi länsisuomalaiseksi satujen kertojaksi. Niinpä Annastuunalta on jäänyt lukematon joukko satuja, runoja, tarinoita, arvoituksia ja loitsuja, jotka Suomalaisen kirjallisuuden seura on julkaissut professori Pertti Virtarannan keräystietojen perusteella kirjana Annastuuna aikanaan.

Lapset pitivät Tuunasta. He olivat aina tervetulleita Tuunan pieneen pirttiin. Tuuna piti mökkinsä hyvin siistinä ja puhtaana. Matto oli lattialla ja kukkia ikkunalla. Varmaankin hän kertoili lapsille satuja ja arvoituksia. Lapset saivat kenties makupalojakin, jos Tuunalla sattui sellaista olemaan. Toisinaan kävi niinkin, että Tuunalla ei ollut leipäkään, silloin hän tuumasi: "Voi kirisevä".

Annastuuna oli upea kansalainen. Hän olisi kyllä tiensä ansainnut. Nykyisessä Onkiniemenkatu-nimessä ei ole sellaista karismaa kuin olisi ollut Tuunantiessä.

Vammalan lukio on seuraava vasemmallalla. Kulttuurilaitos, jossa ovat opiskelleet mm. teatterineuvos Eino Salmelainen, taiteilijat Marjatta Leppänen ja Mauri Kunnas, professori Pertti Virtaranta ja runoilija Kaarlo Sarkia, lahjakas köyhän yksinäisen äidin poika, jota koko Vammalan sanotaan avustaneen.

Noin kilometrin päässä on kaupungintalo puiston keskellä. Sen vieressä olevassa entisessä Ojansuun virkatalossa syntyi vuonna 1873 Heikki Ojansuu. Hän valmistui maisteriksi ja väitteli tohtoriksi vuonna 1901. Hän oli Helsingin yliopiston dosentti ja ensimmäinen Turun yliopiston suomen ja sukukielten professori. Heikki Ojansuu keräili jo koulupoikana murreanoja ja mm. Annastuunan satuja ja runoja. Varhainen kuolema katkaisi tiedemiehen elämän.

Vähän matkan päässä, nykyisen lastentarhan paikalla Varilassa on ollut Sepän talo. Yksi sepän kymmenpäisestä lapsikatraasta oli 14. 7. 1821 syntynyt Antero. Päästyään opintielle hän sai su-

kunimen Varelius Varilan kylän mukaan. Antero Vareliuksesta tuli filosofian kandidaatti ja pappi. Hän oli hyvin monipuolinen vaikuttaja: kirjailija, valtiopäivämies, suomenkielisen Suomettaren päätoimittaja ja suomen kielen kehittäjä ystävänsä Elias Lönnrotin tavoin. Hänen panoksensa Lönnrotin sanakirjatyössä on ollut merkittävä. Uudet sanat, kuten arkisto, huutomerkki, ilmakehä, itsekäs, kiertotähti, ravintola ja monet muut suomen kielen sanat ovat Vareliuksen käsialaa. Koko Vareliuksen laajasta tuotannosta heijastuu syvä kiintymys koruttomaan kansan elämään ja luontoon. Hän on tehnyt mittamattoman arvokkaan työn suomen kielen ja kansan kehittäjänä.

Lyhyen metsätaipaleen jälkeen vasemmalla on Vehmaan Sallin tila. Antti Lizelius on syntynyt sillä paikalla vuonna 1708 lähes 300 vuotta sitten. Hän oli pappi ja suomen kielen kehityksen uranuurtaja. Hän mm. teki raamatun suomennokset vuosina 1758 ja 1776. Ensimmäinen suomenkielinen sanomalehti Tieto-Sanommat oli Lizeliuksen perustama. Huomattava on, että tämä tapahtui jo 72 vuotta ennen Vareliuksen Suometarta. Nykyisin Paikallislehtien liitto jakaa vuosittain Antti-patsaan parhaiten toimitetulle paikallislehdelle. Vehmaan tilan pihapiirissä oleva muistolaatta on omistettu Lizeliuksen työlle.

Vehmaan tilan yhteyteen on kuulunut luonnonkaunis Vehmaanniemi. Esteri Salli lahjoitti niemen vuonna 1977 Maailman luonnon säätiön Suomen rahastolle luonnonsuojelualueeksi. Niemestä on löydetty merkkejä rautakautisesta asutuksesta. Rehevää heinäkasvustoa niitetään kesäisin talkoovoimin. Lampaatkin tekevät osansa. Keväisin kukkivat tuomet huumaavat tuoksullaan ja rinteet ovat sinisten orvokkien peitossa.

Ns. Kataran suoralla, Stormin Leiniälässä, ovat Kataran ja Haunian entiset ratsutilat. Kataran tilalla syntyi Pekkaniminen poikalapsi vuonna 1882. Pekka Katarasta tuli tiedemies, tohtori ja saksan kielen professori Helsingin Yliopistoon. Hänen laatimansa Suomalais-Saksalainen sanakirja ilmestyi vuonna 1925. Kirja on ollut alkerassa käytössä Suomen kouluissa. Vuonna 1960 siitä on otettu seitsemäs painos. Ansioistaan saksan kielen tutkijana Kataralle on myönnetty Goethe-mitali vuonna 1957.

Katarasta ja Hauniasta pienen matkan päässä Laukulan risteyksessä on Lipun talo. Lipun pihapiirissä olleessa talossa asui Tuomas Ragvaldinpoika perheensä kanssa. Tuomas oli syntynyt vuonna 1724. Syntymästään asti hän oli sairaalloinen, huuli- ja kitalakihalkion takia puhevikainen ja rampa. Tuomaasta tuli kuuluisa, tuottelias arkkiveisujen

ja virsien tekijä. Veisut kertoivat harvinaisista tai järkyttävistä tapahtumista. Häneltä tilattiinkin veisuja häihin ja hautajaisiin. Uskonnollismielisen Tuomaan veisuissa ilmeni yhteyksiä aikansa uskonnollisiin liikkeisiin, esimerkiksi pietismiin. Hän oli tärkeä henkilö lukutaidottoman kansan keskuudessa.

Vuosien varrella Tuomaan ja hänen vaimonsa avioliitto alkoi rakoilla. Kun kuvioon ilmestyi kolmas osapuoli, tilanne kärjistyi siinä määrin, että avioero oli ainoa ratkaisu. Asia käsiteltiin senaikaisessa Kämnerin oikeudessa. Käsitteilyn aikana Tuomaan vaimo menetti malttinsa ja tuli lausuneeksi oikeuden mielestä jotain perin sopimatonta. Avioero myönnettiin ja vaimo sai vielä kaiken muun harmin lisäksi 20 taalaria sakkoa oikeuden ja syyttäjän solvaamisesta. Mahtoikohan Tuomas saada tapahtumasta veisun aiheen. Avioerot olivat kansan keskuudessa tuohon aikaan erittäin harvinaisia. Tuomas meni vielä uudelleen naimisiin. Uusi vaimo synnytti Tuomaalle kuusi lasta. Viimeisen lapsen jälkeen vaimo kuoli, ja Tuomas aviotui vielä kolmannen kerran 64-vuotiaana. Tuomaan veisuilla sanotaan olleen aikanaan kirjallisuus- ja sivistyshistoriallista merkitystä.

Lipulta matka jatkuu Ekontietä, josta pian erkanee Soukantie. Soukontien ensimmäisessä mutkassa on Keikon talo. Tällä rantatöyräällä on asuttu jo kivikaudesta lähtien. Keikosta jonkun matkaa eteenpäin, uimarannan kohdalla, on kaivauksissa löydetty kaupparuhtinaan haudaksi nimetty alue. Sieltä on löydetty mm. keihään kärki merovinkiajalta sekä joukko nuorten naisten ja hevosten luita. Mihin lienee ollut kaupparuhtinaan matka ja mikä sen on keskeyttänyt? Viikinkien tiedetään tehneen kauppatokjoja vesitiitä ja Venäjän suuria virtoja hyväksi käyttäen aina itämaille asti.

Tien vastakkaisella puolella on Hiirenkallio. Lapset löysivät kalliosta, sammalten keskeltä paljaan kohdan. Se oli ihan varmasti vuorenpikon luolan ovi! Sitä muistettiin katsoa joka kerta mökille mentäessä. Nyt luolan ovi on kadonnut. Sammal on vallannut paikan. Minulla on ollut hienoinen aavistus, että paikka saattaisikin olla Hiidenkallio eikä Hiirenkallio. Kysyin asiaa paikalliselta asukkaalta, miten nimi kirjoitetaan? "Kais se reellä kirjoitetaan." Asia tuli selväksi!

Seuraavana on edessä Saarelanmäki. Mäen kohdalla Ekosaarta vastapäätä olevaan jyrkänteeseen liittyy tarina Pulkkimajasta Isonvihan ajalta. Tarina on kerrottu elokuussa Tyrvään Sanomissa Pulkkimajaja-patsaan paljastuslaisuudessa. Tarina kertoo Majjan ilmiäntaneen kyläläisten piilopaikat vi-

holliselle. Olen kuullut tarinasta sikäli T. S:sta poikkeavan version, että Maija olisi laitettu tynnyriin ja tynnyri vieritety jyrkänteeltä alas. Maijan oli myöhemmin kuultu uikuttavan rantakivikossa, mutta kukaan ei ollut halunnut häntä auttaa. Seuraavana päivänä Maija oli kadonnut. Taiteilija Joni Saarelan veistämä Pulkkimaija-patsas on vaikuttava. Mystisyydessään se antaa mielikuvitukselle siivet. Patsas olisi mielenkiintoinen tutustumiskohde, ellei se sijaitsi yksityisellä alueella.

Saarelanmäen jälkeen aukeaa peltonäkymä. Peltojen keskellä on Mikolan vaaleaksi maalattu talo puutarhan keskellä. Mökkinaapurimme edesmennyt Sievarin talon isäntä muisti lapsuusvuosiltaan Mikolan tilan rantalaitumella kasvaneen komean koivikon, josta maamerkistä kirkkoveneet saivat suunnan soutuessaan sunnuntaiaamuisin Pyhän Olavin kirkolle.

Posionlahti on jo seuraavana. Sitä ennen on vielä mainittava vanha kaivosaukko tien vasemmalla reunalla. Se on muistona ajasta, jolloin Soukossa oli grafiittikaivos. Grafiitti louhittiin kaivoskuilusta ja laivattiin Karkkuun Palvilalan rikastamolle. Kaivostoiminta kukoisti aikansa, kunnes se kannattamattomana lopetettiin jo kauan sitten. Ihmisen työn muistomerkki tämäkin.

Vihdoin on edessä Posionlahti ja sen rinteessä mökkimme jo vuodesta 1960 lähtien. Mäeltä aukeaa upea näkymä Rautavedelle ja vastarannalla näkyvälle Sastamalan vanhalle kirkolle. Kesäinen luonto tässä lahden poukamassa on vehmas. Vuokot, kielot, kellokukat, särmikäs kuisma ja valkomatarat viihtyvät täällä. Tien vartta koristaa keltamatar – maarian sänkyheinä. Tuomipihlaja ja villiruusu kasvavat luonnonvaraisina. Tänä keväänä vanamo ja valkolahdokki kukkivat runsaina lähimetsässä. Rauhoitettu kynäjalavakin kasvaa näillä rannoilla, ei tosin Posionlahdes-
sa.

Alkuvuosina rannan ruohikossa asusteli piisami, ja pääskynen pesi räystäään alla. Pienet pääskynen poikaset valkoisine leukalappuineen olivat jatkuva ilon aihe. Kesy varis Jaakko pihisteli lasten leluja, ja rusakon poikanen istui kukkapenkissä kukkanuppua napostellen. Pääskyset, Jaakko ja piisamit ovat hävinneet, mutta peurat käyvät edelleen omenavarkaissa. Näätäkin on nähty juoksemassa pakoon metelöivä varisparvi kintereillään. Olemme kuunnelleet satakielen laulua juhannusyönä. Mustarastas taas on vakituinen laulaja lähikuusikossa. Tärkein on kuitenkin järvi. Se on sama ja muuttumaton ja kuitenkin joka hetki erilainen. Valot ja varjot elävät sen pinnalla. Se on erilainen aamusumussa, keskipäivän tyve-

nessä ja illan ruskotuksessa. Aamuisin sorsaemo opastaa poikuettaan rannan kaislikossa, ja silkkiuikku kuljettaa selässään jälkikasvuun. Lapset tekivät kaarnalaivojaan ja lähettivät ne kaukasiin maihin – "tuonne harmaan kirkon taakse, josta sadepilvet tulevat". Ja sieltähän ne sateet tulevat. Lähestyvät sadepisarat tanssivat veden pinnalla. Sateen kohina lähenee, kunnes se imaisee koko tienoon sisäänsä. Ukkonen jyrähtelee ja salamat leimahtavat. Äkkiä noussut myrsky nostattaa vaahtopäät järven selälle. Toisinaan myrsky yltyy raivoonsa. Silloin se katkoo puita, rikkoo laiturin ja hajottaa rantakiveyk-

sen. Iltaruskon kauneus on uskomaton. Rautaveden iltaruskot ovat niin suuremuisen kauniita, että niitä on käytetty myyntivalttina huvilakaupoissa. Kukaan ei voi vangita kultareunaisia pilviä ja koko kullankarvaisena hehkuvaa taivasta. Samat värit toistuvat veden pinnassa. Vain kapea, vihreä kasvillisuuden nauha erottaa veden ja taivaan toisistaan. Siellä rannalla seisoo Sastamalan mahtava kivikirkko paikallaan aikaa uhmaten. Arvokas vanhus on yhä valmis ottamaan vastaan tulevat vuosisadat ja -tuhannet kuin ikuisuuden vertauskuva. ■

9. Septemb. Soldat, vachter herra i Hofiendi by med
gärd, Gård frägade efter Karlsson, frivilig och den
svenskan Fredriksson, Ungef. Johan Andersson ifrån
Lo, Henrik Simonsson Bäck i från Hofiendi, båda
baldaren, och Skansen, Johan D. i Hofiendi by, i
Maifia Simonsson i från Hofiendi by, som en med
baldaren i följande, att så som skall herra i
H. Friedrichen Gustaf Mellin, som fulji gärd i St.
och döpt i Enghusen i 10. dito. Bernt G.
Hies. La Modran förda fsk varit hieshaldar Matt
Gustaf, Bernt Lucas Dotten.

Mouhijärven seurakunnan syntyneiden luettelo v:lta 1694.

Aimo Matikainen

Kiehtova sukututkimus – Mellinien tarina

Kaikki alkoi kymmenisen vuotta sitten kun vaimoni Marjatta poikkesi hattukauppaan Vammalan Puistokadulla.

Tunnettu muotilady ja hattutaiteilija Raija Mäkinen, o.s. Mellin jutusteli ikätoverinsa kanssa ensin niitä näitä, kunnes yhtäkkiä kysyi, että "vieläkös se sun miehes tutkii niitä sukuja?"

"Ei se enää, eikä se mikään varsinainen tutkija olekaan, sellainen harrastelija", Raijalle vastattiin.

"Juu, juu, mutta mun on pakko saada tietoa niistä Mellineistä. Miksi Iivari-soisä otti Mellin-nimen muuttaessaan 20-vuotiaana Mouhijärveltä Karkun Kuttalaan. Sukua asia on vaivannut vuosikymmeniä ja on meitä kiusattukin että miksi teillä on sellainen aatelinen nimi", intti Raija.

Ja lopun arvaattekin. Olin jo viikon päästä koukussa "Mellineihin". Tuttu

kuvio sukututkimuksen harrastajille. Ensin Kansallisarkiston tutkijasaliin ja maakunta-arkistoihin, mikrofилmejä Vammalan ja Metson kirjastoihin puhumattakaan paikallisarkistoista. Tutuiksi tulivat myös aateliskalenterit, Ritarihuone Helsingissä ja siellä erityisesti päägenealogi Henrik Degerman.

Mellinin paronit ja kreivit

Suomessa vapaaherrallinen Mellin-suku kirjattiin ritarihuoneeseen 6. 2. 1818 numerolla 4.

Ruotsissa suku aateloitiin jo 1668 sekä vapaaherra- että kreivisuvuiksi. Suomeen Mellin-nimi vakiintui kun ratsumestari Christoph Mellin sai kuninkaalta läänityksiä Käikisalmen läänistä 1600-luvulla. Hänen poikansa Bernt Mellin, 1608–1690, oli "rohkea" herra, joka

haavoittui kahdesti vaikeasti ja on haudattu Viipurin tuomiokirkkoon.

Tyrvään–Karkun seudulle Mellinit tulivat kun Berntin poika eversti Bernhard Mellin, 1636–1676, omisti silloisen Karkun kunnassa sijaitsevaa Kuljun kartanoa. Myös hän oli "urhea taistelija" kuten isänsäkin ja haavoittui kahdesti vaikeasti kaulaan ja käteen Lundissa ja Landskronassa.

Mellin-suku on lähtöisin Italiasta. Se oli roomalainen ylimyssuku, josta ensimmäinen maininta on vuodelta 996. Silloin Marcus Mellenius johti kansannousua silloista paavi Gregoriusta vastaan. Roomassa on yhä kirkko, joka on nimetty rakentajansa Mellinin mukaan. Italiasta yksi sukuhaara siirtyi ensin Pommeriin Saksaan ja sieltä mm. Ruotsiin ja Suomeen.

Näin siis lähdin kulkemaan pitkää

sukutietä Mouhijärven Vesunnista ja Karkun Kutalasta Ruotsin kautta Saksan Pommeriin ja sieltä lopuksi Italiaan. En etsinyt Raijalle aatelista kunniaa vaan vastausta hänen kysymykseen, että miksi rakastettu Iivari-vaari otti Mellin-nimen ja väitti kiusaajilleen, että hän tuntee sukunsa historian. Iivari-vaari eli rauhallisen ja vaatimattoman elämänsä tutussa Kutalassa. Hän kuoli siellä 1951.

Raijan sukuyhteys Mellineihin alkaa hahmottua

Iivari-vaari, kirkonkirjoissa Ivar Malakiaanpoika, syntyi Mouhijärven Vesunnissa 13. 4. 1877 ja hän muutti parikymppisenä Karkun Kutalaan 13. 12. 1897. Iivarin talonpoikainen suku löytyi helposti Mouhijärven kirkonkirjoista. Äiti oli Ylivilon Caroliina-tytär ja isä Malakias Alfred Lahti.

Ensimmäinen ahaa-elämys oli kun selvisi että Malakiaan äiti Seraphia oli sotilas Johan Pihlin tytär Mouhijärven Vestolan Kinkiltä. Siis ensimmäinen sotilas, mutta vielä kaukana Mellineistä. Sotilas Johan Pihl oli sotilasnimi. Hän oli Johan Reinhold Philipsson ja syntynyt 21. 1. 1770 Porin Lyttilän kartanossa. Reinhold on tyyppinen Mellin-nimi,

joka toistuu aateliskalenterissa mutta kuka oli hänen isänsä Philip?

Pienen vaivan jälkeen hänkin löytyi. Hän oli Phillip Berentsson ja syntynyt 27. 2. 1738 Nousiaisten Toroisten katselmuskirjurin virkatalossa. Hän oli kirkonkirjojen mukaan kierrellyt sotilaspalvelijana sotilastaloissa mm. Nousiaisissa, Merimaskussa, Laitilassa ja lopulta Porin Lyttilän säterikartanossa, jota hallitsi siihen aikaan Eneskiöldin suku. Phillip palveli majuri Bernt Juhana Eneskiöldiä.

Nyt alkoi jo polttaa. Berent oli melliniläinen nimi monessa polvessa. Mutta seinä oli vastassa. Lähimmät Mellinit olivat Kuljun kartanon kolme paroni-poikaa, joista Gustav omisti Kiikassa Ruotsilan kartanoa ja Akaassa Hautaan kartanoa. Creutzin suvun omistamaa Selkeen kartanoa Mouhijärvellä vuokratiljelivät myös Mellinit, mutta aatelmatrikkeleista ei löytynyt apua. Mitä pienessä mouhijärveläisessä Vesunnin kylässä on voinut tapahtua. Elettiin isovihan aikaa ja nälänhätä koetteli Suomea. Varsinkin aateliset joutuivat pakenemaan Ruotsiin vihaa pakoon.

Neuvoteltiin Raijan kanssa että josko lopetetaan etsintä, jospa Iivari-vaari oli käsittänyt väärin. "Ei lopeteta", kivahti Raija. "Miksi Karkun kirkkoherrakin

suostui Mellin-nimeen vaikka tiesi sen alkuperän.

Läpimurto

Ja lopulta selvisi, kuka oli sotilas Johan Pihlin eli Mouhijärven Vestolan kylän Kinkin talon ruotusotilaan isoisa Berent.

Menin kesäkuumalla Tampereelle Metso-kirjastoon ja selailin vielä kerran Mouhijärven syntyneiden luettelon mikrofilmejä, sen ajan ruotsinkielistä "risuaitaa". Mitä ihmettä! Tuossahan on tekstiä Vesunnin kylän Suikin talosta (Ylivilon naapuri) ja "jalosukuisesta herra vänrikki Gustaf Mellinistä Kuljun kartanosta Karkun pitäjältä". Hei, ystävällinen kirjastovirkailija, tästä on saatava kopio.

Siinä se oli tähän juttuun liitetty kopio kastekirjasta. Suomensin sitä itse, mutta lähetin sen sitten ritarihuoneen genealogi Henrik Degermanille ja pyysin paitsi suomennosta myös hänen lausuntoaan.

Kastekirjan teksti on suomeksi: "päiväys, 9. syyskuuta (1694) syntyi avioton lapsi Vesunnin kylän Suikin talossa, kysyin (siis pappi kysyi) kuka voisi olla lapsen isä, jolloin kummit, nimitettiin Johan Andersinpoika Yliskallosta,

Iivari Mellin (oik) Väbä-Ropon pibassa vuonna 1950, vuota ennen poismukkumistaan. Valokuva rov. K. E. Rinne.

Iivari Mellin (oik.) Oulussa tyttärensä Lyylin luona. Lyyli on taatan vieressä, Elisa vasemmalla miehensä vieressä. Lyylin vieressä miehensä ja hänen poikansa. Vanhempi rouva ehkä Lyylin miehen äiti. Kuva on ehkä 1949 kesältä.

Henrich Simoninpoika Suikki Vesunnista; molemmat kruununsotilaita ja Karin Jobanintytär Vesunnista, vastasivat että aviottoman lapsen äiti Maisa Simonintytär Vesunnista oli synnytyksessä tunnustanut, että isän täytyy olla jalosukuinen herra vänrikki Gustav Mellin Kuljun kartanosta Karkun pitäjstä, ja kastettiin Tervamäessä 10. samaa kuuta nimellä Berent Gustav Matthias. Kun äiti synnytti, läsnä oli Matti Tykin vaimo Riitta Lucasintytär”.

Genealogi Degerman vahvisti asian kirjeessään. Hän mainitsi että tähän aikaan aatelisten isän merkitseminen syntyeiden kirjoihin ei ollut pakollista. Seikka, että kirkkoherra kuitenkin oli näin menetellyt, osoittaa, että ainakin kirkkoherra katsoi isyyden toteennäytetyksi. Poika sai myöskin etunimekseen Bernt Gustav eli tyypillisiä Mellin nimiä. Kirkkoherra vielä kirkonkirjamerkinnöissään luettelee syntymätilaisuudessa läsnä olleen todistajan, Briitta Lucasintyttären, ehkä siltä varalta, että asiassa syntyisi oikeudenkäynti.

Au-pojan Berent Gustav Mattiaksen isä, Kuljun parooni Gustav Mellin kohosi sotilasurallaan ratsumestariksi 1702. Hän avioitui Kiikan Ruotsilan

kartanon tyttären Helena Christina Rigemanin kanssa ja omisti Ruotsilaa. Avioliitosta syntyi 4 lasta, josta vapaa-herrallista sukua jatkoi 1698 syntynyt poika Gustav Adolf. Ratsumestari Gustav Mellin kaatui Mitaussa Latviassa 1704.

Asiakirjoista on pääteltävissä, että au-poika Berent muutti äitinsä Maisa Sui-kin ja Gustav Mellinin kahden veljen kanssa Ruotsiin Hallantiin isovihaa pakoon. Olojen rauhoituttua Berent palasi Suomeen ja otti sukunimekseen Westman, ehkä kotikyliensä Vestolan ja Vesunnin mukaan. Hänellä ei ollut aatelistarvoa eikä Mellinin sukunimi käynyt.

Hän sai 1730 nimityksen henkirakunnarykmentin henkikomppanian katselmuskirjuriksi Nousiaisten Toroisten virkataloon. Rykmentit olivat isovihan aikaan Ruotsissa, josta palailivat Suomeen 1730 aikoihin. Berentilla oli äidin ansiosta suomen kielen taito, joka oli eduksi sotilaskatselmuksissa. Hän jäi virasta eläkkeelle 1743. Berent Westman avioitui Anna Margareta Jolinin kanssa ja heillä oli jo mainitun Phillip-pojan lisäksi kaksi tyttärtä, Justina Briitta ja Christina.

Edellä mainituissa järjestelyissä olivat varmaan mukana Berentin isovanhemmat, maaherra Lorenz Creutz ja vaimonsa Catariina.

Uusia sukulaisia Raijalle Karkussa ja Tyrvällä

Mellin-tutkimuksen ohella tuli Raijan tietoon useita sukupaikkoja. Iivari-vaari avioitui Rainio-Lilius-sukuun kuuluvan Eufrosynen kanssa, jonka isä oli Rainion torppari Jooseppi Koveroinen, myöh. Rainio ja äiti Anna Matilda Iso-Harsu Karkun Palvialasta. Iso-Harsuun puolestaan oli tullut vävyksi Matti Tuomaanpoika Simppa. Koveroinen puolestaan oli alkuaan Kiuralan Yli-Viikarin torppa, johon emännäksi tuli Matti Tuomaanpoika Yli-Viikarin tytär Liisa. Matti Tuomaanpoika oli puolestaan tullut Yli-Viikarin vävyksi Tyrvään mahtitalosta eli Rautajoesta. Raijan isoäiti Eufrosyne Rainion kautta hänen sukupaikkojaan Rainion lisäksi ovat mm. Kiuralan Yliviikari, Palvialan Iso-Harsu, Nohkuan Simppa, Kutalan Pipo ja Vähä-Hisso sekä Tyrvään mahtava rustholli Rautajoki. ■

Muuan tsaarinvallan aikainen talo pappilan portin pielessä

Kaikki Vammalan seudulla syntyneet tietävät, että vanhan Tyrvään kirkonkylä, Vammala, vuonna 1915 kunnasta erotettu kauppala, paloi traagisten vuoden 1918 tapahtumien johdosta, va-paus-veljes-kansalaissodan keskellä. Alkuperäiseen kauppalaan kuului vain Vammaskosken sillan eteläpuolinen taajama lukuun ottamatta kirkkoa, joka jätettiin kauppalan perustamisessa kunnan puolelle. Palosta säästyi vuonna 1855 valmistuneen kirkon lisäksi lähinnä Rautaveden rannan puoleisia taloja, mm. vuonna 1908 valmistunut Tyrvään Yhteiskoulu ja vuodesta 1906 Vammalan rukoushuoneena toiminut talo. Myöhempi kehitys on näistä jäljelle jääneistäkin Venäjän vallan aikaisista taloista tehnyt jo melkein kokonaan lopun.

Sillan pohjoispuoli säästyi suurpalolta. Tosin silläkin puolella paloivat kauppias Frans Lehtosen talo, jonka paikalle tuli sitten Porin Voiman rakennus, ja kirkkoherra Johannes Bäckin aikana 1890-luvun alussa rakennettu kirkkoherranpappila; myös vuonna 1896 valmistuneen pappilan kivinavetan kattorakenteet paloivat. Mutta eipä ole pohjoispuolenkaan vanhassa taajamassa 1860-luvun nälkävuosina rakennetun Jaatsin lisäksi enää tänään jäljellä montakaan Venäjän vallan ajan rakennusta.

Vain vanhimpien tyrvääläisten muistoissa enää on, millainen oli välittömästi sillan pohjoispuolella oleva kylä vanhassa asussaan, millaisia olivat pappilaa ja sen kivinavettaa ympäröineet vanhat rakennukset nykyisen seurakuntatalon paikkeilla, luhtirakennus, liiterirakennus ja rakennus, jonka toisessa päässä oli pappilan pirtti ja pappilanvuokraajan eli arentaattorin asunto sekä toisessa päässä rippikoulutupa, millainen oli pappilan vanha suuli myöhemmän apteekkitalon vaiheilla, millaisia Innilän, Niemelän, Venetin ja Kivelän talot, millainen oli koko maisema sillalta rautatieasemalle. Niin täysin se on vuosikymmenten kuluessa muuttunut.

Kun tänä päivänä katselen Vammaskosken sillalta Asemakadun maisemaa, niin näen sen varrella Jaatsin lisäksi enää kaksi Venäjän vallan aikana rakennettua taloa. Toinen niistä on pappilan kivinavetta, nykyinen Tyrvään seudun museo, ja toinen sitä vastapä-

Anselm Nurmen vuonna 1911 rakentama talo vastapäätä Tyrvään kirkkoherranpappilan kivinavettaa, myöhempiä Tyrvään museota, vuosisadan alun asussa.

tä oleva puutalo, jonka historiasta sattuneesta syystä olen saanut tulla tietämään tavallista enemmän.

Ennen kuin sekin yksi tsaarinvallan ajan viimeisistä rakennuksista vanhassa Vammalassa joutuu lopullisesti muistojen joukkoon, kerron jotakin sen historiasta.

Sattuu olemaan nimittäin niin, että tuon talon on rakentanut isoisäni Anselm Nurmi vuosina 1910-1911, ja että se on isäni syntymäkotini. Isoisäni oli torpparin poika, syntynyt Tyrvään Stormin seutuvilla, Evon kylän Korkeenurmen torpassa vuonna 1868. Sieltä sai sukunimensäkin, tosin lyhennytyssä muodossa. Torpanvuokrasopimuksen päättyessä vuonna 1906 talo vei torpan torpparin alta, ja näin isoisäni vanhoine vanhempineen oli lähdeittä torpasta Vammalaan. Ilmeisesti tämä oli sysäys sille, että hänestä tuli kirvesmies, talonrakentaja ja tyrvääläisen rakentajasu-ven kantaisä veljensä Vihtori Nurmen ryhdyttyä puusepäksi.

Muistitieto kertoo, että Anselm Nur-

mi oli tyrvääläisen rakennusurakoitsija Kulmalan porukassa rakentamassa aikanaan jopa niinkin kaukana kuin Naantalissa Alfred Kordelinin huvilaa, myöhempiä tasavallan presidentin kesäasuntoa Kultarantaa. Hän toimi myös itsenäisenä urakoitsijana rakentaen taloja myyntitarkoituksessakin. Asemakadun varteen, rautatieaseman puolelle, hän teki muistitiedon mukaan kolme taloa.

Yhdestä näistä, viimeisenä vielä pysy-tyssä olevasta, tiedän enemmän. Sukumme vanhojen papereiden joukossa on Tyrvään kirkkoherran K.A. Heikelin ja talon rakentajan Anselm Nurmen 18.10.1910 kirkkoherranpappilassa alkikirjoittama tontinvuokrasopimus, jonka liitän tähän historiallisena ajankuvana. Todistajina sopimuspaperissa esiintyivät Hilja Heikinheimo ja Emma Rautakoski. Maa ei ollut ostettavissa. Vuokralaisia olivat niin mäkitupalaiset kuin torpparitkin. Tontti oli siis vuokratontti, joka kuului kirkkoherran virkatalon, pappilan, maihin.

Vuokrasopimuksen tekemistä edeltäneenä kesänä Anselm Nurmi oli solminut avioliiton tyrvääläisen torpparin tytären Fanny Harjunpään kanssa. Suunnitelmissa oli siis oman kodin rakentaminen, mikä käy ilmi myös tuosta sopimuksesta.

Vuokra-sopimus

Täten vakuutan työmies Anselm Nurmelle nautinto-oikeuden Pappilan maalla olevaan tonttiin N:o 32, joka sijaitsee valtamaantien pohjoisella puolella Pappilasta asemalle päin Nordlingin tontin itäpuolella, josta sen katu erottaa. Tämä tontti sisältää 20,00 aaria mäkimaata. Vuokraehdot ovat seuraavat:

1. Vuokraajan on pidettävä rakennukset kaikkiin puolin siistinä ja hyvässä kunnossa, laitettava pystöaita valtamaantien puolelle ja siistit aidat muille puolille tonttiansa tarpeen mukaan. Rakennukset ja ainakin maantienpuoleinen aita ovat punattavat tai maalattavat. Huoneiden sisus ja pihamaa ovat pidettävät niin puhtaina ja siistinä, ettei terveyden hoidon puolesta ole mitään syytä muistutuksiin. Tontilla olevia puuita, jotka voivat olla paikan kaunistuksena ei saa ilman erityistä lupaa kaataa eikä turmella, vaan on päin-vastoin koettava, miten mahdollista, tonttia uusilla istutuksillakin kaunistaa. Rakennusten sijoittamisen subteen on milloin tarvitaan neuvoa kysyttävä kirkkoherralta.

2. Tästä tontista tulee vuokraajan vuodelta, ensi kerta luettuna Vapun päivänä 1911 huhtikuun 30 päivään 1912, ja sitten vuosittain ennen huhtikuun loppua maksaa kahdeksankymmentä (80) markkaa. Jos maksu viipyy yli määrääjän, niin lasketaan puuttuvasta summasta korkoa kuuden mukaan sadalta vuodessa, maksun tapautumiseen asti; ja jos maksu ei ole täysin suoritettu kahden vuoden kuluttua, niin olen oikeutettu sanomaan irti vuokra-sopimuksen, niinkuin 4:ssä §:ssä sanotaan.

3. Vuokraaja saa myydä tai muutoin luovuttaa nautinto-oikeutensa tonttimaahan tai sen osaan toiselle hyvämaineiselle henkilölle saatuaan siihen kirkkoherran luvan. Samoin on kirkkoherran lupa saatava, jos vuokraaja haluaa tonttimaalle rakentaa huoneita muita kuin omaa perhettä varten tabi pitää vuokralaisia.

4. Tälle vuokra-sopimukselle saa vuokraaja bakea pitempi-aikaisen lailisen vabvistuksen. Mutta siksi kunnes vabvistus on saatu on tämä sopimus voimassa meidän välillämme, jos vuokraaja täyttää ylempänä olevat ehdot ja hänen perbeessänsä vietetään siveellistä elämäntapaa. Mutta jos hän näitä

ehdoja vastaan rikkoo, on hän perbeensä kanssa velvollinen pois muuttamaan lailisen muuttoajan nautittuaan.

5. Jos riitaisuuksia tonttien vuokraajan välillä syntyy rajoista, aidoista tabi rakennusten sijoittamisesta, niin heidän on tyydyttävä kirkkoherran tabi hänen valtuuttamansa ratkaisuum.

Tätä vuokra-sopimusta on kirjoitettu kaksi yhtäpitävää kappaletta.

Tyrvään Pappilassa lokakuun 18 p:nä 1910.

K.A. Heikel

Tähän vuokra-sopimukseen olen kaikkiin puolin tyytyväinen ja lupaan yllämainitut ehdot täyttää.

Paikka ja aika yllämainitut.

A. Nurmi

Todistavat:

Hilja Heikinbeimo

Emma Rautakoski

Sopimus sisältää mielenkiintoisia entisaikoja kuvaavia vuokraehtoja. Varsinainen rakennustyö lienee alkanut heti sopimuksen allekirjoittamisen jälkeen syksyllä 1910. Kyseessä oli tavanomainen sen ajan puolitoistakerroksinen hirsitalo. Talo valmistui viimeistään kesällä 1911, sillä nuori aviopari muutti tähän uuteen kotiin ennen syyskuussa tapahtunutta esikoisen syntymää. Isäni Eino Nurmi kertoi nimittäin menneitä muistellessaan monesti, että tämä talo oli hänen syntymäkotinsa, että hän oli syntynyt "pappilan portin pielessä", minkä tarkkan syntymäpaikan kirkonkirjat vahvistavat.

Tästä oli syytä muistuttaa jälkipolvea siksi, että jo vuonna 1917 – Tyrväällä-

Tyrvääläinen talonrakentaja Anselm Nurmi (1868-1949).

kin tunnetusti levottomana vuonna, itsenäistymisen edellä – jolloin isäni oli vasta vähän alle 6-vuotias, hänen isänsä myi talon ja muutti vaimonsa ja kahden lapsensa kanssa syrjäkylälle, Houhalankylään, ja sieltä myöhemmin Tapiolankylään jälleen rakentamaansa uuteen taloon.

Isäni varhaisimmat lapsuuden muistot liittyivät kuitenkin juuri noihin maisemiin, "pappilan portin pielessä". Elävänä muistoissa oli mm. kotitontin vuokraisäntä, lähinaapuri, kirkkoherra K.A. Heikel, jonka kävely polku kulki kotitontin ja lähellä sijainneen pappilan suulin ohi. Kerran poika oli seissyt pi-

Yksi Vammaskosken sillan pohjoispuolen vanhan taajaman vanhimmissa taloista, vastapäätä Tyrvään museota. Alkuperäisestä asustaan taloa on jatkettu sillalle päin. Kuva vuodelta 1999.

hakivellä ja matkinut kirkossa kuulemaansa saarnaa. Rovasti oli sattunut juuri silloin kulkemaan ohi, oli pysähtynyt hetkeksi, mutta jatkanut sitten matkaansa. Äiti oli huomannut tilanteen, kauhistunut ja antanut pojalle selkäsaunan – tämän hyvämuistisuuden johdosta.

Taloon otettiin myös vuokralainen. Vuokralaisista pikku pojan muistoihin jäi erityisesti asemapäällikön leski Anna Savonius. Myös vammalalainen Tatu Pohja on kertonut, että hänkin oli lapsuudessaan jonkin aikaa asunut tässä talossa.

Eino Nurmi muisteli olleensa tässä pappilan portin pielessä "herrasväen rouvien koulussa", jossa pikku pojalle opetettiin herrasmiehen tapoja, mm. miten lakki tulee ottaa päästä tervehdit-

täessä.

Lähtö synnyinkodista oli pikkupojalle kova paikka, johon hän muisteluisaan yhä uudelleen palasi, mm. lähtötunnelmiin syyskesällä 1917 Vammakosken uudella, vuonna 1915 valmistuneella kivisillalla.

Oman lapsuudenkotini seinällä oli maalaus, joka esittää taloa alkuperäisessä asussaan sellaisena, kuin se oli vuosisadan alussa.

Talon osti vuonna 1917 tehtailija Herman Ulvén, ja se siirtyi sitten hänen poikansa Uuno Ulvion omistukseen. Vuoden 1918 tapahtumien keskellä talo säästyi, vaikka vieressä roihusivat pappilan kivinavetan kattorakenteet. Piharakennuksessa toimi sitten Ulvion vesitehdas, jossa tehtiin kuuluisaa "ulviolaista" limonaadia ja pilsneriä.

Sittemmin rakennusta jatkettiin sillalle päin, ja näin se myöhemminkään ei ollut vain yhden perheen talo. Sillanpuoleisessa kulmassa toimi aikanaan myös kauppaliike. Tietojeni mukaan talon osti myöhemmin Ulviolta Lauri Uusiniitty ja sitten Juhani Riutta.

Isoisäni rakentama talo, vastapäätä Tyrvään museoksi muutettua entistä pappilan kivinavettaa, on tulossa muuttaman vuoden kuluttua 100 vuoden ikään. Tällaisen iän saavuttaminen Vammalan vanhan keskustan taloilla on perin harvinaista. Siksi siitä kertominen on ollut ainakin yhden kirjoituksen arvoinen.

Lähteet:

*Tyrvään seurakunnan kirkonkirjat
Haastattelut: Heikki Nurmi, Esko Pietilä ■*

Näiden hevoscärryjen kyydissä on paljon ikävuosia ja elämäkokemusta. Ohjaksissa on 80-vuotias Otto Kärki, markkinoiden veteraani, ja kyydissä arkkiaatri Arvo Ylppö ja vaimo Lea Ylppö.

Aili Uotila

Arvo Ylppölle

Arvo Ylpön kehdon luokse
pieni onnetar hiipi.
Sillä oli kerrottavaa,
se oli kultasiipi –
Aika ja työ
jo kättä lyö,
pois väistyi pimeä yö.

Arvo Ylpön matkanteko
kulki nopeasti
etelästä sinne tänne
pohjoisehen asti.
Siinä oli vauhtia ja
paljon tien mutkaa
kiitokseksi ojennamme
monta kesän kukkaa.

Ilma on kuin lapsen katse
kastehelmetkin ovat
entistä kauniimpia –
ihmismielet ovat
kuin suvinen päivä –
eletään Arvo Ylpön aikaa.

Tämän runon esittivät lapset vuoden 1987 toijalalaiselle arkkiaatri Arvo Ylppölle nimeämistilaisuudessa 4. 6. 1987 Toijalan markkinoilla.

Elintarveohjesääntö keväältä 1918

Vuoden 1918 keväällä oli Tyrväälläkin kaiken sekasorron ohessa kova puute ruoasta, sillä jo alkutalvella oli kunta pakkolunastanut valtiolle viljaa ja punaiset veivät pakolla loput. Heidän varastonsa tuhoutuivat Vammalan palossa. Talolliset yrittivät henkensä kaupalla piilotella viimeisiä viljojaan. Linkillä oli tällainen varasto lantaruumassa hakojen alla. Osa viljasta oli puimatta ladoissa.

Heti sodan loputtua eli toukokuun lopulla alkoi Tyrvään kunta järjestää hallintoa vanhalle pohjalle ja elintarvelautakunta ryhtyi toimimaan. Se tarvitsi nyt myös paikallisorganisaation ja sellaiseksi määrättiin jo olemassa oleva köyhäinhoidon järjestelmä piireineen ja kaitsijoineen kuten seuraavasta kiertokirjeestä ilmenee.

Kalle Linkki oli köyhäinhoidon varapääjohtaja omalla alueellaan ja hän sai elintarvelautakunnan puheenjohtaja Frans Sipiltä seuraavan kirjeen:

"Kiertokirje Tyrvään Elintarvepaikallistoimikunnille

Kun nykyinen elintarvepula vaatii aivan nopeaa ja voimakasta toimintaa oikean elintarpeiden käytön ja niubin lisäkkeiden lisäämisen sekä elintarvetuotannon tukemisessa ja valvomisessa, niin on hallinnollisesta määräyksestä valittu paikallistoimikuntia, joiksi Tyrväässä on tullut köyhäinhoidon piiri-johtajat tai varajohtajat ynnä kaitsijat, tehtävään, joka oheellisesta ohjesäännöstä lähemmin selviää, ja johon Teidän, ehkä vanhan työnjaon perusteella ja Kaitsijan kanssa ohjesääntöä tutkituanne, on heti käytävä. Matkoilla tulee toimitsijoilla olla erityinen muistikirja, jossa eri perheillä on oma avauksensa. Valvonnan alaisille perheille annetaan leipää ym. kortteja vain kaitsijain lupalapuilla. Myöhemmin määrättänee toimipalkkio. Toistaiseksi keskiittää paikallistoimikuntien työtä Elintarvelautakunta.

Tyrvää 18.5.18 Elintarvelautakunta psta Frans Sipi."

Kirjeen mukana oli seuraava ohjesääntö:

Elintarve-Paikalliskuntien Ohjesääntö

Elintarvepaikallistoimikunnissa on 2-3 henkilöä, eniten naisia.

Paikallistoimikuntien tulee:
 1 *ksi* kulkea ainakin kerran kuussa ympäri alueensa kaikis-
 sakin, erittäinkin vähäväkisissä, virkistystä, roh-
 kaisua, neuvoja ja apua tarvitsevilla perheillä,
 2 *ksi* tehdä puutteista, ylivoimista, ylikäytöstä, joutilaasta elämä-

Paikallistoimikuntien tulee:

1 *ksi* kulkea ainakin kerran kuussa ympäri alueensa kaikissakin, mutta erittäinkin vähäväkisissä, virkistystä, rohkaisua, neuvoja ja apua tarvitsevilla perheissä.

2 *ksi* tehdä puutteista, ylivoimista, ylikäytöstä, joutilaasta sopimattomasta ja tuhlavasta elämästä, suunnittelemistaan viljelys,- siistimis,- lannanhoito,- kuivikesammaleennosto,- käpyjen ja puiden keruu,- käsi- ym. töistä tarkat merkinnät, että voi uudella käynnillä niiden toimeenpanoa tarkastaa ja sen mukaan päättää jauhojen tai leivän, rahaavun ym. annosta. Samoin on työhön kykeneviä henkilöitä, kuten vaimoja ja lapsia työhön määrättävä joko omaan tai vieraan ja on tällaisistakin määräyksistä merkintä tehtävä vastaista tarkkailua ja mahdollisia toimenpiteitä varten.

3 *ksi* perheen pähenkilölle on paikallistoimikunnan jäsenen annettava perheolojen ja töiden perusteella todistus, jolla tämä voi elintarvelautakunnalta saada sen oikeuttaman leipä- jauho- tai muun kortin.

4 *ksi* paikallistoimikunnan jäsenten tulee matkoillaan välttää nautintoaineiden käyttöä ja tarkastettaviaankin siihen kehottaa, samoin muutoinkin vakavaan, ahkeraan, säästeliäiseen ja kristillissiveelliseen elämään sekä huoltaa elintarpeitten ja lisäkkeiden oikeasta käytämisestä.

5 *ksi* paikallistoimikunnan on kuu-
 kausittain tehtävä selkoa toiminnastaan samoin Elintarvelautakunnan alaiselle Keskustoimikunnalle.

Keskus- ja paikallistoimikunnat valitsee yhdessä elintarve- ja kunnallislautakunnat. Elintarve-neuvojan tulee näille antaa tehokasta opastusta.

Elintarvepaikallistoimikuntia ei jätetty toimimaan vain ohjesäännön varassa, vaan heille annettiin koulutusta. Juuso Rahola oli Elintarvehallituksen palveluksessa oleva elintarveneuvoja ja hän oli tulossa Stormin koululle esitelmöimään 24.5.1918. Teodor Rosila, joka pii-

"Kaltsila 23/5 1918

Hyvä ystävä!

Tämän myötä läbetän sinulle nämä Elintarvelautakunnan lähettämät kirjelmät ja pyydän, että sinä Prusin kanssa huomenna t.k. 24 p. menisit Stormin koululle niin kuin tämä postikortti osoittaa, jossa saisitte kuulla Rabolan neuvoja näissä kirjeissä olevain asiain jobdosta, kun minulla on ybtä ja toista es-tettä, etten voi tulla. Päättäkää ja neuvotelkaa sitten Prusin kanssa näistä asioista miten ruvetaan toimimaan. Ystävyydellä T. Rosila

Ole hyvä ja ilmoita Rabolalle, että siinä olet varapääjohtajana minun puolestani tästä piiristä. Sama"

Esimerkkinä ohjesäännön mainitsemasta koulutuksesta oli Tyrvään Sanomissa lokakuussa 1919 (tämä numero on Linkillä säilytetty) em. elintarveneuvoja Juuse Raholan (Juuse Rahola oli alkuaan Satakunnan maanviljelyseuran neuvoja ja tähän aikaan talon isäntä ja teki varmaankin itse kokeet) kirjoitus, joka alkaa seuraavasti:

"Ei köyhän kannata" on tavallinen puolustuslause niillä, jotka eivät vielä käytä sammalkuiviketta (pehkuu). Että saataisiin selville asian todellinen laita on Tyrvään maamiesseura pannut siinä suhteessa Varilan Sepällä alulle kaksi koesarjaa, käyttäen multa- ja pehkukuiviketta käymälän eli makin alustassa maapohjalla tai pitäen saman ajan ilman kuiviketta".

Selostus jatkuu lyhennettynä: Koeolosuhteet on selostettu perusteellisesti samoin tulokset. Kokeita tehtiin mm. viljelemällä sokerijuurikasta 10 neliometririidussa, joka oli lannoitettu erilaisen käsittelyn saaneella makkilannalla. Juurikassato oli lannoittamattomalla ruudulla 24 kg, kuivikkeettomalla 23 kg ja kuivikkeellisella 34 kg. Hyöty on selostuksessa laskettu tarkkaan ja päädytään seuraavaan:

"Kun kokeet on tehty huolellisesti ja sivuvaikutteita välttäen niin voi ylläesitettyjä koetuloksia pitää todellisuutena, jotka antavat otsikkolauseen "todenpitävyydelle" kerrassaan musertavan iskun kun otamme huomioon, että pehkuu sentään voidaan saada 20 -40 penniä kilo riippuen siitä, ottaako itse vai ostaa-ko ja miltä matkalta."

Ohjesääntö oli aika vaativat sekä valvottavien että myös valvojen kannalta. Tiedossani ei ole, onko mainittuja muistikirjoja säilynyt.

(Lähde Eero Hanhijärvi: Linkin kronikka. 2003). ■

Elintarvepaikallistoimikunnissa on 2-3 henkilöä, eniten naisia.

rijohtajana oli Kalle Linkin esimies, on lähettänyt hänelle kirjeen:

Suodenniemeläinen runoilija ja saarnamies Frans Lehto (1875–1957)

”Äitini, joka oli elättänyt itseään kankaan kudonnalla, toivoi minustakin käsityöläistä. Hän vei minut jalkine-työntekijän oppiin. Mutta se ei miellyttänyt minua, vaan minä halusin tulla kauppiaksl. **Sellaiseksi pääsinkin saatuani ostaa Turusta ”Paperi- ja tapettikaupan”.** Myöhemmin luovuin tapettien myynnistä ja olen harjoittanut jatkuvasti vain kirja- ja paperikauppaa”, näin kirjoittaa itsestään syntyperältään suodenniemeläinen Frans Lehto.

Aikuistuttuaan Lehdosta tuli turkulainen kirjakauppias ja saarnamies.

Pienen mökin orpopoika

Heinäkuun 25 päivänä 1875 syntyi eräässä pienessä kodissa Suodenniemen Kiikoistenkylän poika, jolle kas- teessa annettiin nimi Frans Herman. Hänen vanhempansa olivat Palomäen talon poika Abraham Herman Juhonpoika ja tämän vaimo Maria Juhontytär, Korkean talon tyttäriä. Palomäki ja Kor- kee sijaitsivat lähellä toisiaan. Frans ei nähnyt koskaan isäänsä, sillä tämä kuoli helmikuussa 1875, siis ennen pojan syntymää.

Äidin kotitaloa isännöi hänen veljen- sä Manu Korkeenanalanen. Hän osoitti armeliasta rakkautta leskeksi jäänyttä sisartaan ja tämän lapsia kohtaan mm. rakentamalla sisarelleen asunnon oman kotinsa läheisyyteen. Siinä eleli äiti tyttärensä ja poikansa kanssa hank- kien elantonsa kutomatyöllä. Monet ikkunaverhot, liinat ja huivit lähtivät hänen kangaspuistaan.

Frans-poika kasvoi ja varttui vuosien mittaan. Hän oli vilkas ja iloluonteinen. Hänen kuusi vuotta vanhempi si- sarena joutui jo aikaisin vieraan palvelukseen.

Franspoika sai kotona yksin nauttia uskovan äidin hellää hoivaa. Äiti luki ahkerasti Jumalan sanaa milloin vain työltään jouti. Hän osasi monia virsiä säveleminen ja niitä hän usein kaiut- ti kauniilla äänellään. Se aika, mikä sunnuntaisin liikenä pitkältä kirkkomat- kalta, käytettiin kotihartauteen. Frans- poika oppi jo pienenä lukemaan, samoin opetti äitinsä hänet myös rukoile- maan. Aapisesta oli opittava aamu- ja

Frans Herman Lehto.

iltarukoukset. Virsikirjan yhteydessä olevasta evankeliumikirjasta luettiin aamu- in ja illoin kullekin viikonpäivälle kuuluvat rukoukset. Ei mihinkään teh- täviin saanut aamulla ryhtyä, ennen- kuin päivän rukoukset oli luettu.

Tällaisessa hengessä kasvoi Frans ja joutui sitten aikanaan rippikouluun. Siellä sai hän sukunimen, jota hänellä ei vielä ollut. »Ole sinä sitten vaikka Lehto, sopiiko se?» Opettajan ehdotuk- seen poika vastasi: »Sopiihan se!»

Nuorena miehenä

Frans Lehto ryhtyi kulkukauppiiaan am- mattiin, harjoittaen sitä jonkin aikaa ja eleli huolettomasti.

Mutta sitten kaikki alkoi väkisin muuttua: ”Kerran hän - 24-vuotiaana - kuoli unessa sanottavan: Sinä kuolet tänä vuonna! Tämä sanoma ei häntä en- sin häirinnyt, mutta se ei myöskään unohtunut, vaan vähitellen teki mielen rauhattomaksi. Yhä uudelleen nousi mieleen kysymys: ”Mikä on osasi, jos tänä vuonna kuolet?”

Se vuosi kasvatti paineita vanhetes- saan. Lopulta hän meni hengelliseen saarnatilaisuuteen, jossa kertoi puhujal- le vakavan tilansa. Kaikki muuttui ker- ralla. Hän sai synninpäästön - ja elä- män tarkoitus selveni. Samalla hänessä

sytty sisäinen tarve julistaa Jumalan sa- naa mahdollisimman monelle ihmiselle. Vuonna 1903 hänestä tuli Suomen Luterilaisen Evankeliumiyhdistyksen saarnaaja.

Saarnamatkalla löytyi sekä puoliso että työ

Ensimmäisen kerran Frans Lehto vihit- tiin v. 1898 Hilda Sofia Vilénin kanssa mutta avioliitto oli päätynyt vaimon kuolemaan jo vuonna 1904.

Pian tämän jälkeen saarnamatkalla Sääksmäellä Lehto tutustui Amanda Forss-nimiseen leskirouvaan, joka omisti leipomon. Tämän kanssa hän solmi avioliiton v. 1905 ja Sääksmäki tuli hänen kotipaikakseen. Yhdessä uuden vaimonsa kanssa hoiti hän tä- män leipuriliikettä, jatkaen kuitenkin edelleen sananjulistustaan. Mutta taas kerran saarnamatkalla alkoi tapahtua. Hän oli Turussa ja asui ystävänsä, kauppias A. Westerin luona. Tämä tar- josi hänelle ostettavaksi omistamansa paperikaupan. Kun leipurinammatti ei ollut Lehdolle mieluinen ja kun esitetyn kaupan maksuehdotkin olivat suotui- sat, tunsu Lehto sopivan tilaisuuden nyt olevan käsillä. Kauppa päätettiin ja Lehto muutti perheineen Turkuun v. 1906.

Hänen kauppaliikkeensä niemeksi tuli »Uskonnollinen Kirjakauppa». Tur- ku tuli nyt Lehdon kotikaupungiksi. Täältä käsin saarnaajatoimi jatkui edel- leen. Hän perusti laulukouluun, jota hän myös johti. Näin syntyi myös tarve musiikin opiskeluun ja niinpä Frans meni oppilaaksi Turun Lukkari- ja urkuri- kouluun. Nämä opinnot kuitenkin kes- keytyivät puolison sairastuttua ja kuol- tua v. 1912.

Frans Lehto solmi vielä kolmannen avioliiton vuonna 1913 mouhijärveläi- sen Tilda Renforssin kanssa. Heidän yhteinen taipaleensa jatkui miehen kuolemaan asti. Huollettavana oli suuri perhe, mutta aikaa täytyi aina riittää sananviljelyyn. Frans tunsu, että sen, joka muille saarnaa, tulee itse olla sanaan perehtynyt. Niin hän hankki vielä v. 1920 saarnalupatutkinnon Tu- run Tuomiokapitulista. Hänen perh-

tyneisyytensä Raamatun sanaan kävi selvästi ilmi niissä kolmessa raamattupöytäkirjassa, joissa hän säännöllisesti oli mukana elämänsä loppuun asti.

Myös julistajana esiintyi Lehto loppuun asti. Kun perhe yritti, isän heikontunutta terveyttä ajatellen, häntä pidätellä, vastasi Frans : »-Minun täytyy mennä.» Puhetilaisuuksia oli hänelle ilmoitettu vielä heinäkuun 14 päiväksi. Nämä puheet jäivät kuitenkin pitämättä, sillä heinäkuun 12 päivänä 1957 Frans Lehto nukkui pois ajan vaivoista. Hän oli toivonut saavansa kuolla kotonaan ja se toivo täytyikin. Vainajaa jäivät kaipaamaan puoliso sekä viisi poikaa ja kaksi tyttäätä perheineen.

Muistikirjoituksen, julk. Kotimatkalta-vuosikirjassa 1957, loppuun rovasti T.G. Joutsu liitti Lehdon oman laulun "Sä Jeesus löysit lampahas ..." neljänneksen säkeistön:

"En pelkää hirmuvaltoja
Sun Herra seurassas.

Ei kuolon virrat kauhista
Sun, Jeesus haavoissas.

Käyn poikki virran Saalemiin,
Käyn Herran kansan Kaananiin
Ja laulan: Kiitos Jeesuksen,
Kun osti syntisen."

Siionin Kannel (1999) n:o 463

Tuntuu hyvin liikuttavalta, että Frans Lehdon muistotilaisuudessa pidetyn puheen loppuun liitettiin juuri tämän laulun säkeet, sillä saman sävelmän varaan hän oli runoilut myös lapsuutensa kaipauksen ja ikuisuuden kaipuun sävyttämän laulun.

"ÄIDIN MUISTO"

1. Ah, äidin, hellän, armaan,
Mä muistan kultaisen
Ja lapsen turvan parhaan;
Helmansa herttaisen.
Sain piennä palleroisna
Rintaansa vasten nojata,
Uinua huoletonna,
Hän hoivas, hellien.

2. Sun, äiti, rakkauttas,
Mä aina kiittelen
Ja uhrimieltäs, huoltas,
Viel' yhä muistelen.
Sun neuvos kalliit muistaa,
Myös aina minä tahtoisin
Ja sydämeenä painaa,
Sun kuvas, armahin.
(mukaillut Urpo Vuorenoja -02)

"ÄIDIN KYYNELEET"- laulu taas ker-
too kaunistelematta sen traagisuuden ja
hengellisen taistelun sekä uskonnollisen
kaipauksen, joka nuoruusiän aikana
oli Frans Lehdon hurjan uskontaiste-
lun koko kuva. Aivan varmasti hän ko-
ko lopun elämänsä kiitti äitiään tämän
uskollisista rukouksista, jotka kuultiin.

Lehto (kuvan oikeassa reunassa) ja neiti Öblom (vasemmalla) asiakkaina Lehdon lapsia Puutarbakadun puoleisessa ensimmäisessä liikkeessä. Kuva on otettu 1930-luvulla.

"ÄIDIN KYYNELEET"

Kun lapsuuden päiväni muistan
Ja kotini pienosen vain,
:: Myös äitini armahan muistan
Ja helmansa herttaisen ain' ::

Viel' lapsuuden uskonni muistan
Ja rauhan mun rinnassani.
:: En tiennyt ett' vaaroja paljon,
Ain' vaanii mua matkallani::

Viel' muistan kun äiti mua neuvoi
Ja siunasi päivin ja öin.
:: Hän Jumalan haltuun mun uskoi.
Kun kodista luotaan pois jään::

Ja äitini neuvonta hellä,
soi alati korvissani:
:: „Oi, lapseni, syntiä vältä,
Äl' unhoita Jumalaasi." ::

Vaan onneton kurja mä kuljin
Luot' Isäni taivaisen pois
:: Ja kyyneleet äidille tuotin.
Hän lapsens' ei hukkuvan sois::

Näin rukoili itkien, äiti,
Kun huolissaan muisti ain' mua:
„Oi, Herra, Sä laupias suuri,
Tuo lapseni ristisi luo."

Ne äitini kyyneleet poltti,
Mun tuntoonni tulisesti
:: Ja huutonsa Herra jo kuuli,
Mun eksyneen palautti::

On sammunut silmäsi, äiti,
On kuivattu kyyneltes vuo.
:: Sait kruunusi ja seppeleesi,
Kun saavuit jo Jeesuksen luo::

Mä kiitän sua rukouksista
Mä kiitän sua kyynelistä.
:: Koht' yhdessä istuimen luona,
Me laulamme ylistystä::

Tämän laulun voi laulaa vaikka Pe-
pin jäähyväislaulun sävelellä "On laiva
valmiina lähtöön", tai suom. kansanl.
"Täällä yksinäni laulelen" sävelellä.

Frans Lehdon koko runollinen tuo-
tanto on mittava. Nykyisessä Siionin
Kanteleessa häneltä on kolme laulua :
"Sä Jeesus löysit lampahas", 1908, no
463,

"Vain sun veres Jeesus", 1912, no 174
ja "Taas riemuiten laulan Jeesukses-
ta", 1923, no 330.

1980-luvulla julkaistussa "UUSI VEI-
SU"- nimisessä laulukirjassa häneltä on
yhdeksän laulua.

Hänen runokirjassaan "Matkalla ko-
tiin", julk. 1951, on 126 runoa, joista
suurin osa soveltuu laulettavaksi. Tä-
män lisäksi on häneltä julkaistu run-
saasti muita runoja ja lauluja. Nykyajan
kieli- ym. ajanmukaistaminen vaatii
vain pieniä muutoksia ja kauneusleik-
kauksia.

Talvikukkaa -nimiseen Evankeliumi-
yhdistyksen joululehteen hän kirjoitti jo
vuonna 1916.

FRANS LEHDON LAULUJA

Matkalainen

Veisataan kuin "Matkamiehen mieli
palaa..." , virsi 621,

Sanat: Frans Lehto (1923) , mukaillut
ja © Urpo Vuorenoja 2001

1. Täältä maalta vierahalta
matkalainen kotiin käy,
Toivon silmin tähystellen,
eikö kotirantaa näy.
Täällä usein murhepilvet
tiellein heittää varjojaan.
Täällä ahdistukset, vaivat,
kyyneleet saa vuotamaan.

2. Täältä kotiin kulkijalle
sana majapaikka on,
Tuonne kotikunnahille,
johdattaen lepoon.
Kiusausten myrskyt täällä
uhkaa purren upottaa
Mutta Herra meren aallot
sanallaan taas vaimentaa.

3. Täältä, maalta vierahalta
riennän kiirein kotihin,
Pelontunne sielussani,
etten sortuis synteihin.
Huokaukset Herra kuulee,
voimaa uupuneelle suo,
Eksyneelle, langenneelle
avun tuskaan, hätään tuo.

4. Mieli usein kiintyy maahan,
täältä etsii onneaan.
Mainen onni raukee turhaan,
miksi sitä, kaipaankaan.
Tosi onnen, tosirauhan yksin
Jeesukselta saan.
Siis käyn ansionsa suojaan
onneani nauttimaan.

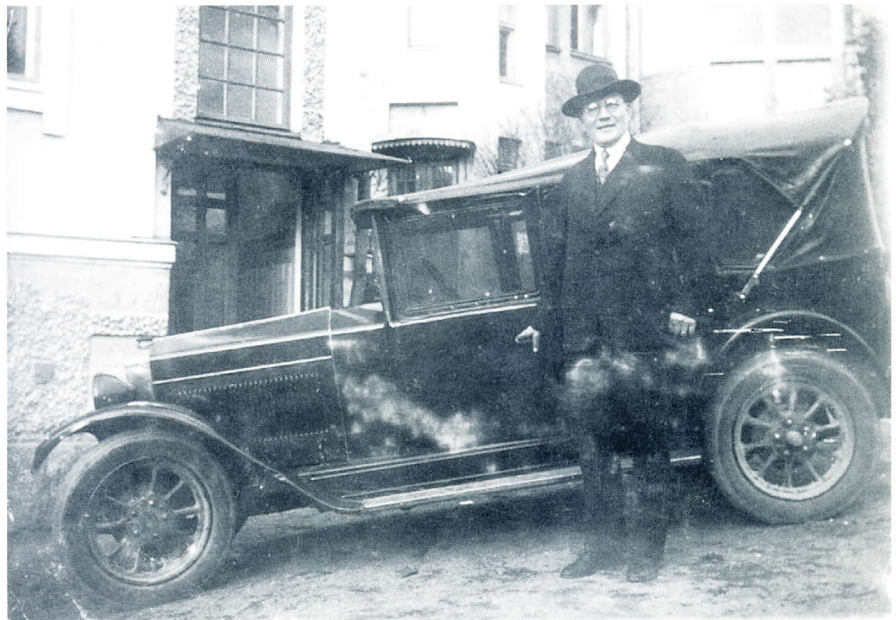
5. Monet toiveet täällä mieltä
matkalaisen kiinnostaa,
Vaan, kun harhaan joudun tieltä,
Paimen laumaan johdattaa.
Hänhän etsii kolkon korven
rämeikköihin vaipuneet.
Olallansa ilomielin
kotiin kantaa uupuneet.

6. Kohta, päättyy matkalaisen
kaita, ahdas korpitiie.
Kohta Jeesus hyvä paimen
täältä rauhaan kotiin vie,
Tuonne kirkkauteen suureen,
tuonne ylös taivaaseen,
Tuonne istuimensa juureen
riemuun iankaikkiseen.

Kotiin!

Kirj. Frans Lehto
Sävel Rikhard Mäkinen
taltioitu Kotimatalla-kalenteri 1917
© Urpo Vuorenoja

1. Mä kuljen nyt korvesta kotihin vaan
Maan myrskyistä isäni luo.
Ma ylitse Jordanin käydä saan,
Miss` synti ei murheita tuo.
Siell` kotona kunnailta luvaton maan,
Mä iloita iäti voin,

Lehto bankki ajokortin itselleen vuonna 1928 ja samalta vuodelta on tämä kuva kirjakauppiasta Fiat-autonsa kanssa.

Siell` toivoni täyttyvä täysin on,
Ja huoleni poistuvat vain.

2. Mun kotiini Jeesukseen johtava on,
Pois alhoista Keedarin tään.
Niin luvannut rakastaa aina on,
Kuin rakasti kuollessaan hän.
Ei hylkää vaikk` koettelee useinkin
mua,
Ei luotansa heitä Hän pois.
Jo syntini sovitti rauhansa suo.
Ken kädestään ryöstää mun vois.

3. Mä kiiruhdan Isäni onnelahan,
Se on riemuni toivoni maa.
Siell` kasvosi Jumala nähdä voin,
Ja sieluni levätä saa.
Oi kiitos ja ylistys Jeesuksen vaan,
Hän verellään pessyt mun on.
Kaikk` autuaat kohdata luonaan saan,
Hän kruunun myös antava on.

4. Mihin maailman vaivoja vertaisin,
Mä rinnalla kunnian sen,
Kun taivaassa luonansa kerran saan,
Mä ikuisen kirkkauden.
Oi morsioillensa se suloista on,
Kun saapuu hän ylkänsä luo.
Siis riemu on mulla ei kuolemaa!
Ken tästä ei voimaa saa !!

JOULU-ILON ILMOITUS

Kirj. Frans Lehto
Säveleksi sopii tiernapokien laulu :
"Virret Taivaan ..."

Lämmittele sydämiä
Joulun ilosanoma.
Opastele eksyviä
taaskin tänä Jouluna.

Johdattele murheellista
rauhan sana suloisa.
Tuntemahan Seimen lasta
saata heikot uskossa.
Nuorille ja vanhemmille,
köyhille ja rikkaille,
sairaille ja kuoleville,
tiedoita se kaikille,

Että Jeesus ihmiseksi
syntyi tänne maailmaan,
syntiuhriks' itsens' antoi
Golgatalla kuolemaan.

Jouluilon aihe onpi
tämä ihme, salaisuus.
Mailman sai autuaaksi
lihaan tullut Jumaluus.

Jeesus, meidän Kuninkaamme,
sankari ja auttaja!
Taivaan lahja! Jumalamme!
Synnin kuolon voittaja!

Joulu-ilon ilmoittaja,
riemuvuoden pasuuna.
Kallis Herran armosana,
kaiu, kaiu rikkaana!

Tuo jo rauha rintoihimme,
tuo oi valo sieluihin!
Kaiu, kaiu kaikkialle!
Vankilainkin loukkoihin.

Kuivaa orpoin kyyneleitä,
kärsiviä viihdytä.
Näytä onnenmaille tietä,
tuskista pois selvitä.

Tyynnyttele mielet rauhaan,
ihmislasten onneksi. .
Vie jo tuonne taivaan tarhaan, myrskyt
vaihda riemuksi! ■

Kotirintaman muistomerkki Tyrvään kirkkomaalle

Jussi Lehtinen

Tyrvään kirkon edusta sai uuden muistomerkin, kun Vammalan lionklubin lahjoittama Kotirintaman 1939–1945 kunniaksi -muistomerkki paljastettiin arvokkaassa juhlatilaisuudessa.

Muistomerkin paljastuspäivänä tuli kuluneeksi kuusikymmentä vuotta siitä, kun aseet maamme itärajalta lopullisesti vaikenivat.

Muistomerkinkiven lahjoitti Kaarlo Satimus ja merkin suunnittelijaksi kutsuttiin oman paikkakunnan mies, taiteilija Pekka Nieminen. Kypärä ja kädet ovat ruostumatonta terästä, samoin kuin muistomerkin kirjaimet. Kirjaimet teki polttoleikkaamalla ammattikoulun lopputyönä Riku Rotsten, jolle Nieminen antaa täyden tunnustuksen.

Tästä se alkoi! Elokuun 26. päivänä v. 2004 Vesa Haapaniemen kaivinkoneen kauba raapaisi Tyrvään kirkkomaan pintaa tulevan muistomerkin kohdalla. Tapausta todistavat vas. lukien Lions Clubin edustajana Rauno Laitinen, seurakunnan edustajana Erkki Mäkinen ja Matti Hautamäki ja toisena klubin edustajana Markku Esko.

1. 9. taiteilija Pekka Nieminen sovittaa suunnittelemaansa lapsen, naisen ja miehen käsien kannattelemaa sotilaskypärää oikealle korkeudelle.

5. 9. Lions Clubin edustajana Rauno Laitinen esitteli muistomerkkibankkeen, josta aloitteen teki kaudella 2002–2003 presidenttinä toiminut Istvan Világi. Kuvassa vielä paljastamattoman muistomerkin ympärillä seisovat airueina klubin nykyinen presidentti Jubani Haapanen ja ladyjen edustajana Marja Raubala.

”Työ oli varsin vaativa ja minulle jäi vain varsinainen viimeistely”, Nieminen toteaa. Paljastustilaisuus alkoi heti jumalanpalveluksen jälkeen Vammalan Puhallinorkesterin esiintymisellä. Lion Rauno Laitinen esitteli patsashankkeen, jonka kuva-aihe hänen mukaansa kuvaa hyvin kotirintamalla tehtyä arvokasta työtä.

Muistomerkin paljastuspuheen piti lion Markku Esko, joka muistutti mieleen niitä sodan hetkiä, jolloin kotirintamallakin elettiin kiireisiä aikoja. Keräyksillä hankittiin tarvikkeita, rahaa ja elintarvikkeita rintaman käyttöön. Silloin autettiin myös niitä vähävaraisia perheitä, joiden huoltaja oli joutunut lähtemään rintamalle.

Muistomerkin vastaanotti kirkkovaltuuston puheenjohtaja Pertti Järvinen.

”Muistomerkki on arvoisellaan paikalla Tyrvään kirkon edustalla. Se muistuttaa niin kiitollisuudesta kotirintamaa kohtaan kuin vapaasta isänmaastakin.” ■

Joulupukki-lehti

Ensimmäisen Joulupukki-lehden toimitti Kansanopettajain osakeyhtiö Valistuksen väliaikainen toimikunta 1900, omalla vastuullaan, sillä yhtiön virallinen toiminta alkoi vasta 1901. Lehti painettiin Mikkelissä, sidottiin Helsingissä ja jaettiin tilaajille Karhulassa. Kannen siihen piirsi Alb. Gebhard.

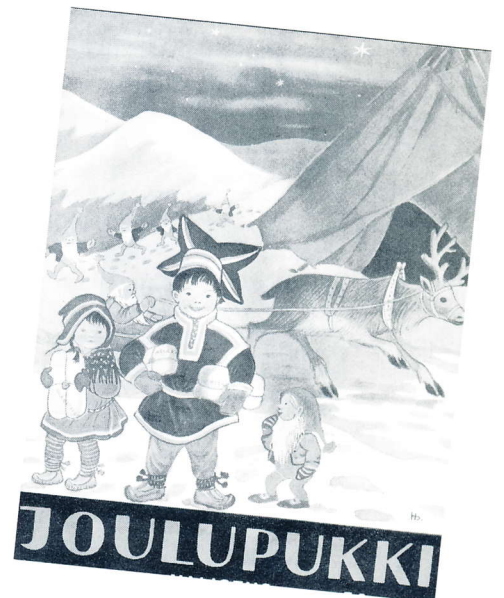
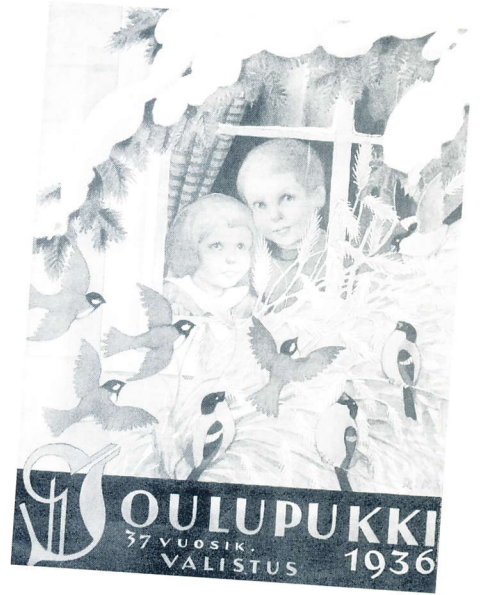
1902 lehti laajeni kolmeksi eri painokseksi, sivumäärien ollessa I 16, II 16 tai 24 ja III 32. Alkuaikoina painosten mukana oli saatavissa myös erillinen taideliite.

Vuosikymmenien saatossa tunnettuja kirjoittajia, etenkin runoilijoita, on ollut suuri määrä, samoin säveltäjiä. Eräässä alkuvuosikymmenen lehdessä ollut Helmi Auvisen runo innoitti Armas Maasalon säveltämään *Hiljaa, hiljaa, joulun kellot kajahtaa*.

Lehden kuvittajat ovat aina olleet aikansa parhaita. Heistä ensiksi mainittakoon armoitettu satukuvittajamme Rudolf Koivu, joka jatkoi pääkuvittajana edeltäjänsä taiteilija Venny Soldan-Brofeldtin *con amore*-hengessä tekemää työtä. Hänen kuvituksensa ovat vuosilta 1911–1919 ja 1921-lähtien vuoteen 1959, siis vielä kolmetoista vuotta kuolemansa jälkeen. Koivu sepitti useisiin lehden satukuvituksiinsa myös niiden tekstit. Koivun Joulupukissa julkaistut värikkäät satukuvasarjat ovat parasta ja ylittämättömintä mitä meillä on aikaansaatu. Näistä satukuvasarjoista kuvastuu hänen kehityksensä taiteellisessa kuvitustyössä, jolloin hän toisin ajoin kokeillen käytti erilaista tekniikkaa, löytäen lopulta pysyvästi omansa. Kolmekymmentäluvulla hänen kuvitustaiteensa kohosi parhaimmilleen, ehkä erityisesti Raul Roineen eksoottisten satujen kuvittajana.

Joulupukin eri vuosikerroissa tapaa useiden muidenkin taiteilijajaimme kuin edellä mainittujen piirtimen tai siveltimen tuotteita julkaistuna. Mm. Asmo Alho, A. Halonen, Eeli Jaatinen, A. Kangasmaa, K. Nyström, A. Paischeff, Oki Räsänen, I. Vainio, Erik Vasström, V. Ylinen ja T. G. Ålander.

Kuivissa vuosien 1925 ja 1936 sekä -46 vuosikerran (1945) kansikuvat Rudolf Koivun kädenjälkeä.

Matkustamisesta

Mutta menkäämme beti asiaan. Jos arvaan oikein, niin arv. lukija odottaa nyt varmaan melkoisin kaubuntuntein sitä matkakirjeissä tavallista, perinpohjaista selostusta taidearteista ja ym. nähtävyyksistä mikä hänen luulonsa mukaan tässä on seuraava. Syytöntä ihmiskuntaa on niin subteettoman paljon rääkätty matkakirjeissä ja matka-kirjoissakin kuolettavilla selostuksilla nähtävyyksistä, että omasta puolestani en ainakaan aio tätä rääkkäystä jatkaa ja siten kostaa itse kokemaani pahaa toisille, viat-tomille. Pubumme sen sijaan biukan muista asioista.

K.S. Laurila,

Suurten muistojen mailta.

Matkustamisessa ei ole tärkeintä mitä nähdään, vaan kuka näkee.

André Suarès

Kun nyt suulla suuremmalla olen saanut vakavan varoituksen olla rasittamatta lukijoita turhilla selostuksilla, ja myös saanut hyviä osviitoja mikä matkustamisessa oikeastaan on tärkeää, voin kevein mielin aloittaa kertomuksen siitä mitä vanhenevan ihmisen matkustaessa oikeastaan tapahtuu. Sillä sanomattakin on selvää että me koemme iän karttuessa eri tavalla liikkumisen kokemuksen oman tavallisen elinpiirime ulkopuolelle. Nuorena siinä oli aina jotain odottamatonta, ennen aavistamatonta edessä kun astuimme ulos 'suureen maailmaan', kaikessa oli kesäamun kirkkauden tuntu, uutta ja ihmeellistä koettavana joka hetki, ja mieli virkeä vastaanottamaan uusia vai-kutteita sekä ruumis joka päivä nopeasti toipuen matkan koettelemuksista. Toista se on nyt, kaikkea kattaa iän keräämä deja vu, ennen nähdyin ja koetun tuntu, mikään ei oikein säväytä, ja kiinnostuksen kohteet vähenevät suoraan verrannollisina vuosien kulumi- seen, ja vanheneva ruumis väsy nopeasti kaduilla, isoissa saleissa ja varsin-kin niissä loppumattomissa portais- sa kävelemiseen. On tunnustettava et- tä olemme väsyneitä, emme enää jaksa kokea uutta siinä määrin kuin ennen.

Mutta onko siis lopultakaan tärkeää se uusien kohteiden ja kokemusten määrä mitä yritämme ahmia matkalla ollessamme. Jospa sittenkin on tärkeämpää mitä omassa sisimmässämme tapahtuu maailmaa ihmetellessämme, että todellakin tärkeämpi on myös oma itsemme ja mitä meissä muuttuu kun uusi näkymä, kohde tai nähtävyys edessämme aukeaa. Sitähän uuden kokemuksen tulisi olla, kun uusi näkymä aukeaa silmien edessä jotain uutta pitäisi syntyä myös meissä, ilman kaikkennäheen ja koke- neen turistin kyynillistä asennetta, 'on- han näitä jo nähty'. Mietitäänpä kuinka on.

Istun bussissa matkalla lentokentälle, kuljettaja on valinnut reitin Huittis- ten kautta Vantaalle. Ensimmäinen näkymä unisten silmiäni edessä on vanhan Kiikan tien pienen kivisillan kaari valtatie ohessa, olisiko jo sillä oma tarinansa kerrottavana, ihan koti- seudun maisemassa. Yritän laatia sen kunniaksi pienen runon, siitä tulee ly- hyt, nelirivinen haiku, lasken kotvan tavuja mielessäni, niiden lukumäärä on näet ensiarvoisen tärkeä jotta runon poljento saa alkuperäisen sävyn ja oi- kean tunnelman, sen tulee olla mah- dollisimman lyhyt ja ytimekäs, kertoa kaikki mahdollinen vähimmin mahdol- lisin sanoin. No niin siinä se on.... ahaa, enpä kerrokaan sitä, haluan säästää lu- kijoita turhasta kärsimyksestä, tärkeää ei ole itse runo vaan se, että jo kotiseu- dun vanha kylätien silta innoitti uusiin ajatuksiin. Ei siihen näemmä ihmeitä tarvita. Bussi jatkaa matkaansa, haiku valmistui ja näkymä oli jo aikapäiviä jäänyt taakse, mutta se oli jo tehnyt osuutensa, saanut minut ajattelemaan, ja sitä ei kyllä tarpeeksi usein tapahdu. Tämähän alkaa sujua. Sovitaan sitten niin että yksi ajatus jokaista nähtävyyttä kohden, vähintään, se olkoon ylevä pe- riaattemme. Otetaanpa esimerkkinä yksi matka. Tai otteita muutamasta.

Jaa, mihinkäs sitä nyt ollaan menos- sa, pitää tarkistaa asia matkalipuis- ta. Jonnekin keski-Eurooppaan, joo, sinne kulttuurin keskelle, jossa vanhaa ja sään kuluttamaa ja kaunisti kaiverrettua kiveä on talojen seinät täynnään. Mutta minähän lupasin jättää nähtävyydet sikseen ja kertoa enem- män mitä katsoja itse ajattelee. Laajen- taisin todellakin André Suarèsin ajatus-

ta niin että eihän sekään niin tärkeää ole kuka katselee, sehän olen joka ta- pauksessa minä itse, vaan ne ajatukset joita näkeminen mielessäni herättää. Tästä se alkaa.

Lentoasema. Mikä jännittävä paikka se oli ennenvanhaan, värisyttävä tunne selkäpiissä kuuntelin suih- kumoottorien pauhua ja seurasin uljai- den koneiden nousuja ja laskuja, oud- don näköinen joukko ihmisiä työnteli kärryjään tax-free-kauppojen ikkunoita tutkaillen. Kävin silloin ostamassa pa- kolliset verovapaat, mennyttä aikaa se- kin kun EU:ssa ollaan. Nyt katson hie- man väsymyksestä harittavin silmin ih- misjoukon kuljeskelua, kahvikuppi te- kee terää, joku sämpylä seuranaan, kohta saadaan syötävää lentokoneessa. Alkaa tuntua mukavammalta, suringon- paiste tulvi lasiseinän läpi, puheensori- nassa kuulee jo outoja kieliiä, eksootti- sia tyypejä liikuskelee käytävällä, tar- mokkaita liikemiehiä kaukoidästä, ren- toja turisteja vaikka mistä. Enää vajaa tunti koneen lähtöön, kyllä tämä tästä.

Ateria koneessa., se on seremonia jonka alttarille on uhrattava aina- kin yksi solmio ja paita, yhdet housut ja yksi takki. Istuin on ahdas ja tarjoilupöytä pieni, juuri ja juuri sille mahtuu pikku muovitarjotin, viini len- tokonepullossa on jo ongelmallinen si- joitettava, ruokaliina on pikkiriikkinen ja jättää mahan suojaatta jos sen pujottaa kauluksen alle, ja rintamuksen suojaatta jos sen jättää syliin.

Tyypillisen lentoaterian muodosta- vat ylikypsä liha hukutettuna rus- keaan kastikkeeseen, ylenpalti- set annokset tomaatteja ja vihanneksia, riisi ja herneet kastikkeessa. On tunnet- tua että herneet ovat tavoittamattomia esineitä. Älkää väittäkö että kiinalaisilla on vielä pahemmin, voin vakuuttaa et- tä on helpompi poimia herne syömä- puikoilla kuin haarukalla. Monimut- kaisten fysikaalis-ergonomisten laskel- mien perusteella olen todennut että herneillä on taipumus sujahtaa sisään joko paidan-tai housunkauluksesta. Leipä hajoaa mururyöpyksi ja leviää ympäristöön kerääntyen istuimelle ta- kapuolen alle, kahvikuppi lipsahtaa tahmeista käsistä ja läikkyvyytärölle saostuen sinne kastikkeen kanssa. Uh- ri lentokoneaterialle paljastuu viimeis- tään kotona kun tutkitaan tahrojen ko-

koelmaa eri puolilla vaatekertaa. Olen jo kauan suunnitellut ohuen ohutta kertakäyttöistä muoviesiliinaa jonka voisi kietoa kaulaansa ja liina ulottuisi reilusti lattialle jalkojen eteen. Tuotteella tulee olemaan valtava menekki ja valmistajayrityksen optiot minulle huikeat.

Olemme selvinneet päämäärään, nähtävyyksien äärelle, missä nyt sitten olemmekin. Lämmin ilma hyväilee ihoa, päivä paistaa poupatilvien lomasta. Tietyksi myös on otettava huomioon vaihtoehto että sade lotisee harmaalta taivaalta ja kolea tuuli heittää piristäviä vesiryöppyjä vasten naamaa, kaikkeen on syytä varautua. Otan nyt positiivisen asenteen ja ilma on siis kaunis. Katukahvilan pöydän ääressä on mukava istua auringonpaisteen lämmittäessä, kahvi ja paikallinen pulla maistuu hyvältä ja suoepä katseeni seurailee ohikulkevaa väenpaljoutta. Paljastuu jälleen yksi matkustamisen miellyttävä aspekti. Täällä on hauska seuraila ihmisiä siirtymässä tarmokkain askelin paikasta toiseen, arvaila hiljaa mielessään heidän polkujaan, pyrkimyksiään ja päivänsä tavoitteita. Kotona Puistokadulla suurin piirtein jo arvaa mihin kukin on menossa tai mistä tulossa ja puolet ohikulkijoista moikkaa ja kysyy mitä ihmettä minä oikein istuskelen joutilaana kotikaupungin kahvilassa. Täällä on upeaa lorvaila anonymiteetin suojassa, kukaan ei tunne, korkeintaan hymähtäen jättää typerän turistin omaan arvoonsa särpimään oluttaan keskellä hyvää arkipäivää. Kauniisti koristeltu talon fasaadi miellyttää silmää, taitavia olivat muurarit ja kivirakentajat muutama vuosisata sitten, mikähän heidänkin tunti-palkkansa oli nyky-euroissa laskettuna.

Ja nyt ne maisemat, ennenkuulumattoman upeiksi mainitut. Virkeä ja vaikutelmille altis turisti istuu bussin mukavassa penkissä, näkymät soljuvat silmien edessä ilman askeleena astumista, kyllä tässä kelpaa. Tuo joki tuossa, jota laulut ylistävät ja runot kuvailevat kaunopuheisin säkein, se on vihertävänruskea proomuväylä vehreiden vuorten ja kukkuloiden keskellä, tie kiemurtelee laaksojen rinteitä pitkin, ne ovat niin jyrkkiä että tukkipuu taatusti vierii rinnettä alas, hyvännäköisiä kalapuroja ja pikku koskia vilahtelee alhaalla lehtimetsän keskellä. Olisi ollut aikamoinen suoritus lähteä kivi-kaudella kävelemään kotimaisemista noiden ikimetsien halki ja vuorien yli tätä kautta etelään vaikkapa pyramideja katsomaan, hyvä on että ahkerat tientekijät ovat olleet asialla. Ahaa, tuossapa upea linna, vuorenharjanteel-

le rakennettu, opas kertoo vuosilukuja jotka valuvat väsyneiden korvien ohitse tai läpi ja toiselta puolelta ulos. Sen verran on linnan perustamisesta aikaa mennyt että käsipelillä ja hevosvoimilla nuo kivet on harjun huipulle raahattu, siinä on huudettu hiioppia monta kertaa. Otan huikan hyvää pullovetä rakentajien kunniaksi, ja neste-tasapainostakin on pidettävä huolta. Tullaan linnaan, ahtaita ja mutkaisia käytäviä ja lukemattomia kiviportaita, upea kirjasto täynnään vanhoja, korvaamattomia kirjoja, kukahan nuokin saisi siirretyksi internettiin kaikkien tutkittaviksi, tänne ne homehtuvat varmasti, tummiksi patinoituneet maalaukset esittävät pönäkkää vallasväkeä sukupolven toisensa jälkeen. On turha kuvitella itseäni heidän joukkoonsa, luultavasti olisin ollut viidennentoista kivenvetoporukan hevosmiehenä rakennustöissä, joten on parasta että elän nykyaikaa enkä mitään romanttista menneistyyttä, se on muutenkin turhan ylimainostettu. Linnat olivat enimmäkseen kylmiä ja vetoisia ja Lvi-teknikka tuntematon käsite ja vessat keksimättä. Takaisin bussiin, linna jää nököttämään vuorelleen.

Ah, mikä katedraali. Niin, kirkkoja on Keski-Eurooppa täynnään, jos vaikka yhden suurehkon kaupungin kaikki kirkot haluat käydä läpi, siihen menee ainakin yksi kesälomallinen aikaa ('Kesälomallinen' on hyvä aikamitta myös eläkeläiselle, se antaa hyvän kosketuksen elävään elämään.) Astumme sisään kaarioven alta, aukeaa hämärä, suitstukselta tuoksuva viileys huikaisevan korkeiden holvien alla keskellä helteistä päivää. Kummallinen on vaikutus jopa maallistuneelle nykyihmiselle, pulssi rauhoittuu, ajatukset seestyvät ja turha hoppuilu väistyy jonnekin taka-alalle, ruusuikkunoiden väriäikkä heijastuu lattian kuluneille kivilaatoille kuin kukkamaa. Hiljainen hetki ikäänkuin vahvistaa uuteen kävelyyn pitkin kuumanhelteisistä katuja, kuin olisi hartaushetken viettänyt, ilman seremonioita.

Ja sitten museoon, tietysti. Kun kävelee pitkin loputtomilta tuntuvia saleja katsellen upeaa maalausten kavalkaadia tulvii ylitsekäppänä maanosamme kulttuurin paino, vuosisatoja on luotu kauneutta, enimmäkseen ruhtinaille mutta nyt myös meidän rahvaan nähtävissä, kuninkaita, prinsejä, aatelisia, ja koko vanhan tradition, legendojen ja jumalaistarujen henkilöpaljous avautuu silmiemme edessä. Vaatimattomana on tunnustettava että maalausten sisältönä olevat hahmot ovat jo unohtunut oppikirjojen materiaalia joka pi-

täisi kiireesti kerrata jotta pääsisi sisään kuvien maailmaan, ne ovat täynnä tarinoita, vihjeitä, pyhimyskertomuksia, juoruja ja vihjauksia silloisten vallassa-olijoiden edesottamuksiin, itse asiassa ne olivat sen ajan Kauniit ja Rohkeat ja juorulehdistö yht'aikaa. Viisaat ikonografit tekevät syvällisiä analyysejä jonkun herttuattaren tai jumalattaren puvusta tai eleistä, ja sankarien poseeraus panssaripuvuissaan on silkkaa rautaa, minulle ne ovat vain koreaa historiantuusta eikä siis välttämättä edes totta, mutta komeaa kumminkin. Lohduttavaa nähdä kuinka hollantilaisien mestarien naismallit ovat hylänneet kaikki dieetit ja heidän muotonsa rehevydessään silmää ilahduttavia. Ei ennen ruokapöydässä turhia kruusailtu.

Vanhan kulttuuriperinnön vaikutus ihmisten käytökseen tulee esille vaikuttavana kokemuksesta konsertissa. Jousikvartetti soittaa joutain vanhaa ja kaunista, teokseen tulee pieni, 20 sekunnin tauko, ja 125-päinen yleisö istuu hiiskahtamattoman hiljaa, kappelin suuressa barokkialissa kuulisipuppineulankin putoavan. Uskallan tuskin hengittää, aivastus olisi nyt ihan sopimaton teko, onneksi ei tarvitse kaivaa nenäliinaa taskusta ja rapistella inhottavasti. Miljoonakaupungissa löytyy paljon musiikin harrastajia, nämä taisivat olla sen oikeita sydäntäviä, oli ilo ja kunnia hetken kuulua heidän joukkoonsa.

Ja sitten se mainio ruoka. Älkää kysykö minulta mitä se kolesterooli tai kalorit ovat tai onko niitä tälläisessä muonassa. Niitä taatusti on, huomattavia määriä, mutta matkalla en siitä välitä, tämä on samalla loma kotimaisen terveysvalistuksen kahleista, nautin pekonia ja läskipossua ja hapankaalia ja kaikenlaisia mykyjä. Kyllä ne sitten tallustellessa liukenevat ja haihtuvat. Toivottavasti.

Kuten huomaan, kovin monenlaisia ajatuksia on jo liikkunut vaikka katsoja olen vain minä itse, mutta varsinainen ilo matkalla on kuulla kanssaihminen kommentaareja, vertailla niitä omiinsa ja heitellä älykkäitä huomioita heidän kanssaan. Toiset näkevät ihan muuta kuin minä, ja yhdessä näemme paljon enemmän. Oppia ikä vanhanakin, hyvä seura on puolet matkasta.

Niin että ei kun matkalle siitä. Eikä tarvitse mennä pitkälle. Kiikassakin voi käydä kääntymässä, se on ihan mukava paikka. ■

Taija Haapaniemi

Kesänaapurimme Danielssonit

Rokka oli kotitaloni Innan lähin naapuri ja Saga ja Emil Danielsson eli Rokkalaiset kuuluivat lapsuuteni kesiin aivan olennaisesti. Heistä käytettiin nimiä "Taitelija" ja "Rokan rouva". Sinuttelu ei olisi tullut mieleenkään, hädin tuskin me veljeni kanssa saimme käytettyä "Täti"-sanaa, eivätkä isä ja äitikään pariskuntaa suoraan sinutelleet, vaikka sinuttelu oli Rokkalaisten toivomus.

Harva se päivä vilistin Rokalle – joskus luvalla, joskus luvatta. Taloon mentiin metsän puolelta, keittiön ovesta. Vieläkin aistin eteisen tuoksun: tiliä (sitä varmaan riippui eteisessä kuivumassa), ranskalaisia pastilleja, kahvia, öljyvärejä. Rokalla oli erilaista, jotenkin ainainen sunnuntai. Huonekalut ja tekstiilit ja taulut sopivat toisiinsa tyylikkäästi ja muodostivat paikoin oikein asetelmia. Rokalla oli aina siistiä, rouvan vaaleilla räsymatoilla ei kävelty savisilla peltosaappailla niin kuin tavallisissa taloissa. Rokalla oli yhtäaikaa hyvin hienoa ja hyvin vaatimatonta, kaikki vähän niin kuin "leikisti".

Pikkutyttöä houkutteli erityisesti istu-amma, ihmeellinen laitos, joka oli Rokan pihassa. Sen haaleaan veteen pulahtaminen kävi uimisesta, ja nyt käsitan, että Rokkalaisille itselleen amme

korvasi kylpyhuoneen. Vesi ei tullut pihaan itsestään: Danielssonien sukulaistyttö Ruth ("Rokan Ruut") aina aamuisin ämpäreillä kantoi paljuun uuden veden tien alapuolisesta kaivosta.

Ja metsässä viistoon Rokan yläpuolella oli riippumatto! Kevytmielinen laite, jommoista emme olisi omaan pihaan piiriin osanneet kuvitellakaan.

Rokan yläpuolelta metsäkuopasta löysin pienenä ihmeellisen kauniin pikkiriikkisen lasipullon, jossa oli lasinen korkkikin. Pullon kyljessä luki "Elisabeth Arden" ja "Blue Grass" – siinä oli minulle vuosiksi kaiken hienouden symboli.

Rokan rouvahan oli kylän "hieno rouva". Hänellä on minun muistoissani ja varmasti kaikkien muittenkin muistoissa aina kapealierinen kesähattu, klipsikorvakorut, hyvin ohuet huolitelusti laineelliset hiukset, jäykät mustat nauhakengät, reumatismien vaivaamissa käsissä valkoiset pitsikäsineet, yhdessä sormessa kaksi kultasormusta, joista toisessa iso sininen kivi ja toisessa muutama pieni musta kivi, ja kaulassa helmet. Helmet olivat jotakin posliinin tapaista materiaalia, siis eivät mitkään "aidot helmet" – mutta äärimmäisen tärkeitä, oli arki taikka juhla. Kun rouva

joutui Vammalaan sairaalaan, niin hän soitti sieltä meille ja pyysi viemään Rokalle sanaa: hänelle piti sairaalaan viedä helminauha, "se on niin kuin ei ole mitään vaatteet päällä kun ei ole helmet".

Niin, puhelinta Rokalla ei luonnollisestikaan ollut. Rokan rouva soitti meitä hirmuisen pitkiä ruotsinkielisiä puheluita Helsinkiin saakka ja jätti maksuksi pari kolikkoa, jotka lapsikin ymmärsi ihan olemattomaksi korvaukseksi. Mutta Rokkalaiset olivat mukavia naapureita ja kaikin puolin erikoisasemassa, niin ettei olisi tullut mieleenkään huomauttaa liian pienestä maksusta.

Taiteilija tuli maalle ensin yksin muutamaksi päiväksi, muun muassa paneemaan perunat maahan. Faneerisen, solkiremmillisen kapsäkkinsä kanssa onnikalla limannin risteykseen ja siitä kävelen. "Mä tulini nyt, pääskyset tule vähän myöhemmin", hän sanoi. Matkapäähineenä oli tumma hattu, joka perillä oitis vaihtui olkiseen lippalakkiin. Taiteilija oli usein meillä Innalla pari yötä ja meni Rokalle yöksi vasta sitten, kun rakennusta oli hiukan lämmitetty.

60-luvulla olen yhtenä alkukesän päivänä kirjoittanut päiväkirjaani, että

"Rokalle tullaan huomenna" ja äiti oli parin muun naapurin naisihmisen kanssa siellä siivoamassa. Yksi ilmeisesti kropsi matot ja petivaatteet, toinen kluutasi, kolmas (päiväkirjan mukaan) asetteli tervetuliaiskukat maljakoihin.

Vilpoisilla ilmoilla Rokkalaiset olivat Rokalla, mutta helteillä he asustivat Pirunvuoren viileässä kivilinnassa. Rokan huusholli, siis ruokapuoli, oli kummasakin paikassa kovin vaatimaton. Suorastaan mysteeri. Ei ollut autoa, ei ajettu pyörälläkään, ei tainnut paljon rahaakaan olla. Oman maan perunat ja viili olivat varmaan joka päivä ruokalistalla. En koskaan nähnyt Rokalla esimerkiksi leivottavan, saati paistettavan uunissa mitään "oikeeta ruokaa". Mutta juhlava meininki siellä silti oli tyyliin "tänään me syötin lounas Rokalla, huomenna me syödän lounas Pirunvuorella".

Rokkalaisilla oli meiltä maitotinki: iltamaidosta litra taikka kaksi. Viilihän oli Rokalla ihan päivittäinen ruokalaji. Maitotili tehtiin aina kuun lopussa, enkä ihmettelisi, vaikka hinta olisi ollut vuodesta toiseen sama. – Taiteilija haki maidon aina itse, mutta joskus maitoreissu ja kyläily yhdistettiin ja pariskunta tuli yhdessä. Jos heidät oli kutsuttu vaikkapa iltaseitsemäksi, niin usein Ruut tuli alkuillasta ja ilmoitti: "Me tullaan kyllä hyvin mielellään, mutta ehditään vasta noin kello yhdeksän. Onko tati hyvä ja panee maidon likoamaan (s.o. tinkimaidon jäähtymään)."

Joka kesä Rokkalaiset järjestivät naapureille iltakutsut, "syyskalaasin". Se oli suuri tapaus. Oli juhlavaa mennä pihan puolen pariovista sisälle, nousta portaat verannalle... Kaikenikäisillä vieraila oli hauskaa, ja ihmeesti se tarjoilukin pelasi: kahvia tietysti oli, ja mehua; minkäänlaista alkoholia en muista Rokalla milloinkaan nähneeni. Rouva tarjoi ainakin Rex-kakkua, jonka reseptin hän minulle komealla käsialallaan myöhemmin kirjoitti. Arvelen, että vieraat nauttivat antimia hiukan varovaisesti kun kaikki tiesivät, että Rokalla huusholli oli varsin keveissä kantimissa. Aikuiset sentään osasivat salata käsityksensä, mutta minä menin yksissä kalaaseissa keittiöön ja kysyin Ruutilta: "Eikö täällä enempää jäätelöä o kun noi kaks pakettia?" Ei sitä tosiaan enempää ollut. Ja minulle valkeni, että oikea herasväki syö suurimpia herkkujakin aina hyvin vähän...

Taiteilija kuoli vuonna 1967. Päiväkirjani kertoo, että hänen hautajaisiaan varten isäni ei vain vastaan panematta, vaan ihan omasta aloitteestaan hankki uuden mustan puvun. Joka isäni tunsu, ymmärtää tästä, että taiteilija oli ollut todella mieluinen naapuri. ■

Ulla Ylinen

Vanhusten marjamatka

(Sävel: Amerikkaan kun meitä...)

Syksy-aamu kun valkeni hiljalleen, niin marjaan me lähdimme Rämsoöseen, vettä oli tullut ihan kauheesti, usein ukkosen pilvetkin uhkaili. Koska ollaan me entisiä "moukkia", itse marjammekin päätimme noukkia, siinä automme kyydissä muisteltiin mihin viime vuonna matkamme suunnattiin.

Parkkipaikkakin oli vielä paikallaan, – nyt ämpäri kourassa metsään vaan. Kauas ei tarvinnut tallustaa, kun marjat jo astiat soimaan saa. Kädet ristissä poutaa me pyydettiin, ja puoliksi meille se myönnettiin. Joku maantiellä huuteli kissaansa, ja Pilvi-emo pidätteli pissaansa.

Pisaroita kun taivaalta ruiskittiin, niin kahvit me juotiin ja huilattiin. Astiat täytyikin yllättäin, ja käänsimme nokkamme kottiin päin. Vaikka selkä on "poikki" ja kippee pää, on saaliimme sittenkin tärkeempää. Ja kun saan nämä marjamme muusiksi, niin pannaan se reissukin uusiksi.

Aili Uotila

Hyvää Joulua

Taas hyvää joulua luonto toivottaa satoi uutta lunta, niin kaunis on maa... Lumikukkia yhdessä katseltiin usein uskottiin suuriin haaveisiin.

Taivaan tähdet kirkkaalla loistollaan opastaa muistojen tietä kulkemaan. Niin monta on valotonta ikkunaa – ei ole kyynelten kuivaajaa.

Kun kotiseudun jouluvalot syttyy niin siihen iloon jokainen yhtyy kaikki yhdessä tunnemme sen joulujuhla on suuren rakkauden.

Joulun aika muistoja kuljettaa matkalla jouluun ei voi unohtaa kun sydän joulun lahjaksi saa ja hyvää joulua toivottaa...

autotank

Huoltamoautomaatio
Jakelumittarit
Maksuautomaatit
Varaosat
Huolto

**Tervetuloa
katsastukseen**

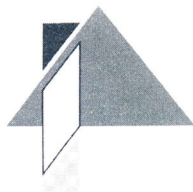

Katsastus

Harjukatu 3, Vammala
Puh. 075 323 2630

www.a-katsastus.fi

INSINÖÖRITOIMISTO
Aimo Lehtimäki Oy

Puistokatu 3-5, PL 40, 38201 Vammala
puh. 03-512 0000, fax. 03-512 0023

- ARKKITEHTISUUNNITTELUA
- RAKENNESUUNNITTELUA
- RAKENNUTTAJAPALVELUA

*Rauhallista Joulua ja
Hyvää Uutta Vuotta!*

Lions Club Vammala r.y.

*Tervetuloa
edullisille
ostoksille!*

TEKNISET

Tuominen

Vammala • Marttilankatu 44 • Puh. 511 4000

*Iloista
Joulua!*

*Vammalan
seurakunta*

KUN SISUSTAT

- Muista Kalliokoskelta löytyy kaikki mitä tarvitaan

**VUODESTA
1947**

KALLIOKOSKI

Neljä kerrosta torin reunassa
Vammala puh. 511 2323

HYVIEN JA AJATTOMIEN LAATUTUOTTEIDEN OSTOPAIKKA

PUUTAVARAA

Kotiin toimitettuna,
sahattuna,
kyllästettynä ja höylättynä

HAKASEN SAHA

38250 ROISMALA
Puh. (03) 513 0182, 040 544 3159

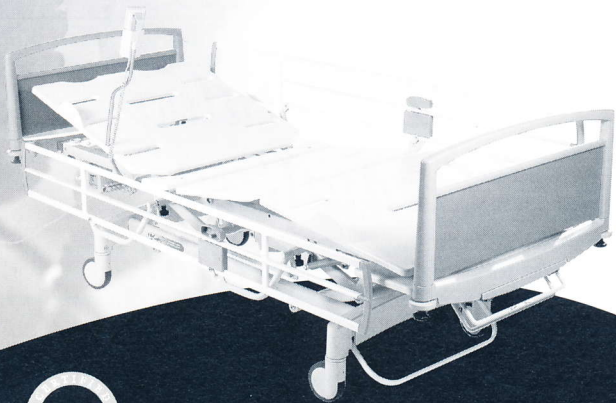
www.lojer.com

Uudistuneet sairaala- ja hoitosänkymallit, täyttävät kaikki EU-normit koskien sänkyjen toiminnallisuutta ja turvallisuutta, VTT:n testaamat.
Uutuusmalleja yöpöydissä, tutkimustuoleissa ja tutkimuspöydissä. Mukana myös **uusi** suihkutuolimallisto.

Uusi värikuvastomme on ilmestynyt, pyydä omasi info@lojer.fi

Tutustu myös **uusittuihin** kotisivuihimme www.lojer.com

www.jps-mainos.fi

ISO 9001
Vuodesta 1994

VAMMALAN KONEPAJAJ OY
Putajantie 42, 38201 Vammala
Puh. 03 512 6700 • Fax 03 514 3134

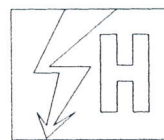
silkkeri

- silkkipaino
 - tarrat, kilvet ja tekstiilit
- digitaalitulostin
 - 4-väri suurkuvatulosteet tarralle, paperille tai kankaalle
- laserleikkuri
 - muotoonleikkaukset ja kaiverrukset eri materiaaleille

Silkkeri Oy
Kiertokatu 6
38210 Vammala

puh: 03 - 5114 901
fax: 03 - 5114 902
www.silkkeri.fi

Painopalveluja jo 30 vuotta

suunnittelutoimisto

HAKALA

PL60 JAATSINKATU 1 38201 VAMMALA PUH 03-514 2111

- * Rakennusten sähkösuunnittelu
- * Tievalaistussuunnitelma
- * Sähköalan koulutuspalvelu
- * Valtuutettu tarkastaja -palvelut
- * Kopiopalvelu

Lahjakkuus palkitaan.
**ANNA HYVÄ MIELI ITSELLESI,
ANNA MATKAPOIKIEN
LAHJAKORTTI LÄHEISELLESI.**

MATKAPOJAT

Maailma kotiovellesi

Puistokatu 19 Vammala, puh. (03) 51 881
vammala@matkapojat.fi
www.matkapojat.fi

*Hyvää Joulua
ja
Vauhdikasta
Uutta Vuotta!*

Puistokatu 4 | 38200 Vammala | puh. (03) 519 41

*Hyvää
Joulua
ja
Onnellista
Uutta
Vuotta*

Merja

Puistokatu 16, Vammala, puh. 511 2911

*Rauhallista Joulua
ja Onnellista
Uutta Vuotta!*

Toivoo

**ESSO VAMMALA
H. JOKIKOIVU KY**

Pesurinkatu 3, puh. 03-511 2190

AUTON UUSI
AJANLASKU
ON ALKANUT.

**UUSI PEUGEOT
407 SW**

Hinnat alk. Peugeot 407 SW 1.8 28.400 €
AJAMINEN JÄÄ SINULLE.

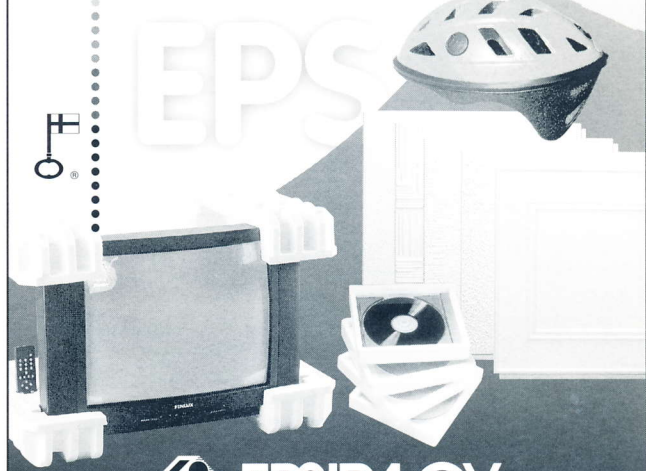
Vammalan Autokeskus Ky

Itsenäisyydentie 5, p. (03) 514 1100

Raskaansarjan

kevytrakaisut

Epsira Oy on johtava muotoonpuristettujen EPS-tuotteiden valmistaja Suomessa. Vuosien kokemuksella ja ammattitaidolla ratkaisemme pakkausiiin liittyvät ongelmasi. Laitetaan yhdessä EPS vastaamaan tuotteesi haasteeseen!

EPSIRA OY

PL 72, 38201 Vammala, puh. (03) 514 2131, fax (03) 514 1544
Email: info@epsira.com, Internet: www.epsira.com

*Tavallista parempi
Ruokakauppa*

Toivottaa Hyvää Joulua!

K SUPERMARKET

SUPERI

ROISMALAN RISTEYS
VAMMALA PUH. 512 8000

Avoinna: ma-pe 7-21, la 7-18

PLUSSA

www.rautia.fi

Avoinna:

ma-pe 9-18 Tervetuloa!
la 9-14

Itsenäisyydentie 64, 38200 VAMMALA
puh (03) 512 3200 fax 512 3215

JR:ssä on mistä valita!

Lapsille ja nuorille
sisä- ja ulkovaatteet
sekä arkeen että juhlaan!
koot 50-170 cm

JR PUKIMO
PUISTOKATU 7 VAMMALA Puh. (03) 511 2648

*Hyvää Joulua ja Onnellista
Uutta Vuotta*

Rolls
Maukas.Ystävällinen.Nopea.

MARTTILANKATU 8 ☎ 511 5015

IDEA
MAINOS

Onkiniemenkatu 18
38200 Vammala
puh. 511 3950

TEKNIKUM

Hyvää Joulua
ja Onnellista
Uutta Vuotta

www.jps-mainos.se.fi

ThermiSol

THERMISOL-tuotteet Vammalasta

Yhteyksiä yli sukupolvien

Elsa tuli torilta ja huomasi, että vastaajassa oli viesti. - Paljon onnea vaan Elsa-mummu. Soitteleimme uudestaan tai soita, kun ehdit. Lähipuhelut ovat tänä viikonloppuna ilmaisia. Mitähän ne höpsivät. Ei hänellä ollut mitään merkkipäivää.

Onneksi on oma puhelin, Elsa ajatteli. Ei tarvitse odottaa postin kulkua tai mennä itse paikan päälle. Mielessä oli vielä, kuinka lapsena pelotti mennä naapuriin puhelimeen. Isä lähetti hänet asialle, kun äiti oli kipeänä. Hän juoksi soratietä hokien joka askeleella lääkärin numeroa "kolmekasi, kolmekasi". Naapurin setä huusi luuriin hirveän kovaa. Tohtori Ståhlberg tuli muutaman tunnin kuluttua, ja apteekkari Bäckmankin soitteli vielä perään, oliko lääke nautittu ohjeen mukaan. Apteekkari ilikin ensimmäisiä puhelimen omistajia, Tyrvään Telefoonin perustajia oikein.

Äiti parani ja kotiin hankittiin ihan oma kone. Elsa muisti hämärästi, kun soitettiin ensimmäinen kaukopuhelu enolle Turkuun. Numero löytyi samasta Länsi-Suomen puhelinluettelosta kuin oman kylän numerot. Vuosien päästä puhelinlangat lauloivat Elsalle oman rakkaankin, asentajaksi paikkakunnalle muuttaneen.

Elsa paineli suurinumeroisen lankapuhelimen näppäimiä. Ihmeellisiä nämä yhteydet ja koneet. Mökille oli hankittu langaton luuri, jota saattoi kantaa puutarhassa mukana ja laukussa kului syntymäpäivälahjaksi tullut kännykkä. Puhelinyhtiön toimis-tossa neuvoivat tekstiviestien lähettämisen, kun hän ei kehdannut kolmatta kertaa pojaltansa kysyä. Kirjastolla Elsa luki postia omasta Kopteri-osoitteestaan lapsenlapsilta Australiasta ja Japanista. Linjojen kautta, netistä hän katseli pojantyttärellä kuvia ensimmäisestä lapsenlapsenlapsistaankin. Oli kuulemma edullista, kun yhteys oli samalla hintaa koko ajan auki. Lapset nauroivat, että hän oli kuin puhelinyhtiön mannekiini. Vanha, mutta ajassa mukana. Nimikin oli sellainen; Elsa Susanna Pajunen, niin kuin ESP:Siitä ne taisivat onnitellakin.

- 1893 Tyrvään Telefooni Osakeyhtiö perustetaan
- 1929 Kaukopuhelusopimus Posti- ja Lennätinhallituksen kanssa
- 1953 Tyrvään Puhelin Osakeyhtiön toimilupa siirretään Vammalan Seudun Puhelin Oy:lle
- 1958 Käsivälitteiset puhelinkeskukset siirtyvät historiaan
- 1959 Mauhijärven Puhelin Oy:n ja Vammalan Seudun Puhelimen fuusio
- 1974 Perinteitä jatketaan nimellä Etelä-Satakunnan Puhelin Oy.
- 1977 Uudet toimitilat rakennetaan vanhan kainaloon
- 1981 ESP:n aloittaa kaapelitelevisioverkon rakentaminen
- 1985 Yhtiön puhelinkeskusten digitalisointi alkaa
- 1988 ESP:lla 10 000 puhelinliittymää
- 1993 Ensimmäiset ESP:n rakentamat GSM-tukiasemat käyttöön
- 1994 Keskusten digitalisointiaste 100 %
- 1999 ESP avaa oman Kopteri-Internet palvelun
- 2002 ESP jatkaa paikallisena puhelinyhtiönä ja eroaa Finnet-liitosta. ESP:lla 3000 kaapeli TV-taloutta.

Juhlakuphella jo 110 vuotta

esp

Marttilankatu 5,
38200 Vammala
Puh (03) 51 991
www.esp.fi

**KIIKAN
HUUTOKAUPPAKAMARI Oy**

Jokisivuntie 68, 38300 KIIKKA
p. 03-513 5359, 0400 789 051

JÄRJESTÄÄ HUUTOKAUPPOJA
OSTAA JA MYY ANTIIKKIA
SEKÄ VANHAA TAVARAA
Auki sopimuksen mukaan.

*Joulurauhaa ja
Onnellista alkavaa
vuotta 2005!*

KAIJAMAJA
TORIKATU 1 PUH. 514 3360

Trakinkatu 2,
38200 VAMMALA
Puh. (03) 511 9040, fax. (03) 511 9049

*Hyvää Joulua ja
Onnea Vuodelle 2005!*

Lakeside Golf & Country Club Oy
Puh. 03-512 9500, Häijääntie 943, 38100 KARKKU

 POHJOLA

www.pohjola.fi

Rauhallista Joulua!

Toivottavat fysioterapeutit

Maija Hassi ja Elina Kimpanpää

 **TYRVÄÄN
FYSIOTERAPIA**

Marttilankatu 11 A 4,
38200 Vammala
P. (03) 511 2350

AL ASENNUSLIIKE
Lahtinen Oy

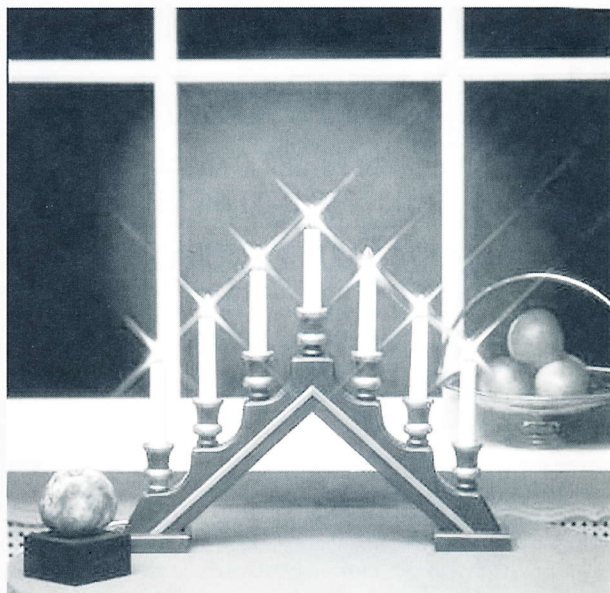
www.al-lahtinen.com

TeleRing

O i k e a p a i k k a .

TeleRing Vammalan DataNext Oy
Itsenäisyydentie 15, 38200 Vammala
vaihde 0424 20021

**TERVEYSKESKUS
PALVELEE
VAUVASTA VAARIIN**

*Lämmintä Joulua ja
Valoisaa Uutta Vuotta!*

TELILÄN OY
SÄMPOTYÖ

VALAISINMYYMÄLÄ
VALOVINTTI

Pukintie 242, Vammala. Puh. 512 8111. www.telilansahkotyo.fi

*Hyvää
Joulua!*

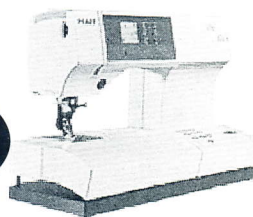
**PEKKA
KYNNÖS OY**

Husqvarna

VIKING

PFAFF

**HUIPPULAATUA
EDULLISESTI**

**OMPELUKONEKESKUS
KOIVU**

Asemak. 21, Vammala, p. 03-514 2280
Enqvistink. 7, Tampere, p. 03-344 0022

HARTELA

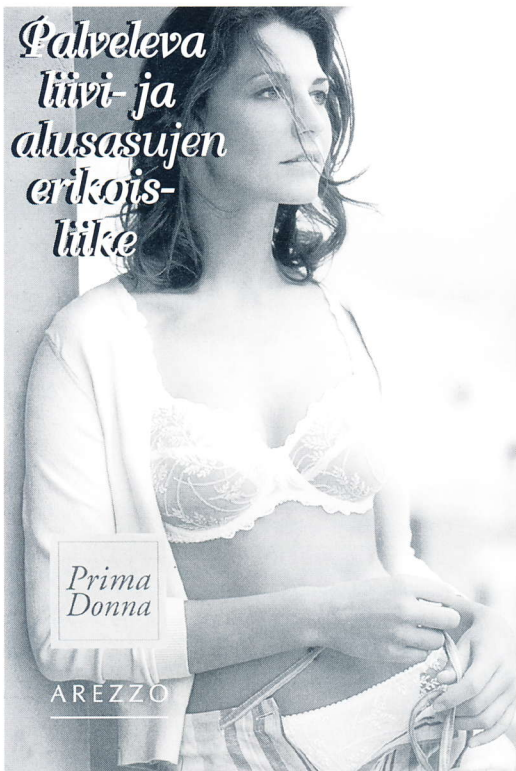
Seminaarinkatu 5, 26100 Rauma
(02) 8387 7700

TYRVÄÄN
SANOMAT

110

VUOTTA

*Palveleva
liivi- ja
alusasujen
erikois-
liike*

*Prima
Donna*

AREZZO

PUTIIKKI
Naiselle

Puistokatu 18, Vammala, puh. (03) 514 2665

**Ompelemme sänkyysi
uuden päiväpeitteen!**

Tarjoamme sinulle yksilölliset sängynpeiteratkaisut vaativampaankin makuun.

Ompelupalvelumme tekee sinulle päiväpeitteet ja muut sisustustekstiilit mittojesi mukaan suunnittelusta asennukseen.

Fabrissosta on helppo
ostaa päiväpeite!

**FAB
RIS
SO**
Kangastalo

VAMMALA, Kivisenojankatu 1,
puh. (03) 514 1358
Avoimin ark. 10-18, la 9-14

www.fabrisso.fi

**Puhdistusaineiden ja
siivousvälineiden erikois-
myymälä Vammalassa:**

**Vammalan
SIIVOUSSHUOLTO**

Onkiniemenkatu 9, Vammala, p. (03) 511 2316

**Suunnittelutoimisto
Insar Oy**

puh. 512 7200

Patria

www.patria.fi

SASTAMALAKOTI

Hossantie 3, Vammala

Kodikasta palveluasumista jo 35 vuotta

**83 palvelukotiasuntoa
16 dementiakotiasuntoa
8 tehostetun palvelun asuntoa**

Tiedustelut kodinjohtaja Marjatta Karimäki
03-511 2721

Sastamalakoti@kopteri.net

**Tuhansia
laadukkaita jalkineita
koko perheelle**

**PALVELEVA KENKÄKAUPPA
ASEMAN KENKÄ**

Puistokatu 9 Vammala p. 514 3160

 **Vammalan
Väriaitta**
VÄRISILMÄ ESKO PAJUNEN KY

38200 VAMMALA
ITSENÄISYYDENTIE 10

PUHELIN 511 2895
FAX 03-511 5100

 JOULULAHJAT

koko perheelle edullisesti.
Paketoimme lahjasi ILMAISEKSI.

Tervetuloa!

HINTAHAAVI

ILOISEN PALVELUN KAUPPA

Marttilankatu 16, Vammala, p. 03-511 5300
Risto Rytin katu 22, Huittinen, p. 02-567 890

*Toista joulumieltä ja
kaikkea hyvää vuodelle 2005!*

NESTE Vammala
L&T KURKI OY

Itsenäisyydentie 66, 38200 Vammala
Puh. (03) 511 2780

VAMMALAN
KAUPUNKI

toivottaa
Sastamalan Joulun lukijoille

***Rauhallista Joulua ja
menestyksestä vuotta 2005!***

JOULUN LAATULAHJAT MEILTÄ

LELUTALO MUOVIMAAILMA

Vammala, Marttilank. 17-19, puh. (03) 514 2420

Pienkerrostalo Ykkös- kaupunginosaan.

Rakennuttaja:

RAKENNUSLIIKE
**MINKKINEN &
KETOLA OY**

38200 VAMMALA, Puistokatu 29, (03) 511 2761

MAMIN GRILLI

Puistokatu 3,
Vammala
puh. 511 3976

+ TYRVÄÄN SÄHKÖTYÖ -

ASiantunteva A-ryhmän sähköliike
ASENNUSPALVELU • SÄHKÖSUUNNITTELU • TARVIKEMYynti
TELEASENNUS • SÄHKÖHUOLTO • SÄHKÖMOOTTORIT
HITSAUSKONEMYynti • HITSAUSKONEHUOLTO

Asemakatu 23, 38210 Vammala

Puh. 03-511 3055

Fax 03-511 3056

www.tyrvaansahkotyo.fi

Asemakatu 20, 38210 Vammala
Puh. 03 - 511 3055

PLUSSA

- JOKA OSTOKSESTA

K SUPERMARKET TORIKESKUS

Torikatu 1, puh. 5114 440,
ark. 7-21, la 7-18

Tavallista parempi Ruokakauppa

Huonekaluliike Pekka Ahonen

Vammala • Humppila • Kankaanpää

Saluunassa
syöt hyvin.

Tervetuloa!

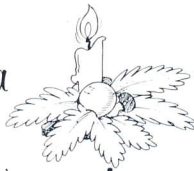

LVI-TAMMINEN OY

Hopunkatu 6, 38200 Vammala
Puh. (03) 512 9999 Fax. (03) 512 9955

Hyvää Joulua
ja
Onnellista Uutta Vuotta!

Kiitämme kuluneesta vuodesta.

**KAUPPAHUONE
JÄRVINEN**

Vammala, Itsenäisyydentie 8, puh. 511 2831, 511 2832

www.opkk.fi
OP-KIINTEISTÖKESKUS

Vammalan OP-Kiinteistökeskus Oy, LKV
Marttilank. 9, Kassantalo, 38200 Vammala
www.opkk.fi/vammala

Jorma Suominen 5196 5611, 0500 631 038
Tuulikki Laitila 5196 5610, 0500 939 891

Dekka
TILAUSLIIKENNE
Palmgren

Puh. 0400 631 830
Fax 0420 631 830

Rauhallista
Joulua
toivottaa
PLUSSA
K-KENKÄ
AFIÄ KYYNÄ
Torikeskus, p. 511 2663, ma-pe 9-18, la 9-14

Uusi Citroën C5
Luokkansa suurin

CITROËN

AUTOTALO

PELTTARI

p. 02-560 1250, Huittinen, www.autotalopelttari.fi

AGRI MARKET

Pesurinkatu, 38200 VAMMALA

(03) 514 2351, faksi (03) 511 2562

Pyymäen Konditoria

Torin laidassa

Pyymäen Leipomo

Nuutilankatu 2, Vammala, p. 03-512 3100

MATKA-JOKELA OY

Aittalahdenkatu 6, 2 krs.
38200 Vammala
03-511 9010
e-mail: kirsti.jokela@kopteri.net

TERVETULOA AUTOKOULUUN!

• Uusi kurssi alkaa
joka maanantai
klo 17.00

• II-vaihe klo 19.00

TAUNO KIVIRANTA Oy

TRAKINKATU 4, 38200 VAMMALA. Puh. (03) 517 9000, fax. (03) 517 9019

leipomo
ROSETTI

**EDULLISESTI
LEIPOMOTUOTTEITA**
aamuvarhaisesta n. klo 17.00
Nuutilankuja 4 Vammala 03-514 2334

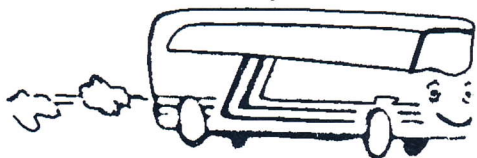

*Hyvä olo näkyy.
Ja tuntuu.
Varaa aika
SKY-kosmetologilta.*

Kauneushoitola

Sari Lehtinen Hanna Haake
Marttilankatu 26, Vammala, p. 511 2077

TILAUSAJOT LAUHAMON TURISTIBUSSEILLA

LINJA-AUTOLIIKENNE ROISMALA
ANTTI LAUHAMO OY P. 513 0412

REITTI- JA TILAUSLIKENNETTÄ JO VUODESTA 1965

KULJETUSLIIKE
FINSKA
VAMMALA

03-514 3531
PÄIVYSTYS
0500 236 212

KULJETUKSISTA VARASTOINTIIN

KAUKOKIITO

VAMMALA 03-512 4000
FAX 03-512 4010

*Kiitämme asiakkaitamme ja
toivotamme Rauhallista Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta 2005!*

PÄÄHINEALAN ERIKOISLIIKE VAMMALASSA 80 v.

NUOTILIIKE
RAJANNÄKINEN

PUISTOKATU 6 38200 VAMMALA PUH. 03-511 2273

FordMondeo

Tyylikäs muotoilu, turvallisuus ja loistavat ajo-ominaisuudet ovat tuttuja jo ennestään. Uudistuneen Mondeon ulkokuori on saanut kromia ja kaikki verhoilumateriaalit ovat uudistettu. Ilmastointi ja audiolaitteisto ovat vakiona.

Kuvan auto erikoisvarustein.
Kulutus 1.8i 110 hv EU-yhd. 7,6 l/100 km, CO₂ päästöt 182 g/km

**Suuren auton vakaus ja mukavuus
Ford Mondeo 2005**

Nyt myös ESP ja metalliväri vakiona.
Hintaan jota et voi ohittaa:
alk. **26.070** sis. tk

Tervetuloa tekemään elämäsi autokauppa
Ford-keskus Vammala

Levorannan Autoliike Oy

Roismalan ristelys, ma-pe 9-18.30, la 10-15 puh. 03-512 7710

*Hyvää Joulua ja
Turvallista
Uutta Vuotta!*

 LÄHI
VAKUUTUS

Kehystykset • Taidetarvikkeet • Taulut

KEHYSLIIKE

Nuutilankatu 4
38200 Vammala **Tarja Pälä**

Taidekehystäjät ry:n
jäsenliike

Puh. 03-514 2695
Koti 03-514 2581
GSM 050-366 0700

HYVÄÄ RUOKAHALUA!

MARENKI

Puistokatu 5, puh. 511 4999

... JA SITTEEN KAHVILLE!

Café
MARENKI

Puistokatu 6, puh. 511 5500

Kuljetusliike
MAIJALA Oy

PÖYTÄSARANKATU 16
FIN-33900 TAMPERE

**virtain
valomainos oy**

Täyden palvelun kirjakauppa
Kirjakellari
Paperikauppa
Äänilevykauppa

INFO

**Tyrvään
Kirjakauppa Oy**

Marttilankatu 18 38200 Vammala
puh. 03-512 7133
www.kirjakellari.com

**Haapaniemen juhla- ja pitopalvelu
käytettävissänne!**

Haapaniemen Pitot Ky

Haapaniementie, 38140 Kärppälä
VAMMALA, p. 03-515 4121

- * perhejuhlat
- * yritys-tilaisuudet
- * mukava retkikohde; tilauksesta lounas/kahvi
- * viihtyisä rantasauna

TERVETULOA TUTUSTUMAAN!

KAUNISTA • KODIKASTA • KESTÄVÄÄ

Vammalan Kaluste Ky

Itsenäisyydentie 10, Vammala, puh. 03-514 1077

KIVINIITTY

www.kiviniitty.net

Vammala • Huittinen

Vammalan I Apteekki

Puistokatu 15 Lääkäritalo
Puh. 03-514 2271

AUTTAA - NEUVOO – PALVELEE

Vammalan seudun
ammattilliset oppilaitokset,
aikuiskoulutus- ja
oppisopimustoimisto

*toivottavat
Raukaisaa
Joulun aikaa!*

**RENGAS
CENTER**

**Vammalan
RENGASPALVELU KY**

Hopunkatu 12 • 38200 VAMMALA • Puh. (03) 514 2660

Yrittäjän arvostama yhteistyökumppani

Kirjanpidot. Tilinpäätökset.
Veroasiat. Yritysneuvonta.
Yritysten perustaminen.
ATK-palvelut ja palkanlaskenta.

Tampereen Kirjanpito Oy

TAMPERE:
Pellavatehtaankatu 19 A,
PL 552, 33101 Tampere
Puh. (03) 254 2200, fax (03) 254 2255

*Autorisoitu kirjanpitoimisto.
Kirjanpitoimistojen Liitto ry:n jäsen.*

Lilause ravintola

Kestikievari
LIEKORANTA
Gasthaus

- Perustettu v. 1900
- Asemakatu 34, Vammala
- 03-514 3662

MUSTA PÖRSSI

- PARHAAT MERKIT
- SOPIVAT HINNAT

Puistokatu 4, 38200 VAMMALA
Puh. (03) 511 4400

FINNMIRROR STUDIO

avoinna keskiviikkoisin klo 10–18

INARIA
säilytys-
järjestelmät

PICARD
kylpyhuone-
kalusteet

FINNMIRROR
sisustuspeilit
ja julistetaulut

FINNMIRROR®
Studio
ASEMAKATU 10
38210 Vammala
puh. 03-511 61
www.finnmirror.fi

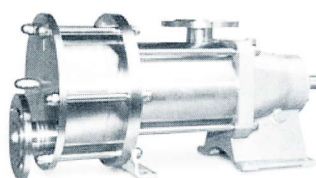

YMPÄRISTÖTUTKIMUS • MITTAUS- JA LABORATORIOPALVELUT
VESIHUOLLON SUUNNITTELU • YHDYSKUNTASUUNNITTELU

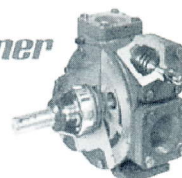
▶ WWW.FRISTOLA.COM

J K Pajarinen & Co

- huoltoasemapumput
- elintarviketeoll.pumput
- öljyterminaalipumput
- lääketeollisuuspumput
- säiliöautopumput
- annostelupumput
- kemikaalipumput
- pumppuyksiköt asiakkaan
toivomusten mukaan
- bitumipumput

blackmer

J K Pajarinen & Co. Veneentekijäntie 6, 00210 Helsinki
Puh. (09) 681 8880, fax (09) 681 88810, e-mail: mikes@jkpajarinen.fi

SAND
EYEWEAR

Rauhallista Joulunaikaa!

Tähti
OPTIKKO

Sinun silmiesi tähden

NYYSSÖNEN

VAMMALA, puh. (03) 512 6100. HUITTINEN, puh. (02) 567 700

www.tahtioptikko.fi
PLUSA

Nordea Pankki Suomi Oy

Toivotamme asiakkaillemme
rauhaisaa joulun aikaa!

Vammala, Äetsä

Nordea

Rauhallista Joulua ja
Valoisaa Uutta Vuotta!

VAMMALAN SEUDUN
OSUUSPANKKI

Wienerberger
Tiili. Luotu ihmiselle.

Vain paranee
vuosien saatossa

Puhtaaksimuurattu Terca-tiilijulkisivu on ajaton, arvostettu ja pitkäikäinen. Laajasta tiilivalkoimastamme voit valita näyttävän, juuri sinun taloosi sopivan vaihtoehdon. Wienerberger on maailman johtava tiilenvalmistaja, jonka Terca-tiiliä valmistetaan Suomessa Lappilan ja Korian-tehtailla.

Wienerberger Oy Ab
P. (09) 565 5870
www.wienerberger.fi
www.terca.fi

Tiili. Luotu ihmiselle.

TERCA

Ilpää Joulua

- Maalit • Matot • Parketit
- Kaakelit • Tapetit • Liimat
- Työvälineet • Tarvikkeet...

Lähes kaikki,
mitä sisustukseen tarvitset.
Ja lisäksi...

ASiantuntevaa väri-alan palvelua

VÄRIRASTI KY

PESURINKATU 5 VAMMALA, puh. 514 3220

Ystävällisen Palvelun Optikkoliike

Silmälääkäripalvelut
Silmälasit • Kehykset • Piilolasit • Aurinkolasit
Työnäköpalvelut • Näöntarkastukset
Ajokorttitodistukset

Puh. (03) 511 4299

www.silmaasema.fi

Ma-pe 9.30-17.30
Parillisen vkon la 9.00-13.00
Kesälauantait suljettu

SILMÄASEMA

Puistokatu 18, Vammala

*Hyvää Joulua
ja Valoisaa
Uutta Vuotta*

SÄHKÖLIIKE
Matti Rantala Oy

Hopunkatu 3, 38200 VAMMALA
Puh. 03-514 1311, fax 03-514 1306

Rauhaisaa

Joulua!

LAHJAKORTILLA
ilahdutat pitkään!

VAMMALAN OPTIIKKA

Puistokatu 16 • 38200 VAMMALA • puh (03) 511 4109

